శ్రీమదాంధ్రభాగవతము.

ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధములు.

శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణే నమః.

అఖిలకలికల్మషాపహంబగు

శ్రీమద్భాగవతము

ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధములు.

ఆంధ్ర వచనము.

ఎనిమిదవ భాగము. (2347-2739)

శ్రీ దేవరాజసుధీమణిప్రణీతము.

ఆనందముద్రణాలయమున ముద్రితము.

ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీవారిచే

ప్రకటితము.

1924

———

విషయసూచిక.

ఏకాదశ స్కంధము సమాప్తము.

ద్వాదశస్కంధము.

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

ఏకాదశస్కంధము.

ముసలము పుట్టినకథ.

శ్రీశుకుఁడు.—కృష్ణుఁడు బలరామునిని యదువులను నవుడపుడు తోడుచేసికొని, పూతన మొదలగు దైత్యులను వధించి పాండవులకును గౌరవులకును మిక్కిలి బలవంతమైన కలహమును బుట్టించి భూమిభారమును దింపినవాఁడయ్యె. పాండవుల శత్రువులగు దుర్యోధనాదులు వారిని గపటంబగు జూదమాడించిరి, పెక్కులవమానములు చేసిరి, దుశ్శాసనునిచే వారిద్రౌపది కొప్పునుబట్టి యీడ్చునట్లు గావించిరి. మఱి విషము పెట్టుట మొదలుగా నెన్నియో చేసిరి. ఇట్లు మాటిమాటికిఁ జేయుచుండినందునఁ బాండవులు సయింపక కోపముగొని వారితో యుద్ధమునకుఁ బూనిరి. భగవంతుఁ డా పాండవులను నిమిత్తముగాఁ జేసికొని యట్లు యుద్ధమునఁగూడిన రాజుల నొకరిచేత నొకరిని జంపించి భూభారమును హరించెను. మఱియు నతఁడు తన బాహువులచేత రక్షితులై యున్న యాదవులనుగొని భూమికి భారభూతులైన రాజుల సేనలను హతము గావించెను. అతని

స్వరూపస్వభావములనింత యంత యని కొలఁదిపెట్ట శక్యమా! ఇట్లన్నియుఁ జేసి యాహరి యొకప్పుడు తనలోఁ దాను 'భూమికిఁ గలభారము తీఱిపోయినను నిఁకను దీఱకున్నదనియే నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఏలంటిమా? యీయాదవకులము మిక్కిలి విఱ్ఱవీఁగి యితరుల కెవ్వరికిని సహింప శక్యముగాకున్నదే. భూమిభారమును బూర్ణముగాఁ దీర్చుటకై యవతరించి యీ మిగత పెట్టుటతగునా! దీనికి నాశముగాని యపజయముగాని మఱియొక్కరివలనను గలుగనేరదు. ఏలనఁగా నిది నన్నాశ్రయించి యున్నది నన్నాశ్రయించినవారికి నశుభమెక్కడిది? మఱి దీని వీర్యశౌర్యాదులును విభవములును నిత్యమును బైకొని పెరుఁగుచున్నవి. ఇట్టి దీనిని ద్రుంచుటకు నుపాయమేమి? ఇట్లు చేయుట బాగు. ఈ యాదవకులమువారిలోఁ గలహము పుట్టించెదను. అపుడు వెదురుపొదరున దానిలోఁ బుట్టిన యగ్నివలె, వీరిలోని జగడము వీరిని నాశము సేయును. అప్పుడు నెమ్మదినొంది నాస్థానమునకు నేను బోయెదను' అని యాలోచించెను. రాజా! ఆభగవంతుఁ డిట్లు నిశ్చయము సేసికొనెను. అతఁడందఱి లోపలఁజొచ్చి నియమించునట్టి యీశ్వరుఁడు; తలఁచినదితోడనే సిద్ధించునట్టి సత్యసంకల్పుఁడుగదా! కాఁబట్టి యీ విభుఁడు బ్రాహ్మణులశాపమును నెపముచేసికొని తన కులమును సంహరించినవాఁడయ్యెను. అతఁడు తన రూపమునకుం గల మహాసౌందర్యముచేత లోకమునఁగల చక్కందనములనెల్లఁ దిరస్కరించెను. తనకటాక్షమోక్షముల సొగసుచేతఁ దక్కిన మనుష్యుల చూపుల యందమును గ్రిందుపఱచెను. తన మధుర వచనముల చేత వానిని దలంచుకొను వారిమనస్సులనెల్లఁ గొల్లగొనెను. తన

యడుగుల విలాసముచేత దానిని జూచువారు చొక్కి తక్కిన పనులేమియుఁ దోఁపకుండునట్లు గావించెను. ఇట్లు నిరతిశయములయిన తన సౌందర్య కటాక్షాదులచేత లోకుల చూపులు మనస్సులు మొదలగు వానినెల్ల నాకర్షించి తనయొక్కనియందే నిలిచియుండునట్లు చేసినవాఁడయ్యెను. అతి మనోహరములయిన యిట్టిరూపచేష్టాదులచేత నతనికీర్తి యెంతో కొనియాడందగిన దయ్యెను. ఆ యీశ్వరుఁడు కీర్తిని భూమియందెల్ల వ్యాపింపఁజేసి 'మనుష్యులు నాయీకీర్తిచేతనే సంసారమును దాఁటుదురుగాక' యని తలఁచి యంతఁ దనపదమునకు వేంచేసెను' అనెను.

రాజు— 'వృష్ణులందఱును బ్రాహ్మణులందు మిక్కిలి భక్తి గలవారు, దానతత్పరులు, నిత్యమును పెద్దలను సేవించుచుండువారు, మఱి వారిమనస్సు లెప్పుడును గృష్ణునియందేయుండును. ఇట్టి వారికి బ్రాహ్మణశాపమెట్లు కలిగెను? ఆశాపమునకు నిమిత్తమేమి? అది యెట్టిది? ఆయాదవులందఱు నొక్కమనస్సు గలిగి యుండువారే! అట్టివారియందు భేదమెట్లుకలిగినది? బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇదంతయు నాకుఁ జెప్పుము' అనియడిగెను. శుకుఁడు-భగవంతుఁడు కృష్ణుండు సకల సౌందర్యములును జక్కఁగాఁ బొందుపడియున్న దివ్యవిగ్రహమును దాల్చి మిక్కిలి మంగళకరములగు కర్మముల నాచరించుచు దానిచేత విస్తారమయిన కీర్తినిగాంచి యన్నికామములును సమకూడి ద్వారవతిలో విహరించుచు నుండెను. అయిన నతనికి భూభారమును దీర్చు పని యింకను గొంత మిగత పడియుండెను; కాన, దానినిగూడఁ దీర్చుటకుఁ దన కులమును సంహరింపఁ గోరెను. అతఁడు పుణ్యములు గలిగించునవియుఁ దమ్ముఁగీర్తించు లోకుల కలికల్మష

ములనెల్ల నపహరించునవియు మిక్కిలి మంగళములయినవియు నైన కార్యములు సేయుచు వసుదేవుని గృహమున వసించియున్నపుడు, తాను గాలరూపమున సంహారము సేయువాఁడుగాన (యదుసంహారమునకై) మునులను గొందఱను ద్వారవతి దగ్గఱనున్న పిండారక మనుతీర్థమునకుఁ బోవునట్లు సంకల్పించెను. ఆసంకల్పముచేతఁ బ్రేరితులై మును లాతీర్థమునకుఁ బోయిరి. విశ్వామిత్రుఁడు, అసితుఁడు, కణ్వుఁడు, దుర్వాసుఁడు, భృగువు, అంగిరసుఁడు, కశ్యపుఁడు, వామదేవుఁడు, అత్రి, వసిష్ఠుఁడు, నారదుఁడు మొదలగు మును లచటికిఁ బోయిరి. అప్పుడు యదుకుమారులచటఁ గ్రీడించుచుండిరి. వారపుడు జాంబవతీదేవి పుత్రుడయిన సాంబునికి స్త్రీవేషము వేయించి యామునులదగ్గఱకుఁబోయి తా మవినీతులయ్యును మిక్కిలి వినయముగలవారివలె వారి యడుగులను బట్టుకొని మ్రొక్కి వారితో 'బ్రాహ్మణులారా! ఈబిడ్డ గర్భిణి. పుత్రుఁడు గావలెనని యువ్విళ్లూరుచున్నది. ఇట మీరుఁదఁ గనఁబోవుచున్నది. కాన తానే చక్క మిమ్ము నడుగుటకు మిక్కిలి సిగ్గుపడుచు మామూలముగా నడుగుచున్నది. మీజ్ఞానదృష్టియో యమోఘమైనది. కనుకఁ జెప్పుఁడు. ఇది యేబిడ్డనుగనును? కూఁతురా? కొడుకా?' అని యడిగిరి. ఇట్లు వారు వచింపఁగా నామునులు కోపమునొంది వారితో 'మూఢులారా! ఇదిమీకులమెల్ల నిర్మూలముసేయు నొక ముసలమును గనును' అనిరి. అది వినివారు మిక్కిలియు దిగులుపడి తోడనే సాంబునికడుపును విప్పిచూచిరి; చూడఁగా నందు నినుప ముసల మొకటి కనఁబడెను. వారు 'కట్టా! భాగ్యములు చెడి మన మిదియేమిచేసితిమి? మనవారిది తెలిసిన మనల

నేమందురో కదా ?' అని యందఱును విరవిరం బోయి యాముస లము నెత్తికొని యిండ్లకుం బోయిరి. వారు ముఖములందుం గాంతి సొంపు మాయంగా రాజసభకు దానిని గొనిపోయి యాదవులెల్ల వారును వినుచుండంగా జరిగినది రాజునకుం దెలిపిరి. అమోఘమయిన బ్రాహ్మణశాపమును విని యాముసలమును జూచి ద్వారకయందలివారెల్ల నాశ్చర్యపడి భయముచేత వడ వడ వడంకిరి. యదురాజయినయాహుకుండా ముసల మును జూర్ణముచేయించి సముద్రజలములందుం బాఱవైపించెను. అట్లు ముసలమును బొడిసేయుచుండంగా మిగిలినయినుప సలాకనుగూడ నందు వేయించెను. అందుంబడినయా యినుప శకలము నొకానొకచేంప మ్రింగెను.అందువైచిన చూర్ణమో, యల లెట్లునటు నల్లలాడుచు దానిని దెచ్చి చెలియలికట్టగట్టున వైవంగా, నది యందు నిలిచి మూండుమొనలుగల యెరకము లను నిడుపాటితృణవిశేషము లాయెనంట. జాలరివాండ్రాయినుము మ్రింగినచేంపను దక్కినచేంపలతోడ సముద్రమునందు వల వేసి పట్టిరి. వారియం దొక జాలరి యాచేంప కడుపులోనున్న లోహమును దనబాణముస కలుగుగాం జేసికొనెను. భగవం తుండు కృష్ణుండు కాలత్రయమునందుం గలుగు సకలవిషయము లను దెలిసినవాండుగాన యాబ్రాహ్మణశాపమును విఫలము చేయుటకు సమర్థుండై యుండియు నట్లుచేయ నొల్లండయ్యె. మఱి తాను గాలరూపమున సంహరించునట్లు సంకల్పించియుండుటచే దానికి సమ్మతించినవాండయ్యెను. ఇది మొదటియధ్యాయము.

నారదుఁడు వసుదేవునకు విదేహర్షభ సంవాదము చెప్పుట.

శుకుఁడు—ద్వారకానగరము గోవిందుని బాహుబలరక్షితము. అందు నారదుఁడు కృష్ణు నుపాసించుటయందు మిక్కిలి యక్కఱగలిగి యుండుటంబట్టి మాటిమాటికివచ్చి వాసము చేయుచుండెను. రాజా! ముకుందుని చరణారవిందములు సేవించినవారికెల్ల మృత్యువు గలుగదు. వానిని దేవోత్తములగు బ్రహ్మాదులును గొలుచుచుందురు అట్టిచరణారవిందములను నింద్రియములు (కన్నులు) గలవాఁడెవ్వఁడు తెలిసినవాఁడయినను దెలియనివాఁడయినను భజింపకుండును? ఇఁక నారదుని వంటివాఁడు భజింపకుండునా? ఆదేవర్షి యొకనాఁడు వసుదేవుని గృహమునకువచ్చెను. అతఁడు నాఋషినర్చించి సుఖాసీనుం గావించి యభివాదనముచేసి యతనితో 'మహాత్మా! ఉత్తమశ్లోకుం డగు భగవంతునిఁ బ్రాప్తించుటకు మీరు మార్గభూతులు గదా! మిముబోఁట్లరాక లెల్లఁ దండ్రిరాక పుత్త్రునకుం బోలెఁ, దాపత్రయపీడితులై నుఱుకుచున్న మాబోఁటి దేహధారులకెల్లను శుభమునకే యగుచున్నవి. పర్జన్యుఁడు మొదలయిన దేవతలచరితలు ప్రాణులకుఁ గొన్నియెడల దుఃఖమును గొన్నియెడల సుఖమును గలిగించుచున్నవి అచ్యుతునియందే మనస్సుగలిగి యుండు మీబోఁటి సాధువులచరితమో యెప్పటికిని సుఖమునకే యగునుగాని దుఃఖమునకుఁగాదు. మఱియొకటి విశేషము. దేవతలు తమ్మెవ రేవిధమునఁ గొలుతురో వారి కందులకుఁ దగిన సుఖమునే యిత్తురుగాని యంతకు మిక్కిలిగానీయరు. దేహము నీడ దానితోఁగూడఁ బెరుఁగుచును దగ్గుచును నుండునట్లె వా

రును భక్తుల కుందురు. తమబోంటి సాధువులో యట్టుగారు; దీనులయెడ నింతింతని కొలఁదిలేని వాత్సల్యము గలిగియుందురు. మహాత్మా! నీరాకచేతనే మేము కృతార్థుల మయితిమి. అయినను నీవు వేనిచేత భగవంతునిఁ బ్రసన్నునిఁ గావించికొంటివో యాభాగవతధర్మములను విన నడుగుచున్నాము. వానిని శ్రద్ధతోడ విన్నయెడ మనుష్యుఁడు సమస్త మయిన భయముల నుండి విముక్తుఁడగుచున్నాఁడుగదా! పరమపురుషుఁడే నీకుఁ బుత్త్రుఁడై యుండఁగా నిట్లడిగెదవేల యందువా? ఆ యనంతుఁడు ముక్తిప్రదుఁడే. అయినను నే నతనిని దొల్లి బిడ్డలు కావలయునని కోరి యారాధించితినేకాని ముక్తికై కాదు చుమీ. ఏమి సేయుదును. ఆదేవుఁడు తన మాయచేత నన్ను మోహింపఁ జేసియున్నాఁడే. ఈ సంసారసముద్రమో నానావిధములయిన దుఃఖములతోఁగూడి యన్నివిధముల భయము పుట్టించుచున్నది. ఇట్టి మహాసముద్రమును సుఖముగా దాఁటునట్లు సువ్రతా! మమ్ము శిక్షింపుము' అనెను. రాజా! బుద్ధిమంతుఁ డా వసుదేవుఁ డిట్లడుగఁగా నారదునకు హరిగుణములు తలంపునకువచ్చెను. అందుల కా దేవర్షి ప్రీతుండై 'సాత్వతసింహమా! నీ విది యడుగనిశ్చయించినది యెంతో లెస్స; జగత్తునకెల్ల నభ్యుదయము గలిగించు భాగవతధర్మముల నడుగుచున్నావే. ఇది లెస్సకాకుండునా? రాజా! భాగవతధర్మమును విన్నను, పఠించినను, చింతించినను, ఆదరించినను, అనుమోదించినను, సకలభూతద్రోహినిసయితము తోడనే పవిత్రునిఁ జేయుచున్నది. అది యట్లుండనిమ్ము. భగవంతుని కథలను వినుటయుఁ గీర్తించుటయుఁ బుణ్యావహము. అట్టి పరమకల్యాణుని దేవుని

నారాయణుని నీవిపుడు నాకుఁ దలఁపించితివే ! ఇది నాకెంతో యుపకారము సుమీ. ఈవిషయమై పురాతన మైనయొకయితిహాసము నుదాహరించుచున్నారు. అది యార్షభులకును మహాత్ముఁడయిన విదేహరాజునకును జరిగిన యొకసంవాదము. స్వాయంభువమనువునకుఁ బ్రియవ్రతుఁడనువాఁడు పుత్త్రుఁడు. అతని కాగ్నీధ్రుడు పుట్టెను. అతనికి నాభియు, నాభికి ఋషభుఁడును బుట్టిరి. ఆఋషభుని, మోక్షధర్మము నుపదేశింపఁదలంచి యవతరించిన వాసుదేవాంశముగాఁ జెప్పుదురు. అతనికి నూర్గురు కొడుకులు పుట్టిరి. వారందఱును వేదపారంగతులై యుండిరి. వారియందెల్ల భరతుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. అతఁడు నారాయణపరాయణుఁడు. అతని పేరిటనే యీవర్షముభారతవర్షమని యద్భుతముగాఁ బ్రఖ్యాతినొందెను. అతఁడీభూమియందలి భోగముల నెల్ల ననుభవించి దిగవిడిచి యిలువెలువడి తపస్సుచే హరి నుపాసించుచు మూఁడుజన్మములకు నాహరి పదవిని (అతని తోడిసాధర్మ్యమును) బొందెను. ఆభరతుని తమ్ములు తొంబది తొంబండ్రుగురిలో నిలావర్తుఁడు మొదలుగాఁగల తొమ్మిది మంది యీభారతవర్షముచుట్టునుఁ దమతమపేరులు గలిగి యున్నతొమ్మిదిద్వీపములకు నధిపతులయిరి. ఎనుబదియొక్కండ్రు ద్విజులై కర్మతంత్రమునకుఁ బ్రవర్తకులుగా నుండిరి. తక్కిన తొమ్మండ్రును మునులయిరి. వారు జ్ఞానవైరాగ్యాదిభాగ్యసంపన్నులు; పరమార్థమును నిరూపింపను జాలినవారునై యుండిరి. మఱియు వారధ్యాత్మవిద్యయందుఁ జక్కఁగాఁ బరిశ్రమము చేసియుండుటవలన దానియందుఁ బ్రవీణులుగాను దిగంబరులుగాను నుండిరి. వారు, కవి, హరి, అంతరిక్షుఁడు, ప్రబు

ద్ధుఁడు, పిప్పలాయనుఁడు, అవిర్హోత్రుఁడు, ద్రమిళుఁడు, చమసుఁడు, కరభాజనుఁడు ననఁబడుదురు. వారు సకలమయిన స్థావరములనును జంగమములనును దమ్మును దక్కిన సమస్తమును భగవంతుని రూపముగాఁ గనుఁగొనుచు భూతలమున సంచరించుచుండిరి. వారికే చోటికిఁ బోవలయునని కోరిన నడ్డుకొంచెమైనను గలుగదు; కనుక సురలు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, గంధర్వులు, యక్షులు, కిన్నరులు, నాగులు, మునులు, చారణులు, భూతనాథులు, విద్యాధరులు, గరుడులు, గోవులు మొదలగువాని లోకములం దెల్ల, దేనియందును దగులునొందక యిప్పటికిని సంచరించుచున్నారు. వారిట్లు తిరుగుచుండి యొకానొకప్పుడు భారతవర్షమందు మహాత్ముఁడగు జనకుఁడు నిమి ఋషులచేఁ గావించుచున్న సత్రమునకు దైవికముగాఁ బోయిరి. రాజా! సూర్యసమానులయిన యోగివి మొదలగు మహాభాగవతులను జూచి యజమానుఁడగు నిమియు ఋషులును, మూర్తిమంతులయిన యాహవనీయము మొదలగు నగ్నులును సంతసమును లేచి యెదుర్కొనిరి. జనకుఁడును వారు నారాయణపరాయణులని గుఱుతెఱింగి యుచితాసనములిడి వారి పెద్దవునకుఁ దగురీతిని బ్రీతుఁడై పూజలు గావించెను. వారు తమ ప్రభచేత మిక్కిలి ప్రకాశించుచుండిరి అట్లు బ్రహ్మపుత్రులయిన భృగువు మొదలగు ఋషులకు సమానులైనట్టి వారిని జనకుఁడు మిక్కిలియుఁ బ్రీతిగలిగి వినయముచే వినమ్రుఁడై యిట్లని యడిగెను. విదేహుఁడు—'మీరు భగవంతుఁడగు మధుసూదనునికిఁ బార్షదు లగుదురని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. అట్టివారేని యీయజ్ఞలోకమునకుమఁ దరుగాడ నేలయందురా? విష్ణుభక

లగువారు లోకములను బావనముచేయుటకై యంతటను సంచరించుచుందురు గదా. అది యట్లుండె. జీవకోటికి దేహములు నానావిధములు. వానిలోపల (ఋక్కిలి సుకృతముచేతనే కలుగునదియు భగవదారాధనమునకు సర్వవిధముల నుపయుక్తమయినదియు నగు) మనుష్యదేహమో దుర్లభము. దుర్లభమే. కాక క్షణభంగురము. అట్టిదుర్లభమయిన మనుష్యజన్మమందు వైకుంఠప్రియులగు మీబోఁటివారల దర్శనమో యత్యంత దుర్లభ మని తలంచుచున్నాను. ఈసంసారమందు నరక్షణమైనను సజ్జనులతోడి సంగము మనుష్యులకు ఋక్కిలియుఁ బురుషార్థము గలిగించునది. అట్టి మీబోఁటి సజ్జనులతోడిసంగమము వలన మాకుఁ బరుషార్థము సిద్ధింపకుండునా ? అనఘులారా ! కాఁబట్టి, మిమ్ము నిరతిశయమయిన క్షేమమెద్దియో దానికి సాధనమెద్దియో, యడుగుచున్నారము. (భగవత్ప్రాప్తియె క్షేమము, భాగవతధర్మములే దానికి సాధనమగునేని) భాగవతధర్మములను మేము వినుటకుఁ దగుదుమేని చెప్పుము. అట్టి ధర్మములచేత నజుండగు భగవంతుఁడు ప్రసన్నుఁడై శరణాగతుఁడగువానికిఁ దన్నునయిత మిచ్చుకొనుచున్నాఁడు గదే' యని యడిగెను. నారదుఁడు—వసుదేవా ! మహాత్ముఁడు నిమి యట్లడుగఁగా వారు సదస్యులతోను ఋత్విజులతోడను గూడియున్న రాజునెంతయు నభినందించి ప్రియంబున నిట్లనిరి. వారిలో కవి-'ఈజీవదశయందు నిత్యమును నచ్యుతుని పాదారవిందముల నుపాసించు చుండవలయును. దానిచేతనే *దేనివలనను భయముగలుగకుండునని తలఁచుచున్నవాఁడను.ప్రకృతి

---

*దేనివలనను భయము గలుగకుండునట్టి దశ ముక్తి యొక్కటియె. కనుక

వికారమయిన దేహమునే యాత్మగాఁ దప్పుఁదలఁచుట వలననే మనుష్యుని బుద్ధికి భయము గలుగుచున్నది. అట్టివాఁ డచ్యుతుని పాదాంబుజముల నుపాసించినచో విశ్వాత్ముఁడగు నా హరిచే నట్టిభయము సర్వవిధముల బొత్తిగా నివర్తించి వానికి మోక్షము గలుగుచున్నది. అజ్ఞులగు పురుషులకు సుఖముగాఁ బరమాత్మ లభించుకొఱకు భగవంతుఁడు (పాంచరాత్రాదుల మూలమున) చెప్పిన శ్రవణ కీర్తన స్మరణాదులైన యుపాయములే భాగవత ధర్మములని తెలియుము. రాజా! భగవంతుఁడు చెప్పిన యాయుపాయములను మనుజుఁడు చక్కఁగా ననుష్ఠించునేని, వాని కొకప్పుడును బ్రమాదమేమియుఁ గలుగదు. ఉపాయాంతర నిష్ఠులకే యట్టి ప్రమాదము చుమీ. మఱి యాభాగవత ధర్మములందుఁ గన్నులు మూసికొని పరుగిడినను, వాఁడడుగు తొట్రుపడఁడు; క్రిందను బడఁడు. మనుజుఁడు తనప్రకృతి గుణముల ననుసరించుచునే యుండునుగాని యొకప్పుడయిన నూరకుండఁడు. కాఁబట్టి వాఁడు కాయముచేతఁగాని, వాక్కుచేతఁగాని, మనస్సుచేతఁగాని, తక్కిన యింద్రియములచేతఁగాని, బుద్ధిచేతఁగాని యేయేకర్మమును లౌకికమో వైదికమో, శాస్త్రవిరుద్ధము గానిదానిని జేయుచున్నాఁడో యదియంతయుఁ బరుం డగునారాయణునికే సమర్పింపవలయును. కొందఱు జగములోని వస్తువులు బ్రహ్మాత్మకములుగావు. స్వతంత్రములైనవి యని తప్పుఁదలంతురు. అట్లు దలంచువాఁడు భగవంతునికి విముఖుఁడగును. దానివలనవానికి

ముక్తియె ఆత్యంతిక క్షేమము. దానికిసాధనము భగవత్పాదారవిందోపాసనము. అనఁగా భాగవతధర్మము అని ఫలితము.

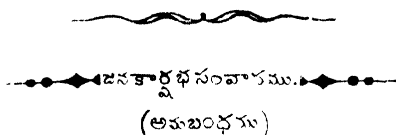
స్మృతి తలక్రిందై దేహమే యాత్మయని భ్రమముగలుగును. ఇదియంతయు భగవంతుని మాయయగు ప్రకృతిచేతఁ గలుగుచున్నది. కాఁబట్టి మనుజుఁడు వేదాంతజ్ఞానము నధిగమించి గురువే దైవముగాఁదలఁచి యీమాయ నివర్తించుకొనుటకు ననన్యప్రయోజనమగు భక్తితో భగవంతుని సర్వాత్మకునిఁగా భజింపవలయును దేహమాత్మగాదు; ఆత్మయు స్వతంత్రముగాదు. అయినను జింతింపఁగా స్వప్నమందుఁ గలుగుకోరిక యస్థిరమైనను స్థిరముగాఁ దోఁచునట్లు దేహ మాత్మగాను, ఆత్మ స్వతంత్రముగాను మనస్సునకుఁ దోఁచుచుండును. కాఁబట్టి మనస్సును ననాదికర్మము ననుసరించి దేహమును నాత్మయు నొక్కటియె యని సంకల్పించుచును నాత్మ పరమాత్మకుఁ బరతంత్రముగాక స్వాతంత్ర్యమైన దని వికల్పించుచును నుండును. తెలిసినవాఁ డట్టి మనస్సును నడంపవలయును. దానివలన నభయంబగు మోక్షము గలుగును. మనస్సును నడంచుటకు నుపాయమిది. చక్రపాణియగు విష్ణు వీలోకమం దెత్తిన యవతారములను జేసిన కర్మములను మిక్కిలి మంగళకరములైన వానిని వినుచును, నద్దేవునిఁ బ్రదిపాదించు గీతములను నామములను సిగ్గువిడిచి పాడుచును, దేహమం దాసక్తిమాని చరింపవలయును. అప్పుడు మనస్సు భగవంతునియందుఁ దగిలి యందే నిలిచియుండును. ఇట్టి వ్రతము నాచరించుచు రాఁగా భగవంతుఁడు మిక్కిలి ప్రియుండగును. అట్టి ప్రియుని నామములను గీర్తించుచుండఁగా నతనియందు మిక్కుటమైన యనురాగము పుట్టును. దానిచేత వాఁడు మనస్సుకరఁగి, యొకప్పుడు భగవంతు నుద్దేశించి బిగ్గరనవ్వును; ఒకప్పు డది యెడతెగనా

యింతకాలము నన్నుపేక్షించినాఁడని యేడ్చును. ఒకప్పుడు సొంపు పట్టలేక బిగ్గరనార్చును; ఒకప్పుడు సంతోషమునఁ బాడును. ఒకప్పు డాడును. ఇట్లు వాఁడు లోకముతోఁ బాటివాఁడుగాక వెఱ్ఱిగొన్నవానివలె నివియన్నియుఁ జేయుచుండును. ఆకాశమును, వాయువును, అగ్నిని, జలమును, భూమిని, జ్యోతిస్సులను, జంతువులను, దిక్కులను, వృక్షాదులను, నదులను, సముద్రములనును మఱి యేభూతమునయినను విష్ణుశరీరముగాఁ దలఁచి మ్రొక్కవలయును; తుదకుఁ దన్నును నట్లే తలఁచి మ్రొక్కఁదగును. అన్నము గుడుచువానికి నోకొక్క కడుపునందును, దుష్టియుఁ బుట్టియు నాఁకలిమానుటయు మూఁడును నేకకాలముననే కలుగుచున్నవి. అట్లే భగవంతుని శరణుఁజొచ్చినవానికి నీశ్వరుని స్వరూపగుణాదులను గుఱించిన తత్త్వజ్ఞానమును భక్తియు శబ్దాది విషయములందు విరక్తియు నీమూఁడును నేకకాలమందే కలుగుచున్నవి. ఇట్లచ్యుతునిపదారవిందములను నను వర్తించి భజించుచుండు భాగవతునకు భక్తియు విరక్తియు భగవంతునిఁ గూర్చిన జ్ఞానమును గలుగుచున్నవి. పిదప వానివలనఁ బరమంబగు శాంతియుఁ (మోక్షమును) దనంతఁ గలుగుచున్నది. భూతద్రోహమును దిగవిడచి భూతములందెల్ల మైత్రి గలిగి యధోక్షజుండగు భగవంతునియందు మనస్సు మిక్కిలి గాఢముగాఁ దగిలి దానివలనఁ బరిశుద్ధస్వభావుండగు వాఁడు మూఁడు లోకములను సూర్యుఁ డుదయించి పవిత్రము చేయునట్లు, తన పాదరేణువులచేఁ బావనము చేయుచున్నాఁడు" అనెను. రాజు-"భాగవతుఁ డెట్టివాఁడు చెప్పుము? వానిధర్మ

మేది? మనుష్యులలోపల వాని స్వభావమెట్టిది? వాని యా చారమెట్టిది? వాఁడేమిచెప్పును? భగవత్ప్రియుండగువానిని గుఱుతుపట్టు చిన్నలేవి?' యని యడిగెను. అందులకు హరి యనువాఁడు 'ఎవఁడు సర్వభూతములందును దనయందును భగవంతుఁ డుండుటయుఁ బరమాత్ముఁ డగునాభగవంతుని యందు సమస్తభూతములు నుండుటయును జూచుచున్నాఁడో యట్టివాఁ డుత్తముఁ డగుభాగవతుఁడు. మఱి యీశ్వరుఁడు సర్వశరీరకుఁడని తెలియక కేవలము దేవతయని తలఁచి యతని యందుఁ బ్రేమయు, నతనికి లోఁబడియుండు భాగవతుల యందుఁ జెలిమియు, నజ్ఞులయందుఁ గృపయుఁ, బగివారియందు నుపేక్షయు నెవఁడు గలుపునో వాఁడు మధ్యముఁడు. ఎవఁడు హరిదుర్చారూపమునందు మాత్రము శ్రద్ధతోఁ బూజ సలుపుచు నతని భక్తులయందును దక్కినగోవు మొదలగు వాని యందును బూజసేయకుండునో వాఁడజ్ఞుఁడగు భక్తుఁడని చెప్పఁ బడుచున్నాఁడు. ఎవఁ డిష్టములయిన విషయములనుగాని యని ష్టములయిన విషయములనుగాని తన యింద్రియములచే ననుభ వించుచున్నను నిదియంతయు విష్ణుమాయయేయని వానిని ద్వేషింపకయును గాంక్షింపకయునుండునో వాఁడుత్తముఁడగు భాగవతుఁడు. దేహము,ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి,యింద్రియము లనెడు వీనికి వరుసగా నుత్పత్తి, నాశము, ఆఁకలి, భయము, తృష్ణ, శ్రమమనెడి యివిధర్మములు. పురుషుఁ డెవఁ డీసంసార ధర్మములచేత, నెంతమాత్రము మోహము నొందకుండునో వాఁడు భాగవతులందు ముఖ్యుఁ డని నేను దలఁచుచున్నాను. ఎవ్వని చిత్తమునందుఁ గామములును, గర్మములును గలుగవొ

యెవ్వఁడు వాసుదేవు నొక్కనినే యాశ్రయించియుండునో వాఁడు భాగవతోత్తముఁడు. భాగవతుని యాచారము లిట్టివి. వానిని గుఱుతెఱుంగు చిహ్నములు వినుము. ఎవ్వనికిఁ దన జన్మముచేతఁగాని కర్మముచేతఁగాని వర్ణాశ్రమములచేతఁగాని జాతిచేతఁగాని యీదేహమందహంభావముకలిగి చిక్కుటగలుగదో వాఁడు హరికిఁ బ్రియుఁడగును. ఎవ్వనికి నాత్మలన్నియు బ్రహ్మాత్మకములును జ్ఞానైకాకారములు ననియు దేహములెల్లఁ బ్రకృతిపరిణామములనియుఁ దెలియుటవలన నంతఃకరణమన్నిటియెడ సమముగా నుండునట్లు శిక్షించి, సర్వభూతములందును సముఁడై యుండుటవలనఁ దనవాఁడనియుఁ బరుఁడనియుఁ దనధనమనియుఁ బరుల ధనమనియుఁ దన దేహమనియుఁ బరులదేహమనియు భేదము గలుగకుండునో వాఁడు భాగవతోత్తముఁడు. అజితుఁడగు విష్ణునియందే మనస్సు నెలకొలిపియుండు బ్రహ్మాదిదేవతలకు సైత మాభగవంతుని పాదారవిందములు దుర్లభములు. ఎవ్వఁడట్టి భగవత్పాదారవిందములకంటె సారమైనది లేదని గట్టిగాఁ దలఁపుగలిగి ముల్లోకముల యైశ్వర్యము తనకిచ్చినను నిరాకరించి యాపదారవిందముల భజనమునుండి యరనిమిషముకూడఁ జలింపక యుండునో వాఁడు వైష్ణవులం దుత్తముఁడు. త్రివిక్రముఁడగు భగవంతుని చరణనఖ మణులనుండి వెన్నెలలవంటి చల్లని కిరణములచే హృదయమందలి కామసంతాప మెల్లఁ దూలిపోవుచున్నది. అట్టి హృదయములందు మరల నాతాపమెట్లు గలుగును ? సూర్యునివలని తాపము చంద్రుఁడు పుట్టినపిదప నుండ నేర్చునా? భాగవతుఁ డిట్టివాఁడు. హరిని బారవశ్యముచేత

జేరుకొన్నను నతఁడు పాపసమూహమునెల్ల నాశము సేయు చుండును. అట్టివారి తనపదారవిందములఁ బ్రేమపాశములచేఁ గట్టితాల్చియుండుటంబట్టి యెవ్వనిహృదయమును విడిచియుండ నేరఁడో యట్టివాఁడు భాగవతులందుఁ బ్రధానుఁడని చెప్పఁ బడును' అనెను. ఇది రెండవయధ్యాయము.

జనకార్షభసంవాదము.

(అనుబంధము)

రాజు:—భగవంతుఁడును బరుఁడును నీశుండును నగు విష్ణుని మాయ, మాయలకు వారినిగూడ మోహపెట్టునది. అట్టిమాయను దెలిసికొనఁగోరుచున్నారము. తాము దానిని జెప్పవలయును. మీవచనములు హరికథామృతముతోఁ గూడియున్నవి. ఆయమృతమును ద్రావుచున్నను నాకుఁ దృప్తికలుగకున్నది. ఏలన నేను సంసారతాపములచేత మిక్కిలి సంతప్తుఁడయినవాఁడను, మఱి మరణశీలుఁడను. ఇట్టి నాతాపమునకు కివియౌషధముగదే! దానియెడ నెట్లు తృప్తినొందుదును' అనెను. అందులకు నంతరిక్షుఁడు 'ఆత్మ సత్త్వాదిగుణములు లేనివాఁడు, విశుద్ధుఁడుగాన వానికి శరీరసంబంధమును లేదు. మఱి వాని స్వరూపము స్వయంప్రకాశమైనది. ఇట్టివాఁడు శరీరసంబంధము నొంది గుణములకు వశుఁడై దేహమే తానని భ్రమించుచున్నాఁడు. వాని కిట్టితలక్రిందు చేయునదియె భగవంతుని మాయ. విభుండామాయచేతనే వివిధంబైన యీ జగమును నిర్మించెను. జాగ్రదవస్థయందుఁ బంచేంద్రియములును మన

స్సును, నస్థిరములై యాత్మకానట్టి దేహాది విషయములందు నాత్మలనియు స్థిరములనియును భ్రమము నొందుచుండును. స్వప్నావస్థయందు బాహ్యేంద్రియము గూడనివట్టి యంతఃకరణము, అస్థిరములగు స్వప్నశరీరాదులందు స్థిరములనుభ్రమము నొందుచుండును. బాహ్యాంతరజ్ఞాన మంతయు లోపించియుండు సుషుప్తియందు వాసనలనెడుబీజములు మాత్రము శేషించియుండును. అదియును బ్రకృతిసంబంధమువలనఁ బుట్టినదే; ఈమూఁడవస్థలతోను గూడియున్న ప్రత్యగాత్మ ప్రకృతి పరిణామమయిన శరీరమును వీడినపుడు గలుగు ముక్తావస్థ, దేహసంబంధమువలనఁ గలుగు నామూఁడవస్థలును వీడిన తుర్యావస్థ యగుచున్నది. జీవుని స్వరూపము రాగాదులచేఁ గలుషితముగానందునఁ బరిశుద్ధమైనది, జాగ్రత్తు మొదలయిన యవస్థాభేదములు లేనిదిగాన యేకమైనది. జ్ఞానైకరసమయినది. అట్లయిన నాప్రత్యగాత్మకుఁ బ్రకృతిపరిణామ మగు దేహముతోడి సంబంధముచేత, స్వప్నమందలి గజతురగాదు లస్థిరములయినను స్థిరములుగాఁదోఁచునట్లు, జాగ్రత్తు మొదలయిన మూఁడవస్థలతోఁగూడియుండున ట్లింద్రియము లంతఃకరణము మొదలగువానికిఁ దోఁచుచున్నవి; ఇట్లుతోఁచుట జ్ఞానస్వరూపమగు ప్రత్యగాత్మ కనాదిపుణ్యపాపాదిక్రియలవలనఁ గలిగినఫలమేకాని మఱొకటిగాదు. ఇట్లాత్మయందు మాయాకార్యములయిన మూఁడవస్థలు కలుగుట,దానికిఁ గర్మములవలననడుమఁ గలిగిన ఫలమేకాని స్వాభావికమైనదిగాదు. ఏలన నామూఁడవస్థలు దానికి స్వాభావికములేని యవి దానిముక్తావస్థయందును గలుగవలయును. అవి గలుగవుగాన దానికి నిత్యములు

గావు. మఱి యిప్పుడును నొకయవస్థయందు మఱియొకయవస్థ తప్పి కలియుటగలదు. అట్లై యీయవస్థ లాత్మకుఁ గలుగవచ్చును. కాన, యివి దానికి స్వభావసిద్ధములు గానేరవు. స్వప్నమందలిసుఖము క్రియాఫలమై యనిత్యముగానుండునట్లె యిదియు నగునని విమర్శించిన యెడలఁ బురుషుఁ డిట్టి క్షుద్రసుఖములకై పాటుపడుట యుడుగుచున్నాఁడు. ఆద్యుండును మహాభుజుండు నగు పరమపురుషుఁడు సకలభూతముల కంతరాత్ముఁడై మాయాకార్యము లయినయీ పృథివ్యాదిసమష్టిభూతములచేత నెక్కువతక్కువలుగానున్న పలువిధములయిన భూతములను సృజించెను. అట్లుసృజించుటయేల? తనకుశరీరభూతములయిన జీవులు కరణకళేబరములుపడసి తన్నారాధించి ముక్తియను పురుషార్థము నొందవలయుననియె. ఇట్లీపురుషార్థసిద్ధికై పంచమహాభూతములచేత సృజించిన శరీరములందుఁ బ్రత్యగాత్మప్రవేశించి జ్ఞానకర్మేంద్రియములచేతను నంతఃకరణముచేతను దనజ్ఞానమును బదునొకండు విధముల విభజించుకొని శబ్దాదివిషయములనే కుడుచుచున్నాఁడు. కాని, పరమపురుషు నారాధింపఁడు. ప్రభుండాజీవుఁడు భగవంతునిచే, సృజింపఁబడిన యీశరీరమునే యాత్మగాఁదలఁచుచుఁ, బరమపురుషుఁ డంతర్యామియై గుణపరిణామములగు తన యింద్రియములను బ్రవర్తించునట్లు పురికొలుపఁగా, నాయింద్రియములచేత శబ్దాదివిషయములను ననుభవించుచు నైహికవిషయములయందే తగులువడి యుండును. ఇట్లు విషయములననుభవించుచుండుట పయిపయిని విషయములందుఁ దగులువడుటకు హేతువగుచున్నది. ఈసంసారమందు దేహియగు జీవుఁడు పూర్వాపూర్వదేహములం దార్జించిన కర్మ

వాసనలనుబట్టి పుణ్యపాపకర్మములను జేయుచున్నాఁడు. ఆకర్మములును ఉత్తరోత్తర దేహములను గలిగించునట్టి వాసనలతోఁ గూడినవై యుండును. అట్టికర్మము లాచరించుచు వానికిఁగల సుఖదుఃఖఫలము లనుభవించుచు మీఁద దుఃఖములు దాఁపరించుచుండు విధమున భ్రమించుచున్నాఁడు. జీవుఁడిట్లు బహుదుఃఖావహములగు దేహములను గర్మములచేతఁ బొందుచుఁ బ్రకృతిపరవశుఁడై మహాభూతప్రళయపర్యంతము నుత్పత్తి మరణపరంపరలను బొందుచునుండును. పంచమహాభూతప్రళయము సమీపించినప్పుడు, ఆద్యంతశూన్యుఁ డగు పరమపురుషుఁడు కాలశరీరకుండై పంచభూతములచేతను శబ్దాదిగుణముల చేతను నిర్మితమయి స్థూలముగా నున్నయీజగత్తును నామ లోప విభాగములేక సూక్ష్మమై తమస్సనఁబడు నచిత్తును నాకర్షించుచున్నాఁడు. అప్పుడు నూఱుసంవత్సరములు మిక్కిలి దుస్సహమయిన యనావృష్టి భూమియందుఁ గలుగును. అట్టి కాలమున నుష్ణము మిక్కిలియుఁ బెరిఁగినవాఁడై సూర్యుఁడు మూఁడులోకములను మిక్కిలి తపింపఁజేయును. అపుడు సంకర్షణుని ముఖాగ్నిజ్వాలలు పయికిఁ జెంగలింప వాయువునుదోడు పడఁగాఁ బాతాళము మొదలుకొని నలుప్రక్కల మంటల నిగిడించుచుఁ బెరుఁగును. పిదప సాంవర్తకములను ప్రళయకాల మేఘములసమూహము నేనుఁగుతుండములంతలు జలధారలతో నూఱుసంవత్సరములు గురియును. అంత బ్రహ్మాండము జలమందు లీనమగును. అంత నావిరాట్టు (బ్రహ్మాండము) లోపలనున్న జీవవర్గము, లీనంబయిన యాబ్రహ్మాండమును విడిచి కట్టెలులేని యగ్గి ముడింగియున్నట్లు తనజ్ఞానమును సంకుచితమైయుండ

సూక్ష్మావస్థమై తమస్సనఁబడు ప్రధానమును జొచ్చుచున్నది. అంత భూమి తన్ను నెలకొలుపునట్టి గంధమును ప్రళయ వాయువు హరింపఁగా నంతి జలమునందు లయించుచున్నది. జలమును దనరస మా వాయువు చేఁగోలుపోయి జ్యోతిస్సునందు లయించుచున్నది. ఆజ్యోతియుఁ బ్రళయతమస్సుచేతఁ దన రూపము హరింపఁబడఁగా వాయువునందు లయించుచున్నది. వాయువును దనస్పర్శమును నాకాశముహరింపఁగా నాయాకా శమందు లయించుచున్నది. ఆకాశమును దనగుణము కాలము చేత (కాలాత్మకుఁడైన యీశ్వరునిచేత) నపహృతముగాఁగా, భూతాదియందు లయించుచున్నది. పది యింద్రియములును, మనస్సును, బుద్ధియును దమ యధిష్ఠాతలగు దేవతలతోడఁ దమకుఁ గారణభూతమగు సాత్త్వికాహంకారమును బ్రవేశించు చున్నవి. ఆయహంకారము మూఁడువిధములును, దనకార్యము లతోఁగూడి, కారణభూతమగు మహత్తునందుఁ జొచ్చుచున్నవి. ఈభగవంతునిమాయ మహత్తత్త్వమునకుఁ గారణభూతమయి నది. కనుక నామహత్తు దానియందుఁ బ్రవేశించుచున్నది. ఆ మాయ సృష్టిస్థితిసంహారములను జేయుట కుపయుక్తమై యెఱుపు తెలుపు నలుపను మూఁడువర్ణములు (అనఁగా రజ స్సత్త్వ తమస్సులను మూఁడుగుణములు) గలిగియుండును. మేము దాని (స్వరూపమును గార్యములను) వర్ణించితిమి. మఱియు నేమి వినఁగోరెదవు' అనెను.

రాజు—'జితేంద్రియులు గానివారికిఁ దరింపనలవికాని యీ భగవంతునిమాయను స్థూలబుద్ధులగుమాబోఁట్లు సుఖముగా నేయుపాయముచేత దాఁటుదురో మహర్షీ ! దానిని జెప్పు,

మనెను. ప్రబుద్ధుఁడు—'మనుజు లాలుమగలుగాఁ గవగూడి వర్తించుచు దుఃఖములను బోఁగొట్టుకొనుటకును సుఖమును బడయుటకును, నానాకర్మములను నారంభింతురు. కాని యా కర్మములవలన దుఃఖముపోయి సుఖముగలుగక తలక్రిందుగా దుఃఖమే పరిణమించుట గాంతురు. విత్తమును సంపాదించుట మిగులఁ గష్టము. మఱి దానిని సంపాదించుటకు మరణాంతములగు సాహసకర్మములుఁ జాలుగావలయును; అది మృత్యురూపమేయగును. కనుక దానిని సంపాదించుట నిత్యమును దుఃఖమునిచ్చుచు నేయుండును. ఇట్లు విత్తముగాని మఱి గృహములు సంతానములు మిత్రులు పశువులు మొదలగునవిగాని యెంతో కష్టపడి సాధించినను దుదకు నస్థిరములే కాని సతములుగావు. కనుక వానిని సాధించినను కలుగునట్టి సుఖమేమి? ఈలోకమందలి విత్తాదిసుఖమువలనే పరలోకసుఖమును ననిత్య మని కనుఁగొనవలయును. ఏలనఁగా నది కర్మముచేత సంపాదింపఁ బడినది. కనుకఁ గర్మకృతము లెల్ల నశ్వరములేయగును. దానికి మండలేశ్వరుల సుఖమునకుంబోలె నతిశయమును ధ్వంసమును సమానమైయుండును. ఇహపరసుఖము లిట్టివిగానుండుటంబట్టి వానియందు వెగటొంది యుత్తమంబగు శ్రేయస్సును దత్సాధనమును దెలియఁగోరి వేదములందును బ్రహ్మజ్ఞానమునందును బూర్ణుండును రాగద్వేషాదులు లేమికిఁ బట్టయినవాఁడును నగు గురువుశరణు చొరవలయును. గురువే తనకు దైవముగాఁ గలవాఁ డాగురువుసన్నిధియందు నిష్కపటంబయిన సేవ సేయుచు భాగవతధర్మముల నభ్యసింపవలయును. ఆధర్మములచేతఁ దన్ను డిగినను నిచ్చునట్టి పరమదాతయగు సర్వాంతరాత్ముఁడు హరి

రొంతయు సంతోషించును. ఆధర్మములను వినుము. మొదట దేహమునందును దానిని సంబంధించినవానియందు నన్నిటను సంగము లేకుండుటయును, సాధువులతోడి సహవాసమును, భూతములలో యథోచితముగా దీనులయందు దయయు సములయందు మైత్రియు, నుత్తములయం దడఁకువయును, బాహ్యాంతరములని రెండువిధములగు శౌచమును, దమతమ వర్ణములకుచితములయిన ధర్మముల ననుష్ఠించుటయును, దపమును,ద్వంద్వముల సహించుటయు, వేదాధ్యయనమును, మనోవాక్కాయము లొక్కరూపముగా నుండుట యనెడి యార్జవమును, ఋతుకాలములందక్కఁదక్కిన యెడల స్త్రీసంగము లేకుండుటయను బ్రహ్మచర్యమును, భూతద్రోహము లేమి యనెడియహింసయు, శీత మున్ణము సుఖము దుఃఖము మొదలగుద్వంద్వములయందు సమత్వమును,సమస్తచేతనాచేతనములందుఁ బరమాత్మ యొక్కఁడేయని కనుఁగొనుటయు, పరిగ్రహము లేవియు లేక తానొక్కండై యుండుటయు, గృహాదులం దభిమానము లేమియు, శుద్ధములగువల్కలములను ధరించుటయు,దైవవశమున లభించిన దానితో సంతుష్టినొందియుండుటయు, భగవత్ప్రతిపాదకములగుశాస్త్రములం దాదరాతిశయమును, తక్కిన దేవతాంతరములయందు నిందయు, మనస్సును బ్రాణాయామములచేతను వాక్కును మౌనముచేతను నసత్యమును పలుకకుండుటచేతను, గర్మములను జేయమిచేతను దండించుటయు, భూతహితముగాఁ బలుకుట యనుసత్యమును, అంతఃకరణనిగ్రహ మగు శమమును, బాహ్యేంద్రియనిగ్రహ మగు దమమును, అద్భుతకర్ముండగు హరిజన్మములను గర్మములను గుణములను విను

టయుఁ గీర్తించుటయు ధ్యానించుటయు, భగవంతునికొఱకు సకలకర్మముల నర్పించుటయు యజ్ఞములను దానములను దప స్సును స్మార్తకర్మములనును వృత్తములను మఱి తనకుఁ బ్రియ మగు నది దానిని బెండ్లములను బుత్రులను గృహములను బ్రాణ ములను నా పరమపురుషునకు నివేదించుటయు, కృష్ణుఁడే యాత్మనాథుఁడుగాఁ గల మనుష్యులయందు సౌహార్దమును నెక్కిన చరాచరములగు భూతములయందును బహుమతియు మహానీయులును సాధువులు నగుమనుజులవలననుండి భగవంతుని యశమును బరస్పరము చెప్పుకొనుటయు, ఆ యశస్సునుగూర్చి పరస్పరమనురాగమును, దానిననుభవించుటవలనఁ బరస్పరము తుష్టియు, దానివలనఁ బరస్పరము మనస్సు నధ్యాత్మికాది తాపత్రయమునుండి నివర్తించుటయు ననువీనిఁ గఱచుటయు, సాధనములయందు భక్తివలనను బ్రేమలక్షణంబగు భక్తివల నను దేహమునందు గగ్గురుదాల్చుటయు, లోకవిలక్షణుఁడై యచ్యుతుని దలంచుకొని యొక్కయెడ నేడ్చుచును నొక్క యెడ నవ్వుచును నొక్కయెడ నానందించుచును నొక్కయెడ నేమోమో చెప్పుకొనుచు నాడుచును బాడుచును భగవంతుని స్వరూప స్వభావాదులను బరిశీలించుచును నిట్లు పరమపురు షుని మనస్సుచేఁ బొంది సుఖతులై యూరకుండుటయును, ననెడి యివి భాగవతధర్మములు. ఈ భాగవతధర్మములను గఱచుచు నారాయణపరుఁడై నారాయణు నారాధించుటవలనఁ బుట్టిన భక్తిచేత దుస్తరంబగు మాయను నల్లాంఁ దగువాఁడును దాఁటు చున్నాఁడు' అనెను.

జనకుఁడు:— 'నారాయణాభిధానుండును బ్రహ్మంబునగు పర
మాత్ముని స్వరూపనిశ్చయమును మీరు నాకుఁ జెప్పవల
యును. మీరు బ్రహ్మవిదులందు మిన్నలుగదా' యనెను.
అందులకుఁ బిప్పలాయనుఁడు - 'ఎవఁడీజగత్తునకు సృష్టిస్థితి
ప్రళయములకు హేతువును, దనకుఁ గారణాంతరము లేని
వాఁడును స్వప్నజాగరసుషుప్తులయందును ముక్తావస్థయందును
సకలాత్మలలోను సంతరాత్ముఁడై వ్యాపించి యుండువాఁడును
నగునో, ఎవఁడు దేహమును నింద్రియములనును బ్రాణములను
మనస్సును మెలపుటవలన నవి మెలఁగుచున్నవో, యట్టి
వస్తువు రాజేంద్రా! పరబ్రహ్మమని తెలియుము. దానిని
మనస్సు గుఱుతెఱుంగఁజాలదు. మఱి వాక్కునకు నది గోచ
రముగాదు. మఱి కన్నును జీవుఁడును బ్రాణములును దక్కిన
యింద్రియములును నాబ్రహ్మమునకు విశేషణములైనవిగాని,
అగ్నిని దాని విశేషణములగు జ్వాలలవలె, నవి యాబ్రహ్మ
మును బ్రకాశింపఁ జేయఁజాలవు. వేదాంతభాగమును బర
మాత్మవిషయమై ప్రమాణమును 'నచక్షుషాదృశ్యతే' 'నాపి
వాచా'యని గ్రాహకములగు చక్షురాదులకు నగోచరమైన
దిగా బోధించుచున్నది. గ్రాహకములే యది లేదని నిషేధించు
చుండఁగా నది యెట్లున్నదని ప్రతిపాదింపఁబడిన దన్నచో, ఒక
వస్తువుండిననే దానిని గుఱించి 'తెలియు' దని నిషేధము
సేయుట పొసఁగునుగాని లేనివస్తువునుగూర్చి యట్టి నిషేధము
సిద్ధింపఁజాలదు. కనుక బ్రహ్మము లేనిచో దానిని గూర్చి బోధక
ముల నిషేధమే సిద్ధింపనేరదు. కనుక నది యర్థవశముగా
నున్నదనియె యేర్పడుచున్నది. సత్త్వము రజస్సు తమస్స

నెడి మూఁడుగుణములు వర్తించునట్టి ప్రధానతత్త్వము, అది కార్యముల కెల్ల నాధారముగాన సూత్రమైనది. దానికార్యము లగు మహత్తును నహంకారమును దత్కార్యములును తత్త్వములుగా నిరూపించెదరు. జీవుండును జ్ఞానకర్మేంద్రియముల కును విషయములకును సంబంధమువలనఁ బుట్టిన సుఖదుఃఖాదుల ననుభవించుచుండుననియుఁ జెప్పుదురు. ఇట్టి వగు చేతనాచేతనములెల్ల నచింత్యశక్తియగు బ్రహ్మముగాఁ బ్రమాణములచేఁ దెలియుచున్నవి. మఱియు నది యూచిదచిత్తులకు విలక్షణమైనది. ఆత్మకుఁ బుట్టుకలేదు, పెరుఁగుటయు లేదు, తఱుఁగుటయు లేదు, కాని చచ్చుటయుఁ గలుగదు. అవియంతయు ననిత్యములగు దేహములకే కలుగును. ఆ త్రిభూతభవిష్యద్వర్తమానములనెడి కాలత్రయమునందును వర్తించుచుండును గాన నిత్యుఁడు. అది యొక్కఁడు నెల్లయెడలఁ దనస్వరూపమును బాయకుండును. ఏలనఁగా నది జ్ఞానైకస్వరూపము. కన్ను చెవులు మొదలగు వానిని సంబంధించిన జ్ఞానములు వాయుచుండలేదా యన్నచో ప్రాణమొక్కటి ప్రాణాపానాదులయిన వృత్తిభేదములచే వికల్పితమగునట్లుగా నింద్రియజ్ఞానమును జక్షురాదివ్యాపారముల వశమున వికల్పము నొందుచున్నది కాని, స్వరూపభూతమగు జ్ఞానమట్టిదిగాదు. అండజములందును జరాయుజములయందును. నుద్భిజ్జములయందును స్వేదజములందును జీవుండు ప్రాణమూలమున ధారకుఁడై ప్రవేశించుచున్నాఁడు. ఆ జీవుఁడు నిర్వికారుఁడు. ఇట్టి యాత్మయందఱకును దెలియకుండుట యేలయన్నచో నిది మిక్కిలి స్ఫుటముగాఁ బ్రకాశించునదిగాదు. అయిన నింద్రియసమూహము లహంకా

రాది మనోవ్యాపారములును నుడిగినపిదప శరీరమును నీడిన పిదప జీవులమగు మనకు జీవుని యథావస్థితమగు స్వరూపము ప్రకాశించిన దగును. అహంకారాది మనోవృత్తులు విరమించుట యెప్పుడందువా? దారపుత్రైషణాదులను దిగవిడిచి యజ్ఞనాభుని పదారవిందములందే యాపణగలిగి దానిచేతను నవిచ్ఛిన్నమగు పరమభక్తిచేతను సత్త్వాదిగుణమూలము లగు పుణ్యాపుణ్య కర్మములవలన మనస్సునకుఁ గలుగు రాగద్వేషాది మలములను నాశముచేయవలయును. అప్పుడు నిర్మలమగు నాచేతస్సునందు నాత్మకుఁ గలయథార్థ్యము, చక్కనిచూపు గలవానికి సూర్యప్రకాశమువలెఁ, దనంతటఁ దెలియును" అనెను.

రాజు-'మాకు భగవదారాధనాత్మక మగు కర్మయోగమును జెప్పుఁడు. ఆకర్మయోగముచేత సంస్కృతుఁడైనవాఁడిందు భగవద్భక్తియోగమునుత్పత్తికి విరోధులయిన పుణ్యాపుణ్యకర్మములనల్లఁ దూలించి బంధకములగు సకల కర్మముల నివృత్తికి హేతువయినపరభక్తి పొందుచున్నాఁడుగదా. ఇట్లుడిగిన యీకర్మయోగము నూఁది మిమ్మడిగినట్లె మాతండ్రి యిక్ష్వాకునిసమ్ముఖమున సనకాదులగు ఋషుల నడిగితిని. ఆ బ్రహ్మపుత్రులు నాకుఁ గర్మయోగమును నిరూపింప రయిరి. అట్లు చెప్పకుండుటకుఁ గారణ మేమో నుడువలయు' నని యడిగెను. ఆవిర్హోత్రుఁడు - 'కర్మము (కామ్యకర్మము) అకర్మము (జ్ఞాన పూర్వకర్మము) వికర్మము (నిషిద్ధకర్మము) నను మూఁడువాదము వేదోక్తముగాని లౌకికముగాదు. వేదమో యాశ్వరాభిప్రాయమైనది. మఱి వేదోక్తము లయినయా

కర్మాదులయందుఁ దెలిసికొనవలసిన విషయములు పెక్కులు న్నవి. కాన మిక్కిలి గహనము లగుటంజేసి వాని పట్ల విద్వాంసులును దెలియక తడఁబడుచున్నారు. కనుక బాలుండ వగునిన్నుఁజూచి యాసనకాదులు చెప్పరయిరి. ఈవేదము హితాహితములను దెలుపునట్టిదే యైనను దానియందు 'యజేత స్వర్గకామ' యిత్యాదుల కర్థములు ప్రత్యక్షాదులకు గోచరములు గావు; అవి పరోక్షములుగానే యుండునుగాన వాని యభిప్రాయము దెలియుట కష్టము.అయినను వైద్యుఁడు బాలునకుఁ గండచక్కెర లడ్డు మొదలుగునవి యిచ్చెదనని యాశ పెట్టి మందుఁ ద్రాగించుచున్నాఁడు. కాని యాచెప్పిన లడ్డు మొదలగువాని నియ్యక తుదకారోగ్యమును గుదుర్చుచున్నాఁడు. అట్లె వేదమును నవాంతర ఫలములగు రంభాసంభోగాదు లిచ్చునట్లాశగొలిపి యజ్ఞాది కర్మములను జేయునట్లు విధించుచున్నది గాని, పిదప నా చెప్పిన ఫలముల నొసంగక భక్తియోగమూలమున బంధకములగు సకల పుణ్యాపాపకర్మముల నివృత్తిరూపమగు మోక్షమునే యొసంగుచున్నది. అజ్ఞుఁడవఁడింద్రియములను జయింపక వేదవిహితమైన కర్మము నాచరింపక వేదవిరుద్ధములైన కర్మముల ననుష్ఠించుచు, నావశ్యకములయినవాని ననుష్ఠింపకయు నుండునో వాఁడు మృత్యువు నుండి మృత్యువునే పొందుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి వేదోక్తములగు నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మములను నీశ్వరార్పితముగాఁ జేయుచు నాయావాని యవాంతరఫలములందు సంగములేక యుండువాఁడు బంధకములగు సకల కర్మములును నివర్తించుటకు మూలమగు జ్ఞానసంపత్తిని-అనఁగాఁ గర్మయోగముచే

జ్ఞానయోగమును-బొందుచున్నాఁడు. అయినను గర్మముల కక్కఱలేని యాయువాంతరఫలము లేల శ్రుతి చెప్పుచున్న దందువా? కర్మముల ఫలము గలదను శ్రుతి యర్థవాదమే యగును (ఇది నిత్యనైమిత్తిక కామ్యరూపమగు వైదిక కర్మయోగము. ఇఁకఁ దాంత్రిక కర్మయోగమును వినుము.) అహంకార మమకారాదులు ప్రకృతిసంబంధములగు కార్యములు. అవి హృదయమునఁదగిలి ఛే[illegible]రాకుండునట్లు ముడిగొని యుండును. పురుషుఁ డెవ్వఁడు తనహృదయమునంగల యట్టిముడిని విడిచికొనఁ గోరి తంత్రము (పాంచరాత్రము) నందుఁ జెప్పఁబడిన విధిచొప్పునను దేవునిఁ గేశవుని నారాధించునో వాఁడు, వేగభక్తియోగము నిష్పన్నము కాఁగా, ప్రకృతిబంధమునుండి విడివడుచున్నాఁడు. ఆతంత్రవిధియిది. ఆచార్యునివలననుగ్రహముంబడసి యతఁడు చూపినపూజాప్రకారమున మహాపురుషుని మూర్తిని దన కభిమత మయినదాని నర్చింప వలయును. శుచియై యామూర్తికి నెదురుగాఁగూర్చుండి ప్రాణాయామము మొదలయినవానిని బచరించి దేహమును విశోధించి నుంచి న్యాసములచేత రక్షగావించుకొని హరి నర్చింపవలయును. ప్రతిమాదులయందుఁ గాని హృదయమందుఁ గాని యీశ్వరునిఁ, బూజకై యప్పటికి దొరకిన సాధనములతోఁ బూజింపవలయును. అందు మొదటఁ బూజకైన తులసీ చందన పుష్పాది ద్రవ్యములను బ్రోక్షణాదులచేతను, భూమి నూడ్చి యలుకుట మొదలగు వానిచేతను, దేహమును నాయా న్యాసాదులచేతను, భగవత్ప్రతిమను మృత్తికాలేపన జలక్షాళనాదులచేతను, యోగ్యములుగావించుకొని యాసనమును బ్రోక్షింప

వలయును. పిదపఁ బాద్యము మొదలగువాని పాత్రములనేర్పఱచు కొని, సమాధిచేతఁ బ్రతిమాదులయందు భగవంతు నావాహనము చేసి, హృదయాదిన్యాసములు గావించి మూలమంత్రము చేతను న్యాసము గావించి యామంత్రముచేతనే యర్చింప వలయును. మఱియు నాయామూర్తిని నంగములగు హృదయాదులను నుపాంగములగు సుదర్శనాదులను నతని పరివారమును నా యా మూర్తిమంత్రముచేతనే యర్చింపవల యును. అర్ఘ్యము, పాద్యము, ఆచమనీయము మొదలయినవి యును, స్నానము వస్త్రము భూషణము గంధ మాల్యాక్షత ములును బుష్పదామ ధూపదీపములు నైవేద్యము మొద లయిన యుపచారముల నొసంగి భగవంతునికి నతని పరివార మునకును యథావిధిని బూజగావించి స్తోత్రములచేత స్తుతించి నమస్కరింపవలయును. అంతఁ దాను ధ్యానించెడి యామూర్తి తనయందంతరాత్మయై యున్నాఁడని ధ్యానించుచు దానిని బూజింపవలయును. ఆ భగవంతున కర్పించిన యన్నశేషమును దాను భుజింపఁగయికొని భగవంతుని కర్పించిన తులసీపుష్పా దులను సత్కారముతో శిరస్సున ధరించి యిట్లు సంపూజితుం డయిన యాహరిని నతనిపట్టమున పరమాకాశాదులకు నుద్వా సనము చేసి పూజావిధిని సమాప్తము గావింపవలయును. ఈవిధ మున నే యగ్ని సూర్యుఁడు జలము మొదలగువానియందును నతిథులయందును హృదయమునందును సర్వాంతరాత్ముం డయిన యీశ్వరుని పూజించువాఁడు చిరకాలముననే భక్తి యోగము నిష్పన్నమై కర్మబంధములనుండి విడివడుచున్నాఁడు. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

జనకార్షభ సంవాదము.

(అనుబంధము.)

రాజు—'హరి కర్మవశుఁడై కాక తన యిచ్ఛచేతనే యిందవతరించుచున్నాఁడు గదా. అట్టి యవతారము లెం దేయేవి యెత్తి యేయేకర్మము లింతవఱకును జేసెనో, యిపుడు చేయుచున్నాఁడో, యికఁ జేయఁగలఁడో, వానిని మాకుఁ జెప్పుఁడు' అని యడిగెను. ద్రమిళుఁడు—భగవంతుని స్వరూప స్వభావము లవిచ్ఛిన్నములు. అట్టి యనంతుని గుణములు ననంతములయినవి గావున వాని నెవఁడు లెక్కింపఁబూనునో వాఁడు మందమతి యగును. ఏలందువా? భూమి రేణువులను బెద్దకాలమున కెట్లో కష్టపడి లెక్కించినను లెక్కింపవచ్చునుగాని వివిధ విచిత్ర శక్తులకెల్లఁ బట్టయియుండు భగవంతుని గుణములనో యనంతము లగుటంబట్టి యెంతమాత్రము గణింపఁదరము గాదు. ఆదిదేవుం డగు నారాయణుఁడు తాను సృజించిన పృథివి మొదలుగాఁగల భూతములనును దక్కిన తత్త్వములనును విరాట్టనఁబడు బ్రహ్మాండరూపముగా రచించి యాపురమందుఁ దనయంశముచే ధారకుఁడై ప్రవేశించి యపుడు (విరాట్) పురుషుఁడను నామము నొందెను. (ఈవైరాజపురుషుఁ డవతారములందెల్ల మొదటిదగును) ఆవైరాజపురుషునికి దేహమీమూఁడులోకము లగును. అతని యింద్రియములచేత సమస్తజీవులకును జ్ఞానకర్మేంద్రియములు గలిగినవి. అతని జ్ఞానము తనంతటఁ బ్రకాశించునదిగాని యింద్రియములతో డపేక్షించునది గాదు. అతనియూపిరియగు వాయువే దేహధారులకెల్ల బలమును, ఓజస్సును, చేష్టలును గావించుచుండును.

ఆతఁడు తనకు లోనయినప్రకృతిగుణము లగుసత్త్వాదులను గొని యీజగత్తునకు నుత్పత్తి స్థితి లయములు గావించునట్టి యాదికర్త (యుపాదానమును నిమిత్తమును) యగుచున్నాఁడు. అదియెట్లనిన — మొదట నీజగత్తును సృజించు విషయమున రజోగుణముతోఁ గూడిన బ్రహ్మయాయెను. దీనిని సంహరించు టకై తమోగుణముతోఁ గూడిన రుద్రుఁడాయెను. దీనికి స్థితి గలిగించుటకై సకలదేవతాశరీరకుండును యజ్ఞనిర్వాహకుం డునయిన విష్ణుండు తానే వ్రానెను. నిష్టములను దొలఁగించి యిష్టములను గలిగించుటయె కదా స్థితి. త్రైవర్ణికులను వారి వారి వర్ణావర్ణాశ్రమములనుఁ దగిన ఫలములను నీవిష్ణుఁడు బొం దించుచున్నాఁడు గాన, స్థితి గావించువాఁడగును. ఆద్యుం డయిన యాపురుషుఁడే యిట్లు ప్రజలకు నెప్పుడు నుత్పత్తి స్థితి లయములు కావించుచుండును. ఇదియె రాజపురుషావతారము. భగవంతుఁడు ధర్మునికి దక్షునికూఁతురగు మూర్తియను దాని యందు నరుఁడు నారాయణుఁ డని యిరువురుగా నవతరిం చెను. ఈ యవతారమునం దత్యంతమును బ్రశాంతుఁడై యుండును. బంధకములగు సకలకర్మములను నివర్తించుటకు హేతువగు జ్ఞానయోగమును నారదాదులకు నుపదేశించెను. అతఁ డిప్పుడును ఋషివరులు తనయడుగులు గొలుచుచుండఁగా బదర్యాశ్రమమునం దున్నాఁడు. ఇంద్రుఁడొకప్పు డతఁడు తపస్సు చేతఁ దనపదవిని గయికొనఁ గోరుచున్నాఁడేమో యని శంకించి యతని తపస్సును నాశముచేయుటకై మన్మథుని సపరివార ముగాఁ బంపెను. ఆకాముఁ డతని మహిమ తెలియనివాఁడు గాన యప్సరసలగణము వసంతుఁడు మందమారుతము మొద

లయిన తన బలంగమును గూర్చుకొనిపోయి యమ్మునిని నప్స
రఃస్త్రీల వాలారు చూపులనెడి వాఁడిబాణముల గ్రుచ్చెను.
ఆ యాదిదేవుఁడు నింద్రుఁడు గావించిన యాయపరాధమును
దెలిసికొనెను. అతఁ డందులకు లోనుగామికిఁ దానుధీరుండనని
కొంచెమైనను గర్వపడక తానెక్కడ శాపమిడునో యని వడఁకు
చున్న యాకామాదులను జూచి నవ్వుచు 'మదనా! మారుతా!
దేవతాస్త్రీలారా! భయపడకుఁడు. మీరు మాయాతిథ్యమును
గయికొనుఁడు. మాయాశ్రమము నశూన్యము గావింపుఁడు'
అనెను. శుకుఁడు—రాజా! ఇట్లతఁ డభయమొసంగి వారితోఁ
జెప్పఁగాఁ గాముఁడు మొదలయిన యాదేవతలు సిగ్గునఁ దలలు
వాంచి యతనికిఁ దమయెడఁ గరుణపుట్టునట్లుగా 'అపరాధుల
మైనను మమ్ము ననుగ్రహించుట నీయం దొకవింత గాదు.
మఱి నీవు ప్రకృతిపురుష విలక్షణుండగు పరుండవు. కనుకఁ
గామ క్రోధాది వికారములు నిన్నుఁ బొందవు. మఱి యాత్మా
రాములును జితేంద్రియులు నగువా రెప్పుడును గుములుకొని
నీపాదపద్మములు గొలుచుచుందురు. నీభక్తులకే కామాది
వికారములు లేవనఁగా నీ కెక్కడివి? దేవతలమగు మాకిట్టి
యపరాధములు చేయుట స్వభావమైయున్నది. ఎట్లనిన, నిన్ను
సేవించుచుండు వారు దేవతల మగుమాపట్టయినస్వర్గమును
గూడ నతిక్రమించి సర్వోత్తమమయిన నీ స్థానమును బొందు
చుందురు. కాన దానికిఁ జూపోపక దేవతలు వారికిఁ బెక్కువిఘ్న
ములు గావించుచుందురు. నిన్ను సేవింపని వారికో యట్టి విఘ్న
ములు సేయరు. ఏలన సేద్యగాండ్రు రాజునకుఁ గప్పము నొసఁ
గునట్లు వారు యజ్ఞమునందుఁ దమభాగములగు పురోడాశాదు

లను నా దేవతలకు బలు లర్పించుచుందురు. అయిన నా భక్తులకు విఘ్నములు కలిగిరే తీఱునందువా ? అట్లుగాదు. సర్వదేవతల కధీశ్వరుఁడవగు నీవు వారిని రక్షించుచుండుటవలన నీభక్తుఁడు విఘ్నములతలపయిని కాలిడి తొక్కఁగలఁడు చుమీ! ఆఁకలి,దప్పి, శీతము,ఉష్ణము, వర్షము, గాలి, జిహ్వోపభోగములు శిశ్నోపభోగములు మొదలుగాఁగల మేమెల్ల నొకయపారసముద్ర మగుదుము. కొందఱట్టి మహాసముద్రమును దాఁటియుఁ దుదకు నిష్ఫలమయిన కోపమునకు లోనై యావునడుగంత పల్లములో మునిఁగిపోయెదరు. నీట మునిఁగినవాఁడు తలపయినున్న బరువును దిగవిడుచునట్లు, వారు చేయఁదరము గాని తపస్సుచేసియుండియు, దాని నల్ల వీరికిని వారికిని శాపములు పెట్టి వెచ్చించి * వ్యర్థముగా దిగవిడచిన వారగుదురు' అనెను. ఇట్లు కామాదులు పలుకుచుండఁగా నావిభుండు వారల రూపగర్వము నడంచుటకై కొందఱు స్త్రీలను వారికిఁజూపెను. ఆ స్త్రీలు చక్కఁగా నలంకృతలై మిక్కిలి యద్భుతముగాఁ గనుపట్టుచుండిరి. వా రామహాత్మునకు శుశ్రూష గావించుచుండిరి. దేవానుచరులయిన యాకామాదులు శ్రీదేవివలెఁ జక్కని రూపములు వెలుంగుచున్న యా మెఱుంగుఁబోండ్లను జూచి వారి రూపంపుఁ బెంపువలనఁ దమ కాంతులు డిందుపడ వారి దేహములనుండి గుమగుమ గుబాళించుచున్న వాసనలు సోకఁ

---

* భగవంతునియందు భక్తిలేక కేవల తపస్సును మాత్రము చేయు వారు గలరు. వారిలో కొందఱు కామమునకును గొందఱు క్రోధమునకును లోనగుదురు. కామమునకు లోనయినవారు కామోపభోగములనైన ననుభవించెదరు గాని. క్రోధవశు లది కూడలేక వ్యర్థులగుదురు గాన మిక్కిలియు మూఢు లని భావము.

గాఁ బరవశులయిరి. ఆ దేవదేవేశ్వరుండు తనకుఁ బ్రణతులయి యున్నవారలను జూచి నవ్వుచు "ఈ స్త్రీలయందు మీకు నీడగు రూపుగలదాని నొక్కదానిని గోరికొనుఁడు. అందఱును 'మాకెంతో యెక్కుడుగాని మాకీడయినది గలుగ దందురా'. అట్లైనచో మీ స్వర్గమున కలంకారముగా నేని యొక్క దానిని వరింపుఁడు" అనెను. ఆ దేవభృత్యులా భగవంతుని యాజ్ఞను వల్లెయని యంగీకరించి యతనికి నమస్కరించి యప్సరసల యందు మిన్నయగు నూర్వశిని వరించి ముందిడికొని దేవలోకమునకుఁ బోయిరి. వారు దేవేంద్రుని కొలువుకూటమునకుఁ బోయి యతనికి మ్రొక్కి దేవతలందఱును వినుచుండఁగా నతనితో నారాయణఋషి బలమును జెప్పిరి. ఇంద్రుఁడు విని యాశ్చర్యపడి భయమునొందెను. ఇది నరనారాయణావతారము. అచ్యుతుండగు విష్ణుండు జగత్తులకు మంగళముగావించుటకై తనకళచే హంస స్వరూపమునను, దత్తాత్రేయుఁడుగను సనందనాదులుగాను మాతండ్రియు భగవంతుఁడునగు ఋషభుఁడుగను నవతరించి జీవాత్మపరమాత్మస్వరూప జ్ఞాన యోగము నుపదేశించెను. మధువును సంహరించిన యావిష్ణువే హయగ్రీవుఁడై యవతరించి యపహృతములయిన వేదములను మరలఁ దెచ్చెను. ప్రళయమందు మత్స్యావతారమెత్తి మను వగు సత్యవ్రతునిని భూమినిని నోషధులను ఋషులను రక్షించెను. వరాహమై ప్రళయజలములనుండి భూమిని నుద్ధరించి హిరణ్యాక్షునిఁ జంపెను. కూర్మావతారమున నమృతమునకై పాలసముద్రమును జిలుకునపుడు తనవీఁపుపయిని మందరపర్వతమును దాల్చెను. పిదప శరణాగతుఁడయి మొఱయిడిన గజేంద్రుని

మొసలినుండి విడిపించి రక్షించెను. * వాలఖిల్యు లనుఋషులు కశ్యపునికై సమిధలు దెచ్చుచుండి గోష్పదమందుఁబడి మునింగినపుడు తన్ను స్తుతింపఁగా లేవనెత్తి యాపదనుండి విడిచిపుచ్చెను. ఇంద్రుఁడు వృత్రాసురుని వధించుటవలన బ్రహ్మహత్యనుబొందఁగా వానిని విడిపించెను. అసురయగు హిరణ్యకశిపుని గృహమందుఁ జెఱఁబడి దిక్కు లేక యుండిన దేవతాస్త్రీలను విడిచిపుచ్చెను. నృసింహుఁడై సాధువుల కభయము గావించుటకు నసురేంద్రుఁడగు హిరణ్యకశిపుని వధించెను. దేవాసుర యుద్ధమందు నింద్రాదులకొఱకు దైత్యపతులను జంపి మన్వంతరములన్నింటియందును నాయాయవతారము లెత్తి లోకమును బాలించెను. వామనుఁడై యాచించునపమున బలివలననుండి యీభూమిని హరించి దీని నింద్రాదులకు నొసంగెను. హైహయ వంశమును నాశముసేయుట కగ్నిహో యన భార్గవకులమునఁ బరశురాముఁడై యవతరించి యీ భూమియందు నిరువదియొకమాఱు క్షత్రియులు లేకుండునట్లు గావించెను. ఇప్పుడు సీతాపతి యగు రాముఁడై సముద్రమునందు సేతువుగట్టి దశకంఠుఁ డగు రావణునిఁ జంపి వాని లంకను హతముసేసి తనకీర్తిచేత లోకముల పాపముల నెల్లఁ దూలించుచు సర్వోత్కృష్టుఁడై † వర్తించు చున్నాఁడు. అతనికి

---

* వాలఖిల్యులంగుష్ఠమాత్రశరీరులు. కశ్యపుని యజ్ఞమునకు ఇంద్రుఁడు వాలఖిల్యులు మొదలగువారు కట్టియలు దెచ్చుచుండఁగా వారిలోనుండు వాలఖిల్యులుగోష్పదమందుఁబడి మునిఁగిరి. దానినిజూచియింద్రుఁడు నవ్వెను. అందుకై వారతనికి శాపమిడి రనుకథయిట ననుసంధింపఁబడెను.

† ఇట వర్తమాన నిర్దేశముచేత రామావతారకాలముననే యీజనకార్షభసంవాదము జరిగినదని తెలియుచున్నది.

జన్మములు గలుగవు. అయినను భూమిభారమును దీర్చుటకై యదువులందుఁ గృష్ణుఁడై జన్మించి దేవతలకుఁగూడఁ జేయ నలవిగాని కార్యములను జేయఁగలఁడు. పిదప బుద్ధుఁడై యజ్ఞములు సేయఁదగని దైత్యులు యజ్ఞములను గావించుచుండఁగా వారిని వేదవిరుద్ధములగు వాదములచేత మోహపెట్టఁగలఁడు. కలియుగాంతమందుఁ గల్కియై రాజులయిన శూద్రులను జంపఁగలఁడు. మహాభుజా! జగన్నాథుఁడను మహాయశుండున గు భగవంతుని కర్మములును నవతారములును నిట్టివి పెక్కులు వర్ణింపఁబడి యున్నవి' అనెను. ఇది నాలుగవ యధ్యాయము.

జనకార్షభ సంవాదము.

(అనుబంధము.)

రాజు'ఆత్మవిత్తములారా! ఇంద్రియములను జయింపకయు దానివలనఁ గామము లుడుగకయు నుండువారు భగవంతుని హరిని బహుతరముగా భజింపకుందురు. అట్టివారికి మఱి దేనియందాసక్తి?(వారికి ప్రాప్యమేది? అందులకు హేతువేమి? వారెట్టివారగుదురు?) అని యడిగెను. చమసుఁడు—చతుర్ముఖశరీరకుండయిన పరమపురుషుని ముఖమునుండియు బాహువులనుండియుఁ దొడలనుండియుఁ బాదములనుండియు నాయా సత్త్వాదిగుణములతోఁ గూడియున్న బ్రాహ్మణులు మొదలగు నాలుగు వర్ణములును నాలుగాశ్రమములును బుట్టినవి. వీరిలోపల నెవఁడు తమకుఁ జక్కఁ గారణభూతుండును సర్వనియామకుండును నగు పరమపురుషుని భజింపకయు నతనిని దక్కిన దేవతల పాటిగాఁ దలఁచి యనమానింతురో వారు తమవర్ణాశ్రమపదములనుండి భ్రంశమునొంది నరకమునఁ బడుదురు. 'వాఁడు తమకుఁ గారణభూతుఁడనియు నీశ్వరుఁడనియు సర్వోత్కృష్టుఁ

డవియు జ్ఞానముగలిగియుండినను నతని భజింపనివారు కృత
ఘ్నులుగాన వారు నరకమునంబడుట సత్యమే; అట్టిజ్ఞానమే లేక
కేవలమజ్ఞులై యుండువారి గతి యేమి యందువా? హరికథలను
వినుటయు నచ్యుతునిం గీర్తించుటయు నెవరికి శాస్త్రాధికారము
లేమిచే దూరములగునో యట్టిస్త్రీలు శూద్రులు మొదలగు
వారు సైతము మాబోంటి భాగవతులకృపకుం బాత్రులై రేని
తప్పక ముక్తినొందుదురు. బ్రాహ్మణుండుగాని క్షత్రియుండుగాని
వైశ్యుండుగాని వేదసంయోగముచేతనైనను దానివలనంగలిగిన
జ్ఞానముచేతనైనను హరిచరణములను బొందింపుటకు వలయు
సాధనముల ననుష్ఠించుట కధికారము గలవారై యుండియు
మోహమును బొందుదురు; కాన వారిపదాంబుజములను భజిం
పక స్వర్గాదులయినయర్థకామములం గగిలియుందురు. ఏలన వారు
వేదములం (a) * దర్థవాదములు సేయుచుండుదురుగాన వారికా
మోహము గలిగియుండును. వారా మోహమువలనం గర్మము
లను దమకుం బంధకములుగాకుండునట్లు చేయుటకుం దెలియకయు,
నొకరికిని లొంగనివా రగుటచేం దెలిసినవారి నడుగకయు
నుందురు. వారు మూర్ఖులు, తమ్ముంబండితులుగాం దలంచుటచే
గుట్టు లొకరి నడుగంబోవరు; కాంబట్టి, వారు చెవికి నింపుగా
మాత్రముండునట్టి వేదవాక్యములచేతమూఢులై 'మనమప్సరస

(a) * అర్థవాదపరులు. 'అపామ సోమమమృతా అభూమ, అక్షయ్యగ్ం
హవై చాతుర్మాస్యయాజీ సుకృతంభవతి యత్రనోష్ణంనశీతంనగ్లానిర్నవ్యా
ధయః' ఇత్యాదిశ్రుతులు చెవికింపుగా మాత్రముండువాని నమ్మి రంభాసంభో
గాదులం గోరి కర్మము లనుష్ఠింపుచుందురు. భగవదారాధనపరముగా
ననుష్ఠింపరనిభావము. ఇదియె 'యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదన్త్యవి
పశ్చితః। వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతివాదినః' ఇత్యాదిభగవద్గీతావాక్య
ములందు నిరూపింపంబడియున్నది.

లతోఁ గూడివిహరింత' మని యిట్టి ప్రియవాక్యములు * చెప్పుకొనుచుందురు. మఱియు వారికి రజోగుణమువలన నొకరిని జంపునట్టి యభిచారాములు సేయవలయునని భయంకరములయిన సంకల్పములు గలుగుచుండును. వారికిఁ గోపము పాములకుం బోలె నుండును. ఇట్లు దాంభికులును దురహంకారులును బాపులు నైన వారు విష్ణుప్రియులగు వారిని జూచి హాసము చేయుచుందురు. వారు స్త్రీలనే కొలుచుచుందురు గాని పెద్దలను సేవింపరు. వారి గృహములందు మైథునమొక్కటియె యెక్కుడు సుఖముగా నుండును. వారిట్టి గృహములందు వసించుచు నొకరికొకరు † తమ పెంపుసొంపులను జెప్పుకొనుచుందురు. మఱియు వారు లోభమువలన నన్న వస్త్రములుగాని దక్షిణలుగాని యొసంగకయె యజ్ఞములు సేయుదురు. తమ జీవనము కొఱకై యూరక పశువులను జంపుదురు. కాని దానిని జంపించుటవలనఁ గలుగు దోషములను దెలియరు. మఱియు నట్టి ఖలులు ధనాదిసంపదలచేత గ్రామాధిపత్యము మొదలగు నైశ్వర్యముచేతను మంచికులమునఁ బుట్టుటచేతను విద్యచేతను, దానముచేతను రూపముచేతను బలముచేతను శ్రౌతాది కర్మములచేతను గర్వితులై బుద్ధి తెలివిదూల నీశ్వరునిని హరిప్రియులగు సత్పురుషులను నవమానించుచుందురు. సమస్తములయిన దేహధారుల యందును, సదా

---

* ఇదియె గీతయందు 'ఇదమద్య మయాలబ్ధ మిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ । ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి ప్రవర్ధనమ్' అని చక్కఁగాఁ బ్రతిపాదింపఁ బడియున్నది.

† శాస్త్రాధికారమును దత్త్వజ్ఞానమును బొందియు హరిని మూర్ఖులై భజింపని వారికి నరకపాతమేయని యిందు చెప్పఁబడెను.

యాత్మరూపుఁడై నెలకొని యాకాశమువలె వానిదోషములను దానుబొరయక నిరతిశయ పురుషార్థరూపుఁడై యుండును. వాని స్వరూపస్వభావములు వేదాంతవేద్యములు. అట్టి భగవంతుని వార్తయైనను వినరు. కాని తమతమ మనోరథముల వార్తలు చెప్పికొనుచు నజ్ఞులుగాన యిట్లు కాలము పుచ్చుచుందురు. లోకమందు స్త్రీసంగమును మాంసభోజనమును మద్యసేవ యును బ్రాణులకు రాగమునుబట్టి నిత్యమును గలిగియుండును. కాని యందులకు విధిగలుగదు. శాస్త్రములు వానిని విధింపక పోయినను వానినిగూర్చి యొక యేర్పాటు మాత్రముచేసియు న్నది. వివాహమాడిన స్త్రీతోనే సంగమము చేయవచ్చుననియు యజ్ఞమునందే మాంసము భుజింపవచ్చుననియు, సౌత్రామణి యందే మద్యపానము సేయవచ్చుననియు నియమము గావిం పఁబడియున్నది. * ఈ స్త్రీసంగాదులనుండి నివర్తించుట (య నఁగా పరభార్యలందును ఋతువుగాని కాలములందును సం గమునుండియు యజ్ఞియములుగాని మాంసమద్యములను సేవిం చుటనుండియు) నివర్తించుటయు నిష్టమయినదికాని స్వభార్యా దులవలననుండి నివర్తించుటగాదు. ధర్మమువలన తత్త్వత్రయ ప్రకారమును గూర్చినజ్ఞానమును, భగవంతుని స్వరూపజ్ఞానము ను గలుగుచున్నది. పిదప దానివలన నాఁకలి దప్పి మొదలయిన యూర్ములాఱును వీడుచున్నవి. అటువంటి ధర్మమొక్కటియే

* 'ధర్మప్రజాసంపత్త్యర్థం స్త్రియముద్వహేత్ - ఋతౌ వుపేయాత్ - పశుమాలభేత - యజమానపశ్చాత్ ఇడాం భక్షయ న్ని-హంత శేషమశ్నీయాత్' సౌత్రామణ్యాం సురాగ్రహాన్ గృహ్ణాతి - ప్రతిగ్రహాదినా ధనమార్జయేత్, ఇత్యాది శాస్త్రములు స్త్రీసంగాదులకు విధించుచుండఁగా దానిని నింద్రిం చుట యెట్లనఁగా నిది చెప్పఁబడినదని తెలియునది.

ధనమునకు ఫలముగాన ప్రతిగ్రహాదులచేత ధనమును సంపాదించి భగవంతునకుఁ బ్రీతికరమగు ధర్మమును సంపాదించుకొనవలయును గాని విషయభోగములనుగాదు. ఇది తెలియక కొందఱు కేవలము గృహములందు (విషయభోగాదులయందు) దానిని వినియోగించుచున్నారు; కాని యీకళేబరమునకు మృత్యువు దురంతమయిన బలము గలదియని కనుఁగొనరు. కనుక వారెంతయు నింద్యులగుదురు. యజ్ఞమందు సురయును బశుభక్షణమును * ప్రాణిశరీరకుండగు పరమాత్ముని భక్షముగా విధింపఁబడియున్నది. కనుకఁ బశువును యజ్ఞమందుఁ జంపుట హింసగానేరదు; పశ్వాత్మకముల యుజ్జీవనముకొఱకే యగును. ఇట్లె స్త్రీసంగమమును బ్రజకొఱకుఁగాని రతిసుఖముకొఱకుఁగాదు. ఇదియె విశుద్ధమగు స్వధర్మమని తెలియరు. ఎవరిట్టిధర్మము నెఱుంగక యవినీతులై తాము సజ్జనులమని తలఁచుకొని జంకుమాలి పశువులకుద్రోహము సేయుదురో వారు మృతులయి పరలోకమునకుఁ బోఁగా నందాపశువులు వారిని బట్టి తినుచున్నవి. పరుల దేహములందు ద్రోహము చూపుచుఁ దన్మూలమున నాదేహములందెల్లనుదన యందును నాత్మభూతుఁడై యుండు నీశ్వరుం డగుహరియందును ద్వేషముచూపుచును, శవప్రాయమయిన తమదేహమందును దాని కనుబంధులయిన పుత్రకళత్రాదులందును మిక్కిలి

---

* యత్ప్రాణిభక్షో విహితస్సురాయా స్తథా పశోరాలభనం నహింసా, అని మూలము. 'యత్ ఘ్రాణభక్షో' అని పాఠాంతరము. ఘ్రాణరూపమగుభక్షము-అనఁగా వానిని మూఁజూచుటయే వానిని భక్షించుటయగును. మూఁజూడవలసినదే కాని భక్షింపరాదనుట. ఇదియె సమంజసమయిన పాఠముగాఁ దోఁచుచున్నది.

స్నేహముపచరించుచు, నుండువారు నరకమునం బడుదురు. జ్ఞాననిష్ఠను బొందకయు మూఢత్వమును జెందకయుఁద్రివర్గమె ప్రధానముగాఁగలిగి క్షణమయిన నుపశాంతిని బడయక యుండువారు తమయాత్మను * జంపిన వారయ్యెదరు. ఇట్లాత్మఘాతుకులై యశాంతులై యజ్ఞానముండియును జ్ఞానముగలిగి యున్నట్లెన్నికొనుచుండువారు కడపటఁ గాలము చేతఁ దమ మనోరథములెల్ల ధ్వంసమునొందఁగా గృతకృత్యులుగానివారై బ్రతికియున్నపుడె క్లేశములు పడుచుందురు. మఱియు వారు తామెంతో కష్టపడి సంపాదించిన గృహములను సంతానములను సుహృదులను స్త్రీలను దిగవిడిచి తామొల్లకున్నను వాసుదేవునకుఁ బరాఙ్ముఖులగుటవలన నరకమును జొచ్చుచున్నారు' అనెను. రాజు—'ఆభగవంతుఁడేకాలమున నేవర్ణముగలిగి యెట్టి యాకారముతో నేపేరితోఁడఁగూడి యేవిధిచేతఁ బూజింపఁబడుచున్నాఁడో దానినంతయును నిపుడు చెప్పవలయు'ననియడిగెను. అందుల † కమ్ముని'కృతము, త్రేత, ద్వాపరము, కలి,యని యీ యుగములు నాలుగింటను గేశవుఁడు నానావిధములయిన వర్ణములును నాకారములును గలిగి నానావిధులచేతఁ బూజింపఁబడుచున్నాఁడు. కృతయుగమందు శుక్లవర్ణముగలిగి

* కేవలమజ్ఞులయినవారు తత్త్వవిదులవలన ఉపదేశమునొంది సంసారమును దాఁటుదురు. జ్ఞాననిష్ఠులగువారు తమంతటనే దాఁటుదురు. ఈ యిరువురకు నడిమి తెగవారైన మూర్ఖులో రెంటిని బొందరనిభావము. ఆత్మనుజంపుటయనఁగా దానిని అస్వాత్మ్యాయము చేసి కడపటస్థావరత్వము నొందింతురని తెలియునది.

† ఇచటఁ జెప్పెడిముని పేరు లేకున్నది. పూర్వోక్తుఁడగు చమసుఁడే కావలయును.

చతుర్బాహుఁడై యుండును. మఱియు నపుడు జటలుదాల్చి వల్కలములుగట్టి కృష్ణాజినమును యజ్ఞోపవీతమును నక్షమాలయు దండమును గమండలువును ధరించి బ్రహ్మచారి వేషము ననుండును. ఆకాలమున మనుష్యులు శాంతులై వైరములు లేక సర్వభూత సుహృదులై సమదర్శులై శమదమములతోను ధ్యానయోగముతోనుగూడి భగవంతుని నారాధించుచుందురు. అక్కాలమున హంసుఁడు సువర్ణుఁడు వైకుంఠుఁడు ధర్ముఁడు యోగీశ్వరుఁడు అమలుఁడు ఈశ్వరుఁడు పురుషుఁడు అవ్యక్తుఁడు పరమాత్మయని యిట్టి గుణములచేతను నామములచేతను భగవంతుఁడు కీర్తింపఁబడుచున్నాఁడు. త్రేతాయుగమందు, నితఁడు రక్తవర్ణుఁడై నాలుగు బాహువులుగలిగి మూఁడు పేఁటల * మేఖలతోఁగూడి యుండును. మఱియు నతఁడు పింగళవర్ణములగు కేశములుగలిగి, త్రయీప్రతిపాద్యమగు యజ్ఞమునకు నిర్వాహకుఁడగు యజ్ఞమూర్తియై స్రుక్స్రువమును జిహ్వాములుగాఁగలిగియుండును. ఆకాలమందు, సర్వదేవమయుండగు నాహరిని ధర్మిష్ఠులును బ్రహ్మవాదులు నగుజనులు వేదోక్తకర్మముచేత యజింతురు. అపుడు విష్ణువు యజ్ఞుఁడు, పృశ్నిగర్భుఁడు, సర్వుఁడు, దేవుఁడు, ఉరుక్రముఁడు, వృషాకపి, జయంతుఁడు, ఉరుగాయుఁడని యీగుణముల చేతను నామములచేతను జెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ద్వాపరమందు భగవంతుఁడువిష్ణుఁడు పచ్చని వస్త్రముదాల్చి చక్రాదులగు తనయాయుధములు గలిగి, శ్రీవత్సము మొదలగు తోడఁబుట్టిన గుఱుతులతోను గౌస్తుభము మొదలుగాఁ దెచ్చిపెట్టుకొన్న గుఱుతులతోడను గూడియుండును.

* ఇట మేఖల యజ్ఞదీక్షకు అంగమని తెలియునది.

అట్లు మహారాజ లక్షణములగు ఛత్రచామరాదులతోఁ గూడియున్న యాపరమపురుషుని తత్త్వత్రయజ్ఞానమును గోరి మనుజులు వేదములందును బంచరాత్రమునందును బ్రోక్తము లయినవిధానములచేతఁ బూజించుచుందురు. రాజా! ద్వాపర మందు జనులాభగవంతుని 'వాసుదేవుండు సంకర్షణుండును బ్రద్యుమ్నుండును, ననిరుద్ధుండును, భగవంతుఁడునగునీకు నమస్కారము. నారాయణ ఋషియుఁ బురుషుండును, మహాత్ముఁడు ను, విశ్వేశ్వరుండును,విశ్వుండునుసర్వభూతాత్ముండునగునీకునమస్కార'మని యాజగదీశ్వరుని స్తుతించుచుందురు. కలియుగమునందును నానావిధములగుతంత్రవిధానములచేత నెట్లుయజింతురో దానిని వినుము. కాంతియందు నింద్రనీలమణి వర్ణము గల శ్రీకృష్ణుని నతని హృదయాదులగు నంగములనును గౌస్తుభాదులగు నుపాంగములనును, సుదర్శనాదులయిన యస్త్రముల నును, పార్షదులయిన నందసునందాదులను, మిక్కిలిసంకీర్తన ప్రచురములగు నర్చనలచేతవివేకులగువారు యజించుచుందురు. వారాభగవంతుని 'ప్రణతజనపరిపాలకా! మహాపురుషా! ధ్యానించుటకుఁదగినదియైకుటుంబేంద్రియాదులచేత డిందుపడకుండఁ జేయునదియై, యిష్టార్థములను బూరించుచు, గంగాదిపుణ్యతీర్థములకాశ్రయంబగుటవలనఁ బరమపావనంబై, బ్రహ్మరుద్రాదుల చేత స్తుతింపఁబడి, శరణ్యమై, హరిభక్తుల యనిష్టములనెల్ల నివారించుచు, సకలార్తి నిదానమగు సంసారసముద్రమును దరింపఁజేయు నావయగు నీచరణారవిందములకు వందనముచేయుచున్నాను. ధర్మిష్ఠా! తండ్రియగు దశరథుని వాక్యము చొప్పున దేవతలును గోరునట్టిదియుఁ ద్యజింపనెంతయుఁ గష్టమైనదియు

నగు రాజ్యలక్ష్మిని విడిచి ప్రియురాలగు జానకి వలచినమాయామృగము వెంటఁ బరుగిడిన నీపదారవిందములకు వందనము చేయుచున్నా'మని సంకీర్తనము చేయుదురు. ఇట్లు శ్రేయముల కెల్ల నీశ్వరుఁడును భగవంతుఁ నగు హరి యాయాయుగముల కనురూపములయిన నామరూపములతోఁగూడి యాయాయుగముల ననువర్తించుచుండు మనుజులచేతఁ బూజింపఁబడుచున్నాఁడు. దోషము లెన్నియుండినను గుణములనే తెలిసికొని సారమును గ్రహించునట్టి యార్యులు కలియుగమునే బహుమానించుచున్నారు. ఏలనఁగా నాయుగమందు సంకీర్తనము చేతనే * యభిలషించిన యర్థము లన్నియును లభించుచున్నవి. ఈ సంసారమండలమున భ్రమించుచున్న దేహులకు నాసంకీర్తనముకంటె నతిశయించిన పురుషార్థసాధనము మఱియొక్కటి గలుగదు. ఆసంకీర్తనము మరణపర్యంత మాచరించిన యెడలఁ బరమంబగు శాంతిగలుగును. సంసారమును నశించును. కలియందు ముక్తియుపాయము మిక్కిలి సుకరముగా నుండుటంబట్టి కృతాదియుగములందలివారు కలియందుఁబుట్టవలయునని కోరుదురు. కేవలమట్లు కోరుటయే కాక యాకలియందును నారాయణపరాయణులై (యష్టాక్షరచింతనపరులై) పుట్టనుంబుట్టుచున్నారు. మహాభాగా! ద్రమిడదేశమునందాయాచోట్లఁబుట్టుదురు. అందును నెచటఁ దామ్రపర్ణియుఁ గృతమాలయుఁ బయస్విని యు, మహాపుణ్యయగు కావేరియుఁ బ్రతీ

* 'ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైస్త్రేతాయాం ద్వాపరేఽర్చయన్। యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ సంకీర్త్య కేశవమ్' అని సంకీర్తనమాత్రమే యభిలషించిన పురుషార్థములను సాధించుచున్నదని భావము

చియు,సురవర్ధగయు ననెడి నదులు పాఱునో యటంబుట్టుదురు. మనుజేశ్వరా! మనుజులెవ రానదులజలములను ద్రావుదురో వారు భగవంతుఁడగు వాసుదేవునియందుఁ దఱుచుగాభక్తిగల వారయి నిర్మలాంతరంగు లగుచున్నారు. మఱియునందు మనుజులు సంకీర్తనముచేయఁగా హరి వారికి ముక్తినొసంగుచున్నాఁడు. ఎవ్వఁడు సమస్తకర్మములను సన్న్యసించి శరణ్యుండగు ముకుందుని సర్వభావమునఁ (వ్యాప్యముగాను వ్యాపకముగాను) దలంచి శరణుఁజొచ్చునో వాఁడు దేవతులకుఁగాని ఋషులకుఁగాని కుటుంబమువారికిఁగాని మనుష్యులకుఁగాని పితరులకుఁగాని ఋణపడినవాఁడుగాఁడు;మఱివారికిఁగింకరుఁడునుగాఁడు. పరేశుండగుహరి తనపాదమూలమునే యాశ్రయించి యుపాయము గను హేయముగను సేవించుచు. దేవతాంతరములం దట్టిభావమును దిగవిడిచి యుండువాఁడు తననిరతిశయ ప్రీతికిఁ బాత్రుండగును గాన వానికిఁ బ్రమాదవశమున శాస్త్రవిరుద్ధమగు కర్మమేదేని కలిగెనేని వాని హృదయమందునెలకొని దానినంతయు నాశము చేయుచున్నాఁడు' అనెను.

నారదుఁడు—మిథిలాధిపతియగు జనకుఁడు భాగవతధర్మములను వీనిని విని మిక్కిలి ప్రీతుండై జయంతీదేవి పుత్రులయిన యోకవ్యాదములగును దానును దన యుపాధ్యాయుండును బూజించినవాఁడయ్యెను. అంత జనులెల్లవారును జూచుచుండఁగ నాసిద్ధులగు మునులంతర్ధానమునొందిరి. రాజు నాధర్మముల ననుష్ఠించుచుఁ బరమంబగు గతినిముక్తిని బొందినవాఁడయ్యె. మహాభాగా! నీవు సయితమిపుడు విన్న యీభాగవత ధర్మము ననుష్ఠించుచు శ్రద్ధగలిగి దేహమందును దాని యనుబంధు

లందును నానక్తిని వీడి యటమీఁదఁ బరమంబగు పదమును బొందఁగలవు.ఇది శాస్త్రప్రక్రియ. మీరిది లేకయె కృతార్థులరు. ఎట్లనఁగాభగవంతుఁడును సీశ్వరుండునగువారి మీయిరువురకును బుత్త్రుఁడయినాఁడు. మీదంపతు లిరువుర యశస్సుజగమంతయు నిండినది చూఁడీ! మీరు కృష్ణునియందుఁ గన్నకొడుకని నెయ్యము దియ్యమును నెఱపుచుఁ గన్నారఁజూచుచును, కౌఁగిలించుకొనుచును మాటలాడుచును, గూడఁ బరుండుచును గూర్చుండుచును బొత్తునఁ గుడుచుచును నుండుటవలన మీ యాత్మలు పవిత్రములు గావింపఁబడినవి. శిశుపాలుఁడు పౌండ్రుఁడు సాల్వుఁడు మొదలగు రాజులు వైరముచేతఁ దాము పరుండునపుడును గూర్చుండునపుడును దక్కినసమయములందును నాకృష్ణుని నడకవిలాసములను జూపులును మొదలగువానిని మనంబునఁ దలపోయుచు బుద్ధి తన్మయముగాఁగా నతనితోడి సాధర్మ్యము నొందినవా రయిరి. బుద్ధివైరముచేతనే యిట్టిగతి కలుగఁగా,నిఁక ననురాగముతోడిబుద్ధి నతనియందుఁ బచరించువారి కట్టిసాధర్మ్యము గలుగుటను జెప్పనేల? కృష్ణుండు సర్వాత్ముఁడు. సర్వేశ్వరుఁడు మాయామనుష్యభావముచేత నెంతయు నతని యైశ్వర్యము గప్పఁబడియున్నది. అతఁడు ప్రకృతివిలక్షణుండగు పరుండు. అతఁడు స్వరూప స్వభావములందు వికారములేకుండువాఁడుగానయవ్యయుండు. అట్టికృష్ణునియందుఁ గేవలము బిడ్డఁడనుబుద్ధివలదుసుమీ! అతఁడు మాయామనుష్యుఁడై పుట్టనేలయుందువా? కొందఱసురులు రాజులై పుట్టిభూమికి భారము గావించుచుండిరి. వారిని జంపి సాధువులను రక్షించుటకై యాం దవతరించినాఁడు. మఱియు వినువారికిని గీర్తించువారికిని నిరతి

శయానందమును గలిగించుటకై తనకీర్తిని లోకమునం దెల్ల విస్తరింపఁజేయుచున్నాఁడు, అట్టివానియందు బిడ్డఁడనుబుద్ధి యుంపవలదు' అనెను. శుకుఁడు—మహాభాగా! వసుదేవుఁడును మహాభాగ్యవతియగు దేవకియును దీనినివిని కృష్ణుఁడు తమ కన్న బిడ్డఁడను మోహమునుదిగవిడిచినవారయిరి. పుణ్యంబయిన యీ యితిహాసము నెవ్వఁడుసమాహితుఁడై మనస్సునఁదాల్చునోవాఁడీ జన్మమందే భగవత్ప్రాప్తికిఁబ్రతిబంధక మగుటచేతఁ బాపంబగు పుణ్యముల నెల్ల విడిచి బ్రహ్మముతోడిసాధర్మ్యమునకుఁ బాత్రుఁడగుచున్నాఁడు. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

—◆◆◆ బ్రహ్మాదులు ద్వారకకువచ్చి శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట. ◆◆◆—

శ్రీశుకుఁడు—అంత వెలుంగుచున్న ప్రజాపతులగు మరీచి మొదలగు వారును దనపుత్రులగు సనకాదులును బరివేష్టించి కొలువఁగా బ్రహ్మయును, భూత గణములు పరివేష్టింపఁగా భూతభవ్యులగు ప్రజల కీశుండయిన రుద్రుండును, మరుద్గణములు కొలువఁగా నింద్రుండును, ఆదిత్యులును, వసువులును, అశ్వి దేవతలును, ఋషులును, అంగిరసులును, రుద్రులును, విశ్వులును, సాధ్యులును, దేవతలును, గంధర్వులును, నప్సరవలును, నాగులును, సిద్ధులును, చారణులును, గుహ్యకులును, ఋషులును, పితరులును, విద్యాధరులును, గిన్నరులును, నందఱునుగూడి కృష్ణునిఁ జూడవలయునని యువ్విళ్లూరుచు ద్వారకకుఁబోయిరి. వారెల్ల భగవంతుఁ డేదేహమును దాల్చి మనుష్యలోకము వారి మనస్సులను రంజింపఁజేయుచు సమస్తలోకముల పాపములను దూలించునట్టి యశస్సును నంతట విస్తరింపఁ జేసెనో యా దేహముతోఁగూడి యుండఁగా నతనిని జూడవలయునని

కోరిపోయిరి. ఆద్వారకాపురము భోగ్యభోగ్యోపకరణాదులయిన పెంపు సొంపులన్నియు నిండారి మిక్కిలియుఁ బ్రకాశించు చుండెను. అం దద్భుతముగాఁ జూపట్టు చిన్నికృష్ణునిఁ జూచిరిగాని వారికన్నులకఱవెంత చూచినను దీఱదయ్యె. ఆదేవతలు నందన వనమునఁ బుట్టిన పూవుల నాయదుసత్తమునిపయిఁ గురియించి క్రమ్మి, చిత్రములగు శబ్దములను నర్థములునుగల వచనములతో నిట్లని స్తుతించిరి- దేవతలు- 'నాథా! నీదు పదారవిందములకు మాబుద్ధిచేతను(మనస్సుచేతను) వచనములచేతను (వాక్కుచేతను) ప్రాణేంద్రియములచేతను దేహముచేతను, (అనఁగాఁ గరణత్రయముచేతను) నమస్కరించు చున్నారము. కర్మమనెడి పెద్ద పాశమునుండి విడివడఁగోరుచుండు భక్తియుక్తులగుజను లాపదారవిందములను హృదయకమల మధ్యమునఁ గేవలము చింతించుచుందురు. అట్టిదాని నిపుడుమాంసపుఁ గన్నులారఁ జూచి కరణత్రయముచేత నమస్కరించుచున్నారమే. ఇది యెంతోయరుదుచుమీ. నీవుగుణత్రయమయ మగుమాయ చేత ధారకుండవై నిలిచి యితరులకుఁ జింతింప నలవిగాని యీజగత్తును స్థూలచిదచిదాత్మకమగుదానిని సృజించుచును రక్షించుచును సంహరించుచు నున్నాఁడవు. అయిన నీవాగుణముల నియామకుఁడవై యధిష్ఠించియున్నావు గాని దానికిఁ బరవశుఁడవుగావు. అజితా! సృష్టిమొదలయిన యాయాకర్మములు నీకు లీలలేకాని పుణ్యపాపరూపమున నిన్నంటవు. నీవసాధారణమై యపరిచ్ఛిన్నమై నిజస్వరూపానందమునందుఁ దగిలి యుందువుగాని విషయ సుఖములందుఁగాదు. విషయసుఖాసక్తులకే కర్మములును దన్మూలములగు దుఃఖాదులును గలుగు

చున్నవి. మఱియు నిన్ను హేయములంటవు. కనుక నీ సేవకుల కును హేయములు గలిగింపవు. ఇట్టి నిన్నుఁ గర్మము లంటుట యెట్లు? ఈడ్యా! సత్త్వమానసులకెల్ల నాయకా! శబ్దాది విషయములందు మిక్కిలి మనస్సు దగిలియుండుటవలన నత్యంత మగునశుద్ధితోఁగూడి యున్న యీ మనుష్యులకు నీ కీర్తిని విను టయందుఁ బెచ్చుపెరుఁగుచున్న మంచి శ్రద్ధవలన శుద్ధికలుగు నట్లు, అధ్యయనమువలనను దాని యర్థశ్రవణమువలనను, దజ్జన్యమగు జ్ఞానమువలనను, దానమువలనను, దపమువలనను, వర్ణాశ్రమానుగుణములగు కర్మములవలనను, గలుగనేరదు. 'నీ కథను వినుటచేతనే శుద్ధి గలుగుచుండఁగా నీయడుగులను గుఱించి ధ్యానాదులేల' యన్నచో నీయడుగు లశుభములగు పాపవాసనలకెల్ల ధూమకేతువుచుమీ! దానిని మునులు సంసారము నిస్తరించి క్షేమము నొందుటకై భక్తియుక్తము లగు మనంబులఁ జింతించుచుందురు. దాని నాత్మవిదులగు పాంచరాత్రులు స్వర్గలోకము నతిక్రమించి నిత్యవిభూతిని బొందుటకును, నందును సమానైశ్వర్యముఁ బడయుటకును వాసుదేవాదివ్యూహముల నుపాసించునపుడు మూఁడుసంధ్యల యందును నర్చించుచుందురు. ఈశా! కేవల వైదిక కర్మములే చేయుచుండునట్టివారు వేదవిద్యాప్రోక్త మగువిధానముగఁ జరుపురోడాశాదికమగు హవిస్సును దమ హస్తములఁ గొని యాహవనీయము మొదలయిన యజ్ఞాగ్నులయందుఁ జింతించు చుందురు. మఱియుఁ దమమాయను దెలిసికొనఁగోరు * సాంఖ్య

* సాంఖ్యులకుఁ బురుషునకంటె వేఱుగా పరమాత్మ కలుగదు. అయినను వారు చింతించు ప్రకృతివియుక్తాత్మస్వరూపము పరమాత్మకు శేషమనివారికిఁ

యోగులును ప్రపత్తినిష్ఠులగు పరమైకాంతులును దానిని దమ యధ్యాత్మయోగమందు సేవించి చింతించు చుందురు. విభూ! భగవతియగు శ్రీదేవి నీవక్షమం దున్నదియే కదా, అయిన నాదేవి, వనమాల నీయడుగులవఱకు వ్రేలుచు నందు నెలకొని యున్న సొంపునకుఁ జూపోపక సవతివలె మచ్చరించి దానివలెనే తాను నీయడుగుల నతి భోగ్యములగుటచే సేవించుచున్నది. మఱియు లక్ష్మి తెచ్చి సమర్పించెడి కానుకలను గయికొనుచు నీయడుగుఁ దమ్ములు మాయశుభ వాసనలకెల్ల ధూమకేతువగుఁ గాత. నీయంఘ్రి బలిని బంధించుటకు మూఁడు లోకములను మూఁడడుగులఁగొలిచినది. అందు రెండవ యడుగు నిడునపు డది సత్యలోకమును జేరుటవలనఁ బయికెత్తినవిజయధ్వజమువలెనుండెను ముల్లోకములందును బ్రవహించుచుఁ బావనముచేయు గంగ దానికిఁ బతాకవలె వెలసెను. జగత్పావనిపుట్టిన యాయంఘ్రి నిరతిశయశుద్ధికరముగదే. మఱి యది యసుర సేనకు భయంకరమును దేవతాసైన్యమునకు నభయంకరమునై యుండును. మఱి సాధువులకు సుఖమును దక్కినయసాధువులకు దుఃఖమును నది గూర్చుచుండును. భగవంతా! అట్టి నీయంఘ్రి భజించుచున్న మా పాపములను బోఁగొట్టి పవిత్రులను జేయుఁ గాక. దేహధారులగు బ్రహ్మాదులు పరస్పర మతిశయింపఁ జూచుచున్నను, ముక్కునఁ ద్రాడు గ్రువ్వంబడిన యెద్దులవలె నెవ్వనికి వశగతులై యుందురో, బ్రహ్మాదులనుగూడ వశీకరించు

తెలియకున్నను అది పరమాత్మకు అపృథక్సిద్ధవిశేషణమగుటంబట్టి దానిని జింతించుటయుఁ బరమాత్మునిఁ జింతించుటయందే పర్యవసించుచున్నదని యర్థము. వారు పరమాత్మపర్యంతజ్ఞానము లేనందున ముక్తిని బడయక కైవల్యమునే పొందుదురని భావము.

నట్టి కాలమునకును నియంత యైనకాల శరీరకుండును, బ్రకృతిపురుషులకు విలక్షణుండును, బురుషోత్తముండును నగు నీదుచరణము మాకు సుఖమును విస్తరింపఁజేయుఁగాక. స్థూలములగు చిదచిత్తులమయమగు నీ జగత్తునకు నీ వుత్పత్తిస్థితిలయములకు హేతువగుదువు. మఱియు వ్యక్తమునకును జీవవర్గమునకును మహత్తునకును నీ వుత్తముండగు పురుషుఁడవు. సంవత్సరాత్మకమై యఖిలజగమును క్షయింపఁజేయుటకై పూని గంభీరవేగముతోఁగూడి యున్న కాలము శరీరముగాఁ గల యుత్తమపురుషుండ వగుదువు. కాన కాలశరీరకుఁడవై నీవు సంహారము చేయుచుందువు. జగత్తును సృజించుటకు నధికృతుఁ డయినయనిరుద్ధునకుసృష్టికుపయుక్తములయినవివిధవిచిత్రశక్తులరూప మగు వీర్య మమోఘముగానుండును. అతఁడు సకలవ్యూహములకు మూలభూతుండవయిన నీవలననుండి యీ జగత్తును సృజించుటకై యావిర్భవించి,పురుషుఁడు స్త్రీయందుగర్భమిడునట్లు,ప్రకృతియందుఁ బరిణామసామర్థ్యమనెడు తనవీర్యము (శక్తి) నుంచి యందుండి మహత్తత్త్వమును బుట్టించెను. ఆమహత్తును దన కారణములును ప్రకృతివలెనె మూఁడుగుణములతోఁ గూడినదై తనవలననుండి యహంకారాదులమూలమున బంగారుమయమయిన యండకోశమును సృజించెను. దానికి వెలుపల జలాదిమయములగు నావరణము లేడు గలవు. ఇట్లు జగత్తునకుత్పత్తిగావించుచుందువు.కాఁబట్టి స్థావరజంగమాత్మకమయిన యీజగత్తునకు నీవధీశుండవు. అనఁగా నీవన్నిటిలోపల నంతర్యామివై చొచ్చి నియమించుచును నవతారములచేఁ బాలించుచును వానికి స్థితిగలిగించుచుందువు. అంతర్యామివగు నీవాయా

జీవులకర్మములను కర్మముల కనుగుణమగు సంకల్పముచేత గుణపరిణామాత్మకము లగు వారి యింద్రియ వ్యాపారముల నెసకొలిపి వాని మూలమున లీలారసమునకై శబ్దాదివిషయ ములను జీవమూలమున ననుభవించుచుందువు; కాని కర్మ వశ్యుండవు గానందున దానివలని పుణ్యాపాపకర్మములచే నంటం బడకుందువు. నీ విం ద్రియములకుం బలివి కాన వానిని వశీకరిం చువాండవు గాని వానికి లోనై పుణ్యాపాపములుచేసి పట్టువడు వాండవుగావు. తక్కిన జీవులుగాని యోగులుగాని శబ్దాది విష యవాసనలను దిగవిడిచియున్నను వాసనామాత్రముచేత బద్ధు లగుచుందురు గాన యావిషయానుభవమునకు వెఱచుచుం దురు. నీ విం ద్రియములకుం బలివగుట యీయవతారమందే చూడవచ్చును. నీపత్నులు పదాఱువేలమందియుం జిఱునవ్వు తోం గడకంటి చూడ్కులచే భావములను దెలుపుచును నట్లు భావసూచనములచే మఱింతవట్రువలై కొమరుచూపు కనుబొ మలను గిఱపుచును, సురతపు మాటలనీటుచూపుచును మన్మథ బాణములు నిగిడించినిన్నుం గాండఁ గ్రుచ్చినను నీయింద్రియములను గలంచి వశము గావించుకొనుటకువలంతులుగారైరిగదే. అమృ తతుల్యములగు నీకథానదులును నీపాద ప్రక్షాళన జలాత్మకము లగు గంగాదినదులును ముల్లోకములందును గలదురితములను దూలించుటకు సమర్థములయినవి. కావుననే యాత్మశుద్ధికై పాటుపడుచుండువారు శ్రుతిసిద్ధమగు నీదుకీర్తియనెడు తీర్థము ను జెవులచేతను,నీయంఘ్రులందుం బుట్టినగంగాతీర్థమును నంగ సంగరూపములగు స్నానాదులచేతను, నిట్టి రెండుతీర్థములను సేవించుచున్నారు' అని స్తుతించిరి. ఇట్లుబ్రహ్మ,రుద్రునిని దేవతలను

నుగూడి వారిని స్తుతించి యాకాశముననేయుండి యా గోవిందు నకుఁ బ్రణమిల్లి యిట్లనియె. బ్రహ్మ-'ప్రభూ! ప్రభూ! సమస్తచిద చిదంతరాత్మా! మేము తొల్లి భూమిభారమును దీర్పవలయునని నీకు విజ్ఞాపనము చేసికొంటిమి. నీవు నట్లుగావించితీర్చితివి. సత్యసం ధులగు సత్పురుషులయందు ధర్మమును స్థాపించితివి. వినుచును జెప్పుకొనుచునుండు సకల జనముల పాపములనెల్లఁ దూలించు నట్టి కీర్తినిగూడ దిక్కులయందు వెదచల్లితివి నీవుత్తమంబయి న రూపమును దాల్చి యదువంశమునం దవతరించి యుదార కథావిషయములగు కర్మములను జగమునకు శ్రేయస్సు గలుగు టకై గావించితివి. ఈశా! కలియుగమందు సాధువులగు మను ష్యులు నీ యాచరితములను వినుచును గీర్తించుచును సుఖ ముగాఁ బ్రకృతికార్యంబగు సంసారమును దరింతురు. పురుషో త్తమా! విభూ! నీవు యదువంశమునం దవతరించి యింతకు నూటయిరువదియేనేండ్లు గడచెను. అఖిలాధారా! నీకిపుడు దేవ కార్య మింకను జేయక మిగిలియున్నది యేమియు లేదు. ఈ యదుకులమును బ్రాహ్మణశాపముచేత నించుమించుగా నశిం చినట్టి దాయెను. కాఁబట్టి నీధామంబగు పరమపదమునకుఁ జిత్త గించిన యెడల వేంచేయుదువుగాక. ఆజ్ఞాపింప మే మెవ్వరము? వైకుంఠా! ఈలోకములను లోకపాలురను నీకుఁ గింకరులమగు మమ్మును బాలింపుము' అనిరి. మాయామనుష్యుఁడై యున్న భగవంతుఁ డీశ్వరుఁ డిట్లు బ్రహ్మాదులయిన దేవతలు స్తుతిం పఁగా నా స్తుతి నభినందించి వారలఁజూచి'దేవేశ్వరా! నీవు చెప్పి నది నే నపుడె నిశ్చయించుకొనియున్నాను. మీ కార్యమంత యుఁ జేసినదైనది. భూమిభారమును దింపితిని. అయిన నీయాద

వకులము వీర్యశౌర్యముల పెంపు సొంపున మిక్కిలి విఱ్ఱవీఁగుచు లోకమును గబళింపఁ దివురుచున్నది. మహాసముద్రమును చెలియలికట్టవలె నేను దీని నడ్డగించియున్నాను. మిక్కిలి దర్పించిన యీయదువుల పెనుకులమును నేను సంహరింపక పరమపదమునకుఁ బోవుదునేని నది గట్టుమీఱి పైఁబడఁగా నీలోకమంతయు నశింపఁగలదు. ఇప్పటికే బ్రాహ్మణశాపమువలన నీకులమునకు నాశ మారంభించియున్నది. అనఘా! బ్రహ్మా! ఇది ముగిసిన కడపట నాభవనమునకు వచ్చుచున్నాను' అనెను. శుకుఁడు—జగన్నాథుండు కృష్ణుఁడిట్లు చెప్పఁగా దేవుండా స్వయంభు వాతనికిఁ బ్రణమిల్లి దేవగణములంగూడి తన నెలవునకుఁబోయెను. పిదప నాద్వారవతియందు మహోత్పాతములు పొడచూపెను. దానినిజూచి భగవంతుఁడు సమాగతులై యున్న యదువృద్ధులను జూచి యిట్లనియె. 'ఇవిగో' నిందు మిక్కిలి గొప్ప యుత్పాతములు నలుప్రక్కలఁ బుట్టుచున్నవి. మఱిమన కులమునకు నింతకుమునుపే బ్రాహ్మణులవలనఁ గడవరాని శాపమును గలిగియున్నది. పెద్దలారా! మనము బ్రతుకఁ గోరితిమేని యిచ్చటవసించియుండరాదు. ఇప్పుడేకదలి మిక్కిలియుఁ బుణ్యాంబయిన ప్రభాసతీర్థమునకుఁ బోదము జాగువలదు. మున్ను చంద్రుఁడు దక్షశాపమువలనక్షయరోగమునొందియా ప్రభాసతీర్థమందుఁ గ్రోలిన మాత్రముననే యాకిల్బిషమునుండితోడనేవీడి మరలఁ దనకళలపెంపును బొందినవాఁడాయెను. మనము కూడనందు స్నానముచేసి పితరులకును దేవతలకును దర్పణము విడిచి షడ్రసోపేతమయిన యన్నమును గమనీయుల విప్రులకు భోజనముపెట్టి వారియందుఁ బాత్రులయినవారిని శ్రద్ధతో

గొప్పదానములు చేసి యాదానములచేత,సముద్రమును నావల చేతంబోలె, బ్రాహ్మణశాపమువలని దుఃఖముల నెల్లఁ దరింతము' అనెను. కురునందనా! భగవంతుఁ డిట్లానతీయ్యఁగా, యాదవులా తీర్థమునకుఁబోవుటకు బుద్ధినిశ్చయించుకొని రథములకు గుఱ్ఱము లను బూన్చునట్లు చేసిరి. భగవంతునకు నిత్యము ననువ్రతుఁ డై యుండు నుద్ధవుఁడు తండ్రి చెప్పినది విని వారిసన్నాహము లను జూచి, మఱి భయంకరము లగు నరిష్టములను గాంచి,జగ దీశ్వరుల కెల్ల నీశ్వరుం డయిన యాకృష్ణుని నేకాంతమున సం ధించి యతని పాదములందు శిరముసోఁకఁగా మ్రొక్కి చేతులు జోడించుకొని యిట్లనియె.ఉద్ధవుఁడు—'దేవదేవేశా! యోగేశా! పుణ్యశ్రవణకీర్తనా! నీ వీకులమునంతయు సంహరించి యీ లోకమును విడుచుట నిజము. ఏలందువా? ఈశ్వరా! నీవు బ్రాహ్మణశాపమును బడఁగొట్టుటకు సమర్థుండ వయ్యును నట్లు చేయక యున్నావు.కాన నీ విదివిడుచుట నిక్కము. కేశవా! నేను నీపాదకమలములనునరక్షణమయినను బాసియుండుటకు నోల్లను. నాథా! నన్నుఁగూడ నీధామమునకుఁ గొనిపొమ్ము! బ్రహ్మమా! నీదు వివిధ క్రీడలు మనుజులకు మిక్కిలియు మంగళావహములు. అవి కర్ణముల కమృతమువంటివిగాన జనులు వానిని జవిచూచి తక్కిన దేహము మొదలగువానియందలి కోరికల నెల్ల దిగవిడుచు చుందురు. కనుక నట్టినిన్ను నాకెట్లు విడువనగును? నీవు పరుండు నపుడును, కూర్చుండునపుడును, దిరుగుచున్నపుడును,నిలుచున్న పుడును, జలకమాడునపుడును, పనులుచేయునపుడును, గుడుచు నపుడును, మఱి తక్కినసమయములందును, నీతోడఁ గూడి మాఁడి యుండువారము. మఱి మా కాత్మవు; కాన యత్యంత

ప్రియుండవు; ఇట్టినిన్ను, మఱిభక్తులగు మేమెట్లువిడనాడియుండ నేర్తుము ? మఱియుఁ బూదండలు గంధములు వస్త్రము లలంకారములును నీ వనుభవింపఁగామిగిలినవానిని గొనియలంకరించుకొని నీ యుచ్ఛిష్టమును గుడుచుచు నుండువారము. నీదాసులముగాన నీసంసారమాయనుజయించినవారము కావునఁబట్టియుం దులకు భయపడికాదు; నిన్నుఁబాయలేక వెంటఁగొనిపొమ్మను చున్నవారము సుమీ. కౌపీనమాత్రముదాల్చి దిగంబరులై యనశనాదులవలన శ్రమపడియూర్ధ్వరేతస్కులై సన్న్యాసులై రాగద్వేషాదులువీడి పాపములెల్ల దిగవిడిచికదా ఋషులుబ్రహ్మలోకంబనెడి నీ పదమును బొందుచున్నారు. మఱి యితరులును బ్రహ్మచర్యాది క్లేశములపాలై సంసారమును దరించుచున్నారు. మేమో ! మహాయోగీ ! యీ సంసారమందుఁ గర్మార్జితములయిన సుఖదుఃఖాదులంబడి భ్రమించుచునుండియు నీభక్తులం గూడి నీ ముచ్చటలచేత నే దుస్తరఁబగు సంసారము ననాయాసముగా దాఁటుచున్నారము సుమీ! నీచేష్టితములను నీపలుకులను నీనడకలను, నవ్వులను బరియాచకములనును మనుష్యలోకము ననుకరించుటకై నీవు గావించుదాని నెల్లఁ దలంచుచును దలఁపించుచును ననాయాసముగా నీ సంసారమును దరింతునుసుమీ'? యనెను. రాజా! ఇట్లుద్ధవుండు విజ్ఞాపింపఁగా భగవంతుఁ డా దేవకీపుత్రుఁడు తనకేకాంతియుఁబ్రియుండును భృత్యుండు నగు నుద్ధవునింజూచి యిట్లనియె. ఇది యాఱవ యధ్యాయము.

―――

{ శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవునకుఁ బరమార్థోపదేశము సేయుచు నవధూతయదు సంవాదమును జెప్పుట. }

శ్రీ భగవంతుఁడు 'మహాభాగా! నీవు చెప్పినట్లె నేను జేయ నిశ్చయించుకొంటిని. బ్రహ్మయు రుద్రుఁడును లోకపాలురును నన్ను స్వర్గమునకు రమ్మని కోరుచున్నారు. నేను భూభారము తీర్పవలయు నని దేవతలు కోరిరి. కార్యమును బూర్ణముగా నిందు నెఱవేర్చితిని. అందులకే కదా బ్రహ్మ ప్రార్థింపఁగా నా యంశముచేత నిం దవతరించితిని. ఈ యదుకులము బ్రాహ్మణ శాపముచేత దగ్ధమై పరస్పర కలహములచేత నశింప నున్నది. నేఁటి కేడవనాఁడు సముద్రము మీా పట్టనమును ముంపఁ గలదు. నే నీలోకమును వ్యజించినపుడే యిది మంగళము లెల్లఁ దూలి త్వరితముగానే కలికిం జిక్కి క్రిందు పడఁగలదు. నేను భూతలమును విడిచిన పిదప నీ విచట వసించి యుండవలదు. ఏలనఁ గలియుగమందు జను లధర్మమునందు రుచిగలిగినవా రగుదురు. నీవు శబ్దాది విషయముల నన్నిటిని, స్వాంతజనులందును బంధువులయందును గల నెయ్యమును, దిగవిడిచి నాయందు మనస్సును జక్కఁగా నెలకొల్పి యన్నియును బ్రహ్మాత్మకములని సమదృష్టి గలిగి, భూమియందుఁ గ్రుమ్మరుచుండుము. మనస్సుచేతను వాక్కుచేతను గన్నులచేతను జెవులు మొదలగువాని చేతను గ్రహించునవి యెల్లను నశ్వర మనియుఁ బ్రకృతిగుణములకు లోనయిన మనస్సునకేఁ గలుగునవనియుఁ దెలియుము. సర్వాంతరాత్ముఁడనగు నాయందు మనస్సు నుంపని పురుషునకు భ్రమము గలుగుచున్నది; ఆ భ్రమము వస్తువు లెల్ల బ్రహ్మాత్మకములుగాక వేఱువేఱ స్వతంత్రములై నానావిధముల నున్న

వని తోఁపించుచున్నది. (నాయందు మనస్సు నుంచువానికో అన్నియు మదాత్మకములనియు నొక్కరూపై యున్నవనియుఁ దోఁచుచుండునుగాని నానావిధములనున్నదని భ్రమగలుగదు.) ఆభ్రమము సుఖదుఃఖములను గలిగించుచున్నది. అది స్వరూపముచేత నట్లు సుఖదుఃఖములు గలిగించునది గాదు. కర్మము (అవశ్యకర్తవ్యమగు నిత్యనైమిత్తిక కర్మము), అకర్మము (ప్రతిషిద్ధకర్మము), వికర్మము (వివిధ ఫలార్థమగు కామ్యకర్మము) అనియీ విధినిషేధాదులు భ్రమగలవానికిఁ దోఁచుచున్నవి. (కనుక విధినిషేధాదులు ప్రతిపాదించు శాస్త్రమునకు వాఁడు లోనగుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి యా విధుల ననువర్తించుట వలనను నిషేధముల నతిక్రమించుటవలనను వానికి సుఖ దుఃఖములు గలుగుచున్నవి. కనుక భ్రమము స్వరూపముచేత విధినిషేధాదిభేదప్రతిపాదకమగు శాస్త్రమునకు లోఁబఱుచుటచేత నిట్లు) సుఖ దుఃఖములు గలిగించుచున్నది. ఇట్లు నానా విధములఁ దోఁపించు భ్రమము సుఖ దుఃఖగర్భమగు సంసారమునకు హేతువగుటంబట్టి యింద్రియసమూహమును నియమించి నాయందు మనస్సును జొనిపి, యచిత్పరిణామాత్మక దేవమనుష్యాదిశరీరసమూహమగు నీజగమును జీవునియందును (అనఁగా జీవునికి భార్యమనియును) జీవుని నీశ్వరుండనగు నాయందును (నాకువాఁడు భార్యుఁడయినవాఁడనియుఁ) గనుఁగొనుము. నీవిట్లు సదా గనుఁగొనుచుందువేని యాభ్రమమును దన్మూలమగు సంసారమును నివర్తించుచున్నది. 'అయిన నిట్టిచూపున కనాది విషయాసక్తివలన నంతరాయములు గలుగవచ్చు' నందువా? మొదట నీవు పృథివి మొదలుకొని యాత్మవఱకుఁగల తత్త్వ

ములను గూర్చి జ్ఞానమును విజ్ఞానమును బడయుము. అపుడు సమస్తభూతముల స్వరూపము దెలిసియుండుటం బట్టి నీవు వాని యన్నిటియందును నాత్మవలె సుహృదుఁడ వగుదువు. అప్పు డాత్మస్వరూపము ననుభవింతువు గాన నిరతిశయానందమయిన యీ యనుభవముచేతనే సంతుష్టి నొందుదువు. అల్పసుఖము లగు విషయానుభవములందు నీకపుడు వెగటుపుట్టును గాన విషయ సుఖానుభవమున కయిన కర్మము లంతరాయములై యట్టి చూపునకు విఘాతము గలిగింపఁజాలవు. ఇట్లాత్మానుభవముచేత సంతుష్టుఁడయినవాఁడు విషయ సుఖదుఃఖముల రెంటిని గడచినవాఁ డయినను నిషిద్ధముల నాచరించుట యాత్మప్రాప్తికి విరోధిగదాయని నిషేధములందు దోషముదలఁచి వాని నుండి నివర్తింపనే నివర్తింపఁడు. విహితమయినకర్మము స్వర్గాది సుఖసాధనముగదా యని దానియందు గుణమును దలఁచి యాచరింపఁడు. ఇట్లాతఁడు చేయఁదగనినిషేధములను జేయుచును జేయఁదగినవిహితములను జేయకయు నుండుటంబట్టి, బిడ్డఁడు దన స్వభావమును వెలిపుచ్చక యే యాయాకార్యములు చేయునట్లు, అతఁడును దన మాహాత్మ్యమును బయలు పఱుపకుండుటకై * యట్లు చేయుచున్నాఁడని తెలియుచున్నది. ఇట్లు పూర్వోక్తరీతిని సర్వభూతములకు సుహృదుఁడై వైరాగ్యమువలన శాంతుడై సకలతత్త్వములనుగూర్చి జ్ఞాన విజ్ఞా

* నిషేధములు ఆత్మప్రాప్తికి ప్రత్యవాయము గలిగించున వయ్యును వానినిజేయుట తనమహత్త్వము తెలియకుండుటకనియు, విహితములు ఫలములను గలిగించి యాత్మప్రాప్తినుండి చ్యుతి గలిగించుచున్నవి గాన వానిని జేయఁడనియు, తెలియునది.

నములు దృఢముగాఁ బడసి సమస్తమును మదాత్మకముగాఁ గనుఁగొనుచు నుండువాఁడు మరల సంసారవిపత్తి నొందఁడు' అనెను. ఇట్లు భగవంతుఁ డానతియ్యఁగా మహాభాగవతుం డయిన యుద్ధవుఁడు తత్త్వమును దెలియఁగోరి యచ్యుతునకుఁ బ్రణమిల్లి యిట్లనియె. 'దేవా! నీవు యోగనిర్వాహకుండవు. యోగము నుపదేశించు వాఁడవు. యోగఫల రూపుండవు. యోగశాస్త్ర జనకుండవు. మోక్షమునకై నీవు నాకుఁ జెప్పిన త్యాగమును సన్న్యాసరూపమయినదానిని జెప్పుము. భూమా! విషయముల త్యాగము విషయాసక్తచిత్తు లగువారికి దుష్కరముగా నున్నది. సర్వాత్మా! మఱి నీయందు భక్తి లేనివారికి నది మిక్కిలియు దుష్కర మని నాయభిప్రాయము. నిరతిశయ సుఖరూపమగునిన్ననుభవించువారికో యల్పసుఖములగువిషయములందుఁ ద్యాగ మెట్లయినను గలుగుచున్నది కానియట్టియనుభవము లేనివారికి విషయములం దెట్లును వెగటుగలుగ నేరదు. నీవు నాకుఁ ద్యాగముపదేశించితివిగాని నేనో నీమాయచేతవిరచితం బగు దేహమునందును దాని యనుబంధు లగు పుత్రకళత్రాదులందును, నహంకార మమకారములచే మూఢమతినై మిక్కిలియు మునిఁగి యున్నాఁడను. నీ వన్నియుఁ బరిత్యజింపు మని యుపదేశించిన దానిని సుఖముగా సాధించునట్లు నీ భృత్యుండనగునాకు వేఱువేఱ తెలుపుము.' 'నేను సంగ్రహముగాఁ జెప్పితిని. తక్కినవారివలన సవిస్తరముగాఁ దెలిసికొను' మందువేమో! ఈశా! నీకు నిత్యమును నీ స్వరూపము ప్రత్యక్షముగాఁ దెలియుచుండును. కనుక నీ కెప్పుడును స్వభావము సంకుచితముగాక యుండును. నీవాత్మకును నంతరాత్ముఁడవు. ఇట్టి నీకంటెఁ

మఱియొకని నుపదేశించువానిని దేవతలయందును నేను గనఁ గొననేరకున్నాను. ఏలందువా? బ్రహ్మ మొదలయిన వీరందఱు ను నీమాయచేత బుద్ధి మోహము నొందుటవలనఁ గర్మాధీన ములగు దేహములు దాల్చి యాత్మకానిదానిని నే ననెడియభి మానము గలిగి యజ్ఞులై యున్నారు. నీమాయయో నీపదార విందముల రస మెఱింగినవారితోడఁ గూడిక లేకున్న వారికి, దాని నిరసింపవలయు నని యెన్ని యుపాయములు పన్నినను నది నివర్తింప కుండునది సుమీ! అట్టి మాయచేతనే కదా వారిబుద్ధులుమోహితములై యున్నవి.ఆలుమగ లని దంపతులు గా వర్తించుచు గృహస్థులనొంది తాపత్రయములచేతఁ దపిం చుచు నున్న మానవులేవియు విషయములందలి యాసక్తి వీడి రేని సత్సంగమము గలుగుచున్నది. ఎట్టివారయినను విష యాసక్తిగలిగియుండిరా,యాసంగమముగలుగనేరదు. కాఁబట్టి బ్రహ్మాదులవలె మోహాదిదోషములు లేక యపరిచ్ఛేద్యములగు స్వరూపస్వభావములు గలిగి సర్వవస్తువులను సాక్షాత్కరించి తెలియుచు సర్వనియంతవై యప్రహతమగు వైకుంఠము స్థానముగాఁ గలిగి నారాయణుండవై నరసఖుండవై యున్న నిన్ను సంసారదుఃఖముచేఁ గ్రాఁగుచు బుద్ధిగలఁగివేసరియున్న వాఁడను గాన నేను శరణముఁ జొచ్చుచున్నాను' అనెను.

భగవంతుఁడు 'లోకమునం దాయావస్తువుల తత్త్వము లను విమర్శింప నిపుణులయిన వారు తమ మనస్సును చక్కఁగా శిక్షితము గావించికొని దానిచేతనే విషయ వాసనవలన నుండి తఱచుగాఁ దమ్ముద్ధరించుకొనుచున్నారు. పురుషునకు మనుష్యజన్మమందు విశేషించి గురువైనది

(హితప్రవర్తకమైనది) చక్కఁగా శిక్షితమగు తనమనస్సే. ఏల
నఁగా మనుష్యజన్మమందుఁబ్రత్యక్షానుమానములగు శ్రుతిస్మృ
తులవలననుబురుషునకు శాస్త్రాధికారమువలనను శ్రేయస్సుగలు
గుచున్నది. మఱియు మనుష్యజన్మమునందే సాంఖ్యమునందును
(చిదచిదీశ్వరతత్త్వత్రయవివేకమునందును) యోగమునందును
(పరమాత్మోపాసనమందును) కుశలులై జితేంద్రియులగుచు
నన్ను (వివిధవిచిత్రసృష్ట్యాదుల కుపయుక్తములయిన సర్వజ్ఞత్వ
ము సత్యసంకల్పత్వము మొదలుగాఁగల) శక్తులతో నెల్ల నతి
శయించియున్నవాఁడ నని మిక్కిలియు స్పష్టముగా నెఱుఁగనే
ర్తురు. ఇందు నేనొకపాదముగలవానిని రెండుపాదములు గల
వానిని మూఁడుపాదములు గలవానిని నాలుగుపాదములు
గలవానిని పెక్కుపాదములు గలవానిని నట్టి పాదములే లేని
వానిని, ఇట్లు పెక్కుదేహములను సృజించియున్నాను. అందు
మనుష్యదేహమే (నన్ను స్పష్టముగా నెఱుఁగఁగూడినది గాన)
నాకు మిక్కిలియుఁ బ్రియమైనది. అట్లేని మనుష్యజన్మము
నొందినవారెల్ల నిన్నుఁజూతురుగదా యనవలదు. నేను బ్రత్యక్ష
ముగా గ్రహింపఁబడు రూపాది లక్షణములచేతను ననుమాన
లక్షణములచేతను గ్రహింపనలవిగాని వాఁడను. కావున నెవరో
కొందఱు మాత్రమె యీశ్వరుండనగునన్ను యుక్తము లగు
హేతువులచేత విమర్శించి వెదకుచుఁ గనుఁగొనుచున్నారు.
ఈవిషయమై పురాతనమగు నొకయితిహాసము నుదాహరిం
చుచున్నారు. అది యొక యవధూతకును నమితతేజుం డయిన
యదువునకును జరిగిన సంవాదము. ఒక బ్రాహ్మణుఁ డభ్యం
గనాదులచేత దేహమును సంస్కరించుకొనక శీతవాతాద్యు

లకు వేనికిని భయపడక యవధూతగానుండెను. అతఁడెలప్రాయపు వాఁడు, విద్వాంసుఁడు. అతఁడుసంచరించుచుండఁగా నొకప్పుడు ధర్మవిదుఁ డగు యదు వతనిని జూచి 'బ్రాహ్మణా! నీ విందియ ప్రీతికై యేకర్మమును జేయవు. మిక్కిలి నిపుణమయి లోకుల కెవ్వరికిని లేకున్న యిట్టిబుద్ధి యెక్కడనుండి కలిగినది? నీవా బుద్ధిని బడసినందున, విద్వాంసుఁడవయ్యు నజ్ఞునివలె లోకమం దుఁ జరించుచున్నావే. బహుతరముగా మనుజులు గొప్పవారు నయితము ధర్మార్థము కామములందును దానికి సాధనాదులు తెలిసికొనుటయందును నాయువు కీర్తిసంపదను బడయఁ గోఱి కును, ప్రవర్తించుచునే యున్నారు. నీవో శక్తుఁడవు గాన యశక్తిచేత నేమియుఁ జేయలేవని చెప్పనయితి లేదు. విద్వాం సుఁడవు ; కాన దెలియమిచేత నూరకున్నావనరాదు. సమర్థుఁ డవు ; కాన నేర్పులేమిచేత ననరాదు. చక్కనివాఁడవు, కాన విరూపినిగాననూరకున్నాననుటయుఁ దగదు. మితభాషివి, కాన మాటకారితనము లేనందుచేత ననరాదు. అయినను నీవు జడుని వలెను నున్మత్తునివలెను బిశాచముపట్టినవానివలెను నేమియుఁ జేయుట కొల్లకున్నావు. తక్కిన జనులు కామ లోభము ల నెడికారుచిచ్చుచే దగ్ధులగుచుండఁగా నీవట్లు తపింపక యగ్ని నుండి గంగాజలములం దోలలాడుచున్న యేనుఁగువలె సుఖ ముగా నున్నావు. బ్రాహ్మణా! ఇట్లు శబ్దాది విషయ స్పర్శము మాని కేవల మే దేహానుబంధమును లేని యాత్మతోఁ గూడియున్న నీదు మనస్సునకుఁ గల యా నందమునకుఁ గారణ మేమియో యడుగుచున్నవారము గాన మాకుఁ జెప్పవలయును' అనియడిగెను. భగవంతుఁడు-'మిక్కిలి

మేధావియు బ్రహ్మణ్యుండు నగు యదు విట్లు పూజించి వినయ వినమ్రుండై యడుగఁగా మహాభాగుం డాబ్రాహ్మణుడు-"రాజా నాకు బుద్ధిసంపన్ను లగు గురువులు పెక్కండ్రున్నారు. వారి వలననే నేను సుశిక్షితమయిన బుద్ధినిబడసి తాపత్రయమునుండి విడివడి సంచరించుచున్నాను. బుద్ధిమంతు లయిన యాగురువులను వినుము. భూమియు,వాయువు,నాకాశమును, అప్పును,నగ్నియుఁ, జంద్రుఁడును, సూర్యుఁడును, కపోతమును, అజగరమును, నది యును, పతంగమును, మధుకృత్తును, గజమును, బోయవాఁ డును, జింకయును, జేఁపయును, పింగళయుఁ, గురరమును, బాలుఁడును, కుమారియు, అయస్కారుఁడును, సర్పమును, సాలెపురుగును,దుమ్మెదయు ననెడియీయిరువది నాలుగును నాకు గురువులు. నేను వీరిని నాశ్రయించితిని. వీరల వృత్తుల చేత నా మనస్సునకు శిక్ష గావించితిని. యయాతిపుత్రా! దేనివలన, నేదానిని, నేవిధమున, శిక్షనొందితినో దాని నన్నిటి చెప్పెదను. పురుషసింహమా! వినుము. దైవప్రేరితములై భూతములు పట్టి పీడించుచున్నను ధీరుండై భూతములు దైవవశమున నట్లు చేయుచున్నవని యెఱింగి మార్గమునుండి చలింప కుండ వలయును. భూమికిఁ గల [1]నియతధర్మమును (క్షమను) దానినుండి శిక్షనొందితిని. సర్వదా పరోపకారము కొఱకై చేష్టించుటయుఁ బరులకొఱకె పుట్టుటయుఁ [2]బర్వతమువలన

1. భూమి సమరూపయుం పర్వతవృక్షాదిరూపయు నని రెండువిధములు. అందు సమరూపయగు భూమివలన గ్రహించినదానిని జెప్పిరని తెలియునది.

2. ఇందుఁ బర్వతవృక్షాది రూపయగు భూమివలననుండి శిక్షితమైనది చెప్పఁబడెను. పర్వతము తనయందలి చెట్లు పట్టలు గడ్డి సెలయేళ్లు మొదలయిన

నుండి చక్కఁగాఁ గలవాఁడగును. వృత్తులకు శిష్యుఁడై, దాని వలనఁ బరాధీనతను గలవవలయును. ముని ప్రాణధారణమునకు వలయునంతమాత్ర మాహారాదివృత్తి గలిగి యుండవలయును గాని శబ్దాదివిషయముల ననుభవించుచుండరాదు. ప్రాణము నెలకొనియుండుటకు నాహారాదులు మాత్రము చాలును గాని, శబ్దాదివిషయములు వలదు. ప్రాణములకొఱకుఁగాని బ్రతుకు చూడ నేలయునవచ్చును. ప్రాణవ్యాపారము జరుగనిచో మనస్సు విక్లబమై జ్ఞానము నశించుచున్నది; కనుక, జ్ఞానము నశింపకుండునట్లును మనస్సుగాని చెడకుండునట్లును నందుల కుపయుక్తమగు ప్రాణవ్యాపారమును జరుపుకొనవలయును. విషయములు ప్రియములనియు నప్రియములనియుఁ బ్రియాప్రియములనియు నానాధర్మములుగలిగి యుండును. యోగియగువాఁ డా విషయములం దెల్లఁజొచ్చియున్నను (అనఁగా వానిని దన యింద్రియములచే ననుభవించుచున్నను) మనస్సుమాత్రము వానివలనిప్రియాప్రియములను వీడి, వాయువు చందనముతోఁ గాని యగ్నితోఁగాని గూడియున్నను వానియందుఁ దగులు లేకుండునట్లు, తాను నావిషయములందుఁ దగులు లేకుండవలయును. ఆత్మదర్శనముగల యోగి పృథివ్యాదిపరిణామరూపములయిన దేహములందుఁజొచ్చి దేవత్వము మనుష్యత్వము స్థూలత్వము కృశత్వము మొదలయిన దేహధర్మములతోఁగూడిన వాఁడుగా నగపడుచున్నను, ఆగుణములతోఁ గూడినవాఁడు గాక (అనఁగా నేను స్థూలుఁడను గృశుఁడ నని తలంపక)

వాని నిచ్చుటయెల్ల పరులకొఱకే. చెట్లు పరులునఱికినను జీల్చినను వలదనవు. ఒప్పుకొనును. ఇదియే పరాధీనత్వము.

వాయువు మంచి చెడు గంధములు మొదలగువాని కాశ్రయమై యుండినను వాస్తవమునకు వానితోఁ గూడిక లేక యుండునట్లు తాను నట్టి గుణములతోఁ గూడిక లేమిని దెలిసి తన్ను దేహవిలక్షణమగు నాత్మగాఁ గనుఁగొనుచుండును. వేదాంతవాక్య సమన్వయము చేత సర్వవస్తువులును బ్రహ్మాత్మకము లని సిద్ధించుచున్నది. కనుకఁ జరాచరాత్మకములగుసకలభూతములందుఁ బరమాత్ముండు నిరంతరముగా వ్యాపించి నిండియున్నాఁడు. ఇట్లతఁడు సకలమునకును వెలుపలను లోపలను వ్యాపించియున్నను నాకాశమువలె వానితోడి [1]సంగమమాత్ర మతనికిఁ గలుగదు. భూజల వికారములయిన మేఘములనెడి పదార్థములు వాయువుచేతఁ బ్రేరితములై పుట మెగసినను వానిచేత నాకాశమంటఁబడదు. అట్లే పరమపురుషుఁడును, నిమిత్తమగు కాలముచేత సృజింపఁబడినవై గుణపరిణామాత్మకములైన స్థావరజంగమములందెల్ల వ్యాపించియున్నను వానియందలి దోషములచేత నంటఁబడడు. మఱియు

1. వాయువలని శిక్షితము చెప్పినపుడు, వాయువు ప్రాణమనియు బాహ్యమగు వాయువనియు రెండువిధముల గ్రహించి ప్రాణవాయువు తన ధారణమునకు వలయునంత మాత్ర మాహారాదివృత్తిఁ గోరుచున్న దే కాని శబ్దాదివిషయములనందులకుఁ గోరకుండునట్లు మునియుండవలయుననియు, బాహ్యవాయువు తానుగూడియున్నవాని ప్రియాప్రియములతోఁ దనకుసంబంధము లేకుండునట్లు, యోగి విషయముల ననుభవించుచున్నను వానియందలిప్రియాప్రియములను పాటింపకయుఁ దగులులేకయు నుండవలయుననియు, ఆ వాయువు సురభి పూతి గంధాదులతోఁ గూడియున్నను ఆగంధాదులగుణములు వాయువు గుణములు గానట్లు, యోగి దేహాదులతోఁగూడియున్నను వాని గుణములగుస్థూలత్వకృశత్వాదులు తనవి గావని తలంపవలయుననియును శిక్ష తెలియునది.

[1] స్వచ్ఛుఁడై స్వభావముచేత స్నిగ్ధుఁడై మాధుర్యముగలిగినరులకు తీర్థస్థానమైయిట్లు జలమునకు సాటిగానుండుముని, తన్నుఁ జూచుట చేతను నుపస్పృశించుటచేతను గీర్తించుటచేతను బవిత్రము చేయును. ఆత్మయోగముగలవాఁడు తేజస్సుగలిగి తపస్సుచేత మిక్కిలి దీపించుచుండుటవలనఁ జెనకరానివాఁడై యుదరమె పాత్రముగాఁగలిగి(అనఁగా మఱియేపరిగ్రహమునులేక)మృష్టాన్నమనియుఁ గదన్నమనియుఁ జూడక యన్నిటిని భక్షించువాఁడయినను మాలిన్యమునొందక [2]యగ్నివలెనుండును. మఱియు నా యోగి,యొక్కయెడ,నగ్ని నివురుచేఁగప్పఁబడియున్నట్లుతనమాహాత్మ్యమును వెలిపుచ్చక, యగ్నియాజ్యాదులతోఁగూడిచెలంగునట్లు యోగాభ్యాసాదుల చేతఁ జెలంగి స్వర్గమోక్షాదులగు శ్రేయములను గోరువారికి నగ్నివలెనే కొలువఁదగినవాఁడై యగ్ని పరులకొఱకే హవిస్సును గొనునట్లు తాను దన కొసంగు

1. సచ్ఛశబ్దము, జలపక్షమున తేటయైనది. మునిపక్షమున నిర్మలుఁడైనవాఁడు. స్వభావముచేత స్నిగ్ధముగానుండుట యనఁగాభూతములం దనురాగముగలిగియుండుట యని మునిపరము. జలము స్వభావముచేత స్నేహము గలదిగదా. మాధుర్యశబ్దమునకర్థము మధురములగుమాటలుగలవాఁడనిమునిపరము. తీయఁదనముగలది యనిజలపరము. తీర్థస్థాన మనఁగా, తీర్థులకంటెనాఁడని మునిపరము. పుణ్య తీర్థమైనదని జలపరము. ఉపస్పృశించుట యనఁగా ముని పక్షమున పాదస్పర్శాదులు. జలపక్షమున స్నానపానాదులు.

2. తేజస్వీతపసాదీప్తోదుర్ధర్షోదరభాజనః। సర్వభక్షోఽపియుక్తాత్మానాదత్తే మలమగ్నివత్' అని మూలము. దీనికి అగ్నిపక్షమున (తేజస్వీ)తేజస్సుగలవాఁడు. (తపసాదీప్తః) గ్రీష్మఋతువునందుమిక్కిలిదీపించువాఁడు, కనుక (దుర్ధర్షః) చెనకరానివాఁడు. (సర్వభక్షః)సమస్తమునుభక్షించువాఁడు. (మలంనాదత్తే) అగ్ని సర్వభక్షణము చేసియు దోషము నొందదనుట.

వారలభూతభవిష్యత్స్వాపముల నెల్లఁ గాల్చుటకై వారియిచ్చునవి గయికొనుచున్నాఁడు. పరమపురుషుఁడు చిదచిదాత్మకమగు జగత్తును బ్రవేశించి యాయావాని దేవమనుష్యాది రూపములుగలవానివలెను, కట్టియలందుఁ జొచ్చినయగ్ని వానివంకర మొదలగు రూపములను దాల్చునటువలెను, యోగి కనుపట్టుచున్నాఁడు. చంద్రుని కలలకే పెరుఁగుటయుఁ దఱుఁగుటయుఁ గలుగుచున్నవి; చంద్రునికిఁగావు. అట్లె గర్భాధానము మొదలుకొని శ్మశానమువఱకుఁ గలుగు వికారము లస్పష్టగతియగు కాలమునిమిత్తమున దేహమునకే కలుగుచున్నవి గాని, యాత్మకుఁ గలుగవు. [1] అగ్ని హెచ్చుఁగువడక నెలకొనియుండునపుడే దానిజ్వాలలు పుట్టుచును నడఁగుచు నుండును. కాన యుత్పత్తి వినాశములు జ్వాలలకే కాని యగ్నికి లేవు. అట్లె ప్రవాహమువలె వేగముగల కాలముచేత జన్మనాశములు ప్రవాహరూపమున నిత్యములుగానున్నను నవి భూతములకేకాని యాత్మకుఁ గావు. సూర్యుఁడుతనకిరణములచేత జలములను దీసికొని మరల వానిని వర్షరూపమున నిచ్చునట్లు యోగియగువాఁడు కాలోచితముగా నుపభోగ్యములగు వస్తువులను దన యింద్రియములచేత సంపాదించి వాని నర్థులకు నొసంగుచున్నాఁడుగానితనకై యుపయోగించుకొనఁడు. దేహమేయాత్మయని తప్పఁదలంచువాఁడు, దేవాదిశరీరములం దున్నప్రత్యగాత్మను, వాస్తవమున దానికి దేవత్వాదులు లేకున్నను, 'వీఁడు దేవుఁడు వీఁడుమనుష్యుఁ' డనియే యెఱుంగుచున్నాఁడు. మఱి

---

1. పూర్వవాక్యమున చంద్రదృష్టాంతముచే జన్మాది వికారము లాత్మకు లేవని, దానినే మరల నగ్నిదృష్టాంతముచే నం దుపపాదించుట తెలియునది.

తన యాత్మనుగూడ 'నేను దేవుఁడను మనుష్యుఁడను బలసితిని జిక్కితి'నని కనుఁగొనుచున్నాఁడు. ఆకాశమందున్న సూర్యుఁడద్దము జలము మొదలగువానియం దున్నట్లు తోఁచుచున్నను వానిస్వభావములతోడి సంసర్గము లేకుండునట్లు, ఆత్మయు దేవాదిదేహములం దున్నను వాని స్వభావాదులను బొందదని దేహమునకంటె నాత్మవిలక్షణమైనదను మతిగలవా రెఱుంగుదురు. అయినను సూర్యుఁ డద్దము మొదలగు వ్యక్తులయందు లేకయె యం దున్నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు. ఆత్మయో వాస్తవమున దేవాదిదేహవ్యక్తులం దున్నవాఁడు. అయినను సూర్యుఁ డావ్యక్తుల స్వభావములతోడి సంసర్గము లేకుండునట్లె యాత్మయు లేకుండును. ఎవ్వఁడయినను మిక్కుటమయిన ప్రేమను నుపలాలనాద్యాసక్తినిని దేనియందుఁగాని నెఱపరాదు; అట్లు నెఱపినచో బుద్ధివిన్నయై కపోతమువలె సంతాపమును బొందుచున్నాఁడు. కపోతమొకటి యొకానొకయడవియం దొకవృక్షనిపయిని గూఁడు కట్టుకొని దానును దన భార్యయుఁ గొన్ని సంవత్సరములుగా వాసము చేయుచుండెను. ఆకపోతములు రెండును నెయ్యముచేత నొండొరుల హృదయముగలసి మెలసిమిథునధర్మము నెఱపుచుఁ జూపుతోడఁ జూపును, మేనితోడ మేనును, బుద్ధితోడ బుద్ధినిని గూర్చికొని మెలంగుచుండునవి. రాజా! ఆ కపోతికి గర్భముగలిగె. అపుడు కపోత ముల్లాలివలన దయగలిగి యడుగఁగా నాపె యేమేమి గావలయునని కోరునో యాకోరినదానినంతయు మిక్కిలియుఁ గష్టపడియైనను దెచ్చియిచ్చుచుండెను. ఏలనఁగా నాకపోత మింద్రియములకు లోనయినది గదా. ఆ పిట్టలును రెండును బరుండినను గూర్చున్నను

దిరుగుచున్నను నిలుచున్నను ముచ్చటలాడినను గ్రీడించినను నెరదిన్నను మఱి యేమేమిచేసినను గవగూడియె జంకులేక చేయుచు వనసమూహములందుఁ జరించుచుండెను. కపోతి తనకుఁ దొలుచూలు రాఁగాఁ బ్రసవకాలము వచ్చినపుడు తన గూఁటియందుఁ దన మగనియెదుటనే గ్రుడ్ల నీనెను. ఆగ్రుడ్లు కాలక్రమమునఁ బరిపక్వములై కూనలాయెను. మఱియు వానికి నచింత్యము లగు హరిశక్తులచేతను నవయవములేర్పడి మృదువులయిన యంగములును నీఁకలుఁగలిగినవి. ఆదంపతులు రెండును గన్నబిడ్డలయందు మిక్కిలిగారాముగలవిగానయాకూనల కూఁతలను వినుచు నవ్యక్త మధురములయిన వాని పలుకులకుఁ జొక్కుచును నిట్లు సంతోషము దొంతరలుగొన నా బిడ్డలను బెంచుచువచ్చినవి. తాఁకుటకు మిక్కిలి యింపయిన వాని చిగురుఱెక్కలను నల్లల్లఁ దడవుచును వాని యింపయిన రవళులను వినుచును, వాని సొగసయిన చేష్టలను గనుచును, నవి సొంపు పెంపునఁ బయి కెగురఁగాఁ జూచుచును, తలిదండ్రులెంతయు ముదమునొందినవి. అవి రెండును విష్ణుమాయచేత మిక్కిలియు మోహితములై నెయ్యమున మనస్సు లొండొరులయెడ ననురక్తమై నిగుడఁ దమకన్న యాకూనలను బెంచు విషయమున బుద్ధి చెలువుదప్ప వానిని బోషించుచు వచ్చెను. ఒకప్పు డాయాలుమగలు రెండు, నాకూనల కెరదెచ్చుటకై చుట్టుపక్కలనున్న యడవియందుఁ జాలసేపు తిరుగుచుండెను. అపు డాయడవియందుఁదిరుగుచున్న యొక బోయవాఁడుదైవికముగానాకూనలనుజూచి యవితమగూఁటికిఁబొంత దిరుగుచుండఁగా వలవైచి వానిని బట్టుకొనెను. కపోతమునుఁ

కపోతియును దమ బిడ్డలను బోషించుటయందే యెప్పుడు తమి గొని యుండునవి. కనుక నవి బిడ్డల కొఱకై యెరగొని తమ గూఁటికి వచ్చినవి. కపోతి యంతఁ దనబిడ్డలు వలయందుఁ జిక్కి యుండుటను జూచి యవి మిక్కిలియు దుఃఖముతోఁ దన్నుఁ జూచి బిట్టుగాఁ గూయిడఁగాఁ దానును బిగ్గరఁ గూవెట్టుచు వాని కడకుఁబోయెను. ఆకపోతి యజుం డగు విష్ణుని మాయ చేత మాటికి నెయ్యమున దనహృదయము వానియందుఁ జిక్కు వడఁగా నవి యట్లు బద్ధములై యుండుటను జూచి స్మృతి దప్పి తాను నా వలయందుఁబడి పట్టుపడెను. అంతఁ గపోతము తన కంటె నెక్కుడు ప్రియులయిన తన బిడ్డలును, తనకు సమానురాలయిన ప్రియురాలును బద్ధులై యుండుటను జూచి మిక్కిలియు దుఃఖమున విలపింపఁ దొడఁగెను. 'అక్కటా! చూడుఁడు నావ్యసనమిది. నేనుదుర్మతిని నే నల్పపుణ్యుఁడను. కావున నే యింకను విషయములనుభవించి తనివినొంద నైతిని. కనుకఁ గృతార్థుఁడనుగా నయితిని. ఇంతలో ధర్మార్థకామముల నెడు మూఁడు పురుషార్థములకును సాధనభూతమయిన గృహస్థాశ్రమము నాకు హతమైనదిగా! నాయిల్లాలు నాకెంతోయనుకూలముగానుండునది. నాకు మిక్కిలి యనురూపయైనది. పతియె దానికి దైవము. నన్ను దిగవిడిచి నా యిల్లు పాడు పుచ్చి తానును సాధువులగు తనపుత్రులతో స్వర్గమునకుఁబోవుచున్నది. నే నిట్లు పెండ్లమునుజచ్చి బిడ్డలునుజచ్చి దీనుండనై పాడుపడిన యింటనుండి యెందులకని బ్రతికియుండుటకుఁ గోరవలయును? అన్నియును బాసి దుఃఖముతో మనవలయునా?' అని విలపించెను. అది యట్లు తన బిడ్డలు వలలందుఁ జిక్కువడి మృత్యువు

వాతఁ బట్టువడినట్లయి, మూర్ఛిల్లుటఁ జూచి యజ్ఞుండు గానఁ దానును దీనుఁడై యా వలలయందుఁ జొచ్చెను. క్రూరుండయిన యా బోయవాఁడు కుటుంబియగు నాకపోతమును వానిబిడ్డలను గపోతినిని బడసి, వచ్చినపని యొడఁగూడినవాఁడై యింటికిఁ బోయెను. ఇట్లె మనుజుఁడు కుటుంబియై యింద్రియములను జయింపక శీతోష్ణాది ద్వంద్వములయందే రమించుచుఁ గుటుంబమును బోషించుచు నుండి కడపట నా పక్షి వలెనే దీనుండై పుత్రకళత్రములతోడఁ గ్లేశముపా లగు చున్నాఁడు. పక్షివలె వివేకశూన్యముగాక ముక్తి ద్వారమును దెఱచునట్టి దయిన మనుష్యదేహమును బొందియు గృహములందుఁ గపోతమువలెఁ దగులుపడ్డవాఁడు శ్రేయోమార్గము పయినెక్కియుఁ గ్రింద దొర్లిపడినట్టివాఁ డగునని తెలియుదురు. ఇది యేడవయధ్యాయము.

అవధూత యదుసంవాదము.

(అనుబంధము.)

బ్రాహ్మణుఁడు 'రాజా! ఇంద్రియములవలనఁ గలుగు సుఖము స్వర్గమునందును నరకమందును బ్రారబ్ధ వశమునఁ గలుగుచున్నది. దుఃఖము కోరకయే వచ్చునట్లు సుఖముగూడ వచ్చుచున్నది. దుఃఖమువలెనే సుఖము గూడ, సుఖదుఃఖములు ప్రారబ్ధఫలములని తెలిసిన వానికిఁ గోరఁదగదు. ఆహారము మిక్కిలి రసవంతమైనదిగాని విరసమైనదిగాని, మిక్కిలి చాలవంతమైనసుగాని, రవ్వంతయైనసుగాని, దైవికముగానెట్టి దెంత

మాత్రము లభించునో యంతటిని లోఁగొని కష్టపడి తెచ్చు
కొనుటకుఁ బ్రయత్నింపకుండుట యజగరవృత్తి యగును.
ఆహారము దైవికముగాఁ దనంతట దొరకక కున్నయెడల నపుడ
జగరమువలె నాహారప్రాప్తికిఁ బ్రతిబంధకమయిన యా ప్రార
బ్ధము ననుభవించుచు నే యుద్యమమును జేయక పెక్కులు
దినము లూరక పరుండి యుండవలయును. ఇంద్రియబలమును
సహమును శరీరబలమును గలిగి యున్నట్టి దేహమును దాల్చి
యున్నను నేపనియుఁ జేయక యూరక పరుండి యుండవలయును.
ఇంద్రియము లాయా వ్యాపారములకుఁ జాలియున్నను నిద్ర
లేక (అనఁగా దత్త్వ విమర్శనమునందుఁ బారవశ్యము లేక)
యే సుఖమును గోరకయు నే వ్యాపారమును జేయకయు నుండ
వలయును. ముని సముద్రమువలెఁ బైకి బ్రసన్నముగను
లోపల గంభీరముగను నుండుచు, నిట్టివాఁడని చెప్పఁదరము
గాకయు గడవ నలవిగాకయు, నింతయని కొలఁది లేకయుఁ,
గలంచి పుచ్చరాకయు, స్తిమితుండై యుండును. మఱియు,
సముద్రము వర్షాకాలమున నదీజలములచే సమృద్ధముగానున్న
ప్పు డుప్పొంగుట లేదు. గ్రీష్మమున నాజలములు లేకపోయిన
పు డెండిపోవుటయు లేదు. ముని యగువాఁడు విషయ పరుఁడు
గాక నారాయణపరాయణుఁడై యుండుటవలనఁ గార్యములెల్లఁ
దనకు సమృద్ధముగా నున్నపుడు హర్షింపఁడు. అవి లేనపుడు
శోకింపఁడు. దేవమాయవలె మోహపెట్టునది యీ ముద్దియ.
ఆ మగువనుజూచి దాని విభ్రమాదిభావనలచేత నింద్రియ
ముల జయింపనివాఁడు తెలుపడి పేరాసగొని యగ్నియందు
మిడుతవలె, నంధతమస్సునందుఁ బడుచున్నాఁడు.

మాయారచితము లగు స్త్రీలయందును వారల బంగారు సొమ్ములు వస్త్రములు మాల్యములు చందనములు మొదలగు వానియందు నుపభోగింపందగదని బుద్ధిగలిగి మనస్సు మిక్కిలియు మోహితముకాఁగా, మూఢుండై దానివలన వివేకము చెడి [1]మిడుతవలె నశించుచున్నాఁడు. తుమ్మెద పువ్వులను బీడింపకయె యందందుఁ గొంచెమె గ్రహించుచు నొక్కచోటను గుటిగా నుండకుండునట్లు, మునియు దేహముజరుగుటకు వలయు నంతమాత్రము గొనుచు నందును గొంచెము గొంచెమే గొనుచును నెవ్వరిని బీడింపక వర్తింపవలయును. [2] తుమ్మెద, యొక్క తామరయందే తగులువడి యుండునేని యది మొగుడు నపుడు దానిలోపలఁ జిక్కికొనునట్లు, మునియు గుణలోభము చేత నొక్కగృహమునే యాశ్రయించి యుండునేని దాని యందలి మోహమునకుఁ బట్టువడుచున్నాఁడు. తుమ్మెద రవ్వంత పువ్వుల నుండియుఁ బెద్దపెద్ద పువ్వుల నుండియు సారమును గ్రహించునట్లు, కుశలుండగు మనుజుఁ డల్పసారములగు శాస్త్రములనుండియు మహాసారము లగు శాస్త్రముల నుండియు నన్నిటను సారమును గ్రహింపవలయును. మనుజుం డన్నమును

---

1. రూప రస గంధ స్పర్శ శబ్దము లయిదింటియందుఁదగిలిన పతంగ మధుకర గజహారిణమీనము లయిదును ఆ యయిదింటిచే హతములగు చున్నవి. కాన యివి యైదును గురువులు. ఇదియే 'పతంగ మాతంగ కురంగ భృంగమీనాహతాః పంచభిరేవ పంచ| ఏకః ప్రమాదీస కథంనహన్యతే యస్సేగన పంచభిరేవపంచ' యని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందు రూపవిలాసమోహితుఁడ యినవాఁడు నశించుచున్నాఁడని పతంగమువలన శిక్షితమగుచున్నదని చెప్పచున్నాఁడు

2. ఇదియె మాధుకరవృత్తి యనఁబడు చున్నది.

భిక్షించి తెచ్చి యిది మాపటిభోజనమునకు నిది రేపటి భోజనము నకని దానిని నేకరించి పెట్టుకొనఁ గూడదు. మఱి తనదోసిలియె యన్నము తినుపళ్లెరముగాను, దనకడుపే యన్నము పెట్టుకొను పాత్రముగాను గలిగి యుండవలయును. కాని* తేనెటీఁగవలెఁ గూడఁబెట్టుకొనరాదు. భిక్షించి తెచ్చుకొనువాఁ డన్నమును మాపటికనియు రేపటికనియుఁ గూడఁబెట్టుకొనరాదు. తేనెటీఁగవలె వాఁడు గూడఁ బెట్టుకొనునేని, యా తేనెతోడ నది నశించునట్లు వాఁ డా కూడఁబెట్టి కొన్నదానితోఁ గూడఁ దానునశించుచున్నాఁడు. భిక్షుఁడగువాఁడు పడఁతిని మ్రానితోఁ జేయఁబడినదాని నయినను, కాలితో నయితము ముట్టరాదు. ముట్టెనా గడ్డిమొదలగువానితోఁ గప్పియున్న గోతిపయినుండు మ్రాని యేనుఁగుపెంటియొడలిని దాఁకఁగా మగయేనుఁగా గోతిలోఁబడి పట్టువడునట్లు తానును బట్టువడుచున్నాఁడు. స్త్రీ మృత్యువునకు సాటియైనది. కనుక వివేకియగువాఁడు దానిని బొందరాదు. వాఁడు దానినిబొందెనా, మగయేనుఁగొక యాఁడుగజమును బొంది తనకంటె బలమెక్కుడయిన యేనుఁగులచేఁ జంపఁబడునట్లు వాఁడు హతుఁడగును. లోభియగువాఁ డెంతో కష్టపడి గడించినధనమును నొకరికిని బెట్టఁడు; దానును గుడువఁడు. తేనెటీఁగలు కష్టపడి కూడఁబెట్టిన తేనెను దానిని గొనువాఁడు హరించు

---

*మూలమునందు గురువర్గగణనమున 'పృథివీ వాయురాకాశమాపోఽగ్నిశ్చన్ద్రమా రవిః। కపోతోఽజగరస్సిన్ధుః పతఙ్గో మధుకృద్గజః। మధుహా హారిణో మీనః పిఙ్గళా కురరోఽర్భకః। కుమారీ శరకృత్సర్ప ఊర్ణనాభిస్సుపేశకృత్। ఏతే మే గురవః' అని చెప్పఁబడియున్నది. అందు 'మధుకృత్' అనఁగా తుమ్మెదకును తేనెటీఁగకును చెల్లునుగాన, ఇంతవఱకు దుమ్మెదను గూర్చి చెప్పియుండుటచే తేనెటీఁగవలనఁ గఱవఁదగు దానిని జెప్పుచున్నారు.

నట్లు ఆలోభి ధనమును దీసికొని నేర్చినవాఁ డెట్లో గ్రహించి తా ననుభవించుచున్నాఁడు. వీఁడును దాన భోగములకు దాని నుపయోగింపఁడేని మఱియొకఁడు వాని కంటె బలీయుఁడు దానిని లాఁగికొని యనుభవించుచున్నాఁడు. తేనెటీఁగలు కష్టపడి కూడఁబెట్టిన తేనెను దాను గుడువఁ దలఁచుచుండగా వానికి మునుపే తేనెను హరించువాఁడు దాని ననుభవించుచున్నాఁడు. అట్లే మిక్కిలియుఁ గష్టపడి ధనమును సంపాదించి దానిచేతఁ బానభోజనాదులయిన కామములనెల్ల ననుభవింప నువ్విళ్లూరుచుండు గృహస్థులకుఁ గల యన్నము నెల్లవారికి మునుపు [1]యతి యనుభవించుచున్నాఁడు. కనుకఁ దేనెను హరించువాఁడే ప్రయత్నము లేకయే భోజనమును బడయునట్లు యతియుఁ బడయుచున్నాఁడు. యతిగాని వానప్రస్థుఁడుగాని గ్రామ్యజనుల గీతములను వినరాదు. (భగవద్గీతయే వినఁదగును) వేటకాని యింపయిన గీతమునకు మోహపడి జింక పట్టువడుటను వాఁడు నేరవలయును. [2]మృగీపుత్త్రుఁడగు ఋశ్యశృంగుఁడు గ్రామ్యములయిన స్త్రీల నృత్యవాద్యగీతములను జూచియును వినియును గడపట నాపడఁతులకు నాటబొమ్మవలె లోనయినాఁడు. కనుక నట్టి గ్రామ్యసుఖముల సేవింపరాదు. జిహ్వా మిక్కిలి కలంచి పుచ్చునట్టియింద్రియము. జనుఁడు దానిచేత దాని విషయమగు

---

1. ఇట 'యతిశ్చ బ్రహ్మచారీచ పక్వాన్నస్వామినా వుభౌ । తయోరన్న మదత్వాతు భుక్త్వాచాన్ద్రాయణంచరేత్' అనిశాస్త్రము. దీనిని దెలిసినగృహస్థులు యతికి ముందు పెట్టియె తాము గుడుతురు.

2. గురువర్గమునందు 'మధుహాహారిణో మీనః' అన్నహారిణ శబ్దముచేత హారిణీసుతుఁడగు ఋశ్యశృంగుఁడును వివక్షితుఁడగుటచేత నతఁడును గురువని తలఁచి చెప్పుచున్నాఁడు.

రసమునందు మిక్కిలి మోహపడి దానివలన బుద్ధి చెడి, మీ
నెర కాసపడి గాలమును మ్రింగి చచ్చునట్లు, తాను మృతినొం
దుచున్నాఁడు. బుద్ధిమంతు లాహారమును విడుచుటచే నాలు
కతప్పఁ దక్కిన యింద్రియములను జయించుచున్నారు. [1]నాలు
కయో యన్నము లేకున్నను బెరుఁగుచున్నది గాని డిందువడదు.
పురుషుఁడు తక్కిన యింద్రియముల నన్నింటిని జయించియున్న
ను జిహ్వనుగూడ జయింప కుండునంతవఱకు జితేంద్రియుఁడు
గానేరఁడు. జిహ్వను జయించినచో నన్నియు జయించినట్లె తొల్లి
విదేహాపట్టనమునఁ బింగళయను నొక వేశ్యయుండెను. దాని
వలన నేను నేర్చుకొన్నది కొంచెము కలదు. రాజనందనా! దా
నిని జెప్పెదను వినుము. ఆపింగళ విచ్చలవిడిని బ్రవర్తించినది.
అది తన కింత విత్తమిచ్చువాఁడు తనకుఁ గాంతుఁడని యొక
సంకేత మేర్పఱచుకొని యుత్తమమయిన వేషము నలంకరిం
చుకొని తగినతఱిని నింటివాకిట నట్టి విటుని నరయుచు నిలు
చుండెను. అట్లు నిలుచుండ దారిని బోవుచున్న పురుషు లెంద
ఱో కనఁబడివచ్చిరి. వారు ధనవంతులే; మఱి బత్తెమును నిచ్చు
టకును నుండిరి. అయినను దానికి ధనమునందే మిక్కిలి కోరిక
గాన తాను గోరినంత ధనము వారీయనందున వారియం దెవ్వ
రితోను రమింపదయ్యె. ఇట్లు పురుషులు వచ్చుచును నది నిరా
కరింపఁగాఁ బోవుచును నుండిరి. అది సంకేతము చేతనే బ్రతు
కునది గాన 'వేఱెవ్వఁడేని ధనవంతుఁ డొక్కఁడు నేను గోరినంత

1 ఆహారమును విడువఁగా పాటవము దప్పి యింద్రియము లెల్ల గోడ
నే లోనగుచున్నవి. కాని జిహ్వ మాత్రము అన్నము లేకున్నను అతిశయించు
చున్న దని భావము.

ధన మవ్వారిగా నిచ్చి నన్నుఁ బొందఁడా' యని యెదురు చూచుచుండెను. ఇట్లు పెద్ద దురాశ పడుటచేత వాకిట నిలిచి నిలిచి యుండఁగా దానికి నిదురయుఁ జెడెను. మఱి మాటికి వెలుపల వచ్చుచును లోపలికిఁబోవుచునుండఁగా నర్ధరాత్రము కా వచ్చెను. దానికి విత్తము సందలి పేరాసవలన నిట్లు లేచి లేచి మొగమెండి మనస్సు సొంపును దూలెను. దీని వలనదానికిమిక్కుటమైన నిర్వేదము మీఁదటికి సుఖావహమై పుట్టెను. ఆ నిర్వేదము వలన దానికి వేఱుచింతయుఁ గలిగెను. అప్పు డది చిత్తమున నిర్వేదము నొంది పాడిన గీతమును గలరూపున నావలన వినుము. దానిని వినుటవలనఁ బసయేమి యందువా? పురుషునకు నిర్వేద మాశాపాశములను ద్రెంచునట్టి ఖడ్గముచుమీ. ఓ యీ! నిర్వేదము పుట్టనివాఁడు దేహమునందును దదను బంధులందును గలయాశను దిగవిడువ నెంతమాత్రము గోరఁడు చుమీ.

పింగళ—ఔరా! మనస్సును గెలువకున్నందున నాకు మోహ మెంతవిస్తరించి యున్నదిచూడుఁడు. నే నామోహముచేతఁ దుచ్ఛుండగు కాంతునివలనఁ గోర్కినిబడయఁగోరుచున్నాన గదా. కావున నేను వివేకశూన్యురాలను. నాకు వలయు రమణుఁడు నా సమీపమున నే(హృదయమందే)యున్నాఁడు. వాఁడు నిరతిశయప్రీతికిఁ బాత్రుఁడు. మఱి నాకు రతి (నాయందనురాగము) గూర్చువాఁడు. మఱి ధనమును (ధర్మాది పురుషార్థములునాలుగును) నొసంగువాఁడు. నన్నొకప్పుడును వీడక (నిత్యుఁడై) యుండువాఁడు. ఇట్టి యీకాంతుని (భగవంతుని) దిగవిడిచి, కామములను (ధర్మాదులను) నొసంగక మఱి దుఃఖ

మును భయమును నాధియు శోకమును మోహమును గలిగించు వాఁడును గావునఁదుచ్ఛుండునగు నొకనిని దెలివిమాలినదాననై కొలుచుచున్నాను. కన్నవానితోఁ గొంత రొక్క మీయవలెనని సంకేతముచేసికొని నేను బొట్టఁబోఁచికొనుచుందును. ఇట్టి వృత్తి యెంతయు నిందింపఁదగినది ఇట్టికుచ్ఛితపుబ్రతుకుచేత నా దేహ మునకును మనస్సునకును బరితాపము వ్యర్థముగాఁ గలిగించితిని. స్త్రీలయందు మిక్కిలి దగులుపడి ధనమునందుఁ బేరాసగలిగి మిక్కిలిజాలికిఁ బాత్రుఁడయిన యొక మనుష్యునికి నా దేహమును విలిచి వానివలనరతిని విత్తమునును గోరుచునుంటినే ఈ దేహ మొకయిల్లు. దీనికి నడిమి వెన్ను దూలమును దానిపయిని వాసములును వానికి నూఁతయగు కంబములు నన్నియు నెమ్ముల చేత రచింపఁబడియున్నవి. మఱి తోలుచేతను గోళ్లచేతను రోమములచేతను బయటికిఁ దెలియకుండునట్లు గప్పఁబడి యున్నది. దానికి నవద్వారములు. అన్నియును మలినమును గాఱుచుండును. మఱి మలమూత్రములచే నిండినది. ఇట్టి యీ నరదేహమును నేనుదప్ప మఱి యెవ్వతిపొందును ? ఈవిదేహ పట్టనమందు నేనొక్కతియే మూఢబుద్ధిగలదానను. కాకేమి! తన్నయిన నిచ్చునట్టిదాతయగు నచ్యుతుని విడిచిమఱియొక్కనిఁ గాంతునిఁగాఁ గోరుచున్నాను. కావున నేనెంతయు దుష్టు రాలను. ఈ యచ్యుతుఁడు శరీరధారులకు నాత్మభూతుఁడు కాఁబట్టి మిక్కిలిప్రియుఁడు. మఱి హితకరుఁడు నాయకుఁడు. కాఁబట్టి యాత్మభూతుఁడైన యా యచ్యుతునకే నాయాత్మను సమర్పించి విలుచుకొని (వశీకరించుకొని) యాతనితోడ లక్ష్మి వలె రమించెదను. కామ విషయములకును గామము లోనంగు

మనుష్యులకును దేవతలకును నాద్యంతములు గలవు గాని వీరందఱుఁ గామముచేత నుపద్రవము నొందుచుందురు. ఇట్టివారిని భజించుచున్న యెడల భార్య యగుదానికి వీ రేమి ప్రియము చేసిరి? ఏమియు లేదు. కనుక నిందు నందును భగవంతుని కంటె సేవింపఁదగినవాఁడు మఱియొకఁడు గలుగఁడు. ఏదో నేను దొల్లి చేసికొన్న యొకానొక సుకృతకర్మముచేత నాయందు భగవంతుఁడు విష్ణుఁడు ప్రీతుఁడయినాఁ డనుట నిజము. ఏలనఁగా దురాశ పట్టియున్న నాకు సుఖావహమయిన యిట్టి నిర్వేదము పుట్టెనే! అతని ప్రసాదము లేక యిట్టిదియుఁ బుట్టునా. నేను మందభాగ్యరాలనయితినేని క్లేశము లిప్పటి చందమున నాకు నిర్వేదమును గలిగింపకుండును. ఆ నిర్వేదము చేతఁ గదా పురుషుఁడు దేహగేహాదులం దహంకారమమకార రూపములయిన పాశములను దిగవిడిచి మనస్సు ప్రసాదమును బొందుచున్నాఁడు. గ్రామ్యజనులతోఁ గూడిమాఁడియుండు నేను భగవంతుఁ డనుగ్రహించి యుపకరించినట్టి నిర్వేదమును నొదలయందుఁ దాల్చి దురాశలనెల్ల దిగనాడి యధీశ్వరుం డగు నా భగవంతునే శరణుఁ జొచ్చుచున్నాను. మఱియు నేను శ్రద్ధగలిగి విత్తాదులు దొరకక పోయినను సంతోషమును వీడక దైవికముగా దొరకినదానితో బ్రదుకుచు నాత్మభూతుఁడు గావుననే నిరతిశయ ప్రియుండు నయిన యాభగవంతునితోడ మాత్రమే కూడి క్రీడించుచుండెదను. ఇది నిజము. సంసార కూపమునందుఁ బడి విషయసుఖములచేత వివేకము గోలుపోయి యున్న నన్నుఁ గాలసర్పము పట్టుకొన్నపుడు గాచుటకు మరలఁ బురుషుఁడు తప్ప మఱియెవఁడు సమర్థుఁడగును? ఎప్పుడు సకల

విషయములవలన నిర్వేదమునొంది యెచ్చరికగలిగి సమస్తమయిన యీ జగమును గాలమనెడిసర్పముచే గ్రస్తమైయున్నదని కనుఁగొనుచున్నాఁడో, యప్పుడట్టు కనుఁగొని నిర్వేదముపడుచున్న పురుషునకురక్షకుఁడు పరమాత్మయె కాని మఱియొకఁడుగాఁడు' అనెను. ఇట్లది మదిఁ నిశ్చయముచేసికొని కాంతుని యందలి యభిలాషవలనఁ గలిగిన దురాశనుదిగవిడిచి చిత్తశాంతి నొంది శయ్యకుఁబోయి నెమ్మదిగాఁ బరుండెను. ఆశయె పరమంబయిన దుఃఖము. ఆశ లేకుండుటయే పరమంబయిన సుఖము. అట్లు పింగళ, కాంతునివలని యాశను ద్రుంచుకొని హాయిఁగా నిదురపోయెను. ఇది యెనిమిదవ యధ్యాయము.

అవధూత యదుసంవాదము.

(అనుబంధము.)

అవధూత — మనుష్యుల కేదేది ప్రియతమమో దానిని పరిగ్రహించుట యత్యంత దుఃఖము కలిగించుచున్నది. ఇట్లు పరిగ్రహము మిక్కిలి దుఃఖమునకు హేతువయినదని తెలిసి పరిగ్రహమువీడినవాఁడనంతమగుసుఖమును బొందుచున్నాఁడు. కురరమను పిట్ట నోర మాంసమును గవ్వుకొనియుండఁగాఁజూచి దానికంటెబలవంతములగుడేగ మొదలయినవి తమకుమాంసము లేనందున దానినిబట్టి చంపుచున్నవి ఆకురర మామాంసమును దిగవిడువఁగా నట్టి భయములేక మిక్కిలి సుఖమును బొందిన దయ్యె. నాకు మానమును నవమానమును గలుగవు. నాకు గేహములును బుత్రికలును గలవారికిఁ గలుగు చింతయును గలుగదు. నేను బరమాత్మతోడనే క్రీడించుచుందును. నాకుఁ బరమాత్మయందే ప్రీతి. ఇట్టివాఁడనై యీలోకమందు

మానావమానములును చింతయును లేని బాలునివలెఁ జరించు చుందును. ఇరువురే చింతనుండియు మానావమానములునుండి విడివడ్డవారై పరమానందమున మునిఁగి తూలలాడుచుందురు. అందొకఁడు మానావమానములు దెలియనివాఁడును దేహాదులు పోషించుటకై యే పూనికయు లేకుండువాఁడు నగు బాలుఁడు. మఱియొకఁడు త్రిగుణములకు నవ్వలనుండు పరముని సాక్షాత్కరించుచుండువాఁడు. ఒకచోట నొకకుమారి యుండెను, దానిని వరించుటకై కొందఱు దానియింటికి వచ్చిరి. అపుడు దాని తలిదండ్రులు మొదలయిన బంధువు లింటలేక యెచ్చటికోపోయి యుండినందునఁ దానే వారికిఁ బూజగావింపఁ బూనెను. రాజా ! ఆ వచ్చినవారికి భోజనము పెట్టుటకై యాకన్నియ రహస్యముగా వరి బియ్యమును ఱోట దంచుచుండఁగా దాని ముంజేతనున్న సంకుకడియములు బిట్టుగాఁజప్పుడు సేయసాగెను. ఆకుమారి మిక్కిలి బుద్ధిమతిగాన యాదంచు చప్పుడు వచ్చినవారు వినిరేని 'ఔరా! ఇది తానేదంచుచున్నది. దీనికెవ్వరు బంధువులులేరా? నిజముగానిది దరిద్రురాలగు' నని తలంతురు గాన యట్లు దంచుట యేవగింపఁదగినదని తలఁచి యందువలన సిగ్గుపడి ముంజేతి కడియములను జప్పుడు కలుగకుండు కొఱకై యొక్కొక్కటిగాఁ జేతనుండి తీసి వైచుచువచ్చెను. అప్పు డొక్కొక్కచేత రెండేసికడియములు మాత్రమేయుండెను. మరల నది దంచుచుండఁగా నారెండేసి సంకుకడియములు గూడఁ జప్పుడు సేయసాగెను. ఆ రెంటిలోఁ గూడ నొక్కొక్కసంకువును విఱిచి పాఱవైచెను. అపుడు చేత నొక్కొక్క కడియమే యుండుటవలనఁ జప్పుడు గలుగ

దయ్యెను. అరిందమా ! నేను లోకతత్త్వములను దెలిసికొన వలయునని కోరి యాలోకములందెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు నా కుమారివలన నీ యుపదేశమును గఱచితిని. పెక్కం డ్రుఁగూడి యుండినచోఁ గలహము పుట్టుచున్నది. ఇద్దఱు గూడినచోఁ బరస్పరము ముచ్చటలు గలుగుచున్నవి. కనుకఁ గుమారి కడియమువలె నొక్కఁడుగానే యుండి క్రుమ్మరుచుండ వలయును ఇదియే నేనాకడియము వలన నేర్చితిని. మనస్సును వైరాగ్యమును నభ్యసించుచువచ్చి దాని బలమువలన స్థిరము గావించి యాసనములను సమర్థించి శ్వాసమునుజయించి ప్రాలు మాలికలేక యామనస్సును శుభాశ్రయుం డగు భగవంతు నొక్కనియందే నెలకొలుపవలయును. ఆశుభాశ్రయునియందు మనస్సును బట్టుకొలుపఁగా నది కర్మవాసనలను మెల్లమెల్లగాఁ దుడుచుచువచ్చును. అప్పుడు సత్త్వము వృద్ధినొందఁగా రజస్తమస్సులను దూలించి విషయాంతరముల కగోచరమై ధ్యేయం బయినపరమాత్మాకారమునం దాత్మ దగిలినట్టివాఁ డగుచు న్నాఁడు. ఇట్లు పరమాత్మునియందుఁ జిత్తమును నిరోధించి నిలిపినపుడు వానికి లోపలఁ గాని వెలుపలఁగాని యేదియుఁ దెలియకుండును. బాణములకుఁ జిల్లులు చేయువాఁ డాచిల్లు యందే మనస్సు నిలుపుటచేఁ [1]బక్క రాజు పోవుచున్నను జూడఁడు. ముని యగువాఁ డొంటరి గాఁదిరుగుచు నొకచోటను నిలుకడగా వసతిలేక పరాకునుబడక గుహాలయందువసించుచుఁ దనపోకడ లితరులకుఁ దెలియకయుండు సర్పమువలె

---

1 యోగిసమ్మతము ద్యజించుటకు కుమారిగురువు. జనసమ్మతము త్యజించుటకు సర్పముగురువు.

నొక్కఁడును వర్తించుచు మితముగా మాటలాడువాఁడై యుండును. దేహము ధ్రువముగాదు. అట్టిదానికి గృహముకట్టుకొనుట (కట్టునపు డాయాసము గలిగించుటచే) మిక్కిలి దుఃఖము కలిగించుచున్నది. మఱి కోరినంతభోగము గలుగ నందున నది విఫలమగుచున్నది. కాఁబట్టియె సర్పము తన కని యిల్లు గట్టికొనక పరులు గట్టినపుట్టలు మొదలగు పట్టులను జొచ్చి హాయిగా వర్ధిలుచున్నది. దేవుండగు నారాయణుఁడొక్కఁడు *తాను పూర్వముసృజించి యున్న జగత్తును దానిప్రలయమునకు గారణాంతరము లేక తానొక్కఁడె కారణమై కల్పాంతమునందుఁ దన విశేషణమగు కాలమునుగొని తనసంకల్పము చేత సంహరించి యంత నొక్కఁడును నద్వితీయుండునై యుండెను. అనఁగాఁ దాను మరల జగమునునిర్మించువాఁడై చిద చిత్తు లపుడు మిక్కిలియు సూక్ష్ములై నామ రూపములచే వేఱుపడక యుండుట వలన నన్నియును గూడి తానొక్కఁడేయుపాదానకారణమయ్యె నాజగమునకు నిమిత్తకారణమును రెండవది లేక తానే యయ్యె నుండెను. మఱి యపుడు సకలములయిన చిదచిత్తులకును దానాశ్రయమై తనకుఁ దానే కాక మఱియొక్క యాధారము లేక యుండువాఁడు కనుకఁ దనకు శక్తిభూతమగు కాలము నిమిత్తముగాఁగొని సత్త్వము మొదలయిన తన విశేషణములయిన శక్తులు మున్ను సృష్టిదశయందు విషమములుగా నుండిన విపుడు ప్రలయమున సామ్యమునొంది తనయందులయించి యుండఁగాఁ దనయందు వేఱుపఱుపరానంత సూక్ష్ములై యున్న యచిత్తునకును జిత్తునకును నియంతయై

* ఇట ప్రలయమందలి భగవత్స్వరూపము వర్ణితము.

యఖిలజగత్కారణభూతుఁడు గాన యాది పురుషుఁడై చిదచిత్తులకుఁ గార్యకారణావస్థలు రెంటియందును దానే మేరయై యుండు నాభగవంతుఁ డాప్రలయసమయమున నన్నియు నామరూపవిభాగములు లేమింజేసి వేఱువేఱ నేర్పడక యన్నియుఁ దానొక్కఁడుగా నుండుటచే కైవల్యుఁడని పేర్కొనబడియుండెను. మఱియు నపుడు జాడ్యమును దుఃఖమును గొంచెమయినను గలియకుండు జ్ఞానానందసమూహమే స్వరూపముగాఁగలవాఁడును, కర్మమువలనఁగాక తనంతట జ్ఞానాదులు పడసిన వాఁడుగాన నిరుధిపాకుఁడునై యుండెను.*పిదప సృష్టి సేయఁబూని మఱివేఱొక పరికరము లేక తానే సృజింపవలయునని తనసంకల్పముచేత నిరతిశయ సూక్ష్మమై తనకు శరీరమయినదియుఁ ద్రిగుణాత్మికయు నగు మాయను స్థూలదశనొంది వికారముఁజెందునట్లు కలఁతపెట్టుచున్నాఁడు. అంత నామాయచేత నహంకారాది తత్త్వములకెల్ల నాధారమగు సూత్రము వంటి దగుమహత్తత్త్వమును మొదట సృజించుచున్నాఁడు ఆమహత్తత్త్వమును ద్రిగుణప్రకృతికిఁ గార్యముగాను అహంకారము మొదలు పృథివివఱకుఁ గల తత్త్వపరంపరను సృజించునదిగాను సర్వకార్యములందును బ్రాధాన్యమైనదిగాను జెప్పుదురు. ఆమహత్తత్త్వమునందే యీ జగమంతయు గ్రుచ్చంబడి యున్నది. దాని వలననే పురుషుఁడు సంసారము నొందుచున్నాఁడు. సాలెపురుగు తన కడుపులోపలనుండి నూలిని నోటివలన వెలువరించి సాగించి దానితోఁగొంత క్రీడించిన పిదప దానిని మరల లోనికిమ్రింగునట్లు మహేశ్వరుఁడును నీ జగమును వెలికి సృజించి మరల

* భగవంతుని సృష్టియందలిప్రకారమును వర్ణించుట తెలియఁదగినది.

లోపలికి సంహరించుచున్నాఁడు. దేహి యగువాఁడు నిశ్చయరూపమగు బుద్ధితోఁ దన మనస్సు నేయేవిషయమందు స్నేహమువలననో, ద్వేషమువలననో, భయమువలననో నిశ్చలముగా నుంచుచున్నాఁడో యాయా దాని రూపమును బొందుచున్నాఁడు. పురుగు, దానికి రూపము గావించెడి తుమ్మెద తన గూఁటిలోనడంచియుంపఁగా నందులకు భయపడి, యాతుమ్మెదనే చింతించుచు బూర్వరూపమును ద్యజింపకయె దానితో సామ్యమును బొందుచున్నది. ఇట్లె చెప్పిన గురువులవలన నాఁకీ మతి గఱపఁబడినది. ప్రభూ ! ఇఁక నా దేహముచేతఁ గఱపఁబడినబుద్ధిని జెప్పెదను వినుము. ఈ దేహ ముత్పత్తియు నాశమును గలిగియున్నది. దీనికి మీఁదు మీఁదెప్పుడును దుఃఖఫలముగానుండును. కనుక దీనియందు నాకు విరక్తి గలుగుచున్నది. అయినను దీనివలననే నేను బ్రకృతి తత్త్వములను విమర్శించి తెలియుచున్నాను గాన యిది నాకు వివేకము గలిగించునది ఇది నాకు గురువు. ఇట్టిదియైనను నిది కుక్క మొదలగు పరుల సొమ్మే యని నిశ్చయించి యిది యిట్లుపకారియయ్యు దీనియం దభిమాన ముంపకయె చరించుచుందును. మఱి యీ దేహమునకుఁ బ్రియము చేయఁ దలఁచి దా యాలుబిడ్డలనును ధనములను బశువులను భృత్యులనును గృహములనును నాప్తవర్గములను సంపాదించి పోషించుచున్నాఁడు. ఎట్లో పలుకష్టములు పడి ధనములను గూడఁ బెట్టియుఁ దుదకు దేహి తన యాయువు తుదముట్టఁగా నేయీ దేహమును వీడియె పోవుచున్నాఁడు. దేహము విడిచిపోయినను దుఃఖము విడుచుటయెక్కడిది ? వృక్షము నశించుచు మఱియొక్క వృక్షము

నకు బీజము సంతరించునట్లు వాఁడును మఱి యొక దేహమునకు బీజమయిన కర్మమును సంతరించి మఱి మునుపటి దేహమును వీడుచున్నాఁడు. వీనిని జిహ్వ యొక్క వలనికి (రసమునకు) లాగుచున్నది. దప్పి మఱొక్కటికి (జలమునకు) లాగు చున్నది. అట్లె శిశ్నమును నొక్కటికిని (మైథునమునకును), ద్వక్కునొక టికిని (స్పర్శమునకును) ఉదర మొక్కదానికిని (అన్నమునకును) శ్రవణ మొక దానికిని (శబ్దమునకును) ఘ్రాణ మొక దానికిని (గంధమునకును) చపలమగు దృష్టి యొక్కటికిని (రూపము నకును) వీనిని బట్టి లాగుచున్నది ఇట్లె వాక్కు మొదలయిన కర్మేంద్రియములను నొక్క వలనికి (నాయా) వ్యాపారములకు వీని నాకర్షించుచున్నది. ఇట్లు పెక్కండ్రు సవతులు చేరి యొక్క గృహపతిని దుద ముట్టించునట్లు, ఈ యింద్రియము లెల్ల దేహిని ద్రుంచుచున్నది. బ్రహ్మ (శరీరకుఁడగు భగ వంతుఁడు) తన శక్తియు విశేషణమునగు ప్రకృతిచేత వృక్ష ములు, సరీసృపములు, పశువులు, పక్షులు, దంశములు, మత్స్య ములు మొదలుగా నానావిధము లయిన దేహములను సృజిం చెను గాని, యవి ముక్తిసాధన మనుష్ఠించుట కశక్తములగు టను జూచి సకలచేతనుల నుజ్జీవింపఁజేయుటకై తాను జేసిన సృష్టికార్యము వ్యర్థమయ్యె నని యందులకు హృదయమున సంతుష్టి నొందక పోయెను. పిదప మనుష్యుని, బ్రహ్మదర్శ నమునకు సాటి యగు నుపాసనమునకు యోగ్యుఁ డయిన వానిని, సృజించి యా దేవుఁడు ముదము నొందెను. పురుషుఁడు మిక్కిలియు దుర్లభమయిన యీ మనుష్యజన్మమును, కోరిన పురుషార్థములను బొందించుదానిని, వెక్క జన్మముల స

గడపటఁ బొంది సుఖ దుఃఖములు సమముగాఁ గొని, మృత్యువు వెంట నంటియున్న యీ దేహము చెడి పోలకము నుపే వేగిరపడి ముక్తికొఱకుఁ బాటుపడవలయునుగాని కామ విషయములకొఱకుఁగాదు. కామవిషయములో కుక్క పంది మొదలుగాఁ గల జన్మము లన్నిటి యందును సులభముగా నున్నవి. కాన, యవి యొక హెచ్చుగాదు. ఇట్లు బుద్ధిని నేర్చి కొని వైరాగ్యము పుట్టఁగా నాత్మయందలి విజ్ఞాన వృష్టిని బొంది దేహాత్మాభిమానమును వీడి, దేహానుబంధులగు పుత్రకళ త్రాదులందు సంగమును వదలి, యీభూమియందుఁ దిమ్మరు చున్నాను. జ్ఞానమొక్క గురుపు వలననుండియె మిక్కిలి స్థిర ముగాను మిక్కిలి పుష్కలముగాను గలుగఁజాలదుసుమీ. ఈ జ్ఞాన మద్వితీయమైనది. దీనికి సాటి మఱియొకటి లేదు. ఋషు లు దీనిని భూమి మొదలగు దృష్టాంతములను గొని పెక్క విధ ముల వర్ణించుచున్నారు' అనెను.

భగవంతుఁడు - ఇట్లపారజ్ఞానసంపన్నుఁ డయిన యా బ్రాహ్మణుఁడు యదువునకుఁ జెప్పి యా రాజుచేత నందనము లంది చక్కఁగా నర్చితుండై సంతోషము నొంది యతనిని వీడుకొని వచ్చినదారిని బోయెను. మన కెల్లవారికిని బూర్వ్వజు డయిన యాయదువును *నవధూత చెప్పిన దెల్ల విని సర్వ సంగములనుండి విడివడి యన్నిటను సమాత్ముఁడై ముక్తి నొందెను ఇది తొమ్మిదవ యధ్యాయము.

అవధూత యదుసంవాదము సమాప్తము.

---

* 'యోగర్ధి మాపు రుభయం యదుహైహయాహ్వా' అనుటం బట్టి హైహయుఁ డగు కార్తవీర్యార్జునునితోఁ బాటిగా యదువు యోగాదులను

భక్తియోగమును దాని కంగములను కర్మ జ్ఞానాది సాధనములను భగవంతుఁ డుద్ధవున కుపదేశించుట.

భగవంతుఁడు—సర్వజ్ఞుండును బరమకారుణికుఁడు నగు నేను స్వరూపానురూపములయిన యర్చన వందనాది ధర్మములను (గీతాదులందు) నుపదేశించియున్నాను. వానిని బరాకులేక యనుష్ఠించుచు నేనే తనయునికికిని స్థితికిని బ్రవృత్తికిని నాధారమని జ్ఞానముగలిగి ఫలాభిసంధి లేక దేహమున్నంతవఱకును దన వర్ణాశ్రమకులములకుఁ దగిన యాచారములను నాచరించుచుండవలయును. మఱి యాధర్మములవలన మనస్సు పరిశుద్ధం బయినవాఁడు తనయాత్మకును బరమాత్మకును గల స్వరూపములను జింతించుచుండవలయును. అట్లు చింతించుట చేత వాఁడు విషయాసక్తచిత్తులయిన దేహులెల్ల శబ్దాదివిషయముల కొఱకే సకలములయిన ప్రయత్నములును జేయుదురనియు నట్టి ప్రయత్నములకు ఫలములు తాఱుమాఱుగా (అనఁగా సుఖమునకుమాఱు దుఃఖముగా) నుండుననియుఁగనుఁగొనును. దానిని గనుఁగొనుటచే వానికిఁ గామము లందు (ఫలములందు) మనస్సు గలుగకుండును. నిదురించు వానికిఁ గలలోఁదోఁచు విషయములును, జింతించుచుండువానికి మనస్సునఁ గలుగు గొంతెమ కోర్కులును బ్రియములనియు నప్రియములనియు నానావిధములుగా నుండుటంబట్టి విఫలములే కాని వానివలనఁ బురుషార్థముగలుగదు. అట్లె యాత్మయందు దేవమనుష్యాది భేదములును శబ్దాది విషయములును బుద్ధికిఁ

పొందెననుటచే నీ యవధూత యా యర్జునునకు నుపదేష్టగానుండిన దత్తాత్రేయుఁడుగా నుండవలయునని తోఁచుచున్నది.

దోఁచుచుండును. అవియు నానావిధములై కార్యభూతములై యసత్యములై యుండుటంబట్టి విఫలములే యగును. కనుకఁ దత్త్వమును జింతించిననే మనస్సునందుఁ గామము లేక పోవును గాని యతత్త్వములగు విషయాదులను జింతించుట వలన నట్లు గాక కామముగలిగి తుదకు దుఃఖమునకే మూలమగును కాఁబట్టి నన్నే పరమపురుషార్థముగాఁ గల వాఁడు నిష్కామ మగు నివృత్తికర్మమునే యాచరింపవలయును. ఫలమును గోరి ప్రవృత్తికర్మ మగు కామ్యమును ద్యజింపవలయును. ప్రవృత్తి కర్మ మిష్టసాధకము గాని దానినివిడుచుట యెట్లందువా? మనుష్యుఁడు బ్రహ్మవిచారమందుఁ బ్రవర్తించినచోఁ గామ కర్మమునకు ఫలము స్వల్పము నస్థిరమునని తలంచి దానిని గూర్చిన విధి నంతగా నాదరింప కుండును. మఱియు బాహ్యాంతఃకరణములనునిగ్రహించునట్టియమములను మాటిమాటికి నాచరించుచుండవలయును. శౌచము మొదలయిన నియమములను నన్నుఁ దప్ప మఱియొక్క ప్రయోజనమును గోరక యథాశక్తి నాచరింపవలయును. మఱియును బ్రహ్మంబగు నన్నెఱింగినవాఁడును, నన్నియుమదాత్మకములుగాఁ గాంచినవాఁడును, జితేంద్రియుఁడును నగు గురువు నుపాసింపవలయును. ఆగురువు నెడఁ గపటము లేక యతని యందును నతని వారియందు నర్థకామాదుల వలన మచ్చరము పెట్టుకొనక, నతని గొలుచుటయందుత్సాహముగలిగి, దేహమునందును దానియనుబంధులందును మమకారముంపక, గురువునందు దృఢమయిన మంచి మనస్సు గలిగి తొందరపాటులేక నిది తగును నిది తగదని యర్థములకలరూపును దెలిసికొనఁ దివురుచు, నసూయమాని, వట్టిమాటలు వదర

కుండవలయును. మమకారమెట్లు వీడునందువా? ఆలు బిడ్డలు, గృహము, పొలము, చుట్టములు, ధనములు, పశువులు మొదలగువానియందాసక్తినుంపకయు నన్నిటిని దనవిగాఁ దలంపకయు సాధారణమైనవిగాఁ దలంచుచుండవలయును. మఱియుఁ దనది గాఁదలఁచిన ధనమే తన పుత్త్రాదు లనుభవించుటచేఁ దనవిగా కుండునట్లు, ఆలుబిడ్డలు మొదలగువారును దనవారయ్యు నట్లు గానివారినిగా నెన్నవలయును. ప్రత్యగాత్మ స్థూల దేహమున కంటెను సూక్ష్మదేహమునకంటెను వేఱు. అదిచూచునట్టిది. దేహమోచూడఁబడునట్టిదిగాని చూచునదిగాదు. అదిస్వప్రకాశమైన ప్రత్యక్కు. దేహమోపరాక్కయినదికనుక దేహమునకంటెనాత్మ వేఱుకావలయును మఱియుఁగాల్పఁదగినదియు వెలిఁగింపఁదగినదియునగుకట్టియకంటెఁగాల్చువాఁడును వెలిఁగించువాఁడునగునగ్ని వేఱగునట్లు,ఆత్మ దేహమునకంటె వేఱేయగును. దేహమునకంటె నాత్మ వేఱగు నేని దేహమునుబట్టియే యాత్మను బుట్టినాఁడుచచ్చినాఁడు బలసినాఁడు చిక్కినాఁడని చెప్పుట యెట్లందువా ? కాల్పఁదగిన కట్టియయం దగ్ని చొచ్చి యాకట్టియకుఁ గలుగుపుట్టు కను నాశమును గొంచెమగుటను బెద్దయగుటను మొదలగు నానారూపములను దాని వలనఁ బలుచనగుటయు దట్టమగుటయు మొదలగు నానాగుణములను దనకుఁ గలిగినట్లు చూపట్టుచున్నాఁడు కాని, నిజమున కవివానివి కావు. అట్లే దేహమునకంటె వేఱయిన జీవుఁడును దేహమును జొచ్చి యనాద్యజ్ఞానమువలన దానిగుణములను దనకుఁ గలిగినట్లుగా ననుసంధించుచున్నాఁడు. కాని, వాస్తవమున కవి వానివి గానేరవు. ప్రకృతి పరిణామము లయిన పృథివి మొదలగు వానిచే జీవుని దేవమనుష్యాదిరూప

మయిన యీ దేహము రచింపఁబడినది గదా. ఇట్టి దేహమును బ్రవేశించుటవలన జీవునికి దేహగుణము లనుసంధించుకొనుట మాత్రమేకాక, యీసంసార మంతయును దాని వలననే జ్ఞానస్వరూపుండయిన యీజీవునకుఁ గలిగిన దని తెలియుము. ఆసంసారమును ద్రుంచునది పరమాత్మోపాసనమే కాని యొండు గాదు. కాఁబట్టి వేదాంతవిచారముచేసి దానివలన జీవునియందంతరాత్ముఁడై హేయప్రతిభటుఁడై యున్న పరమపురుషుని నెఱింగి యీ దేహమును దీని యనుబంధు లగు పెండ్లాముబిడ్డలు మొదలగునవియు నుపాదేయము లనుబుద్ధి క్రమముగా నిరసించుచు రావలయును. మీఁది యరణి యాచార్యుఁడు. క్రిందియరణిశిష్యుఁడు. ఆరెంటికి నడుమనున్న చిలుకు కొయ్య యుపదేశము—అనఁగా వేదాంతార్థవిచారము. విద్య (ఎఱుఁగుట) యీరెంటిగూడికవలనఁబుట్టిన[1]యగ్నివంటిది. అదిపరమసుఖావహమయినది. వేదనాత్మకమును విశుద్ధమును నిపుణమునయిన యీబుద్ధి (ఎఱుఁగుట) సత్త్వరజస్తమస్సులనెడి గుణములవలనఁ బుట్టినదియు విచిత్రమైనదియు నగు సంసారమును దూలించుచున్నది. అట్టిది యీ దేహమును దీని యనుబంధులును వేనిపరిణామములో యీగుణములను దన్మూలకము లయిన పుణ్యాపుణ్యకర్మములను దహించి యంతఁ గట్టియలు లేకపోఁగాఁ దనంతటఁ జల్లాఱిపోవునగ్నివలెఁ [2]దానే శమించుచున్నది. మఱియుఁగామ

1. ఇందులకు 'ఆచార్యః పూర్వరూపం అన్తేవాస్యుత్తరరూపంవిద్యా సన్ధిః ప్రవచనం సన్ధానమ్' అను శ్రుతి యనుగుణముగా నిచటఁ బ్రతిపాదించుట తెలియునది.

2. దీనివలన ధ్యానరూపమును నుపాయభూతమునగుబుద్ధి ముక్తి కలిగిన పిదప నుండదు. ముక్తి గలుగువఱకును బ్రతిదినమును దాని నావర్తించుచుండవలయునని తేలుచున్నది.

కర్మముల ననుష్ఠించుచుండు వారును దాని ఫలములగు సుఖదుఃఖములను ననుభవించుచుండువారు నయిన యీ దేవమనుష్యాదులును వీరి సుఖానుభవమునకును సుఖసాధనము లనుష్ఠించుటకును నగు దేశమును గాలమును, దగిన సాధనముల నుపదేశించు వేదమును, ఫలములను గుడుచునట్టి జీవుఁడును, వీనికి భోగ్యములయిన శబ్దాదివిషయములును నానావిధములుగను గార్యభూతములుగను నుండినను ననిత్యములుగావు; నిత్యములుగానే యున్న వని తలంతును. ఎట్లన సర్వపదార్థములకును వినాశము పుట్టుకవలననే కలుగుచున్నది. దేశకాలాదులకుఁ బుట్టుక గనఁబడనందున వానికి నాశమును గలుగదు గాన యవి నిత్యములే యగును. [1] దేశకాలాదులు నిత్యములయినను దేవాది దేహములును శబ్దాది విషయములును ననిత్యములుగాఁ జూపట్టు చున్నవే యందువా? సత్త్వము మొదలయిన యాయాగుణములు మిక్కుటముగా నుండుటంబట్టి దేవుఁడు మనుష్యుఁ డని యాయా

1. 'దేవాద్యాకారములును వానికుపభోగ్యములైనశబ్దాదివిషయములును నానావిధములై కార్యములై యనిత్యములై యుండుటంబట్టి పురుషార్థములు కావు. కనుక వాని విషయమైన ప్రవృత్తికర్మము త్యజింపవలయును. వానివిధించుశాస్త్రమును ఆదరింపరాదని చెప్పఁబడినది. కాని యిదిసరికాదు. దేవాద్యాకారము లనిత్యములయినను ఆ యాకారములు గలిగియుండుజీవులు నిత్యులగుటం బట్టియును, వారి యాకారపరంపరయు దానిదానికుపభోగ్యములగు విషయముల పరంపరయును నిత్యములగుటంబట్టియు, విషయానుభవమునకైన దేశకాలములును దత్సాధనములను దెలుపు ఆగమములును నిత్యములగుటం బట్టియు ఎల్లప్పుడు నాయాకోరిన విషయములను సాధించుటయు నాయాఫలముల ననుభవించుటయు స్వభావముగాఁ గలవారికిఁ బ్రవృత్తికర్మము పురుషార్థసాధనమే కాన దానిని ద్యజించుట తగదు. దుఃఖసాధనమో ప్రతికూలమగుటంబట్టి త్యజింపఁబడుట తప్పదు అని భావము.'

యాకారభేదములతో జీవులు పుట్టుచున్నారు. వారల బుద్ధియు నానాగుణమున కనుగుణముగా నానాఫలములను నానా సాధనములను నానాదేవతలను వేఱువేఱ యవలంబించుటచే నానాభేదములు గలిగి యుండును. కనుక దేవాది దేహములును శబ్దాది విషయములును ననిత్యములు గావున కాన వానివిషయమైన ప్రవృత్తికర్మమును గ్రాహ్యముగాదు. అయిన నా ప్రవృత్తికర్మమువలన దేవాది దేహసంబంధములును వానివలన షడ్భావవికారములును దుఃఖగర్భములై తప్పక గలుగుచున్నవి గనుకఁ, బ్రవృత్తికర్మము పురుషార్థసాధనము కాదందువా? ఉద్ధవా? ఇట్లు ప్రకృతి కర్మము పురుషార్థసాధనముగుట యొప్పియున్నను సమస్తదేహములకును దేహసంబంధమువలనను, కల కాష్ఠ ముహూర్తము మొదలుగా సంవత్సరమువఱకుఁ గల కాలావయవములవలనను మాటిమాటికి జన్మము జరమరణము మొదలయిన భావములు కలుగుచునే యుండును. దానివలన దుఃఖము తొలఁగిపుచ్చరాకున్నది సుమీ. ప్రవృత్తి యొక విధమునఁ బురుషార్థమునకు సాధకముగానున్నను, రజోగుణమునో తమోగుణమునో యనుసరించు చుండు నా ప్రవృత్తి కర్మములను గావించువాఁడును, గావుననే దానివలని సుఖ దుఃఖముల ననుభవించువాఁడును, గర్మములకుఁ బరతంత్రుఁడై యుండుట లోకమునఁ జూపట్టుచున్నది అట్లు కర్మములకుఁ లోఁకువగాని వో దుఃఖ మెవ్వఁ డనుభవింపఁడుగదా. కనుకఁ బురుషుఁ డెవ్వఁ డట్లు పరవశుఁడై శబ్దాదివిషయములను భజించును? ఎవ్వఁడును భజింపఁడు. మఱియు దేహములకుఁ, గర్మములనుజక్కఁగాఁ జేయుటకుఁ దెలిసినవిద్వాంసుల కయినను,

సుఖము కొంచెమైనను గలుగదు ; మఱి దుఃఖమే గలుగును. అట్లే మూఢులగువారికి 'మేము కర్మములు చేయుటయందు నిపుణులము కావున మాకు దుఃఖము గలుగదు. మేము సుఖులమే' యని వట్టి యహంకారము మాత్రమే మిక్కిలి యుండునుగాని మఱేమియుఁ గలుగదు. మఱి విద్వాంసులగువారు, కర్మవశ్యులగువారికి శుభకర్మములే సుఖము ప్రాపించుటకును నశుభకర్మములు దుఃఖము గలిగించుటకును నుపాయములనియు సుఖములను బడయుటకును దుఃఖములను వారించుటకును నుపాయము లివి యనియుఁ దెలియుదురు; తెలిసినను వారు మృత్యువు గలుగకుండుటకు నేది హేతువో యట్టి మోక్షోపాయము నెంత మాత్రము దెలియరు. ఇట్లు బ్రతుకుచుండువానిని మృత్యువు దేహముతోఁగూడ నేపుట్టి దగ్గఱనే యుండి మ్రింగ నెదురుచూచుచుండఁగా నర్థముగాని కామముగాని యేది సుఖపెట్టఁగలదు ? చంపఁదగిన యపరాధిని, గొల పట్టునకుఁ గొనిపోవుచుండునపుడు వానికి క్షీరాన్నములు నలంకారములు మొదలగున వేవి యిచ్చినను దుష్టిగలిగించునా ? శ్రుతమును పశువులు మొదలయిన లౌకికఫలమగు దృష్టములును స్వర్గాదిఫలమగునదృష్టములును, కృషియుఁ బెక్కులువిఘ్నములచే నిష్ఫలమగునట్లు, తాము మచ్చరము, అసూయ, నాశము, క్షయము మొదలుగాగల యంతరాయములు పెక్కిటిచేతఁ గొట్టువడుటంబట్టి నిష్ఫలమగుచున్నవి. ఒక ధర్మము విఘ్నములచేతఁ గొట్టువడకుండుట వలనఁ జక్కఁగా ననుష్ఠింపఁబడినదియగునేని, యట్లు చక్కఁగా ననుష్ఠింపఁబడిన దాని వలనను నెట్టిస్థానమును సాధించి పొందనగునో దానిని

జెప్పెదను వినుము. ఇందు నింద్రుఁడు మొదలగు దేవతలను యజ్ఞములచేత నారాధించి, యజ్ఞానుష్ఠానముచేత విశిష్టుఁడయిన పురుషుఁడు స్వర్గలోకమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. ఆస్వర్గలోకమందుఁ దన యజ్ఞాదికర్మములచేత గడించి కూడఁ బెట్టుకొన్న దివ్యములగు భోగములను నింద్రాదిదేవతలవలె ననుభవించుచున్నాఁడు. మఱియుఁ దనపుణ్యకర్మములచేతఁ బడసిన నిర్మలంబగు విమానమునెక్కి దేవతాస్త్రీలనడుమ వారల మనంబుల రంజించు నట్టివేషమునుదాల్చి విహరించుచుండును. అందు గంధర్వు లతనికిగానము సేయుచుందురు మఱి యాస్త్రీలం గూడివిహరించుచుఁగామగమనంబై చిఱుగంటల సమూహములు వరుసలుగాఁ గట్టంబడియున్న విమానమందు దేవతలక్రీడాస్థానములగుమేరువుమొదలగువాని ద్రోణులందుఁగానియుద్యానములందుఁగాని సంచరించుచును గ్రీడించుచును మిక్కిలియు సుఖమునఁ జొక్కుచుఁ బుణ్యమంతయుఁ దీఱి తాను బడఁబోవుట తెలియకుండును. మఱి తన పుణ్యమంతయుఁ దీఱువఱకును స్వర్గమునందు ముదంబునఁ దేలుచుండును. పిదపఁ బుణ్యమనుభవించుటచే క్షీణింపఁగాఁ దా నొల్లకున్నను బలవంతమగు కాలముపట్టి తన్నుఁ గదల్పఁగా నచ్చటనుండి కదలి క్రిందుగాఁ బడుచున్నాఁడు. ఇట్లే యిహమందును బరమందును బోవుచును వచ్చుచును సుడియుచున్నాఁడు. ఇష్టము లగువానిని జేయువారి గతియిట్టిది. అనిష్టము లాచరించువారిగతుల వినుము. అసత్పురుషులతోడ సహవాసమువలన నధర్మమం దాసక్తుఁడై శబ్దాది కామ విషయములందు మనస్సుదగిలి యుండుటవలన నింద్రియములనుగెలువక దీనుండై భోగములందుఁ బేరాసకలిగి

స్త్రీలంపటుండై యందులకొఱకు భూతములను హింసించుచుండును. మఱియు దుష్టజనులు పురికొలుపఁగా ధనాదులకొఱకుఁ బశువులను విధిని దప్పి వధించుచును బ్రేతగణములను భూతగణములను యజించుచును నిజకర్మములకుఁ బరవశుఁడై జీవుఁడు నరకములను వరుసగాఁ బొంది మిక్కిలియుఁదమస్సు నిండి యున్న స్థావరజన్మమును బొందుచున్నాఁడు. కర్మములు పుణ్యములయినవి గాని పాపములైనవిగాని మీఁదట దుఃఖమునే కలిగించుచుండును. దేహమెత్తి యట్టికర్మములనే యాచరించుచు వాఁడు దేహావసానముందాఁ కర్మములవలనఁగలుగు నాయా ఫలము లనుభవించుటకుఁ దగిన దేహమును బొందుచున్నాఁడు. ఇట్లుండుటంబట్టి మరణశీలుండగువానికి సుఖము కొంచెమైనను గలుగదు. అయినను లోకములు శాశ్వతములును లోకపాలురు మరణశీలురు గానివారు నగుటంజేసి వారికి సుఖము తప్పక కలదేకదా యందువా? లోకములును లోకపాలురును గల్పమువఱకు జీవించువారయినను నావలన భయమునొందుదురు. వేయేల! రెండుపరార్థములు పరమాయుష్యముగాఁ గలబ్రహ్మకును గాలాత్ముండయిన నావలన భయముతప్పదు. లోకాదులన్నియుఁ గాలముచేఁ జలితములై యనిత్యములగుటంజేసి దుఃఖముతోఁ గలియని సుఖము వానికిని గలుగదు. ప్రాకృతములయినవగు గుణములు

1. ఇట ప్రవృత్తికర్మము త్యాజ్యమని తెలుపుటకు దానియందుఁ గల దోషములు పెక్కులుచెప్పఁబడినవి. మఱియు నుత్తరోత్తరదేహములకునుగర్మములకును బూర్వపూర్వములగు దేహములు నిమిత్తములని చెప్పఁబడినవి. మఱియు రజస్తమోగుణముల కనురూపములగుప్రవృత్తికర్మములకుఁగర్తయగుటయు నట్టి కర్తృత్వమువలన కర్మములకుఁ బరతంత్రుఁడగుటయు దానివలన సుఖ

తమతమ కనుగుణములయిన కర్మవాసనాదులవలని దేహముల మూలమున, గర్మములను బుట్టించుచున్నవి. గుణపరిణాత్మకమై యింద్రియయుక్తమగు దేహమును గుణముల ననుసరించి కర్మములను బుట్టించుచున్నది. ఇట్లు ప్రాకృతగుణములతోఁ గూడి దానికి వశ్యుఁడై యుండు జీవుఁడు తన దేహముచేతఁ గలుగు పుణ్యపాపకర్మముల ఫలములగు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నాఁడు. [1]ప్రాకృతములగు గుణము లెంత వఱకు వైషమ్యముగలిగి యుండునో యంతవఱకు నాత్మకు జ్ఞానైకరసంబయ్యును దేవమనుష్యాది రూపములగు దేహములచేత నానాత్వము గలుగుచున్నది. ఆ నానాత్వ ముండువఱకును గర్మకర్తృత్వము వలన గుణకర్మములకుఁ బరతంత్రుఁడై యుండుటయుఁ గలుగుచున్నది. ఈ దేహికిఁ బారతంత్ర్యము

దుఃఖములకు భోక్తయగుటయు దానివలన మరల తమతమ గుణముల కనుగుణములయిన ప్రవృత్తికర్మవాసనలవలనఁ బారతంత్ర్యము గలుగుటయు దానివలన మరల సుఖదుఃఖ భోక్తృత్వము గలుగుటయు నని యిట్లు చక్రమువలె పరివర్తనము చెప్పఁబడినది. ఓదప దేహమునకు విలక్షణుఁడై జ్ఞానైకరసస్వరూపుఁడై నిష్క్రియుఁడగు నాత్మకు కర్తృత్వమెట్లు? ఆకర్తృత్వమెట్లు సుఖదుఃఖ భోక్తృత్వము కలిగించుచున్నది? యని శంక రాఁగా ఆత్మ యట్టిదయ్యును, మోక్షము పొందు వఱకు దానికిఁ బ్రాకృత గుణయోగమును, వానికి వశ్యమై యుండుటయును, గుణములు మోక్షము కలుగువఱకు సామ్య వైషమ్యరూపము లలయించుచును నుదయించుచు నుండుటయును గలదు గాన, యాత్మ కివి యున్నవనుట పొసఁగుచున్నది.

1. నీ వలని భయమెంతవఱకుండుననఁగా ఎంతవఱకు గుణములు వైషమ్యముగలిగియు దానివలన నానావిధదేహములు గలిగియు, ఆ దేహమువలన గర్మములకుఁ గర్తయగుటయు ఆకర్తృత్వము వలన పారతంత్ర్యము గలుగుటయు దానివలన సుఖదుఃఖభోక్తృత్వము గలుగుటయు ననెడి యీపరంపర యనువర్తించునో యంతవఱకు నీవలని భయ మనువర్తించునని చెప్పుచున్నారు.

గలిగియుండువఱకును నీశ్వరుండగు నావలన భయము (సుఖలేశముతోఁ గూడి దుఃఖబహుళమై యున్న సంసారభయము) గలుగుచున్నది. ఈశరీరము నేనరాత్మ యని యనుసంధించుచు దాని సుఖముకొఱకుఁ బ్రయత్నించుచుందురో వారు శోకము పాలై శోకనివృత్తి కుపాయము తెలియక తడఁబడుచుందురు. భయమునకు హేతువులు ప్రతికూలములగు దేశకాలస్వభావాదులే కాని నీవుగావే యందువా? కాలమును శరీరమును ఆగమమును (విధి ప్రతిషేధరూపమగు శాస్త్రమును) లోకమును, గాయవస్తు స్వభావమును. ధర్మము నని యివి మొదలుగాఁగల బహుప్రకారములస్పష్టిదశయందు నన్నుగాఁ (అనఁగా నాయధీనములయినవిగాఁ) జెప్పుదురు; కనుక నేనే భయాభయములు రెంటికిని గర్తనుజుమీ' యనెను. ఉద్ధవుఁడు—ప్రభూ! జీవుఁడు దేవాదిదేహములం దధిష్ఠాతగను శబ్దాదివిషయములందు భోక్తగాను, దేహజములును గణమూలములు నగు కర్మములందుఁగర్తగానువర్తించుచున్న వాఁడుగానగుణములచేఁ గ్రమ్మఁబడకుండుటయెట్లు? దాని వలననే కర్మమూలములగు సుఖదుఃఖాదులు పొందకుండుటయెట్లు? మఱియీశ్వరునివలె స్వయంప్రకాశుండును ద్రష్టయునై యుండఁగా వానికి బంధముగాని కలుగుటయెట్లు? విద్వాంసుఁడగువాఁడెట్లు వర్తించును? ఎట్లు విహరించును? ఏలక్షణములచేత నతనిని గుఱు తెఱుంగవచ్చును? అతఁడు భోజనమును గుడుచునా? లేకకుడువక దిగవిడుచునా? అతఁడు పరుండియుండునా? లేక కూర్చుండి యుండునా? లేక తిరుగుచునే యుండునా? అచ్యుతా! నీవు ప్రశ్నములకుఁ బ్రతి చెప్పువారియందు మిన్నవు. కాన నేనడిగెడి యీప్రశ్నమును నాకుఁ జెప్పు

ము. నిత్యముక్తుఁడయిన యీశ్వరుఁడొక్కఁడే తన యవిద్యచేత నిత్యబద్ధుఁ డయినాఁడని నాకు భ్రమకలిగి యున్నది. చుమీ!' యని యడిగెను. ఇది పదియవయధ్యాయము.

—: కృష్ణుఁడుద్ధవునకు జీవపరయాథాత్మ్యము నుపదేశించుట. :—

శ్రీభగవంతుఁడు—గుణకర్మములచేత బద్ధుఁడు వానినుండి ముక్తుఁడని చెప్పుట నిర్దోషుండగు నాకువాస్తవమునఁగలుగనేరకలుగదు. మాయ(ప్రకృతి) నానియమనమునకు లోనయినది. మాయకు నియామకుఁడయిన నాకు నామాయాగుణములచేత బంధముగాని మోక్షముగాని గలుగదు. గుణకర్మములకు లోకువయగు జీవునికే యారెండును గలుగును. నాకు నియామ్యమయిన మాయచేతనే జీవునకు శోకమును మోహమును సుఖమును దుఃఖమును దేహప్రాప్తియు, స్వప్నమందు నాత్మకు దేహసంబంధము లగుసుఖదుఃఖాదులు తోఁచునట్లు, గలుగుచున్నవి. సంసార మాత్మకు స్వరూపసిద్ధమును నిత్యమును గాదు. అది [1]యుపాధిచేతఁగలిగి యనిత్యమైయుండును. ఉద్ధవా! విద్యయు నవిద్యయు నాకు దేహములు; దేహమువలె నాకు మిక్కిలి యధీనములయినవని తెలియుము. శరీరుల కవి మోక్షమును బంధమును గావించుచుండునవి; ఆద్యము లయినవి. దానిని

---

1. ఇది యుద్ధవుఁడు ఆత్మ యెట్లు గుణముల చేతఁ గ్రహింపఁబడక యుండును? ఎట్లు సుఖదుఃఖాదులు పొందక యుండు? నన్న ప్రశ్నముల కుత్తరములు. సంసార మనాదియగుటచే అనిత్య మగునా యనవలదు? ఆదియు అంతమును లేనిదే నిత్యమగును. సంసారమున కాది లేకున్నను అంతము కలదు గాన అనిత్యముగాదు; నిత్యమే యగును. అది ఆత్మకు అనాదిగానున్నందున దానిని గ్రమ్ముచున్నది. దానివలని సుఖము లాత్మను బొందుచున్నవి. ఇటస్వ

నాదుసంకల్ప రూపజ్ఞానముచేతను నేను నిర్మించితిని. (విద్యయనఁగా నాయుపాసనము. అవిద్య యనఁగా స్వాత్మ పరమాత్మ స్వరూపములు తెలియమి), మహామతీ! శరీరమునకుఁ బ్రధానభూతుఁడై నాకు శరీరమును విశేషణము నగుటచేత నా యంశమై యున్న యీ జీవునకు నవిద్యచేత బంధమును విద్యచేత మోక్షమును గలుగుచున్నది. ఇఁక బద్ధుఁడగు జీవునకును నిత్యముక్తుఁడయిన యీశ్వరునకును గల వైలక్షణ్యమును నీకుఁ జెప్పుచున్నాను. ఆ యిరువురు నొక దేహమునందే పరస్పరము విరుద్ధ ధర్మములుగలిగి నెలకొని యుందురు. [1]ఈ రెండు(జీవుఁడు నీశ్వరుఁడు నను) [2]పక్షులును మంచి ఱెక్కలుగలవి. సమానములయిన గుణములు గలవి. ఒకటి కొకటి చెలిమిగలవి. ఇది యదృచ్ఛచేత వృక్షమునందు (శరీరమునందు) గూఁడు కట్టుకొని (హృదయకమలమందు) నున్నవి. ఆ రెంటి

ప్నదృష్టాంతముచేత ప్రపంచము మిథ్యయని తలఁపరాదు. అదివాస్తవము గాదనఁగా నిత్యముగాదని భావము; మిథ్యయనికాదు. స్వప్నప్రపంచమును 'నతత్ర రథా రథయోగా న పన్థానో భవన్తి అథ రథాన్రథయోగాన్ పథస్సృజతే య ఏషు సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో నిర్మిమాణః' అని ఈశ్వరుఁడు సృజించుట వాస్తవమే యగు నని శ్రుతి.

1. జీవేశ్వరులు భోక్తృత్వా భోక్తృత్వములు, జ్ఞత్వాజ్ఞత్వములు మొదలగు విరుద్ధ ధర్మముల నేకాలమందే యొక దేహమందుఁ గలిగియుందురని భావము.

2. ఇట 'ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే - తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి' అను శ్రుతి యనుసంధింపఁబడెనని తెలియునది. ఇచట గూఁడనఁగా హృదయకమలము. ఈశ్వరునకును 'హృది హ్యయమాత్మా ప్రతిష్ఠితః' అని జీవునకును హృదయకమలవాసము చెప్పఁబడి యున్నది.

యందొకటి (జీవుఁడు) [1]మఱ్ఱిచెట్టుపండును (ప్రకృతి ఫలములగు శబ్దాది విషయములను) దినుచున్నది. ఇంకొకటి (ఈశ్వరుఁడు) **యేఫలమును** (పుణ్యాపుణ్య ఫలములగు సుఖదుఃఖాది భోగములు) లేకయుండును; (మఱియు సర్వజ్ఞత్వము సర్వశక్తిత్వము మొదలుగాఁ గల) బలముచేత మిక్కిలి మెఱుఁగై ప్రకాశించుచుండును. [2]సర్వజ్ఞుండయి (ఫల) భోక్తకాకుండెడివాఁడు, తన్నును దక్కిన ప్రధానమును బురుషునిని గలరూపున సాక్షాత్కరించుచున్నాఁడు. భోక్తయగు జీవుఁడో తన్నును దనసఖుండయిన పరమాత్మను నెఱుఁగఁడు; మఱి దేహమునే యాత్మగాఁ దప్పఁదలంచుచుండును. మఱి యవిద్యచేతఁగూడియుండువాఁడు (జీవుఁడు) నిత్యబద్ధుఁడై యుండును. విద్యమిక్కిలియుఁగలవాఁడు (ఈశ్వరుఁడు), నిత్యముక్తుఁడై యుండును. విద్వాంసుఁడెట్లు వర్తించుననికదా యడిగితివి? వాఁడు దేహమునందుండియు దేహమునందు లేనివాఁడే. స్వప్నమునుండి మేలుకొన్నవాఁడు స్వప్నమందుఁ జూచిన శరీరమును తన్నుగాఁ దప్పఁ దలంపకుండునట్లు, దేహమందుండియు వాఁడు దేహమునే యాత్మగాఁ దప్పఁదలంచుటలేక యుండును. దేహమే యాత్మ యని తలంచు కుమతి యున్ననో, దేహమందులేకున్నను (అనఁగా గర్భము మహాప్రలయము మొదలగు దశలయందు దేహము నిష్పన్నముగాకున్నను) స్వప్నము గనువాఁడందలి శరీరమునే యాత్మగాఁ దప్పఁద

1. పిప్పలమనఁగామఱ్ఱి. 'పిప్పలాదః' అనఁగా మఱ్ఱినిదినువాఁడు, అనఁగా 'ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహు రవ్యయమ్' అన్నట్లు ప్రకృతి మఱ్ఱిగా చెప్పఁబడుచున్నది. మఱ్ఱిపండనఁగా ఫలభూతములైన శబ్దాది విషయములని తెలియునది.

2. 'జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశౌ' అను శ్రుతి యిట యనుసంధింపఁబడినది.

దలంచునట్లు, దేహమునందున్నవాఁడై బద్ధుఁడై వర్తించుచుం డును. విద్వాంసుఁ డగువాఁడు గుణపరిణామాత్మకములయిన తన యింద్రియములు శబ్దాది విషయముల ననుకూలములను గాని ప్రతికూలములనుగాని యనుభవించుచున్నపుడు, తానందులకు హర్షము విషాదము మొదలగు వికారముల నొందఁడు. మఱి యుఁ దానే కర్తయనియు భోక్తయనియుఁ దప్పుఁదలంపఁడు. విద్వాంసుఁడుగానివాఁ డన్ననో ప్రకృతి గుణములచేఁ గలుగు కర్మమునుబట్టి వర్తించుచున్నవాఁ డయినను దేహముదైవాధీన మనుటయుఁ, బూర్వకర్మమును బట్టి తానందుండుటయు, దేహ మునకంటె నాత్మ విలక్షణమగుటయును దెలియక దేహమునే యాత్మగాఁ దలంచుచునుండును కావున దేహాత్మాభిమానముచే తను, తానేకర్తయనియుభోక్తయనియునభిమానము చేతనుబద్ధుఁ డగుచున్నాఁడు. విద్వాంసుఁ డెట్లువిహరించుననియడిగితివి. వాఁడు కుమతివృత్తిని జింతించి దేహమునందును దానియనుబంధులం దును విరక్తుఁడై మఱియు[1]బరుండుట, వ్యాపించుట, తిరుగుట, జ లకమాడుట, చూచుట, స్పృశించుట, మూర్కొనుట, కుడుచుట, వినుట మొదలగు వ్యాపారములను దగుకొలఁదిగాఁ జేయు చుండును. మఱియు గుణపరిణామము లయినయింద్రియము లే, యీశ్వరుని వలన సత్తయుఁ బ్రవృత్తియు నొంది యాయా శబ్దాది విషయములం దమంత వర్తించి యనుభవించుచున్న వని యు[2]వానియందే కర్తృత్వభోక్తృత్వములున్న వనియుఁజింతిం

1. 'యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు। యుక్త స్వప్నావబో ధస్య యోగీభవతి దుఃఖహా' అని భగవద్గీత.

2. 'తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మ విభాగయోః। గుణాగుణేషు వర్తన్త ఇతి మత్వా న సజ్జతే' అను భగవద్గీత యిట యనుసంధించునది.

చుచు నుండు నని బుద్ధి నెఱింగినవాఁడు కుమతివలె బద్ధుఁడు గాఁడు. అట్టి విద్వాంసుఁడు కర్మములను జేయుచును వానిఫలములగు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచును దేహమునందుండియుఁ గర్తృత్వాదులు శరీరమునం దుంచి తా నుదాసీనుఁడై యుండుట యెట్లందువా ? వాఁడు ప్రకృతి పరిణామం బయిన దేహమునం దుండినను దాని వలని సుఖదుఃఖాదులచే వికారము నొందకయుండును. ఆకాశము, అంతటవ్యాపించియున్నను, ఆయావాని దోషములచేత వికారమునొందదు. సూర్యుఁడు తన ప్రభచేత నంతట వ్యాపించినను, వాయువు దానియంతటఁబర్వియున్నను నాయావాని దోషముల నొందవు. అట్లె ప్రకృతి పరిణామంబగు దేహమునందుండియు దానియం దభినివేశము లేమిచే విద్వాంసుఁడు దాని వలని వికారముల నొందఁడు. వానికి బుద్ధి విశారదమై దేహాదులందు సంగము లేమిచేత వాడిదై యుండెను. కాన యావాడిబుద్ధి చేత సందేహముల నెల్లఁ ద్రుంచుకొని కలగని మేలుకొన్నవానివలె దేవత్వము మనుష్యత్వము మొదలగు భేదములనుండి వీడి దేహమే తానని యభిమానము లేకుండును. మఱి నేను దేహములకంటె విలక్షణుఁడనా ? కాదా ? నేను స్వతంత్రుఁడనా ? ఈశ్వరునికిఁ బరతంత్రుఁడనా ? నే నీశ్వరుఁడా ? వానికంటె వేఱా ? యను సందియములు వానికిఁ గలుగవు. వానిని గుఱుతెఱుంగునట్టి లక్షణము లేవి యని యడిగితివి. ఎవ్వనికిఁ బ్రాణములయు నింద్రియములయు మనస్సును బుద్ధియు వ్యాపారములు దీనిని తినవలయును. దీనిని జూడవల

యును. దీనిని సంపాదింపవలయును. దీనిని బరిహరింపవలయు నని యిత్యాదులగు నుద్దేశములు లేకయుండునో యట్టివాఁడే దేహమునందు వర్తించుచున్నను దానిగుణములనుండి విడివడినవాఁ డని తెలియవలయును. ఎవ్వఁ డతని దేహమును దుర్జనులు పట్టి పీడించినను, లేక దైవికముగా నెవఁడేని సత్కరించినను నట్టి పీడకును సత్కారమునకును దా నంతగా వికారము నొందకుండునో వాఁడే విద్వాంసుఁ డని తెలియవలయును. ఎవఁడు మానావమానములందు సమదృష్టి గలిగి యుండుటవలన నారెంటిని దిగవిడిచి తన్నెవరేని మంచిదిగాని చెడ్డదిగాని పలికినను జేసినను బొగడకయుఁ దెగడకయు నుండునో వాఁడు ముని యని తెలియవలయును. మఱియు వాఁడు తన యాత్మయందే రమించుచు తాను దనంతట లౌకిక కర్మములను మంచివానినిగాని చెడ్డవానినిగాని చేయకయుఁ జెప్పకయుఁ జింతింపకయు నుండి మననలుండై పూర్వోక్తమగు వృత్తిని వర్తించుచు జడునివలెఁ [1]జరించుచుండును. శబ్దబ్రహ్మమగు వేదమునందుఁ బారంగతుఁడయినను, పరబ్రహ్మవిషయమగు జ్ఞానమందుఁ బరినిష్ఠితుఁడు గాక పోవచ్చును. అప్పుడు వాఁ డధ్యయన మధ్యాపనము మొదలగు వానికై

1. ఇట్లు గుణములందువర్తించుచున్ననుగుణములనుగడచియుండుట యనఁగాశయనాసనభోజనాదులనువీడియుండుటగాదు. అహంకారరాగద్వేషములు లేకుండుటయు ఉపకారాపకారాదులందు మనస్సు సమముగా నుండుటయు దర్శనస్పర్శనాదులందుఁ దానే కర్తయనెడి యాభిమానము లేమియు సువర్ణలోష్టాదులం దిష్టరిములనియు అనిష్టములనియు బుద్ధి లేకుండుటయు నే యగునని బదులుచెప్పఁబడినది. ఇఁకనిట్టి పురుషునకు శాస్త్రజన్యమనియు ఉపాసనమనియు రెండుజ్ఞానములను జెప్పుచున్నాఁడు.

పడిన శ్రమమంతయు, ఈని చాలదినములయ్యుఁ బాఁడిలేని యావును రక్షించువానికింబోలె వట్టిశ్రమయే ఫలమగును. పాలుపిండికైన యావును, దుష్టురాలగు భార్యను, ప్రతిక్షణము దుఃఖహేతువగు దేహమును, దురాత్ముండగు పుత్రునిని, పాత్రమునకు దానముసేయని విత్తమును, నన్నుఁ బ్రతిపాదింపని వాక్కును రక్షించువానికి నుద్ధవా! దుఃఖమువెంట దుఃఖమే కలుగుచుండును. ఉద్ధవా! ఈజగత్తునకు నుత్పత్తిస్థితిసంహారములు సేయుచు విన్నను బలికినను బావనకరమైన నా చరిత్రమును, నేను లీలార్థమెత్తిన యవతారములలో జగమునకుఁ బ్రేమాస్పదమయిన రామకృష్ణాది జన్మములును నెవని వాక్కునకుఁ బ్రతిపాద్యములుగావో, యట్టివానివాక్కు నిష్ఫలమే యగును. బుద్ధిమంతుఁ డట్టివాక్కును దాల్పరాదు. ఇట్లు విచారముఁ జేసి జీవాత్మయందు దేవుఁడనియు మనుష్యుఁడనియు నానావిధములఁ గలుగు భ్రమమును బోకార్చి దేహమునకంటె జీవాత్మవేఱని యెఱింగి సకల చిదచిదాత్మకుఁడగు నాయందు, రజోగుణములేనిదై సాత్త్వికమగు నాహారముచేతసత్త్వమందే తగిలియున్నట్టి మనస్సునునిచి, నాయందు భక్తిగావించి లౌకిక కర్మములనుండి యుపరమింపవలయును. (బహ్మంబగు నాయందు నిశ్చలముగా మనస్సును నిలుపుటకు శక్తుఁడవుగావేని యపుడు వర్ణాశ్రమోచితము లగు సమస్తకర్మములును వానిఫలము నపేక్షింపకయు వానికి నీవు కర్తగానని యధ్యవసాయము గలిగియు నాచరింపుము. మఱియు శ్రద్ధగలవాఁడై లోక పావనములును సుభగములునగు నా కథలను వినుచును బాడుచును స్మరించుచును నా జన్మములను నభినయించుచును

దలంచుకొనుచును నావిషయమై నా యారాధనమున కనియే ధర్మకామార్థములను నాశ్రయించుచు నేనే యాశ్రయముగాఁ గలిగి యుండినచో నుద్ధవా! సనాతనుం డయిన నాయందు నిశ్చలమయిన భక్తిని బొందుచున్నాఁడు. సాధువులతోడి సంగతివలన నాయందు భక్తి లభించుచున్నది. అట్టి భక్తితో నన్నెవఁడు సేవించుచున్నాఁడో వాఁడు నాస్థానమును సుఖముగాఁ బొందుచున్నాఁడు. సత్పురుషు లిట్లని నిశ్చయించి యున్నారు' అనెను.

ఉద్ధవుఁడు-ప్రభూ! ఉత్తమశ్లోకా! సాధువులు పెక్కువిధములనుందురు. వారిలో నెట్టి వాఁడు నీకభిమతుఁడు. సజ్జనులాదర పూర్వకముగా ననుష్ఠించు భక్తియు బహువిధములుగా నున్నవి. అం దెట్టి భక్తి నీ పట్ల నుపయోగించుచున్నది? ఎట్టి భక్తిని నారదాదులగు సత్పురుషు లాదరింతురు? నీవు ప్రధాన పురుషుల కధ్యక్షుఁడవు, లోకాధ్యక్షుఁడవు. జగత్పతీ! నీకుఁ బ్రణతుఁడయి నిన్ను శరణుఁ జొచ్చిన వానికి, నీకనురక్తుఁడయిన వానికి, నాకు, దీనిని జెప్పవలయును. నీవుపరబ్రహ్మమవు, పరమాకాశమువలె నిర్మలస్వరూపుఁడవు, పురుషుండవు, చిదచిత్తులను ప్రకృతులు రెంటికంటెను బరుండవు. భగవంతా! నీవు కర్మము చేతఁగాక నీయిచ్ఛచేత రామప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాదు లగునానావిధములయినరూపములను గయికొనియవతరింతువు'అనెను. భగవంతుఁడు 'కృపగలవాఁడును భూతము దేనికిని ద్రోహము సేయనివాఁడును ద్వంద్వములను సహించువాఁడును, సత్యమే సారముగాఁ గలవాఁడును, అసూయాదిదోషములు మనస్సునందు లేనివాఁడును, సర్వత్ర సమదృష్టి గలవాఁడును, సర్వమున కుపకార

కూడయినవాఁడును, సమస్తదేహములలోపల సాధువయినవాఁ
డును, మఱికామములచే బుద్ధి కొట్టువడి చెడనివాఁడును, ఇంద్రియ
నిగ్రహముగలవాఁడును, మెత్తనివాఁడును, లోపలను వెలుప
లను శౌచము గలవాఁడును, ప్రయోజనాంతర మేదియు లేని
వాఁడును, లౌకిక వ్యాపారములు లేనివాఁడును, మితముగా
భుజించువాఁడును, అంతఃకరణము నిగ్రహించినవాఁడును, స్థిర
చిత్తుఁడును, నేనే రక్షకుఁడుగాఁ గలవాఁడును, నాశుభాశ్రయము
ను మననము సేయువాఁడును, పరాకుపడనివాఁడును, లోనియభి
ప్రాయమును దెలియనలవిగాని వాఁడును, ఆపదలయందు ధై
ర్యముగలవాఁడును (ఆఁకలిదప్పి శోక మోహములు జరామరణము
లనెడు) గుణములాఱింటిని జయించినవాఁడును, తన దేహమునకు
సత్కారమొల్లనివాఁడును, పరులకు సత్కారము సేయువాఁడును,
హితోపదేశమునందు సమర్థుఁడును, వంచన లేనివాఁడును, కరు
ణతో వర్తించువాఁడును, చిదచిత్తులీశ్వరుఁడను మూఁడు త
త్త్వముల కలరూపును దెలిసిన వాఁడును, సాధువు. ఇట్లు నేను
వేదముఖమున నుపదేశించియున్న గుణములను దోషములను
దెలిసి స్వవర్ణాశ్రమోచిత ధర్మముల నెల్లఁ బరిత్యజించి నన్నే యు
పాయముగాను నుపేయముగాను భజించువాఁడు సాధుతముఁడు.
మఱి నా స్వరూపమెద్దియో నా స్వభావమేమియో నా విభూతు లెం
తయో పలుమాఱు విచారించి యెవ్వఁడితర ప్రయోజనము
లందును దేవతలందును సాధనములందును భావముంచక భజిం
తురో వారు నాకు మిక్కిలియు భక్తులు. ఇఁక భక్తి కుపయుక్త
ములగు లక్షణములను జెప్పెదను. నాదు ప్రతిమలకును నాభ
క్తజనములదర్శించుటయు స్పృశించుటయు నర్చించుటయుఁ గాలు

పినుకుట మొదలగు పరిచర్యలుగావించుటయు స్తుతించుటయుఁ బ్రణామిల్లుటయు గుణకర్మములను గీర్తించుటయు నాకథలను వినుటయుం దక్కఁగలిగియుండుటయు, నన్నుగుఱించిధ్యానము సేయుటయు దొరకిన వెల్ల నాకు సమర్పించుటయు, తన్ను నాకు శేషభూతుఁ డని యధ్యవసాయము గలిగి యుండు టయు, నాజన్మకర్మములను వినువారికిఁ జెప్పుటయు, నా పండుగు దినములగు జయంతి మొదలగు వానియం దుత్సవములు చేసి యుప్పొంగుటయు, గీతములు నృత్తములు వాద్యములు సభలు మొదలగు వానిచేత నా యాలయములం దుత్సవములు గావించుటయు, దివ్యదేశములకు యాత్ర పోవుటయు, చాతుర్మాస్య మేకాదశి మొదలగు నేఁడాది పండుగులయం దెల్ల విశేషించి నాకుఁ బూజ గావించుటయు, నా శాస్త్రమగు పంచరాత్రమునఁ జెప్పఁబడిన యుత్తమంబగు పంచసంస్కార దీక్షయు, నావ్రతములయిన యేకాదశ్యుపవాసాదుల నాచరించుటయు, నాయర్చావిగ్రహములను స్థాపించుట యందు శ్రద్ధయును, మఱియు నాకై యింటి పురటితోఁటలను వెలుపలి తోఁటలను, క్రీడాస్థలములను, పురములను, గృహములను, తానొక్కఁడైనను గాని, యందులకు శక్తిలేనిచో నితరులంగూర్చికొనికాని, చేయుటకుఁ బ్రయత్నించుటయు, నాగృహము నూడ్చుటయుఁ, గల యంపిచల్లుటయు, నలుకుటయు, ముగ్గులు పెట్టుటయు మొదలగువానినిగపటము లేక యూడిగమువలెఁ జేసియలంకరించుటయు, దురహంకారము లేకుండుటయు, వంచనమాటలును, చేసినధర్మమును జెప్పకొనకుండుటయును, గలిగియుండవలయును. మఱి నాకొఱకుఁ దా నిడినట్టి గాని పరు లర్పించినట్టి కాని దీపముల

వెలుతురు వీవనలగాలి మొదలగు వానిని దనపనికై యుప యోగించుకొనరాదు. ఒకనికి లోకమునం దేదేది మిక్కిలి రమణీయమైనదో యేదేది మిక్కిలి ప్రియమైనదో యాయా దాని నెల్ల నాకు నివేదింపవలయును. అట్లు చేసినచో నది నాకపరిమితమైన ప్రీతి గలిగించి యక్షయ్యమగు ఫలము నొసంగునదగును. భద్రా ! సూర్యుఁడు, అగ్ని, బ్రాహ్మణుఁడు, గోవులు, వైష్ణవుఁడు, ఆకాశము, వాయువు, జలము, భూమి, యాత్మ, సమస్తములైన భూతములును బూజించుట కయిన స్థానములు. నీవు సూర్యునియందు త్రయావిద్యచేతను 'ఆ సత్యేన' మొదలగు మంత్రముల చేతను, అగ్నియందు పురోడాశాజ్యాదులయిన హవిస్సులచేతను, నన్నుఁ బూజింపవల యును. మఱి నన్ను బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠునియం దాతిథ్యము చేతను, గోవులయందు యవస తిల పిష్టోదకాదులచేతను విష్ణుభక్తుని యందు బంధువువలె సత్కరించుటచేతను హృదయాకా శమందు ధ్యాన నిష్ఠచేతను వాయువునందు ముఖ్య ప్రాణ మను బుద్ధిచేతను జలమునందు జలగంధ పుష్పదూర్వా క్షతాదులచేతను స్థండిలభూమియందు మూలమంత్రముచేతను, హృదయా ద్యంగములందు మంత్రన్యాసములచేతను, తన యాత్మయందు శాస్త్రవిరుద్ధముగాని కామములచేతను దేవ మనుష్యాదిసమస్త భూతముల శరీరములందు క్షేత్రజ్ఞునిగాను (జీవశరీరకునిఁగాను)ఇట్లునన్ను రాగద్వేషములు మాని సమచిత్త ముతో యజింపవలయును. ఈసూర్యాదిస్థానములందు శంఖ చక్రగదాంబుజములతోడను గూడినదియుఁ జతుర్భుజములు గలదియు శాంతంబయినదియు నగు నారూపమును సమాహి

తుఁడై ధ్యానించి యర్చింపవలయును.ఎవ్వఁడు సమాహితుఁడై నన్ను వైదికకర్మములచేతను స్మార్తకర్మములచేతను నన్నే యజించుచున్నాఁడో వాఁడును నాప్రతిమలయెడ దర్శనాదులు చేయువానివలె నాయందుఁ బ్రేమాత్మకమును నవిచ్ఛిన్నము నగు భక్తినిబొందుచున్నాడు.నాభక్తియు సత్సంగమము వలననే కలుగుచున్నది. ఉద్ధవా! సత్సంగమమువలనఁ గలుగునట్టి భక్తియోగము తప్ప నాప్రాప్తికిఁ జక్కని యుపాయము మఱియొకటి బహుతరముగాఁగలుగదు. ఏలనఁగా సజ్జనుల కుపాయము నుపేయమును నేనేయగుదును జుమీ. కాన వారితోడి కూడికవలననే నాయందు భక్తియుఁ దన్మూలమున మత్ప్రాప్తియుఁ గలుగును. యదునందనా!ఇఁకఁ బరమరహస్యమయిన మఱియొకటి నిదె చెప్పుచున్నాను వినుము. అది మిక్కిలి గోప్యమయినది. నీవు నాకు భృత్యుఁడవనియు సుహృదుఁడవనియు సఖుఁడవనియుఁదలఁచి దానిని నీకుఁజెప్పుచున్నాను. ఇది పదునొకండవయధ్యాయము.

కృష్ణుఁ డుద్ధవునకుఁ[1] బ్రపత్తియోగమును జెప్పుట

భగవంతుఁడు-ఉద్ధవా!నన్ను వర్ణాశ్రమములకుఁ దగిన(కర్మ)యోగముగాని, వివిక్తాత్మోపాసనరూప మగు సాంఖ్యమును గాని, యహింసాదిరూపమగు ధర్మము స్వాధ్యాయమును తపమును త్యాగమును యిష్టాపూర్తముగాని, దక్షిణలుగాని, యేకాదశ్యుపవాసాదివ్రతములును పంచ మహాయజ్ఞములును

1 ఇంతవఱకు భక్తియోగమును దాని పెక్కంగములను జెప్పి యిప్పు డది దుష్కరమని యుద్ధవునకుఁ దోఁచుటచే సులభోపాయమగు ప్రపత్తిని చెప్పుచున్నారని తెలియునది.

రహస్యమంత్రములును గంగాదితీర్థములును, శౌచాచమనాది నియమములును బాహ్యాంతరింద్రియనియమనములగు యమము లివియెల్ల సత్సంగము నన్ను హృదయమందు నిలుపునట్లు, నిలిపి వశీకరింపఁజాలవు. ఏలన సజ్జనసంగము మనసునకు నేను దప్పఁ దక్కిన వానియందుఁ గలుగు సంగముల నెల్ల నపహరించుచు నాయందే సంగము గలిగించుచున్నది. యోగాదు లిట్టివి గావు [1]సజ్జనులతోడి సంబంధముచేత దైత్యులును రాక్షసులును పక్షులును మృగములును గంధర్వులు నప్సరసులును నాగులును సిద్ధులును జారణులును గుహ్యకులును విద్యాధరులును మనుష్యులయందు వైశ్యులును శూద్రులును స్త్రీలును నంత్యజులును మొదలుగాఁగల రజస్తమఃప్రకృతులును, ఆయాయుగమందుఁ బెక్కండ్రు నాపదమును బొందిరి. మఱి వృత్రాసురుఁడును ప్రహ్లాదుఁడును మొదలగువారును వృషపర్వుఁడును బలియును బాణుఁడును మయుఁడును విభీషణుఁడును, సుగ్రీవుఁడును, హనుమంతుఁడును, భల్లూకమగు జాంబవంతుఁడును, గజేంద్రుఁడును గృధ్రమగు జటాయువును, వైశ్యుఁడగు తులాధారుఁడును, బోయయగు ధర్మవ్యాధుఁడును, స్త్రీయగు కుబ్జయు, గోపికలును, మునిపత్నులగు బ్రాహ్మణస్త్రీలును మఱియు నితరులును నాపదమును బ్రాపించిరి. వీరందఱును వేదముల నధ్యయనము చేయని వారుగారు. గొప్పవారగు సాధువుల నుపాసించిన వారును గారు, వ్రతము లాచరించినవారుగారు, తపములు సల్పినవారును

1 సజ్జనులతోడి సంబంధము వారి కులమునందుఁ బుట్టుటగాని వారున్న దేశమందు వర్తించుటగాని వారిదర్శన స్పర్శనములకుఁ బాలగుటగాని యని తెలియునది.

గారు, అయినను సత్పురుష సంగమువలనే నన్నుఁ బొందిన వారయిరి, గోపికలు వేంద్రమగు కామభావముచేతను, గోవులును, గవమద్దులు మొదలయిన నగములును మృగములును నన్ను జూచుచుఁ దాఁకుచును మిక్కిలి యాదరము నెఱపుటచేతను, గాళియుఁడు మొదలయిన నాగులు తీవ్రమయిన కోపభావము చూపుటచేతను, వీరందఱును దమోగుణము గ్రమ్మిన బుద్ధులు గలవారయ్యును సిద్ధినొంది యనాయాసముగా నన్నుఁబొందిన వారయిరి. నన్ను, యోగముచేతను సాంఖ్యము చేతను దానవ్రత తపములచేతను యజ్ఞములచేతను శాస్త్రాధ్యాపనముచేతను స్వాధ్యాయముచేతను సన్న్యాసముచేతను నెంత ప్రయత్నించినను బొందనలవిగానట్టి నన్ను, వీరెల్లను బొందిరిచుమీ. అక్రూరుఁడు నన్నును బలరామునిని మథురకుం దోడ్కొని పోయినపుడు గోపికలు నాయందు మిక్కుటమయిన వలపుచేతఁ జిత్తములనురక్తములై యున్నందున మనస్సునందు దుఃఖము దుస్సహమైపట్టి పీడింపఁగా మఱి దేనివలనను వారికి సుఖము చూపట్టినది గాదయ్యె. బృందావనమందు వారికిఁ బ్రియతముం డగు నన్నుఁగూడి విహరించునపు, డే రాత్రు లరక్షణమువలెఁ గడచిపోయినవో యవియే మరల నేను లేకుండినపుడు కల్పములవలె వారికి నయినవిచుమీ. వారు నాయందలి మక్కువవలన బుద్ధులెల్ల నాయందుఁ గట్టువడియుండుటవలన మునులు సమాధియందుఁ దమ్మెఱుంగకుండు నట్లును, సముద్రజలములందుఁ జొచ్చిన నదులు నామరూపము లడంగి యుండునట్లును, తమ దేహములనుగాని దూరమునున్న దానినిగాని దగ్గఱ నున్న దానినిగాని పర

వశులై తెలియరైరి. ఆయుబల లజ్ఞలయ్యును, నా యందే మరులుగొని నా స్వరూపము నెంతమాత్రము దెలియకయె నన్ను జారునిఁగాను రమణునిఁగాను వలచి పరమబ్రహ్మంబగు నన్నుఁ బొందిరి. ఇట్లు సజ్జనసంగమువలన వందలకొలఁది నన్నుఁ బొందిరి సుమీ. ఉద్ధవా! కాఁబట్టి నీవు విధిని నిషేధమును విధినిషేధశాస్త్రములందుఁ బ్రతిపాదితము లగు [1]ప్రవృత్తినిని నివృత్తినిని, శ్రోతవ్యమును శ్రుతమునను దిగవిడిచి సమస్తదేహులకు నాత్మభూతుం డయిన నన్నొకనినే యుపేయముగాను బితగాను రక్షకుఁడు గాను శేషి యనియు నాకుఁగల యన్నిభావముల చేతను శరణుఁజొరుము. దానివలన నీకు దేని వలనను భయము గలుగని నన్నే పొందఁగలవు' అనెను. అందుల కుద్ధవుఁడు "యోగీశ్వరేశ్వరా! నీవు చెప్పినది వినఁగా నా కుపాయవిషయమగు సందేహము వీడినది. మఱి యాత్మను గుఱించిన సంశయమో విడువకున్నది. ఆసంశయము చేత నామనస్సు భ్రమించుచున్నట్లున్నది" యనెను. భగవంతుఁడు—ఆజీవుఁడు ప్రాణవాయువుతోఁ గూడిన శరీరమందు హృదయచ్ఛిద్రమను గుహను జొచ్చి వెలుంగుచు ఘోషముతోఁ గూఁడినవాఁడై మనస్సునకు మాత్రము గ్రాహ్యము గావుననే ప్రక్కనున్నవారికిఁ దెలియరానంత సూక్ష్మమును నగు రూపమును బొంది యుచ్చరించునపుడు స్థానప్రయత్నవశమున

---

1. ఇందులకు 'తస్మాత్త్వ ముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాం ప్రతిచోదనాం। ప్రవృత్తించ నివృత్తించ శ్రోతవ్యం శ్రుతమేవచ॥ మామేకమేవ శరణమాత్మానం సర్వదేహినామ్। యాహిసర్వాత్మభావేన మయాస్యసి హ్యకుతోభయమ్'॥ అని మూలము దెలియునది.

మాత్రాదిహ్రస్వములును గకారాదివర్ణములును ఉదాత్తాది స్వరములునై మిక్కిలిస్థూలమగుచున్నది. కట్టియయందున్న యగ్ని మొదట సూక్ష్మముగా నుండును. పిదప దానిని జిలుకఁ దొడంగినపుడు వేఁడిమిరూపముగా నుండును. పిదపఁ గట్టియయందు మఱింత బలముగాఁ జిలుకఁగా నాకాశమందు గాలి సహాయపడుటవలన మిఱుఁగురుగా నేర్పడును. అంతఁ గ్రమముగాఁ బెద్దపెరిఁగి హావిస్సుచేఁ జక్కఁగా మంటమండును. అట్లె నా వాగింద్రియవ్యాపారంబయిన యీవాణియు వ్యక్తినొంది నాకు శరీరమైనాయధీనమై యుండును. వాక్కు వ్యాపారము మాత్రమే యాత్మకు లోనయినదిగాదు. పాదేంద్రియవ్యాపారమగు గతియు, పాణీంద్రియవ్యాపారమగు కర్మమును, ఉపస్థవ్యాపారమగు రతియు, పాయువ్యాపారమగు మూత్రపురీషోత్సర్గమును, ఘ్రాణేంద్రియవ్యాపారమగు గంధాఘ్రాణమును, రసనేంద్రియవ్యాపారమగు రసగ్రహణమును, చక్షురింద్రియవ్యాపారమగు దర్శనమును, త్వగింద్రియవ్యాపారమగు స్పర్శమును, శ్రోత్రేంద్రియవ్యాపారమగు శ్రవణమును, మనోవ్యాపారంబగు సంకల్పమును జ్ఞానమును, అహంకారవ్యాపారమగు నభిమానమును, బహుకార్యములకు సూత్రమునై నాధారమగు మహత్తు వ్యాపారమగు నధ్యవసాయమును, మఱి గుణత్రయపరిణామములగు దేహేంద్రియాదిగుణములును నా వ్యక్తియగును. ఈయాఁడుగుణములకు వశ్యుఁడై, యీపారవశ్యమును బట్టి బ్రహ్మాండములోపల నుత్పత్తిమరణములొందుచు స్వరూపమునందు వృద్ధియుఁ బరిణామమును లేక యేకరూపుండై నిత్యుండై కాలమున దేహమునందును దాని

యనుబంధులందును నహంకార మమకారములుగలిగియుండుట చేతఁ దనచైతన్యశక్తి ప్రిదిలి దేవుఁడు మనుష్యుఁడు మొదలయిన పెక్కురూపములొంది, వి త్తనము లొక్క జాతివైనను వి త్తిన నేల కనుగుణముగా వృద్ధియును క్షీణతయును నొంది పెక్కువిధములఁ జూపట్టునట్లు, వెలయుచున్నాఁడు పటము నందు నూలిపోఁగులు గ్రుచ్చి యల్లంబడియున్నట్లు, సమస్తము లయిన యింద్రియప్రాణజాలమంతయు సంసారమందు గ్రుచ్చి యల్లంబడియున్నది. అట్టి యీసంసారవృక్షము ప్రవాహ రూపమున ననాదియైనది;కర్మాత్మకముగాన ప్రవృత్తి స్వభావమైనది. అది పువ్వులగు కర్మములను బండ్లగు సుఖదుఃఖములను గనుచున్నది. ఈసంసారవృక్షమునకుఁ బుణ్యాపాపములు రెండును బీజములు. రాగద్వేష భయాదులను వేళ్లు నూఱు. మూఁడు ప్రకాండములు పంచభూతములు స్కంధములు. శబ్దాదులగు పంచవిషయములు దానియందుఁ బుట్టుచున్నవి. జ్ఞానకర్మేంద్రియములు పదియును మనస్సును దానికి శాఖలు. జీవపరమాత్మలను రెండుపక్షు లున్నహృదయకమల మనుగూఁడు దానియందుఁ గలదు. దానికి వాతపిత్త శ్లేష్మము లని మూఁడువల్కలములు. భోగమోక్షములను ఫలములు రెండు. అందుఁ బ్రవృత్తికర్మమునకు భోగమును నివృత్తి కర్మమునకు మోక్షమును ఫలమగును. అధ్యాత్మికాది తాపత్రయమ నెడి పాఁదునం దది నెలకొనియున్నది. ఆవృక్షమునందు సుఖదుఃఖరూపమైన యొకఫలమును గ్రామమునందుఁ జరించు విషయాభిలాషు లగు జీవుల నెడు గ్రద్దలు దినుచున్నవి. మోక్షమ నెడి మఱియొకఫలమును నరణ్యమునందు వసించుచుండెడి

హింసలు దినుచున్నవి. పురుషుఁడెవఁడు, సంసారవృక్షమును బ్రకృతిపరిణామమైనదనియు దేవత్వమనుష్యత్వాదులగు పెక్కు రూపములు గలదనియు గురువులచేత నెఱుఁగునో వాఁడు వేదములను నెఱింగినవాఁడగును. ఇట్లు స్థిరభక్తితోఁగూడిన గురూపాసనముచేత * విద్య నభ్యసించి యావిద్యయను వాఁడికుఠారముచేతంగొని దేనివలనను భయములేక జీవునియందు శరీరసంబంధమనెడి వృక్షమును, నిశ్శేషముగాఁ బోకార్చి యప్రమత్తుఁడై యాత్మయగు నన్నుఁబొంది యంతి నాయాయుధమును దిగవిడువుము. ఇది పండ్రెండవయధ్యాయము.

సత్త్వాదిగుణ జయాదులను జెప్పుట.

భగవంతుడు—సత్త్వమురజస్సు తమస్సును, ప్రకృతి పరిణామమయిన మనస్సు గుణములుగాని యాత్మకు గుణములు గావు. సత్త్వమును వృద్ధినొందించి దానిచే రజస్సును దమస్సును నాశముచేయవలయును. అయినను సత్త్వముంగూడ నేని గుణమునకు లోనగుట గలుగుచున్నదిగదా యన్నచో, సత్త్వముచేతనే (అనఁగా సత్త్వముచే జనించిన జ్ఞానముచేతనే) సత్త్వమును నాశముచేయవలయును. పురుషునికి నాభక్తియనెడు ధర్మము, సత్త్వము వృద్ధినొందఁగాఁ గలుగుచున్నది. ఆసత్త్వమును సాత్త్వికములయిన యాహారములను సేవించుటచేత వృద్ధినొందుచున్నది. ఆసత్త్వము వృద్ధినొందఁగా మద్భక్తియును ధర్మమును నహరహరభ్యాసమువలన నతిశయించుచున్నది. సత్త్వము తనంతట రజస్తమస్సులను నాశముసేయనేరదు. సత్త్వమువలన భక్తిరూపమగు ధర్మము

* ఇటవిద్యయనఁగా న్యాసమైనను ఉపాసనమైనను గావచ్చును.

వృద్ధినొంది రజస్తమస్సులను నాశము సేయుచున్నది. కాఁబట్టి సత్త్వవృద్ధియుత్తమమగు మోక్షోపాయమగును. 'రజస్తమస్సులు నాశ మొందినను వానికి మూలమై యనాదిగానున్న పుణ్యాపాపములు ముక్తి ప్రతిబంధకములగును గాన సత్త్వవృద్ధి మోక్షోపాయమెట్లందువా! రజస్సును దమస్సును రెండునుహానములు కాఁగా నారెంటికి మూలమై పుణ్యాపాపరూపమైన యధర్మమును వేగముగా నశించుచున్నది. సత్త్వవృద్ధికి హేతువు సాత్త్వికోపాసనము మాత్రమే కాదు మఱియు (వేదము పంచరాత్రము భగవద్వైభవ ప్రకాశకమయిన యితిహాసపురాణాదులు మొదలగు సాత్త్వికములైన) యాగమములును (విషయలంపటులనుగాక సాధువులయిన) జనులును, (గంధోదక సురా మద్యాదులుగాక గంగాది పుణ్య) జలములును, (పాన స్త్రీద్యూతాదులు గలదేశముగాక వివిక్తమగు) దేశమును, (అర్ధరాత్రము మొదలగునవిగాక బ్రహ్మముహూర్తము మొదలయిన) కాలమును (ఫలాభిసంధితోఁ గూడినది గాక యది లేనట్టి కర్మమును, (సావిత్రమును యాజ్ఞికమునగు) జన్మమును (దేవతాంతర విషయముగాక విష్ణువిషయంబగు) ధ్యానమును, (దేవతాంతరస్మారకముగాక విష్ణుస్మారకంబైన) మంత్రమును, (తాపము పుండ్రము నామము మంత్రము యాగమునవెడి పంచవిధ) సంస్కారమును — ఈపదియును సత్త్వవృద్ధికి హేతువులు. భగవద్భక్తులగు పెద్దలాహారాగమాదులం దేయే దానిని మేలయినదిగాఁ జెప్పుదురో యదియే సాత్త్వికము. ఏయేదానిని నిందింతురో యది తామసము. ఏయేదానిని బాగడకయుఁ దెగడకయునుందురో యదిరాజసము. పురుషుఁడు

సత్త్వము వృద్ధినొందుటకు సాత్త్వికములయినవానినే సేవింపవలయును. అట్టి సత్త్వము వృద్ధివలన మద్భక్తిలక్షణ మగు ధర్మము గలుగుచున్నది. ఆ భక్తివలన నాస్వరూప స్వభావములను గలరూపునఁ దెలియు జ్ఞానము గలుగుచున్నది. దానివలన నాస్వరూపాదులను గుఱించిన స్మృతి యెడతెగక కలుగుచున్నది. దానివలన శబ్దాదివిషయాంతరములను గుఱించిన స్మృతి నిశ్చయముగా లేక పోవుచున్నది. అనఁగా విషయాంతరములకు విముఖమై మద్విషయ స్మృతి సంతానరూపమైన జ్ఞానముగలుగుచున్నది. [1]గుణత్రయముచే బుట్టునట్టి దేహమెట్లు సత్త్వమును బుట్టించి పెంచి దానిచేఁ బుష్టినొందిన భక్తిమూలమునఁ దనకుమూలంబైన యా గుణత్రయమును దొలఁగించి దానును దొలంగఁగల' దని యడుగుదువా? ఒక వనమందు వెదుళ్లొకటి నొకటి రాచుకొనుట వలనఁ బుట్టిన యగ్గి తనకు మూలమైన యా వెదురు టడవిని దహించి పిదపఁ దాను నుడిగి పోవుచున్నది. ఇట్లే మూఁడు గుణములును వైషమ్యము నొందుటవలనఁబుట్టిన దేహము, తనకు మూలమైన యా గుణత్రయమును దొలఁగించి యంతఁ దాను నివర్తించుచున్నది' అనెను.

1. గుణములు మూఁటియొక్క పరిణామము దేహము. అది సాత్త్వికములైన యాహారాదులచేత మకలఁ దనయందలి సత్త్వమును వృద్ధి నొందించుచున్నది. దానివలన భక్తియోగము జనించి రజస్తమస్సులు నిశ్శేషముగా నశింపఁజేయఁగా దేహసంబంధమునకు నిమిత్తమగు పుణ్యపాపము లనెడి యధర్మములు రెండును హతములగు చున్నవి. అవి హతములుగాఁగా వానివలనఁ గలుగు దేహమును నశించుచున్నదని చెప్పఁబడెను. ఇట్లు గుణములవలనఁబుట్టిన దేహమె సత్త్వవృద్ధిభక్తి పుష్టిద్వారా గుణములను దొలఁగించి తానును దొలఁగుచున్నది. ఇందులకే దృష్టాంతముగా వేణువువలనఁబుట్టినయగ్ని చెప్పఁబడెను.

ఉద్ధవుఁడు—కృష్ణా! మనుజులు బహుతరముగా శబ్దాది విషయము లాపదలకుఁబట్టయినవిగా నెఱుంగుదురు. అట్లు తెలిసియుండియు వారెట్లు [1]కుక్కలవలెను గాడిదలవలెను, గొఱియలవలెను మరల నావిషయములనే యనుభవించుచున్నా? రని యడిగెను. భగవంతుఁడు-ఆత్మవిషయమై ప్రమత్తుఁడగువాఁడు దేహాత్మలసంసర్గమువలన దేహమునే యాత్మగాఁదలఁచి'నేను స్థూలుఁడను, నేను కృశుఁడనని' హృదయమం దహంకారబుద్ధి నొందుచున్నాఁడు. అట్టి బుద్ధివలన వాని మనస్సు సాత్త్వి కాహంకార కార్యమువలన రజోగుణకార్యములగు కామక్రోధములు మహాపాపములగుటచే భయంకరములగు వానిని బొందుచున్నది. మన స్సట్లు రజస్సుతోఁగూడఁగా దానికి [2]సంకల్పమును వికల్పమును గలుగుచున్నవి. అనఁగా రజోగుణము విక్షేపము గలిగించుచున్నది గాన, దానివలన మనస్సునకు సంకల్పవికల్పము లనెడు వ్యాపారములు గలుగుచున్నవి. హేయములందు భోగ్యము లనెడి బుద్ధి సంకల్పము గలిగించుచున్నది గాన,యట్టి సంకల్పమువలన భోగములందిచ్ఛయగు కామముపుట్టుచున్నది.

---

1. కుక్క, మొఱుఁగుచున్నను ఆఁడు కుక్కను వెంబడించు చున్నది. గాడిద,స్త్రీ కాలం దన్నుచున్నను ఆఁడు గాడిదను వెంబడించు చున్నది. గొఱియ!తన్నుఁ జంపుటకుఁ గొనిపోవుచున్నను ఆఁడు గొఱియ వెంటఁబడుచున్నది. కాన, వీని నిట దృష్టాంతీకరించుట తెలియునది.

2. సంకల్పమనఁగా నేను మనుష్యుఁడు నేను బలుపనెడి యభిమానమునకు ననుగుణముగా అన్నము పాలు మొదలగు హేయములందు భోగ్యములను బుద్ధి గలుగుట వికల్ప మనఁగా (సక్చందన స్త్రీ) గతాకార వైవిధ్య ప్రతిపత్తి రూపమైనది. రజస్సు కర్మములనుజేయించునది. తమస్సు వాని యందలి దోషములను గనుఁగొననీక కప్పుచున్నది. కామ మనఁగా భోగేచ్ఛ.

దేహాభిమాని యగు జీవుఁ డాభోగ్యములందలి చక్కఁదనము తీయందనము మొదలగు గుణములనే తలపోయుచుండుటకు వానికి వానియందలి కామము సహింపరాక మిక్కుట మగుచున్నది. అట్లు వాఁడు దుస్సంగమగు కామమునకు వశగతుఁ డగుటవలనను భోగ్యముల నొసంగునని తాను దప్పఁదలంచిన కర్మములు, వాస్తవమునకుఁ బిదప దుఃఖములనే యొసఁగునవియని చక్కఁగాఁ గనుఁగొని యుండియు, నింద్రియములను జయింపనందున రజస్సునరవడిచేఁ దెలివి చెడి యట్టి కర్మములను జేయుచున్నాఁడు. రజస్తమస్సుల చేత బుద్ధి విక్షిప్తమై మూఢముగా నున్నను వివేకి యగు వాఁడు మనస్సును సంకల్ప వికల్పములకు వశము గాకుండు నట్లరికట్టి [1] శబ్దాదివిషయ మాపదలకుఁ బట్టయిన దని వాని యందుదోషములనే కనుఁగొనుచు నావిషయములందుఁ బ్రమాదము నొందక విషయానుభవమందుఁ దగులువడక యుండును. మఱి యిట్టిదోషములనే కనుఁగొను చుండుటచే విషయ భోగములం దాసక్తి విడిచి, యప్రమత్తుఁడై యాయా యుచిత కాలమునుదప్పక [2]యాసనజయమును బ్రాణజయమును బడసి,

---

1. సంకల్పమువలన ఆత్మానుగుణములగు వస్తువులెల్ల భోగ్యములుగాఁ దోఁచుచుండును. దానివలన భోగ్యములం దిచ్ఛ-అనఁగా కామము పుట్టును. ఆ కామ మాభోగ్యవస్తువు లందలి గుణములనే తలపోయుచుండుటవలన మఱి మఱి హెచ్చును. వానియందలి దోషములనే కనుఁగొనుచుండినచో అది మిక్కిలి తగ్గునని వివేకి విషయ మిట చెప్పుట తెలియునది.

2. చాలసేపు కూర్చుండినను శ్రమసుగలుగ నీకుండునట్టి యభ్యాస విశేషమె ఆసనజయము. ప్రాణములను పూరకరేచ కుంభనముల చేత వశీకరించుటయె ప్రాణజయము.

యలముఁడు గాక, మెల్లగా మనస్సును శుభాశ్రయ భూతుఁడగు నాయందు నెలకొలిపి సమాధినిష్ఠుఁడు గావలయును. నేను హంస రూపమున నవతరించియుండినపుడు నాకు శిష్యులయిన సనకాదులు నావలన యోగమును విని 'సమస్తములయిన విషయముల నుండి మనస్సునాకర్షించి, నాయందే నివేశింపవలయును' అని యింత మాత్రమె దాని నితరుల కుపదేశించిన వారయిరి'—అనెను.

ఉద్ధవుఁడు—'కేశవా! నీ వేరూపమున సనకాదులకు నెట్లు యోగము నుపదేశించితివో యారూపమును నాకుఁ దెలుపఁ గోరుచున్నాను' అని యడిగెను.

భగవంతుఁడు—[1]హిరణ్యగర్భుండగు బ్రహ్మకు మానసపుత్రులయిన సనకాదులు దెలియరానంత సూక్ష్మమై యసాధారణమైయొప్పుయోగము ప్రకారమతనినడిగిరి. వారతనితో—'ప్రభూ! మనస్సు శబ్దాదివిషయములందు భోగ్యములని ప్రవేశించుచున్నది. ఆవిషయములును స్మరింపఁబడుచుండుటవలన మనస్సునందుఁ బ్రవేశించుచున్నవి కాని దానినుండి తొలఁగవు. ప్రకృతిబంధ మనర్థమైనదని నిశ్చయించి దానినుండి విముక్తి నొంది విషయముల నత్యంతము దాఁటఁగోరువానికి నా రెండును నొకటినొకటి వీడుట యెట్లు?—అనఁగా విషయములు మనస్సును విడుచుటయు మనస్సు విషయములను విడుచుటయు నెట్లు? అని సంశయముగా నున్నది' యని యడిగిరి. వా రట్లడుగఁగా భూతభావనుండయిన యా మహాదేవుఁడు బ్రహ్మ దా నెంత యా ప్రశ్నకుఁ బ్రతివచన మాలోచించినను గర్మముచేత జ్ఞానము సంకోచించి సర్వజ్ఞుఁడు కాకుండుట వలనఁ

1. ఇట ప్రస్తావవశమున హంస సనకాది సంవాదము చెప్పఁబడినది.

దెలియ నేరఁడయ్యెను. అపుడా దేవుఁ డా ప్రశ్నము దరినుత్త రింపఁగోరి నన్నుఁదలంచుకొనెను. నే నపు డాతనికడకు హంస రూపమున వచ్చితిని. నన్నుఁజూచి యా సనకాదులు బ్రహ్మను ముందిడి కొని నాకుఁ బ్రత్యుత్థానాదులుచేసి పాదమున కభి వందనము గావించి తామడుగవలసిన దానిని విడిచి 'మీ రెవ్వ' రని యడిగిరి. ఇట్లామునులు తత్త్వమును దెలియఁగోరి నన్న డుగఁగా, ఉద్ధవా! వారి కేమి చెప్పితినో వినుము. నేను వారితో "విప్రులారా! జగమునంగల చిత్తులు నచిత్తులు నగువస్తువు లన్నియు నాశరీరమ్మై యుండుటచే నవి యన్నియు నే నొక్కఁడ నే యగుదును గాని యవి వెక్కులు వేఱు వేఱు కానేరవు. నన్ను వీడి వేఱైయున్న చిత్తుగాని యచిత్తుగాని యొకటియు లేక యన్నియునేనెయై యుండఁగా మీ రెవరని యడుగుట యెట్లు సరిపడును? అడిగినట్టి మీరు మదాత్మకు లగుటచే నేనేయగు దును. మీ రడుగఁగా బదులు చెప్పవలసిన విషయమును సర్వము మదాత్మకముగాన నేనేయగుదును. ఇట్లు, అడుగు వాఁడును బదులుచెప్పువాఁడును బదులుచెప్పవలసిన విషయ మును సర్వమునేనేయైయుండఁగా 'నీవెవ్వ'రని యడుగుట యెట్లుపొసఁగును? నేను సర్వాంతరాత్ముఁడని యెఱింగి మీ రిట్ల డిగినది పొసగదయ్యె. మఱి యజ్ఞానమువలన సర్వమును శరీర ముగా నే తలంచినవారడిగిరన్ననో నేను హంసరూపమునఁ బ్రత్య క్షమైతిని. నాకు సజాతీయములగు జంతువులన్నియుఁ బంచ భూతములచే సమానముగారచితములై యుండఁగా 'మీ రెవ్వ?' రని వావిడిచియడుగుటయు నట్టియజ్ఞానులకు సయితమువట్టినిరర్థ కమేయగును. మనస్సుచేతఁగానివాక్కుచేతఁగాని చూపుచేతఁ

గాని మఱి తక్కిన యింద్రియములచేతఁగాని నేనొక్కఁడనే గ్రహింపఁబడుచున్నానుగాని నాకంటె వే ఱొక్కటిగాదని యెఱుంగుము. పుత్త్రులారా ! మదాత్మకుఁడగు జీవునకు దేహ సంబంధముండునపుడు మనస్సు విషయములందును విషయ ములు మనస్సునందును జొచ్చుచున్నవి. కనుక నామనస్సును విషయములు నొండొంటిని వీడవు. అందులకు దేహసంబంధమే నిమిత్తము. దేహసంబంధముండఁగా మనస్సు మాటిమాటికి విషయములను సేవించుచుండుట వలన వానియందుఁ జొచ్చు చున్నవి. విషయములును మనస్సునందుఁ జొచ్చుచున్నవి. మనస్సులోపలిది; విషయములు వెలుపలివి. కనుక రెండు నొకటి యం దొకటి చొచ్చుట యెట్లందువా? విషయములు మనస్సునఁ బుట్టుచున్నవి- యనఁగాఁ బూర్వసంసారవశమున దానియందు బ్రకాశించుచున్నవి; దానివలననే మనస్సును వానిని విషయా కరించుచునుండును. ఈ విషయములు మనస్సునందు మిక్కిలి యుఁబాఁదుకొని వెడలిపోవకుండును. నారూపమును జింతించు చుండినయెడల మనస్సును విషయములును రెండు నొండొంటిని వీడుచున్నది. దానివలన దేహసంబంధమును నివర్తించు చున్నది. జాగ్రత్త స్వప్నము సుషుప్తి యని యీమూఁడవ వస్థలును బ్రకృతిగుణములవలనఁ గలిగి యంతఃకరణవ్యాపార నిమిత్తములై యుండును. జీవుఁ డావ్యాపారములకెల్ల విల క్షణుఁడు. వాఁడు వానికెల్ల సాక్షిగానుండునని చెప్పఁబడు చున్నాఁడు. జీవునకు దేహసంబంధరూపమగు సంసారబంధము మనస్సునకు శబ్దాదివిషయములందు భోగ్యము లనెడి బుద్ధిని గలిగించుచున్నది. ప్రకృతి వివిక్తుఁడును మదాత్మకుఁడు నగు

జీవునకు స్వరూపముచే జాగరాదులగు మూఁడవస్థలుగలుగవు. అట్టి యాత్మ స్వరూపమును గల రూపున ననుసంధించుచుండిన యెడల విషయములందు భోగ్యము లనుబుద్ధి వీడును. అది వీడఁగా విషయములును మనస్సును బరస్పర మావేశించుట వీడును. దానివలన దేహసంబంధము వీడును. దానిచేత విషయ సుఖదుఃఖము లెల్లవీడి నిరతిశయానందప్రాప్తి గలుగును. అనాదియగునహంకారముచేత నాత్మకు బంధము గావింపఁబడినది. ఆబంధము పరమపురుషార్థమును విఘాతము సేయునట్టిది. దీని నెఱింగినవాఁడు సంసారబంధము నెడవిరక్తినొంది జాగరాదుల నెడుమూఁడవస్థలనతిక్రమించియున్న యాత్మస్వరూపము నందు నెలకొని సంసారబంధమునుండి యెట్లు విడివడుదునాయను చింత దిగవిడువవలయును. పురుషునకు దేవుఁడని మనుష్యుఁడని నానావిధముల నాత్మయున్నదని తప్పఁదలంచినట్టిబుద్ధి దేహాత్మలకు భేదమును బ్రతిపాదించు యుక్తులచేత నివర్తింపకుండువఱకును, స్వప్నము గనుచుండువాఁడు దానిని స్వప్నమని తలఁపక జాగరమనియే తప్పఁదలంచునట్లు, అట్టివాఁడు జాగరావస్థయందుండినను సుప్తునివలె నజ్ఞుఁడేయగును. ఎప్పుడు నుజ్జ్వలైకరూపుఁడై యుండునాత్మకు నితరములైన దేవమనుష్యాద్యాకారములు లేవని ముక్తాత్మ స్వదర్శనముచేతఁ దెలియును కనుక నా దేవాదిశరీరములచే, బాలుఁడు వయసుకాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు ననియివి మొదలుగాఁగలుగు భేదమును వానిబుద్ధులును దానికి హేతువులయిన యితరములగు దోషములును స్వప్నమును గాంచువాఁ డందుఁ గనినవిషయములును మేలుకొనఁగాఁ గల్లలని తెలియునట్లు, ముక్తాత్మకు ననిత్యము లని తోచును.

జీవుఁడు జాగరావస్థయందుఁ బ్రతిక్షణమును బరిణామ మొందుచు సుఖదుఃఖాదులను గలిగించుచుండుటయే ధర్మముగాఁగల శబ్దాది విషయములను ననుభవించుచున్నాఁడు. స్వప్నమందు దా జాగరావస్థయం దనుభవించిన వానికి సదృశములయిన విషయముల ననుభవించుచున్నాఁడు. సుషుప్తియందు దా విషయభోగముల నుపసంహరించుచున్నాఁడు. ఈ మూఁ డవస్థలయందును జీవుఁడొక్కఁడేకాని యొక్కొక్క యవస్థకును నొక్కొక్క జీవుఁడుగాఁడు. ఎట్లన నిదురించునట్టి నేనే మేలుకొంటినని స్మృతి యాజీవునికిఁ గలిగియున్నది గాన, యాయవస్థలన్నిట జీవుఁ డొక్కఁడే కావలయును. మఱి యాజీవుఁడు కర్మనిమిత్తములగు ప్రాకృతేంద్రియములను బ్రవర్తించుచుండునుగానఁ ద్రిగుణవృత్తులయిన జాగరాదులకు ద్రష్టయై యుండును. మనస్సునకుఁ గలిగెడి యీ మూఁడవస్థలును వానివాని కర్మమున కనుగుణమయిన నాసంకల్పముచేత మనోనిష్ఠములయిన సత్త్వాది గుణములను బట్టి నాయందుఁ (అనఁగా మదాత్మకుఁడయిన జీవునియందు) జేయఁబడినవనియిట్లు విచారించి నాప్రాప్తికి సాధనమగు నాయుపాసనమే పరమప్రయోజనమను విషయము నిశ్చయించి హృదయమందుఁగల సకలసంశయము లనెడివ్యాధిని ననుమానము చేతను వేదాంతవిచారవైరాగ్యములచేతను వాఁడియగు జ్ఞానమనెడు కత్తిచేతను ద్రుంచి నన్నుభజింపుఁడు. ఈ దేహాది శరీరములును దన కుపభోగ్యములయిన విషయాదులన్నియును దామే యాత్మలన్నియు భోగ్యములనియు భ్రమము గలిగించుచుండును. వాని వలన మనస్సునకు సంకల్పవికల్పములు గలుగుచుండును. దాని సాధనమును, దృష్టముగాని సాధ్యములు, వినష్టము

తే. అవి మిక్కిలియుఁదిరుగుచున్న కొఱవిచక్రమువలె నుండును; కనుక నీచందము లయినవిగా ననుమానింపవలయును. మఱి యు జీవస్వరూపము జ్ఞానైక స్వరూపమయ్యును మనుష్యాది రూపములచేఁ బెక్కువిధములుగాఁ దోఁచుచున్నది. దాని స్వ రూపమునకు నట్టి భేదములులేవు. ఆదేవమనుష్యాది భేదమును మూఁడువిధము లయినవి. అది సత్త్వాదిగుణపరిణామముచేతఁ గా వింపఁబడినది; సర్వజ్ఞుండును సర్వశక్తియు నగుభగవంతుని ప్ర కృతిచేత స్వప్నమువలెఁ జేయఁబడినది. అనఁగా మనస్సునకు స్వప్నము దోఁచుచున్నను మేలుకొనఁగా నది నివర్తించునట్లు ఆత్మపరమాత్మల స్వరూపము ననుసంధించు నట్టివానికి నాత్మ గతములని తోఁచునవియెల్ల నాత్మోపాసనము వలన నివర్తించు చున్నవి. శబ్దాదివిషయముల వలన నుండి చూపును మరల్చి యాబాహ్యవిషయములను గ్రహింపక విషయాభిలాషము నుడిగి వ్యాపారములుమాని సమాధియందు నిజసుఖానుభవము చే యుచు దేహానుచింతనమే లేక మిన్నకయుండవలయును. ఇటు వంటి వానికిఁ బూర్వ మనాత్మయని దిగవిడిచిన యీదేహాదు లు సమాధితప్పఁ దక్కినశయనాసన భోజనాదిదశలయందు నను సంధింపఁ బడుచున్నను వాని సమాధిని జలింపఁజేయఁ జాలవు. మఱివానికి దేహాంతరప్రాప్తి మూలమగు దేహాత్మాభిమానభ్రమ మును గలిగింపఁజాలదు. మఱి భగవంతుని ధ్యానము మాత్రము శరీరము నశించువఱకును జేయుచుండ వలయును. లేనిచో మనస్సు కాలుష్యము నొందునుగాన సమాధియు జాఱిపోవును. మద్యపానము వలని మత్తుచేత వివేకరహితుఁ డగు వాఁడు తాను ధరించిన వస్త్రము దైవికముగాఁ దన దేహమునందే యుండినను

గాని తొలఁగినను గాని తెలియఁడు. అట్లే సమాధి చక్కఁగా నొడఁగూడిన వాఁడు హేయమైనట్టి యీదేహము కూర్చున్న దియు లేచియున్నదియు ననుసంధింపఁడు. ఏలనఁగా వానికి సమాధిదశయందు నిష్కృష్టమైన యాత్మస్వరూపము సాక్షాత్కరించుచుండును గాన దేహము నెంతమాత్రము తెలియ నక్కఱలేదు. సమాధి నిష్పన్నమయినపుడు, దేహమునకు వేఱు పని లేనందున యోగికది నశించునా? కొంతకాలము వఱకుండునా? యని సంశయింపవలదు. దేహము సత్తాస్థితి ప్రవృత్తులంతరాత్మయగు నాయధీనములు. సమాధినిష్పత్తియు నాసంకల్పమువలననే కలుగును. కనుకఁ దన దేహమునకుఁ బ్రారబ్ధ కర్మమున్నంతవఱకును బ్రాణములతో నెలకొనియే యుండును జ్ఞాని దేహమును దదితరుల దేహమును బ్రారబ్ధ కర్మమున్నంతవఱకు నుండునుగాన యీ రెంటికిని విశేషమేమి? యనవలదు. సమాధియోగమును బ్రాపించినవాఁడు తన యాత్మవస్తువును సాక్షాత్కరించినవాఁ డగును. గాన స్వప్నమువలె ననిత్యమైన యీదేహమును దాని యనుబంధులనును మరలఁ బొందఁడు. ఇతరుఁ డన్ననో మరల దేహాంతరమును బొందుచున్నాఁడు. విప్రులారా! [1]సాంఖ్యమునందును యోగమునందును గుహ్యమయిన యీ విషయమునంతయును మీకుఁ జెప్పితిని. మీకు మోక్షధర్మమును జెప్పంగోరి యజ్ఞనిర్వాహకుఁడగు శ్రీవిష్ణుండను నేను మీకడకు వచ్చితినని తెలియుఁడు. నేను సాంఖ్యమునకును యోగమునకును సత్యమునకును బుణ్యా

1. సాంఖ్యమనఁగా తత్త్వత్రయవిభాగపూర్వకముగా బ్రహ్మాత్మకమగు ప్రత్యగాత్మనుపాసించుట యోగమనఁగా భగవదుపాసనము.

కర్మమునకును దేజమునకును శ్రీకిని గీర్తికిని శమమునకును, ముఖ్యమయినయాశ్రయమగుదును. వానికెల్ల నేనే ప్రవర్తకుఁడునగుదును. హేయగుణములు లేనివాఁడును, స్వార్థమున పేక్షింపక పరదుఃఖముల నిరాకరింపఁ గోరుచుండు వాఁడును నాత్మస్వరూపుండును, గావుననే ప్రియుండును సుహృదుండును నగు నన్ను సామ్యము (వైషమ్యము లేమి) ఆనందము మొదలయిన కల్యాణ గుణములన్నియును సేవించుచుండును. ఇట్లు సనకాదులయిన మునులు నావలన సందేహములనెల్ల బోఁగొట్టుకొన్నవారై పరమంబగుభక్తిచేత నన్నుఁజక్కఁగా నారాధించి స్తోత్రములచేత స్తుతించిరి. ఇట్లు హంసరూపుం డగు నే నాసనకాదులచేతఁ జక్కఁగా బూజితుండనై యాపరమర్షులు స్తుతించుచుండఁగా బ్రహ్మ చూచుచుండఁగానే నా స్థానమునకుఁ బోయినవాఁడనయితిని. ఇది పదుమూఁడవయధ్యాయము.

భగవంతుఁడు మోక్ష పురుషార్థము తన్నుఁదప్ప మఱిదేనిని గుఱించినది కాదని నిర్ణయించుట.

ఉద్ధవుఁడు—కృష్ణా! 'వేదాధ్యయనాధ్యాపనపరు లగుబ్రహ్మవాదులు ధర్మము అర్థము కామము మోక్షము మొదలుగాఁ శ్రేయములను బెక్కింటిని జెప్పెదరు. స్వామీ! నీవు ఫలాపేక్షారహితమైన భక్తియోగమే మోక్షసాధనముగా నుదాహరించి యున్నావు. వీనియం దేదేని యొకదానిని ముఖ్యముగాఁ గొనవచ్చునా? లేక యొక్కటిమాత్రమే ముఖ్యమైనదా? ఆభక్తియోగముచేత సర్వవిషయములనుండిసంగమును

గ్రోసిపుచ్చి మనస్సు నీయందే యావేశించుచున్నది. అట్టి భక్తియే ముఖ్యమైనదా' ? యని యడిగెను.

భగవంతుఁడు—ప్రాకృత ప్రలయము వచ్చినపుడు వేదము నెడి నావాణి తన్నుఁజదువువారును జదివించువారును లేనికాల మునఁ బుట్టి దాని వర్ణపరంపరల యథావస్థితి మాని నశించిన దయ్యె. నేను దొల్లి దానిని బ్రహ్మకుఁ గలరూపున నుపదేశించి తిని. అందు నాస్వరూపమైన ధర్మము ప్రకటితమై యున్నది. ఆబ్రహ్మయుఁ దనప్రథమ పుత్త్రుఁడగు మనువునకు దానిని నుప దేశించెను. ఆమనువువలననుండి సప్తబ్రహ్మలగు భృగువు మొద లయిన మహర్షులు గ్రహించిరి. ఆ తండ్రులవలననుండి వారి పుత్త్రులగు దేవతలు దానవులు గుహ్యకులు మనుష్యులు సిద్ధులు గంధర్వులు విద్యాధరులు చారణులు కిందేవులు కిన్నరులు నాగులు రాక్షసులు కింపురుషులు మొదలగువారు పడసిరి. వారిస్వభావము లనేకములు. అవి రజస్సత్త్వతమము లవలనఁ బుట్టినవి. అట్టి స్వభావముచేతఁ బ్రాణులకు మతములు భేదిల్లుచున్నవి. ఎల్లవారికిని దమతమ స్వభావమున కనుగుణము గావాక్కులును నానావిధములుగాఁ బ్రసహించుచున్నవిగదా. ఇట్లు స్వభావములు విచిత్రము లగుటంబట్టి మనుష్యులకును దేవాదులకును మతములుగూడ భేదము నొందుచున్నవి. మఱికొందఱు వేదము లపౌరుషేయము లని దానికి విరుద్ధార్థ ములను గల్పించుచుండు మూలపురుషులనుండి పరంపరగా నుపదేశమునొందుటవలనఁ బాషండమతములు గలవారయిరి. పురుషసత్తమా ! కొందఱు పురుషులు నామాయచేత బుద్ధి మోహమునొందఁగాఁ దమతమ రుచులచొప్పునను దమతమ

కర్మముల కనుగుణముగాను, శ్రేయమనుటకు నానావిధములయి నవానిని జెప్పుచున్నారు.*కొందఱు ధర్మమును కొందఱు యశమును గొందఱు కామమును మఱికొందఱు సత్యదమశమములను శ్రేయముగాఁజెప్పెదరు. కొంద ఱైశ్వర్యమునుగొందఱు సొంపుగా భోజనముసేయుటను బురుషార్థముగాఁ జెప్పెదరు. కొందఱర్థమును గొందఱు కర్మములను మఱికొంద ఱిష్టాపూర్తములను నిట్లె వారువారు యజ్ఞములను దపమును దానమును శౌచాది నియమములను నింద్రియ నియమాదియమములను బురుషార్థోపాయములుగాఁ జెప్పెదరు. ఈ ధర్మాదులకుఁ గల ఫలము లాద్యంతములు గలవియేకాని సతములుగావు. ఏలన, నివి కర్మములచేత సంపాదింపఁబడినవి; మఱి తమకు మూలమైన కర్మము క్షీణించినపిదప దుఃఖమె యొసంగునవి. ఇవి యెల్ల మోహమందుఁ బర్యవసించుచుండును. మఱి వీనివలనఁ గలుగు నానందమో క్షుద్రము. వీని ననుభవించునపుడును బతనభయము గలుగుచుండుటచే శోకముతోఁగూడియె యుండును. సభ్యా! నిత్య నిరతిశ యానందస్వరూపుఁడ నగు నాయందు మనస్సును నెలకొలిపి సమస్తములయిన విషయసుఖములు క్షుద్రములుగావున వానియందపేక్ష మాని యున్న పురుషునకు

---

* పూర్వ మీమాంసకులకు ధర్మమే పురుషార్థము. కావ్యాలంకారికులకు యశస్సు. కామతంత్ర ప్రణేతలకుఁ గామము. యోగులకుసత్యశమదమములు. నీతిశాస్త్రవిదులకు ఐశ్వర్యము. చార్వాకులకు విభవభోజనము. వీరు 'భస్మీభూతస్య దేహస్య పునరాగమనంకుతః। తస్మాత్సర్వ ప్రయత్నేన ఋణం కృత్వా ఘృతంపిబేత్' అందురు. త్రయీమతానుసారులు కొందఱు యజ్ఞాదులు పురుషార్థ సాధనములుగాఁ జెప్పుదురు.

నావలనఁ గలుగునట్టి సుఖము విషయాత్ము లగు వారికి నెట్లు గలుగును? నాచేత మనస్సునందు సంతుష్టినొంది, సమస్తము నందు నాభావమె మనస్సునఁగలిగి, యభిలషింపఁదగినది మఱి యొక్కటియులేక, దాంతియు శాంతియుఁ గలిగియుండువానికి సమస్తములయినదిశలునుగాలావస్థములును సుఖమయములుగా నుండును. నాయందు మనస్సర్పించియుండు నట్టి వాఁడు నన్నుఁ దప్ప మఱి బ్రహ్మాధిపత్యముగాని, మహేంద్రపదవిగాని, సమస్త భూమండలాధిపత్యము గాని, పాతాళైశ్వర్యముగాని యోగ సిద్ధులయిన యణిమాదులుగాని, వేయేల మోక్షముగాని యెంత మాత్రము నొల్లఁడు. నాకు,నాదేహము గాని నాపుత్త్రుఁడగు బ్రహ్మగాని,మనుమఁడగు శంకరుఁడుఁగాని, తోఁడబుట్టువగు బలరాముఁడుగాని,యిల్లాలగుశ్రీదేవిగాని, నీబోఁటిభక్తునివలెఁ బ్రియతములుఁ గారు. నన్నుఁదప్ప మఱిదేనినపేక్షింపక నా స్వరూపగుణాదులనే మననము సేయుచు శాంతుఁడై ,సర్వత్ర నాభావముగలిగి యుండుటంబట్టి వైరములేక యుండునట్టి వానిని నేను నిత్యము వెంటనంటుచుందును ఏలన, వాఁడుచూచినది కాని తాఁకినదికాని యొక్కొక్కటియు నాపదరేణువులచేఁ బవిత్రమగుగాక యనియట్లుచేయుచుందును. నేనుదప్పఁగోరఁదగినది వేఱొక్కటియులేక, నాయందే యనురక్తి మనంబులఁ గలిగి, శాంతులై సమస్త జీవులందును నాభావము గలిగి యుండుటచే దయాళువులైన సాధువుల బుద్ధికిఁ గామము లెంతమాత్ర మంటవు. అట్టి వారు నన్ననుభవించుటవలని సుఖమును ననుభవించుచుందురు ; మోక్షసుఖమును సైతము నన్ననుభవించుటకు సాటిగాఁ దలఁపరు గాన దాని నెంతమాత్రము పాటింపరు. భక్తియో

గమును ప్రారంభించినట్టివాఁడింకను నింద్రియములను జయింప కుండును. కాని ప్రతిదినమును భక్తి పెరుగుచుండుటం బట్టి విషయములకుఁ గ్రిందుపడక యుండును. అగ్ని పయి పయిని మంటలు రగులుకొనఁగాఁ గట్టియలను నీఱుగావించునట్లు, ఉద్ధవా! నన్నుగుఱించిన భక్తియుఁ బాపము నెల్లను సమూలముగా నాశముసేయును. నాయందుఁ బ్రవృద్ధమైయున్న భక్తి వలె, ధర్మముగానిసాంఖ్యముగాని యోగముగాని స్వాధ్యాయముగాని తపముగాని త్యాగముగాని నన్ను సాధింప నేరదు. ఏకరూపమైన భక్తియొక్కటిచేతనే నన్నుగ్రహించుటశక్యము. నేను బ్రియులకు నాత్మ గావున మిక్కిలి ప్రియతముఁడను. కనుక వారిభక్తికే చిక్కుదునుగాని మఱియొకదానికిఁ బట్టుపడను. నాయందు నెలకొన్న భక్తి కుక్కను దిను బోయవారి నయినను, వారి జాతిదోషమునుండి పరిశుద్ధులను గావించును జుమీ. ధర్మమును సత్యమును దయయుఁ గలిగియుండియు విద్యతోడను దపస్సుతోడను గూడి యుండియు, నాభక్తియొక్కటి లేకుండినచో నట్టివాని యాత్మ నది చక్కగాఁ బరిశుద్ధము గావింపదు చుమీ. మేనియందుఁ బులకలు పుట్టకయు, మనస్సు నీరుగాఁ గరంగకయుఁ, గన్నులయం దానందాశ్రు బిందువులు గ్రమ్ముకొనకయు, నూరక భక్తి యెట్లు పుట్టినదని తెలియవచ్చును? భక్తి లేక యంతఃకరణ మెట్లు శుద్ధమగును? ఎవనికి పలుకు డగ్గుత్తికపడునో, మనస్సు కరఁగునో, ఎవ్వఁ డొకానొకప్పుడేడ్చునో, మాటిమాటికి నవ్వుచుండునో, ఎవ్వఁడొక్కయెడ సిగ్గువీడి బిగ్గరఁబాడుచుండునో,మఱియొక్కెడ నాడుచుండునో, వాఁడే నాయందలి భక్తిగలవాఁడు. వాఁడు

భువనమును దన యీక్షణస్పర్శనాదులచేతఁ బరిశుద్ధముచేయును. బంగారము నిప్పునందుఁగాఁచి పటకారుతోఁ బట్టి యూఁదఁగా నది తనయందలి మలమును వీడి తన యొప్పటి రూపమునొంది తళతళ మెఱయుచుండును. అట్లే జీవుఁడు నాయందలి భక్తిచేత జ్ఞానమును గప్పునదై యనుభవింపఁగా మిగిలియున్న కర్మమును దూలంబుచ్చి నన్నుఁబొంది స్వస్వరూపమును బొందుచున్నాఁడు. ఈజీవుఁడు నాపుణ్యచరిత్రములను వినుటచేతను జెప్పుటచేతను గర్మములను దూల్చి పరిశుద్ధినొందుచువచ్చును. అపుడు వాఁడు ప్రకృతియు దానికంటె సూక్ష్మమగు జీవుఁడును వానికంటె సూక్ష్ముఁడగు నీశ్వరుఁడును ననుమూఁడు తత్త్వములను, తెవులుచేఁ గంటిచూపు చెడియున్నవానికి మందు కాటుక కలికము వేయఁగా నది దోషము వీడి రూపమును గ్రహించినట్లు-ఆమూఁడు తత్త్వములను గర్మరూపదోషములు వీడుటవలన గలరూపున వివేచించి కనుఁగొనుచున్నాఁడు. విషయములనే తలపోయు చుండిన యెడల మనుజునకు మనస్సు విషయములందే మిక్కిలి తగులుపడుచున్నది. నన్నే స్మరించుచుండు వానికి మనస్సు నాయందే మిక్కిలి లయించు చున్నది. ఇట్లు నా చరిత్రములను వినుట మొదలగు వాని వలననే క్రమముగా భక్తిపుట్టుట వలన, స్వప్నమందలి కోరికలవలె నస్థిరములయిన శబ్దాది విషయములను ధ్యానించుచుండుటను మాని నాయందలి భక్తి కలుగు నట్లుగా మనస్సును నాయందే శ్రవణాదులచేతఁ గ్రమముగా సమాహితము చేయుము. స్త్రీలతోడను వారితోడి సంగము గల వారితోడను బొత్తు దూరముగాఁ దొలఁగవిడిచి యింద్రియములను మెల్లగా వశము

చేసికొని నిర్భయమును నిర్జనమునయిన దేశమునందుఁ గూర్చుండి యలసత లేక నన్నుఁ జింతింప వలయును. పురుషునకు స్త్రీలతోడి పొత్తువలనను స్త్రీ సంగము గలవారితోడి పొత్తు వలనను గలుగునట్లుగా దక్కిన వారితోడి ప్రసక్తివలనఁ గ్లేశమును బంధమును గలుగ నేరవు' అనెను.

ఉద్ధవుఁడు.—'అరవిందాక్షా! నిన్నే ధ్యానప్రకారమున నెట్టి విగ్రహముగలవానినిగా నెట్టి యాత్మస్వరూపముతోఁ గూడినవానినిగా ముముక్షు వగువాఁడు ధ్యానము చేయవలయునో యాధ్యానస్వరూపమును నాకుఁ జెప్పవలయును' అని యడిగెను. భగవంతుఁడు— సమమయిన ప్రదేశమందు నేదయినను బఱచుకొని స్వస్తికము కమలము మొదలగు నాసనములలో నొకటి గయికొని సుఖముగాఁ గూర్చుండ వలయును. అపుడు దేహమును జక్కఁగా నిలువఁ బెట్టుకొని చేతులను దొడలయందిడి, ముక్కుకొన యందుఁ జూపు నెలకొలుపవలయును. మఱి పూరక రేచక కుంభకములచేత, ఇడాపింగళానాడి రంధ్రరూపముగా నున్న ప్రాణవాయు సంచారమార్గమును బరిశుద్ధము చేయువలయును. మరలఁ దలక్రిందుగా రేచకపూరకకుంభక క్రమమునఁ బ్రాణమార్గమును బరిశుద్ధము సేయుటను మెల్ల మెల్లగా నింద్రియముల నియమనముతో నభ్యసించుచు రావలయును. మఱి హృదయమందు ఘంటానాదమువలె నవిచ్ఛిన్నముగా మ్రోఁగుచుఁ దామరతూఁడులోని సన్నని పోఁగువలె సూక్ష్మమైయున్న యోంకారమును నట్టిదిగా ననుసంధించి యంతఁ బ్రాణమనెడి వాయువుచేత (లేపి దానిచేత) లేచినట్లుగా ధ్యానించి మరల హృదయమందు నోంకారమునంతయుఁ బ్రవే

శించినదిగా ధ్యానింపవలయును. ఇట్లు ప్రణవానుసంధానము తోఁ గూడునట్లుగా మూఁడు సంధ్యలయందును బదిమాఱులు ప్రాణసంయమము నభ్యసింపవలయును. ఇట్లు చేయుచురాఁగా మాసమునకు లోపలనే ప్రాణవాయువును జయించినవాఁ డగుచున్నాఁడు. *ఇది ధ్యానింపవలసిన విధము. శరీరములోపల హృదయకమలము తూఁడు పయిగాను ముఖము క్రిందుగాను గలిగి ముకుళించినయరఁటి పువ్వువలె వ్రేలుచుండును. దానినూర్ధ్వముఖమును నధోనాళమును నున్నిద్రమును నష్టపత్రమును సకర్ణికము నయినదానినిగా ధ్యానించి దానియందు సూర్యసోమాగ్నులను వారి మండలములను నొకటిమీఁద నొకటిగా నున్నట్లు చింతింపవలయును. పిదప నాయగ్ని మండలము నడుమ ధ్యానమునకు శుభాశ్రయరూపంబయిన నాయీరూపమును స్మరింపవలయును. నల్లని వాఁడును బ్రశాంతుఁడును జక్కని ముఖము గలవాఁడును, నిడుదలయి యందములయిన నాలుగు భుజములు గలవాఁడును మిక్కిలి సొబగయిన వానియందు సొబగయిన కుత్తుక గలవాఁడును జక్కని చెక్కిళ్లుగలవాఁడును దెల్లని చిఱునవ్వు గలవాఁడును, సమానములగు కర్ణములందుఁ దొడుగఁగా మిక్కిలి స్ఫురించుచున్న మకరకుండలములు గలవాఁడును బంగారువలువ గలవాఁడును మేఘశ్యాముఁడును, శ్రీవత్సమునకును శ్రీదేవికిని నివాసమైనవాఁడును శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిభూషితుఁడును, పాదములందునూపురములు విలసిల్లువాఁడును గౌస్తుభకాంతులతోఁ గూడినవాఁడు

---

* ఇంతవఱకు ధ్యానాంగములుచెప్పి యిఁక ధ్యేయముయొక్క స్థానమును ధ్యానించు ప్రకారమును జెప్పుచున్నాఁడు.

ను, ప్రకాశించుచున్న కిరీటమును కటిసూత్రమును కటకము లును బాహుపురులును గలవాఁడును సర్వాంగసుందరుఁడును మనోహరుండును ప్రసాదనముఖము లయిన చూపులుగలవాఁడును సుకుమారుండునునగు నాదురూపమునందలి పాదములు మొదలుకొని శిరసువఱకుఁ గల యంగము లన్నింటియందును మనస్సును ధారణముచేసి ధ్యానము సేయవలయును. ఇంద్రియములను మనస్సుచేత శబ్దాదివిషయములనుండి యీడ్చికొని సారథి యగు బుద్ధిచేత ధీరుండగువాఁడు మనస్సును నిరతిశయానందావహుఁడయిన నాయందు సమాహితము గావింపవలయును. ఇట్లు భగవంతుని దివ్యవిగ్రహమునం దంతటను వ్యాపించునట్టి మనస్సును బట్టి లాగి దానిని నొక్క యంగమునందె నెలకొలుపవలయును. అపుడు తక్కిన యంగములను జింతింపరాదు. మిక్కిలియుఁజిఱునవ్వు దొలఁకుచుండునట్టి నాముఖమును విశేషించి చింతనము సేయవలయును. అందు మనస్సు చిరకాలము నెలకొని యనుభవించిన పిదప దానిని లాగి వ్యోమము నందు (అనఁగా వ్యోమమువలె నిర్మలమును నపరిచ్ఛిన్నమును నిరస్తనిఖిలదోషమును సమస్తకల్యాణానంతత్వాదిగుణగణయుక్తము నగు దివ్యాత్మస్వరూపమందు) ధరింపవలయును. పిదప నాస్వరూపరూపముల ననుసంధానము సేయుచు నాధారణమును దిగవిడిచి మఱి యేదియును (అనఁగా ధ్యేయమును దప్పఁ దక్కిన ధ్యాతృధ్యానక్రియాదుల నొక్కటినిని) జింతింపరాదు. ఇట్లు సమాహితచిత్తుండై సమస్తమున కాత్మభూతుండ నగు నాయందుఁ దన్నును, ప్రత్యగాత్మయగు తనయందు న న్నును, సూర్యాదుల ప్రభను దీపాదిజ్యోతులందును, గూడియు

న్నటువలెఁ జూచుచున్నాఁడు. అంతగాయములచేతఁ గొట్టు పడక మిక్కిలియుఁ దీవ్రమయినట్టి యిట్టి ధ్యానముచేత మన స్సీచందమున సమాహితము గావించునట్టి యోగికి ద్రవ్య ములగు పంచభూతములచేతను జ్ఞానకర్మేంద్రియములచేతను ర చితమైన దేహమే యాత్మ యనియు, ఆత్మ స్వాతంత్ర్యమనియును గలిగియుండు భ్రమము వేగ నాశము నొందుచున్నది. ఇది పదునాలుగవయధ్యాయము.

సమాధిపర్యంతమగు ధ్యానయోగమునకు ముక్తి యేకాక యణిమాదిసిద్ధులును ఫలములగు నని చెప్పుట.

శ్రీభగవంతుఁడు—'బాహ్యేంద్రియములను జయించిన వాఁడును గావుననే స్థిరచిత్తుఁడును బ్రాణములను జయించిన వాఁడును నాయందు మనస్సును ధారణము చేయు వాఁడును నగు యోగికి సిద్ధులన్నియు నుపస్థితములగు చున్నవి' యనెను. ఉద్ధవుఁడు— 'అచ్యుతా! ఏధారణచేత నేసిద్ధి యేవిధమునఁ గలుగుచున్నది. సిద్ధులెన్ని? నీవు యోగులకు సిద్ధిప్రదుఁడవు కావున దీనినిఁ జెప్పు'మని యడిగెను. భగవంతుఁడు—ధారణా యోగమందుఁ బారంగతు లయినవారు సిద్ధులు పదునెనిమిది గలవని చెప్పియున్నారు. అందు నెనిమిదింటికి నాప్రాప్తియే ముఖ్య ప్రయోజనముగా నుండును. తక్కిన పది విషయానుభవ మునకు హేతువులయినవి. ఆసిద్ధులివి - దేహమునకు నణిమయు (అణుత్వమును) మహిమయును (మహత్త్వమును) లఘిమయుఁ (దేలికయు) (ప్రాణులింద్రియములచేత నాయావిషయము లను భవించుట యనెడి) ప్రాప్తియు (శ్రుతములగు పార లౌకికములం

దును దర్శనయోగ్యములగు నైహికములందును దక్కిన వారి
కంటె నతిశయించి యుండుట యనెడి) ప్రాకామ్యమును (సమ
స్తమునకు సామర్థ్యమును గూర్చునట్టి యీశిత్వమును(గుణము
లయందు సంగము లేకుండుట యనెడి) వశిత్వమును, ఏసుఖము
నందుఁ దక్కిన కామములు సముద్రమందునీటిబొట్టువలెలయము
నొందునో యట్టి సుఖమును-అని యీ యెనిమిది సిద్ధులును
సమాధియోగ నిష్పత్తిగలవానికి (నిప్పునకుఁ బై కెగయుటయు,
వాయువునకు వ్యాపించుటయు నెట్లో యట్లు) స్వభావసిద్ధములై
యుండునవని తలంపఁబడును. యోగి కీదేహమునందు నరలుము
డుతలు గాని యాఁకలి దప్పులు మొదలగు నూర్ములు లేకుండుట
యు,దూరమునందున్న సర్వభూతములశబ్దముల నెఱుంగుటయును
దూరశ్రవణమును, దూరమందున్న సర్వవస్తువులసాక్షాత్కరిం
చుటయును దూరదర్శనమును,మనస్సు చన్న చోటికి దేహమును
బోవుట యను మనోజవమును, తలఁచినరూపము దాల్చుట
యును, పరకాయప్రవేశమును, స్వచ్ఛందమరణమును దేవత
లప్సరసలతోఁ గ్రీడించుక్రీడలనుబొందుటయు, సంకల్పించినట్లెల్ల
సిద్ధినొందుటయు, అడ్డులేని యాజ్ఞయు గతియు, భూతభవిష్య
ద్వర్తమానకాలములు మూఁటిని దెలియుటయు, శీతోష్ణా
దు లగు ద్వంద్వములకుఁ గీడ్పడకుండుటయుఁ, బరుల చిత్త
ములను జేష్టలను మొదలగువానిని నెఱుంగుటయును, అగ్ని
సూర్యాదు జలము విషము మొదలగువానిని స్తంభింపఁ
జేయుటయు, నపజయము లేకుండుటయు, యోగధారణముచేఁ
గలిగెడి యీసిద్ధు లుద్దేశమునుబట్టి చెప్పఁబడినవి. ఇఁక, నే
ధారణచేత, నేసిద్ధి యే విధమునఁ గలుగుచున్నదో చెప్పెద

వినుము. ఎవఁడు భూత సూక్ష్మశరీరకుఁ డయిన నాయందు నాభూతసూక్ష్మమును మాత్రముగుఱించిన మనస్సును ధారణ చేయుచున్నాఁడో యట్లు నా శరీరభూతమైన భూతసూక్ష్మ మును మాత్ర ముపాసించినట్టివాఁడణిమను నొందుచున్నాఁడు. మహత్తత్త్వముశరీరముగాఁగలిగిన పరమాత్మయగునాయందు విషయాంతరములనుండి మరల్చి చక్కఁగా నెలకొనునట్లు మన స్సును ధారణచేసినవాఁ డాకాశాదులకుఁ గల యాయా మహి మమును వేఱువేఱఁ బొందుచున్నాఁడు. భూతముల పరమా ణువులందు (సూక్ష్మావయవము లందు) వ్యాపించి నాయందుఁ జిత్తమునుదగులుకొలిపినవాఁడు సూక్ష్మం బగుకాలమునుధ్యానిం చులఘిమను బొందుచున్నాఁడు. వైకారికాహంకారము శరీర ముగాఁగలనాయందుమనస్సు నేకాగ్రముగానుంచిధారణనెవఁడు చేయునో, వాఁడు నాయందేమనస్సుగలిగి, సమస్తప్రాణుల యింద్రియములును వాని వాని విషయములను బ్రాపించునట్టి స్వభావం బగుప్రాప్తిని బొందుచున్నాఁడు.* పెక్కుమణులందుఁ జొచ్చియున్న సూత్రమువలెఁ దనకార్యములు పెక్కింటియందు నాధారముగాఁ జొచ్చియుండునట్టిమహత్తత్త్వమును శరీరము గాఁగల నాయందు మనస్సును ధారణముసేయువాఁడు ప్రాకా మ్యమును (అనఁగా దృష్టాదృష్టములగు నర్థ వ్యాపారములను గుఱించిన జ్ఞానమును) పారమైష్ఠ్యమును (పరమేష్ఠివలె నితరుల

---

* కేవలమహత్తత్త్వమును శరీరముగా నేను గలిగియున్నట్లుపాసించిన వానికి మహిమయనుసిద్ధి. మహత్తత్త్వమునుసూత్రముగాను అవ్యక్తమునుండిపుట్టినదిగాను నిట్టిగుణవిశేషములతోఁగూడినట్లుపాసించినయెడల ప్రాకామ్యాదులు గలుగునని భేదము తెలియునది.

కంటె నతిశయించిన వ్యాపారములను జేయఁజాలి యుండుట నును) బ్రధానమునుండిపుట్టినయీమహత్తత్త్వమును నాకువిశేషణముగా నుపాసించుటంబట్టి పడయుచున్నాఁడు. సర్వవ్యాపకుండును సృష్టిస్థితిలయము లనెడు మూఁడువ్యాపారములకు నిర్వాహకుండును గాల శరీరకుండు నయిననాయందుఁ జిత్తమును ధారణచేయువాఁ డీశిత్వమును బొందుచున్నాఁడు. ఈశిత్వమనఁగా సమస్తములయిన దేహములకును నాత్మలకును నన్నిటిని గుఱించిన సామర్థ్యమును గలిగించుట యగును. జాగ్రత్తు స్వప్నము సుషుప్తియనెడి మూఁడవస్థల కవ్వలిదై తురీయమనఁబడు పరిశుద్ధ జీవాత్మస్వరూపములు శరీరముగాఁ గలవాఁడను జీవులకుఁ బ్రాప్యమును బ్రాపకమును నాధారభూతుఁడు నయినవాఁడును, జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్య తేజస్సు లనెడి యీఆఱు గుణములచేఁ బూర్ణుఁడగుటంబట్టి భగవచ్ఛబ్దవాచ్యుండును నగు నాయందు మనస్సును ధారణచేసి, నాధర్మమగు వశిత్వమును(గుణములందాసక్తిలేకుండుటను) బొందుచున్నాఁడు. హేయగుణములేక కల్యాణగుణములు మిక్కిలి పెచ్చుపెరిఁగియున్న నాయందు యోగపరిశుద్ధమగు మనస్సును ధారణము చేసి పరమానందమును బొందుచున్నాఁడు. ఆ యానందము నందుఁ దక్కిన కామములన్నియు సమాప్తము లగుచున్నవి. శ్వేతద్వీపపతియు శుద్ధసత్త్వాత్మకుండును ధర్మనిర్వాహకుండును నగు నాయందుఁ జిత్తముధారణచేసి యాఁకలి దప్పి మొదలయిన యూర్ములాఱింటిని గడచినవాఁడై శ్వేతరూపుఁ డగుచున్నాఁడు. ఆకాశమువలె నిర్మలమును సర్వవ్యాపకమును యాత్మస్వరూపము గలవాఁడును బ్రాణశరీరకుండు నగు

యందు మనస్సుచేతఁ బ్రాణఘోషమును జింతించుచు నాధారణయందుఁ గలిగినయుపలబ్ధితోఁ గూడి యీయోగి దూరమందున్నట్టి భూతములందును నభివ్యక్తము లగువాక్కులను వినుచున్నాఁడు. చక్షురింద్రియముల కధిష్ఠాతయగు సూర్యుని యందుఁ జక్షువులనుగూర్చియు, సూర్యుని నాచక్షువునందుఁ గూర్చి యున్నట్లుగాధ్యానించి యట్లుభయసంయోగమునపుడు నన్ను మనస్సుచే ధ్యానించుచు సూక్ష్మదృష్టినొంది సర్వమును దూరమందున్నను జూచుచున్నాఁడు. నాయందు మొదట మనస్సును బిదపఁ బ్రాణవాయువుతోడ దేహమును సంయుక్తమైనదిగా ధ్యానించినచో మన సెచ్చటికిఁ జనునో యచ్చటికి దేహమును నన్నుగుఱించిన ధారణ ప్రభావముచేతఁ బోవుచున్నది. మనస్సును నాయందునిలిపి, యేయేదేవాది రూపము గలవాఁడు గాఁగోరుచున్నాఁడో వానిమనస్సున కభీష్టమయిన యాయారూపమును బొందుచున్నాఁడు. ఏలన వాఁడు నన్ను గుఱించి ధారణాయోగముచేత బలము నొంది యుండును గాన యది సుకరముగా నుండును. పరకాయమును బ్రవేశింపఁ గోరువాఁడు దానియందుఁ దన్నుండునట్లు చింతనము సేయ వలయును. పిదపఁ దనదేహమును విడిచి ప్రాణములను నింద్రియములను గూడి వాయువునకు సాటియై (వాయువు వెలుపల నుండి నాసికరంధ్రముల మూలమున లోపలఁబ్రవేశించునట్లును, దుమ్మెదపువ్వునుండి పువ్వున కనాయాసమునఁ బోవుచున్నట్లును) దానిని బ్రవేశింపవలయును. పాదమూలముచేత మూలాధారమును నదిమి ప్రాణమును గ్రమముగాహృదయమునందును వక్షమునందును గంఠమునందునుమూర్ధమునందును నిలిపిశిరఃకపాల

ముపగులఁగా నేర్పఱిచినబ్రహ్మరంధ్రము చేతబ్రహ్మమును బొందించి దేహమును విడువవలయును. దేవతలుక్రీడించు దేవోద్యానాదులయందుఁ గ్రీడింపఁగోరువాఁడు నామూర్తియగుశుద్ధసత్త్వమును జింతింపవలయును; అట్లు నాశరీరమైనశుద్ధసత్త్వమందు మనస్సువర్తించుచున్న యాపురుషునికడకు దేవతాస్త్రీలు విమానములతోఁ గూడవత్తురు. ఎప్పుడేవిధమును బుద్ధిచేత సంకల్పించుచున్నాఁడో యపుడువాఁడుమదాసక్తచిత్తుఁడై సత్యసంకల్పుఁడగు నాయందు మనస్సును ధారణచేసి తనసంకల్పమున కనురూపమయినదానిని బొందుచున్నాఁడు. సర్వనియంతయును స్వతంత్రుఁడునగు నాదు భావ మగువశిత్వాదులను బొందినవాఁడు (అనఁగాఁ దానునీశిత్వవశిత్వములను బొందినవాఁడు) ఈశిత్వవశిత్వములతోఁ గూడినవానినిగా నన్ను ధ్యానింపఁగా వానికి దేనివలనను విపత్తుగలుగదు. మఱి నాయాజ్ఞవలెనే వానియాజ్ఞయు గతియునడ్డులేక యుండును శుద్ధమయిన యంతఃకరణము గలిగి ధారణ యెఱింగినట్టి యోగికి నాభక్తిప్రభావము వలననే కాలత్రయవస్తువులను గుఱించిన జ్ఞానరూపమగు సిద్ధిగలుగును. కాలత్రయమందుఁ గలుగు వస్తువులను గూర్చిన జ్ఞానముగలిగియుండు ముని దేహము యోగప్రచురమై యుండునుగాన యది యగ్ని మొదలగు వానిచేతఁ గీడ్పడక వానినే స్తంభింపఁ జాలియుండును. ఏలన నాముని నాయోగము చేతఁ జిత్తశాంతి నొందియుండును గాన జలజంతువులకు జలమెట్లో యట్లె యగ్ని మొదలగునవియు నతనికిఁ బ్రతిఘాతకములు గాకుండును. మఱియు శ్రీవత్సము చేతను శంఖచక్రాద్యాయుధములచేతను విభూషితములై ధ్వజములతోను నాతపత్రములతోను వ్యజనములతోను గూడి

యున్న నావిభూతులను ధ్యానించుచుండువానికిం బరాజయ మెన్నఁడును గలుగదు. ఇట్లు యోగధారణచేత నన్నుపాసించుచుండువానికిం బూర్వోక్తములయిన సిద్ధు లన్నియును సంప్రాప్తించుచున్నవి. అంతఃకరణమును జయించి బాహ్యేంద్రియములను జయించి ప్రాణములను జయించి నా ధారణనుధరించుచున్న మునికి సిద్ధి యేది దుర్లభము ? నాయుపాసనమె యుత్తమయోగము. దానిని జేయుచున్న యోగికి నూర్ములు లేకుండుట మొదలయినవి యెల్ల యోగమును జలింపఁజేయునట్టివిగాన మరల సంసారమునకు హేతువులగును. కాన వీనిని విఘ్నములుగానే యోగవిదు లెఱుంగుదురు. అయిన నణిమాదు లెనిమిది యట్టివిగావు నన్నుపాసనముచేసి దానిచేఁ దమ స్వార్థభూదులు ముగిసినతుదిని నిరతిశయపురుషార్థ రూపుండ గు నన్నుఁబొందఁబోవునట్టి వానికివి కాలక్షేపమునకు హేతువులుగా నుండును, జలజంతువులకు జలస్తంభమును బక్షుల కాకాశగమనమును మొదలగువానింబోలె జన్మముచేతనే కొన్ని సిద్ధులు గలుగుటయుఁ గలదు. అట్లు జన్మము చేతను నోషధులచేతను దపముచేతనుమంత్రముచేతను నిందెన్నిసిద్ధులుగలుగుచున్న వో యా యన్నియును నా యుపాసన మనెడు యోగముచేతఁ బొందుచున్నాఁడు. దేవాదిజన్మములు మొదలగు వానిచేత నాయా సిద్ధులు సులభము లని తలఁచి యోగము నాజన్మౌషధాదులకు వినియోగించి నా విషయముగా దానిని వినియోగింపక త్యజించుట తగదు. నన్నుపాసనము సేయుచున్నచో నమస్తములయిన సిద్ధులకును నేను వ్యాపకుండను బాలకుండను నిర్వాహకుండను. ఈ సిద్ధులకే కాదు. ప్రకృతి వివిక్తాత్మ

పాసనరూపమైనసాంఖ్యమునకు మరుపాసన రూపమైనయో
గమునకును నేనట్టివాఁడనగుదును బ్రహ్మాదులకును స్వర్గాదులను
గలిగించుయజ్ఞాదిధర్మములకును నే నట్టివాఁడను. ఏలయందువా?
నేను సమస్తములయినజీవులకును నంతర్యామియైన యాత్మను.
ఆత్మయైనమాత్రమునఁ బరిచ్ఛిన్నుఁడనుగాను; వానికి వెలుపల
వ్యాపించియుందును. కాఁబట్టియె నాకుఁబరిచ్ఛేదములేదు. దేవ
మనుష్యాదిభూతములయందు నాకాశాది భూతములలోపలను
వెలుపలనువ్యాపించి వర్తించుచున్నట్లె నే నున్నవాఁడను. ఇది
పదునేనవయధ్యాయము.

శ్రీ కృష్ణుఁడు తన విభూతుల నుద్ధవునకుఁ జెప్పుట.

ఉద్ధవుఁడు—నీవు సాక్షాత్పరబ్రహ్మమవు. నీ కుత్పత్తి వినా
శములు లేవు. నిన్నుఁ గర్మము లావరింపవు. ఇట్టివాఁడవు
గనుక నీవు సమస్తములయిన వస్తువులకును మోక్షోప
యుక్త మగు జ్ఞానము నొసంగి యాత్మ నుజ్జీవింపఁజేయుదువు.
వానికిఁ బాలనమును బ్రలయమును నుత్పత్తియును నీవలననే
కలుగుచున్నవి. జితేంద్రియులు గానివారికి నిన్నుఁదెలియుట
మిక్కిలి కష్టమైనను వేదాంతవిదు లెక్కువతక్కువలుగా
నుండు భూతములందు నిన్ను సమస్త భూతముల యుత్పత్తి
స్థితి ప్రవృత్తులకు హేతుభూతుఁడవని నీ యథావస్థిత మయిన
యాకారమున నెఱిఁగి యాయా భూతములందు వాని వాని
విభూతులతోఁగూడియున్న నిన్ను భక్తి వృద్ధినొందుకొఱకు
నుపాసించుచుందురు. పరమర్షులు భక్తి వృద్ధికొఱకు నిన్నే యే
వస్తువులందు నే యే విభూతిరూపముల నుండువానినిగా

నుపాసించుచు భక్తియోగనిష్పత్తిని బొందుదురో యావిభూతి రూప మగు వస్తువును నాకుఁ జెప్పుము. భూతములకు సత్తగలి గించుచు సర్వభూతాంతరాత్ముఁడు భూతము లందు స్ఫుటము గానట్లు వర్తించుచున్నాఁడు; అట్లయినను సమస్తము నొక్కు మ్మడిగా సాక్షాత్కరించుచుండు నిన్ను భూతములు నీ మాయ చేత మోహితము లగుటంజేసి కను గొనఁజాలవు. మహా విభూతీ! భూమియందును దివియందును పాతాలమందును దిక్కులయందును నీవు వాని వానియందు నుత్కృష్టములు గావించియున్న విభూతులను నాకుఁ జెప్పుము. తీర్థములకుఁ బట్టు యిన నీ పదారవిందములకు నిదె (మ్రొక్కుచున్నాను' అనెను.

శ్రీ భగవంతుఁడు—ఉద్ధవా! నీవు ప్రశ్నములు తెలిసిన వారియందు మిన్నవు. మునుపు కురుక్షేత్రమునందు నర్జు నుఁడు కౌరవులతో యుద్ధము సేయఁదివిరి నన్నిట్లె యీ ప్రశ్నము నడిగెను. అతఁడు జ్ఞాతులనుజంపుట రాజ్యప్రాప్తికి మాత్రమే హేతువు గాని ముక్తికి హేతువుగాదనియుఁ గావున నది యధర్మమును నిందనీయము నగుననియుఁ దెలిసి 'నేను జంపువాఁడను వీఁడు చంపఁబడినవాఁ' డని ప్రాకృత బుద్ధి గల వాఁడై యా యుద్ధమునుండి నివర్తించినవాఁ డయ్యె. అప్పు డు నే నాపురుషసింహమున కుపాయములను బోధించి తెలివి పుట్టింపఁగా నా యుద్ధాగ్రమందు నీవలెనే నా విభూతులను జెప్పుమని యడిగెను. ఉద్ధవా! నే నీ భూతములకెల్ల నాత్మ భూతుఁడను—అనఁగా నాత్మవలె లోపలఁ జొచ్చి నియమించు చుండువాఁడను. కాన యీశ్వరుఁడను. మఱి సుహృదుఁడను. సమస్త భూతములును మదాత్మకములుగావున నవియన్నియు

నేనేయగుదును. వానికి నుత్పత్తి స్థితి వినాశములును నావలన నే కలుగుచున్నవి. నేను మంచి గమనము గల వానిలోపల గతిని. అనర్థములు గలిగించునవిగా గణింపఁబడు వానిలోఁ గాలుఁడను సత్త్వాదిగుణములందలి సామ్యము నేను. గుణులకు స్వభావ సిద్ధముగాఁ గల గుణము నేను. సత్త్వాదిగుణములు మూఁడు పుట్టియున్న వానిలోపలఁ బ్రథమకార్యం బగు సూత్రంబైన మహత్తత్త్వము నేను. మహత్తయినవానిలో మహత్తత్త్వము నేను. సూక్ష్మములయినవానిలో మిక్కిలియు సూక్ష్మమగు జీవుఁడు నేను. జయింపఁ గష్టమయిన వానిలో మనస్సు నేను. దేవతలలో హిరణ్యగర్భుఁడు నేను. మంత్రములలో మూఁడక్షరములు గల ప్రణవము నేను. అక్షరముల లోపల అకారము నేను. వేదములయందు గాయత్రి నేను. సమస్త దేవతలలోపల నింద్రుఁడనేను. పశువులందు హవ్యవాహుండగు నగ్ని నేను. ఆదిత్యులయందు విష్ణుఁడు నేను. రుద్రులయందు నీలలోహితుఁడు (శివుఁడు) నేను బ్రహ్మర్షులయందు భృగుఁడు నేను. రాజర్షులయందు మనువు నేను. దేవర్షులయందు నారదుఁడు నేను. ధేనువులయందుఁ గామధేనువు నేను. మేటిసిద్ధులలోఁ గపిలుఁడు నేను. పక్షులలో గరుడుఁడు నేను. ప్రజాపతుల యందు దక్షుఁడు నేను. పితృదేవతలయం దర్యముఁడు నేను. ఉద్ధవా ? దైత్యులయందు నే నసురేశ్వరుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడనని తెలియుము. నక్షత్రములకును నోషధులకును నధిపతి యగు చంద్రుఁడు నేను. యక్షరాక్షసులలోఁ గుబేరుఁడు నేను. మేటి గజములలోపల నైరావతము నేను. జలజంతువులకుఁ బ్రభుండగు వరుణుండు నేను. ద్యుతిగలవారలలోను దపింపఁజేయు వారి

లోపలను సూర్యుఁడు నేను. మనుష్యులలోపల భూపతి నేను. గుఱ్ఱములలో నుచ్చైశ్శ్రవము నేను. ధాతువులయందు బంగారము నేను. దండించువారిలోపల యముఁడు నేను సర్పములందు వాసుకి నేను. పెక్కుతలలుగల మేఁటిసర్పములలోపల ననంతుఁడు నేను. కొమ్ములును గోళ్లును గలమృగములలోపలసింహము నేను. ఆశ్రమములందు నాలుగవదియగుసన్న్యాసాశ్రమము నేను. వర్ణములలోపలఁ బ్రథమంబగు బ్రాహ్మణవర్ణము నేను. ప్రవాహరూపములగు తీర్థములయందు గంగను నేను. జలము లుపాఱక నిలుకడగానుండు నీటి పట్టులయందు సముద్రము నేను. ఆయుధములందు ధనుస్సు నేను. విలుకాండ్రయందుఁ ద్రిపురములను నాశము చేసిన శివుఁడు నేను. గృహములలోపల మేరువు నేను. దుర్గమము లయిన వానిలోపల హిమాలయము నేను. వృక్షములలోపల నశ్వత్థము నేను. ఓషధులయందు యవలు నేను. పురోహితులలోపల వసిష్ఠుఁడు నేను. వేదార్థనిష్ఠులలోపల బృహస్పతి నేను. సమస్తసేనానులలోపలఁ గుమారస్వామి నేను. సన్మార్గప్రవర్తకులయందు భగవంతుఁడగుబ్రహ్మను నేను. యజ్ఞములయందు బ్రహ్మయజ్ఞము నేను వ్రతములందహింసావ్రతము నేను. శుద్ధిచేయువానిలో వాయువు అగ్ని సూర్యుఁడు జలము ఆకాశమనెడి యీపదార్థముల రూపున మిక్కిలియు శుద్ధిసేయువాఁడు నేను. యోగము లెనిమిదింటిలోపల సమాధి నేను. జయింపఁగోరువారలలో జయోపాయ మగు నీతి నేను. వివేకాదినైపుణ్యములలో నాన్వీక్షికి (ఆత్మానాత్మ వివేకవిద్య) నేను. అన్యథాఖ్యాతివాదు లగు తార్కికాదులలో నీ విట్లు చెప్పెదువా? వేఱువిధముగఁ జెప్పెదవా? యనెడి వికల్పము

నేను. స్త్రీలయందు స్వాయంభువమనువు భార్యయైనశతరూప నేను. పురుషులయందుస్వాయంభువమనువు నేను. మునులలోపల బదర్యాశ్రమవాసి యగునారాయణముని నేను. బ్రహ్మచారుల (జితేంద్రియుల) లోపల సనత్కుమారుఁడను నేను. ధర్మముల లోపల ఫలాభిసంధిలేని ధర్మమగు నాత్మనిక్షేపము నేను. క్షేమములందు (భయరాహిత్యము గలిగించువానిలోపల) ప్రత్యగాత్మ స్వరూపానుసంధానము నేను. గుహ్యము లోపలఁ * బ్రియవచనమును మౌనమును నేను. మిథునములలోపలఁ బ్రజాపతి నేను. అప్రమత్తు లగువారిలోపల సంవత్సరము నేను. ఋతువులందుఁ జైత్ర వైశాఖములు(వసంత ర్తువు) నేను. మాసముల లోపల మార్గశీర్షము నేను. నక్షత్రములలోపల నభిజిత్తు నేను. యుగములందుఁ గృతయుగము నేను. ద్వంద్వసహులయినధీరులలోపలనసితుండగు దేవలుఁడు నేను. వేదవిభాగ కర్తలలో వ్యాసుఁడు నేను. కవులలో (దీర్ఘదర్శులలో) సూక్ష్మబుద్ధిగల కావ్యుఁడు (శుక్రుఁడు) నేను. జ్ఞానైశ్వర్యాదులు గలవారిలోపల వాసుదేవుఁడు నేను. భాగవతులలోపల నీవు నేను. కింపురుషులలోపల హనుమంతుఁడు నేను. విద్యాధరులలోపల సుదర్శనుఁడు నేను. రత్నములయందుఁబద్మరాగము నేను. మిక్కిలి సొగసైనవానిలోఁ దామరమొగ్గ నేను. తృణజాతులలోపలఁ గుశము నేను. పురోడాశము మొదలయిన హవిస్సులలో నావు నేయి నేను. ధనార్జనశీలు రయినవారిలోపల లక్ష్మి నేను. కాదు

* ప్రియవచనము లాడినను మౌనముతో నుండినను బురుషునిలోపలి యభిప్రాయము తెలియదు. కనుక నవి రెండును గుహ్యములందు మేటిగాఁ జెప్పఁబడెను.

గలవారిలోపల (జూదము మొదలగువానిచే నేను జయించితినని) ఛలము చేతఁ గలుగు నాగ్రహము నేను. ఓర్పు గలవారిలోపల నోర్పునేను. సత్త్వగుణ ప్రచురు లగువారిలోపల సత్త్వము నేను. *ఓజస్సులయం దోజస్సునేను. బలవంతులయందు బలము నేను. భాగవతులలోపలఁ బంచరాత్రోక్తమును బంచకాలములం దనుష్ఠింపఁ దగినదియునగు కర్మము నేను. మత్స్యము మొదలు కొని కృష్ణునివఱకుఁగల తొమ్మిది యవతారమూర్తులలోపల సర్వకారణభూత మైన యాదిమూర్తి నేను. గంధర్వులలోపల విశ్వావసువు నేను. అప్సరసలలోపలఁ బూర్వచిత్తి నేను. పర్వతములలోపల స్థైర్యము నేను. భూమికిఁగల గంధమాత్రము నేను. అప్పులకు సర్వరసకారణమైన రసము నేను. మిక్కిలి తేజముగల వానిలోపల సూర్యుని తేజము నేను. సూర్యచంద్ర తారకములందుఁగల ప్రభ నేను. ఆకాశమందుఁగల ప్రభ నేను. ఇంద్రియములకు విషయములందెల్లఁ బరంబయిన స్పర్శము నేను. బ్రహ్మణ్యులగు వారిలోపలబలి నేను. వీరులయం దర్జునుఁడు నేను. భూతములయుత్పత్తియు స్థితియుఁబ్రలయమును నేను. పాదముల గతియు వాక్కులయుక్తియుపాయువునుత్సర్గమును హస్తమును పాదనమును, ఉపస్థము నానందమును ననెడి యీ యైదుకర్మేంద్రియవ్యాపారములును కన్నులదర్శనమును జెవుల శ్రుతియురసనము నాస్వాగమును (ఘ్రాణము నాఘ్రాణమును, త్వక్కు స్పర్శమున నెడి యీ యైదుజ్ఞానేంద్రియవ్యాపారములును నేనే. సకలమయిన యింద్రియములకును నింద్రియము (నిర్వాహకుఁడను) నేనే.

* ఓజస్సు అనఁగా ఇంద్రియపటుత్వము. సహస్సు అనఁగా ధారణసామర్థ్యము. బలమనఁగా శరీరబలము.

పృథివియు వాయువు నాకాశమును నప్పులును జ్యోతియు నేను. వీని కెల్లఁ గారణమయిన యహంకారమును మహత్తత్త్వమును నహంకార వికారములయిన యేకాదశేంద్రియములును నచిత్తు సమష్టియు చిత్తుసమష్టియు రజస్సును సత్త్వమును దమస్సును బరంబగు ముక్తాత్మస్వరూపమును నేనే. నేను గేవల మీతత్త్వములే కాక వీని గణనమును వీనిలక్షణముల యొక్కయు దాని వలన నా యా వస్తువుల స్వరూపస్వభావములు గలరూపున నిశ్చయించునట్టి జ్ఞానమును నేనే. లోపలఁ బ్రవేశించునట్టి యీశ్వరుఁడయిన నేనును నాకు శరీరమైన జీవుఁడును సత్త్వాది గుణములును సమష్టివ్యష్టిరూపములయి సర్వకార్యరూపములై యాగుణముల కాశ్రయములై యున్న యచిద్ద్రవ్యములునుదప్ప మఱియొక్క వస్తువు గలుగదు. * అన్నియు చిత్తు నచిత్తు నీశ్వరుఁడునను మూఁడుతత్త్వము లగును. చిదచిత్తులెల్ల మదాత్మకములై నానియమమునకులోనై యుండును. నేను నెంతో కాలమునకేని భూమియందలి పరమాణువులను లెక్కపెట్టుదునుగాని యట్లే నా విభూతులను లెక్కపెట్టనేరను. నేను సృజించునట్టి యండములే కోట్లకొలఁది ననంతములై యుండఁగా నందలి నా విభూతులను లెక్కింప నలవియగునా? వర్చస్సును కాంతియుఁ గీర్తియు సంపత్తియు లజ్జయు సత్పాత్రదానమును, సౌందర్యమును భాగ్యమును వీర్యమును నోర్పును వస్తుతత్త్వజ్ఞానమును, హితాహితపర్యాలోచనమును నెందుఁగలవో యది యంతయు నావిభూతియే యగును. నీకు నావిభూతులను వీనిని

* 'న తదస్తి వినాయత్స్యాన్మయాభూతంచరాచరమ్' అను భగవద్గీతార్థ మిట యనుసంధింపవలయును.

సంక్షేపమున నన్నింటిని జెప్పితిని. ఇవి యెల్ల నాసంకల్పమాత్రమునఁ బుట్టినవి యని వేదము కలరూపునఁ జెప్పుచున్నది. కనుక వాక్కును జెడుమాటలు పలుకనీక నిగ్రహింపుము. మనస్సు చెడువిషయములను ధ్యానింపకుండునట్లు నిగ్రహింపుము. ప్రాణములను దుష్టాన్నాదులచేతఁ బోషితము గాకుండునట్లుగాని పూరకకుంభకరేచకాద్యుపాయముచేతఁగాని నిగ్రహింపుము. ఇంద్రియములను నిగ్రహింపుము. ఆత్మను నపాయములందుఁ బ్రవర్తింపనని నీయంతట నీవే నిగ్రహింపుము. ఇట్లు చేయుదువేని మరల సంసారమార్గమునకు రావు. ఎవఁడు వాక్కును మనస్సును జక్కఁగా నిగ్రహింపఁడో వాఁడు బుద్ధిమంతుఁడయినను యతియైనను వాని వ్రతమును దపమును దానమును బచ్చికుండలయందలినీ రొలుకుచుండునట్లుండునే కాని గుదురుగా నుండవు. కాఁబట్టి వాక్కును మనస్సును బ్రాణములను నాభక్తితోఁగూడిన బుద్ధిచేత నిగ్రహింప వలయును. అట్లు నియమింపఁగా మోక్షోపాయము సంపూర్ణమగుచున్నది. ఇది పదియాఱవయధ్యాయము.

శ్రీకృష్ణుఁడు బ్రహ్మచారిగృహస్థధర్మముల నుద్ధవునకుఁ బ్రతిపాదించుట.

ఉద్ధవుఁడు—తమ తమ వర్ణాశ్రమములకు ననుగుణములయిన యాచారములం బ్రవర్తించుచుండు మనుష్యులెల్ల వారికి నీవు నీప్రాప్తికి సాధనమైన ధర్మమును (నీభక్తిని) జెప్పితివి. అరవిందాక్షా! తమతమవర్ణాశ్రమములకు ననుగుణమయిన ధర్మముల నేప్రకారము ననుష్ఠించుచు వచ్చిన యెడల మను

ష్యులకు నీయందుభక్తి గలుగును ? ఆయనుష్ఠించు ప్రకారము ను నాకుఁ జెప్పుము. ఉపదేష్టలగు వారి పరంపరవలనఁగదా యది తెలియవలెను. నన్నడిగెదవేల యందువా ? మహాబాహూ ! ప్రభూ ! తొల్లిపరమం బయినసుఖరూపం బగు నా ధర్మమును నీవు హంసరూపమున బ్రహ్మకును సనకాదులకును నుపదేశించితివి గదా ! అమిత్రకర్శనా ! ఆధర్మమును నీవు మున్నులోకమునందుఁ జక్కఁగా నేర్పఱచితివి ఇంతకుమిక్కిలి యుఁ బెద్దకాలమయినది. కాఁబట్టి యది మనుష్యలోకము నం దిపుడు బహుళతరముగా లేక విచ్ఛిన్నమయి యున్నది. అచ్యుతా ! ఆధర్మమును జెప్పువాఁడును జేయువాఁడును, గాచువాఁడును నీకంటె మఱి యొక్కఁడు భూలోకమందుఁ గలుగఁడు. విద్యలన్నియువిగ్రహములు దాల్చి యున్నబ్రహ్మసభయందును గలుగఁడు. ఇట్లా ధర్మమునకుఁ గర్తయు రక్షకుఁడునుఁబ్రవక్తయునగు నీవీభూతలమునుదిగవిడిచిపోయితివేని, మధుసూదనా! అది యెంతయు నశించిన దగును. అప్పుడు దాని నెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు ? కావున నీవే యుపదేశింపవలయును. సర్వధర్మజ్ఞా ! అట్లు ధర్మమునకుఁ గర్తయు వక్తయు రక్షకుఁడు నగు నీవు మాకు నీ భక్తి యనెడు ధర్మ మెట్టి యంగములతోఁ గూడినదో, యేయాశ్రమికి విధింపఁబడినదో దానిని, నా స్వామీ ! నాకుఁజెప్పుము' అనెను. శ్రీశుకుఁడు—ఇట్లు తన భృత్యులయందు ముఖ్యుఁడయిన యాయుద్ధవుఁ డడుగఁగా భగవంతుఁడు వారి ప్రీతుండై మనుష్యుల క్షేమముకొఱకు సనాతనములగు ధర్మములను జెప్పువాఁడయ్యెను. భగవంతుఁడు—లోకహితైకకారియగు నీవడిగిన యీప్రశ్నముధర్మయుక్తమయినది.

వేలన నిది తమ తమ వర్ణాశ్రమముల కనురూపమయిన యా చారములుగల మనుష్యులకు (జ్ఞానానుష్ఠానాదులచే) ముక్తి సాధకమైనది. భక్తియోగము ననుగ్రహించునదియై వర్ణాశ్రమా నుగుణమయిన ధర్మమును నావలన నెఱుంగుము. మొట్టమొదటఁ గృతయుగమందు మనుష్యులవర్ణము హంస (బ్రాహ్మణవర్ణమని) యని చెప్పఁబడెను. అదియొకటే వర్ణమవు డుండెను గాని తక్కిన క్షత్రియాదివర్ణములు గలుగవు. ఆయుగమునందు జను లా హంసత్వజాతిచేఁ గృతకృత్యులై యుండినందున దానికిఁ గృతయుగమని పేరు తెలియుదురు. అపుడు ప్రణవము మాత్ర మే వేదముగా నుండెను. ధర్మమునకు మనోవిషయుఁ డగు నేను వృషరూపమునఁ జతుష్పాదములనుంటిని గాని, క్రియావిశేష ములగు యజ్ఞాదులు గలుగవు. అపుడు వారు కేవలము యోగనిష్ఠులై యుండి నిరస్తనిఖిల దోషుండ నగుట హంసుండ (శుద్ధుఁడ) నగు న న్నుపాసించిరి. దానివలన వారు కల్మష ములను వీడి నావలె హంసులై యుండిరి. మహాభాగా! పిదపఁ ద్రేతాయుగము ప్రవేశింపఁగా నాహృదయమందుఁగల ప్రణవమునుండి ఋగ్యజుస్సాములనెడిమూఁడవయవములు గల వేదవిద్య ప్రాదుర్భవించెను. అత్రయీవిద్యవలననుండి హోతయు నధ్వర్యువును నుద్గాతయు ననుసంధించుటచే మూఁడురూపము లైనఋగ్యజు స్సామ మంత్రములు గల యజ్ఞము నేనుగా నుం టిని — అనఁగాఁ ద్రేతాయుగము మొదట యజ్ఞాదులగు ధర్మములును వానికి విధాయకములయిన వేదములును గలిగి యుండెను. బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు వైశ్యులు శూద్రులు ననెడి నాలుగు వర్ణములు విరాట్టునఁబడు ననిరుద్ధుని

వలనఁ బుట్టిన చతుర్ముఖునివలన నతని * ముఖమునుండి యు, బాహువులనుండియు, నూరువులనుండియుఁ, బాదముల నుండియుఁ బుట్టిరి. వారికి, వారి వారి ధర్మములే తెలుపునట్టి లక్షణము. చతుర్ముఖశరీరమునఁ డయిన నాజఘనమునుండి గృహా స్థాశ్రమమును, హృదయమునుండి బ్రహ్మచర్యమును బుట్టెను. వక్షస్థలమునుండి వానప్రస్థముపుట్టెను. శిరస్సును సన్న్యాస మాశ్రయించెను. వర్ణములకు జన్మదేశములయినముఖబాహూ రుపాదములను నాశ్రమములకు జన్మభూములయిన జఘనహృ దయ వక్షశ్శిరస్సులనును (అనఁగా ముఖాదుల ధర్మములను) మనుష్యుల ప్రకృతు లనుసరించునవయ్యెను. కాఁబట్టి నీచ ములగు జన్మదేశములచేతఁబ్రకృతులునీచములును, నుత్తమము లయిన జన్మప్రదేశములచేత నుత్తమములునయ్యెను. శమము, దమము, తపస్సు, శౌచము, సంతోషము, క్షమ, ఆర్జవము, మద్భక్తి,దయ,సత్యము ననెడియివి బ్రాహ్మణ ప్రకృతులు (స్వభా వములు). తేజస్సు, బలము, ధృతి, శౌర్యము, తితిక్ష, ఔదా ర్యము, ఉద్యమము, స్థైర్యము, బ్రహ్మణ్యము, ఐశ్వర్యముననెడి యివి క్షత్త్రియస్వభావములు. ఆస్తిక్యము, దాననిష్ఠ, దంభము లేమి, విప్రసేవనము, ధనముగూర్చుటయందుఁ జాలునని తుష్టి నొందకుండుటయును, నివి వైశ్యుని స్వభావములు. ద్విజులకును గోవులకును దేవతలకునుమాయములేక శుశ్రూషసేయుటయు, దైవికముగా లభించినదానితో సంతోషమును, శూద్రస్వభావ

* ఇచట బ్రాహ్మణాదులు వైరాజుఁడగు చతుర్ముఖునిముఖాదులవలన పుట్టిరనఁగా ముఖాది వ్యవహారములకు వేదప్రవచనాదులు చేయువారయి పుట్టిరని వీరరాఘవుల మతము.

ములు. అశౌచమును సబద్ధమును దొంగతనమును నాస్తిక్యమును గారణములేని కలహమును గామమును గ్రోధమును ధనమందలి తృష్ణయు, వర్ణాశ్రమములు లేని చండాలాదుల స్వభావములు. అహింసయు సత్యమును దొంగతనము లేకుండుటయుఁగామక్రోధలోభములు లేకుండుటయు, భూతములకు హితమును బ్రియమును జేయఁ బాటుపడుటయు, ననునివిసర్వవర్ణములవారికి నగు ధర్మములు. ద్విజుఁడు గర్భాదానము మొదలగు సంస్కారముల క్రమమున, నుపనయనమనెడు రెండవజన్మమును బొంది గురుకులమందు వాసము చేయుచు జితాంతఃకరణుఁడై వేదమును నధ్యయనము చేయుచున్నాఁడు. అట్టితనయాశ్రమమునకుఁ జెప్పఁబడిన వ్రతములందు నియతుఁడై యుండును. మఱియు నతఁడు మేఖలయు నజినమును దండమును నక్షసూత్రమును యజ్ఞోపవీతమును గమండలువును దాల్చి యభ్యంగనాదులు లేనందున వెండ్రుకలు జడలుగట్టఁ, బల్లుగాని వస్త్రములుగానితోమక, వేడుకకు నెత్తినిపచ్చనివస్త్రములను ధరింపక, గుశలను దాల్చి యుండవలయును. మఱియు స్నాన భోజన హోమములందును జపమునను మూత్రపురీషోత్సర్జనమునందును మౌనియై యుండవలయును, చంకలయందును మొలయందునుగల వెండ్రుకలను నఖములను ద్రుంపరాదు. అతఁ డెప్పుడుగాని బుద్ధిపూర్వకముగా రేతస్సు నొలుకరాదు. అతఁడు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును దాల్చి గృహస్థుఁడును గాకుండుటచే నొకప్పుడు రేతస్సును నొలుకునేని యపుడు జలములందవగాహనము చేసి, ప్రాణాయామము గావించి సావిత్రి నష్టోత్తరసహస్రము జపింపవలయును. వాఁడు రెండు సంధ్య-

లయందును శుచియై * యగ్నిని అర్కుని ఆచార్యుని గోవు
లను విప్రులను గురువులను వృద్ధులను దేవతలను నుపాసింప
వలయును. మఱియు సమాహితచిత్తుఁడును మౌనియునై సంధ్య
యందు సావిత్రిని జపింపవలయును. వాఁడాచార్యుని నన్నుఁగాఁ
దెలియవలయును. అతని నొకప్పుడు నవమానింపరాదు. అతని
యందొక మనుష్యుఁడనియసూయఁ జూపరాదు. గురువు సర్వదేవ
మయుఁడుసుమీ! ఆచార్యుని రేపును మాపు నుపాసింపవల
యును. తాను భిక్షింపఁగా దొరకిన యన్నమునుగాని మఱి
దేనినిగాని గొనిపోయి యాచార్యునకు నివేదింపవలయును.
అంత నాయాచార్యునను జ్ఞను గొని తాను దానిని నుప
యోగించుచు వాఙ్నియమము గలిగియుండవలయును. ఆచా
ర్యునికి దాసునివలె శుశ్రూషచేయుచు నతనిని సదా యుపాసిం
పవలయును. అతఁడు పోవుచుండఁగాఁ బిఱుందఁబోవలయును;
పరుండఁగాఁ దగ్గఱఁ బరుండియు, కూర్చుండఁగా దాపుగాఁ
గూర్చుండియు నుండవలయును. చేతులుమోడ్చి యతని
నియోగము నెదురుచూచుచు మిక్కిలి దవ్వుగాక యుండునట్లు
నిలుచుకొనియుండవలయును. ఇట్టివ్రతముగలవాఁడై భోగ
ములుమాని యధ్యయనము సమాప్తమగువఱకు నవిచ్ఛిన్న
ముగా నావ్రతమును ధరించి గురుకులమున వసించియుం
డవలయును. ఈబ్రహ్మచారి వేదాధ్యయనాది కర్మములకు ఫలం
బగు బ్రహ్మలోకము నారోహింపఁ గోరునెడల నపుడు స్వాధ్యా

---

* అగ్నిని అగ్నిహోత్ర హోమముచేతను, సూర్యుని సూర్యమండలాం
తర్వర్తి పరమపురుష ధ్యానముచేతను, గోవులను గడ్డి మొదలగునవి యిచ్చుట
చేతను, గురువులఁ బ్రణామాదులచేతను, నుపాసింపవలయును.

యమునకై బ్రహ్మచర్య వ్రతమును దాల్చియు గురువునకు
దన దేహమధీనముగావింపవలయు. ఇట్లు చేసిన నేనై ప్రీతుఁడగుదు.
అగ్నియందును గురువునందును దనయందును దక్కిన సర్వభూ
తములయందును నున్న పరముండగునన్ను—భేదబుద్ధిలేక
బ్రహ్మచర్యవ్రతముచేత వర్చస్సు వెలుఁగుచుండ నకల్మషుండై
యుపాసింపవలయును. మఱి బ్రహ్మచర్యుఁడు గృహస్థుఁడుగానం
దున స్త్రీలనుజూచుటయుఁ దాఁకుటయు వారితో మాటలాడు
టయుఁ బరియాచకములాడుటయు మొదలగువానిని వర్జింపవల
యును. ఒండొంటిని రతియందుఁ గలసియున్న ప్రాణులను బశు
పక్ష్యాదులను నయితము చూడకుండవలయును శౌచమును
నాచమనమును స్నానమును సంధ్యోపాసనమును (మనో
వాక్కాయములు లొక్కటిగా నుండుటయనెడి) ఆర్జవమును
దీర్థసేవయు గాయత్రి మొదలగువానిని జపించుటయుఁ, దాఁక
రానివానిని భక్షింపఁదగనివానిని మాటలాడఁగూడనివానిని
వర్జించుటయు, నమస్తభూతములందును నుదాత్మకములనెడి
[1] మనోవాక్కాయములసంయమము, ననెడి యివి యాశ్రమ
ములకన్నిటికిని సామాన్యముగాఁ బ్రయుక్తములయిన నియ
మములు. కులనందనా! ఇట్లు బ్రహ్మచర్య వ్రతమునుదాల్చి వేద
ములను దదర్థములను నధిగమించి, వేంద్రమయి యెడతెగని
తపస్సుచేత నగ్నివలె జ్వలించుచు, నాయందలి భక్తియోగ
మును లభించి దానివలననే నన్నుఁబొందుటకుఁ బ్రతిబంధక

1. మనస్సు సంయమమనఁగా అసత్తగు వానిని ధ్యానింపకుండుట. వాక్సం
యమమనఁగా అనృతము లాడకుండుట. కాయసంయమమనఁగా నిషిద్ధభోగ
ములు లేకుండుట.

ములగు కర్మవాసనలను దగ్ధముగావించి దేహాంతమందుఁ బ్రకృతి సంబంధ మనెడి మాలిన్యము వీడి నిర్మలుఁడై ముక్తుఁ డగుచున్నాఁడు. బ్రహ్మచారి విద్యను సమాప్తము చేసిన పిదప వేదవేదార్థములను నెఱింగి మఱి యొకయాశ్రమమును బ్రవేశింపఁగోరినపుడు గురువునకు దక్షిణయొసంగి గురువు ననుజ్ఞఁ బొంది సమావర్తనంబను స్నానము చేయవలయును. *పిదప నతఁడు గృహస్థాశ్రమమునైనను వానప్రస్థాశ్రమమునయినను బొందవచ్చును. వాఁడు ద్విజోత్తముఁ (బ్రాహ్మణుఁ) డగునేని, సన్న్యసింపవచ్చును. నాభక్తుఁడగు ద్విజుండొకయాశ్రమమునుండి మఱియొక యాశ్రమమును బొంద వచ్చును గాని యేయాశ్రమము ననుష్ఠింపక యూరక త్రిమ్మరుచుండరాదు. అందు గృహస్థాశ్రమమును గోరినవాఁడు తన కంటె వయస్సునందుఁ జిన్నదియు దుష్టురాలు గానిదియుఁ దనకు సజాతీయురాలు నయినదియుఁ దన కనురూప యైనదియు నగుభార్యను బెండ్లాడవలయును. మొదట నతఁడు సవర్ణురాలిని బెండ్లాడి పిదప నితరవర్ణపు వారిని బెండ్లాడఁదగును. మఱి యజ్ఞమును నధ్యయనమును దానములును ద్విజన్ములెల్ల వారికిని గలవు. అందుఁ బ్రతిగ్రహమును నధ్యాపనమును యాజనమును బ్రాహ్మణునికి మాత్రమే కలిగి యుండును. బ్రాహ్మణుఁడందుఁ బ్రతిగ్రహమునుదనతపస్సునకును దేజస్సునకునుయశస్సునకును విఘాతుకముగాఁ దలఁచునేని తక్కిన యాజనాధ్యాపనములు రెంటిచేత బ్రతుకవచ్చును. వానియందుదోషముగలదని

* దీనివలన బ్రహ్మచర్యము నుండియే చక్కఁ మూఁడవ నాలుగవ యాశ్రమమును గూడఁ బొందవచ్చునని తెలియుచున్నది.

చూచునేని, [1]శిలములచేతఁగాని జీవింపవచ్చును. బ్రాహ్మణునికిఁ గలయీదేహముక్షుద్రములగు కామములకై యేర్పఱుపఁబడదు అదియిహమందు మిక్కిలియుఁ గాయక్లేశరూపమగుతపస్సుచే యుటకును మృతినొందినపిదప ననంతసుఖములను బడయుటకు నై యేర్పడియున్నది. వాఁడుశిలోంఛవృత్తిచేతఁజిత్తమునసంతుష్టినొంది నైర్మల్యమును గలిగించునదియు మహాఫలంబయినదియును నిజవర్ణాశ్రమోచితమునగు ధర్మము ననుష్ఠించుచు నాయందు మనస్సును సమాహితము చేసియుండునది. గృహమందే యుండినను భోగములయం దాసక్తుఁడుగాక సంసారక్లేశములశాంతి(ముక్తి)ని బొందుచున్నాఁడు. శిలాదులచేతఁ గ్లేశపడుచున్నవాఁడును మత్పరాయణుండు నగు విప్రునికి నెవరు జీవనము గలిగింతురో వారిని నే నాపదలనుండి వేగముగా, నావ సముద్రమునుండి యుద్ధరించునట్లు లుద్ధరింతును. రాజయిన వాఁడు, తండ్రి బిడ్డలనుంబోలె సమస్త ప్రజలను నుద్ధరింపవలెను. తన్నుఁదనచేతనే యుద్ధరించుకొనవలెను. ఇట్లుగజపతిగజములనుంబోలెఁ దన్నునుబరులనునుద్ధరించుకొనవలయును. ఇట్లు చేయునట్టిరా జిందుఁ దనకుఁగల యశుభముల నెల్ల విదిల్చికొని సూర్యునివలె మెఱయుచున్న విమానము నెక్కి యింద్రునితోడ మోదమునొందుచున్నాఁడు. విప్రుఁడుశిలోంఛవృత్తిచేతజీవనము చేయనేరక కష్టపడుచున్నచో, నతఁడు వణిజవృత్తిచేఁ నందును నిషిద్ధములగు లవణమాంసాదులను గాక తమ వ్యవహారమున కనుగుణములయిన తృణకాష్ఠాదులను నంగడి సరకులను

---

1. శిలమనఁగా పొలమునందుసొంతకాఁపు విడిచిపెట్టినధాన్యకణికలు. దానినే దినిబ్రతుకుట శిలవృత్తి.

విక్రయముచేసి,బ్రతుకు దొరకకున్న యెడలను గడపికొనవచ్చు
ను. అప్పటికిని నాపద పయికొననేని ఖడ్గముగొనిక్షత్రియవృత్తి
చేతఁగానిబ్రతుకవచ్చును. కాని,కుక్కవలె నీచవర్ణములవారిని
సేవించుటచేత నట్టి యాపదలను నేవిధముననుగడపుకొనరాదు.
రాజన్యుఁ డగువాఁడు వైశ్యవృత్తిచేతఁ గాని వనమార్గ
మందు వేఁటలాడుటచేతఁ గాని యదియునుగూడక పోయెనా
బ్రాహ్మణవృత్తి చేతఁగాని యాపదయందు జీవింపవలయును
గాని గుక్కవలె నీచవర్ణముల సేవించి యెట్లును బ్రతుకరాదు.
వైశ్యుఁడు నట్టి సమయమున శూద్రవృత్తిని వర్తింపవచ్చును.
శూద్రుఁడునుదంతువులు పేనుట చాపలల్లుట మొదలగుపనులు
చేయవచ్చును. వీరందఱును నట్టి యాపదనుండి విడివడిన పిదప
నితరవర్ణముల కర్మములు తమకు నింద్యములు గాన, యట్టి
కర్మములచేత నెంతమాత్రము జీవింపరాదు. వేదాధ్యయన
ముచేతను(బ్రహ్మయజ్ఞాదులచేతను)స్వధచేత(తాష్టకాదిశ్రాద్ధము
లచేతను) స్వాహాచేతను (యాగహోమాదులచేతను)బలియన్న
ము మొదలగువానిచేతను దనకలిమి సొంపునకుఁదగినట్లు వరు
సగా ఋషులను పితృదేవతలను దేవతలనుభూతములనును మచ్ఛ
రీరభూతము లయినవానిని బ్రతిదినమును యజింప వలయును.
తానేమియుఁబాటువడక దైవికముగా లభించినట్టిధనములచేతఁ
గాని పరిశుద్ధమైన ధనముచేతఁగాని తనవృత్తిచేత గడించిన
దానిచేతఁగాని, పోష్యులగు వారిని బీడింపకయె నన్నుయజింప
వలయును.యజ్ఞములననుష్ఠింపవలయును. గృహస్థుఁడగువాఁడు
ను భార్యాపుత్త్రాదుల యందు మమత నుంపరాదు. దేహముఁ
దన్నుగాఁ బ్రమాదపడరాదు. వాఁడు తత్త్వ స్వరూపము నెఱిం

గినవాఁడై తాను గన్నారఁ జూచువానివలెనేచూడనివి (అదృష్ట ములు) అగు స్వర్గాదులనుగూడ నశ్వరములుగాఁ గనుఁగొన వలయును. పుత్త్రులు పెండ్లములు ఆప్తులు బంధువులు మొద లగువారితోడి పొత్తు చలిపందిరియందలి బాటసారుల పొత్తు వంటిదే కాని మఱియొకటి గాదు. నిద్ర రాఁగా స్వప్నము వచ్చును. నిద్ర పీడఁగా స్వప్నమును మాయును. అట్లే దేహము కలిగిన వెంటఁ బుత్త్రాదులు గలుగుదురు. అది వీడఁగా వారును వీడుదురు. ఇట్లు దృష్టాదృష్టములు రెండును ననిత్యములగుటఁ బరామర్శించి సమాహితుఁడై గృహములయం దొకయతిథి వలెఁ దానుదాసీనుఁడై వసించుచు నహంకార మమకారములు విడిచి యాగృహములం దాసక్తుఁడుగాకుండవలయును. మఱియొక గృహస్థునకు విహితములయిన యజ్ఞాదికర్మములచేత నారా ధించి భక్తిమంతుఁడై యావజ్జీవము గృహాశ్రమమందే యుండ వచ్చును పుత్త్రవంతుఁ డయినయెడల వానప్రస్థుఁడుగావచ్చును. లేక సన్న్యసింపవచ్చును. ఎవ్వఁడు గృహమందు బుద్ధి దగులు కొలిపి దారపుత్త్రధనేషణలచేత నాతురుఁడై స్త్రీలకు వశ్యుఁడగు నో యట్టివాఁడు బుద్ధిచెడి నేను నాదియనెడియభిమానములచేత మూఢుఁడై బంధమునొందును. వాఁడు 'అయ్యో! వృద్ధులైననాతలి దండ్రులును బసిబిడ్డల తల్లియగు నాయిల్లాలును గన్నబిడ్డలును నేను లేనియెడల దిక్కుమాలిన వారగుదురే! అట్లు వారు దుఃఖితులై యెట్లు బ్రతుకఁగలరు?' అని యిట్లు గృహాదుల యందుఁ దలంపులు మల్లడిగొనుటచేఁ జిత్తము తత్తరపడఁ గా, బుద్ధిచెడి విషయ భోగమునందుఁ దృప్తినొందక యా గృహాదులనే తలంచుకొనుచు మృతుఁడై యంధతమ

న్నను (మిక్కిలి శాంతమనంబయిన జన్మమును) బొందుచున్నాఁడు. ఇది పదియేడవయధ్యాయము.

—:శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవునకు వానప్రస్థాశ్రమ ధర్మములను జెప్పుట.:—

శ్రీభగవంతుఁడు-వానప్రస్థుఁడు కాఁగోరినవాఁడు భార్యను బుత్రులకప్పగించికాని, భార్యను గూడఁ దోడ్కొనికాని, వనమునకుఁ బోయి జితేంద్రియుఁడై యాయువునందు మూఁడవ భాగమంతయు (డెబ్బదియేనవయేఁడు వఱకు) వసించి యుండవలయును. అడవియందు బుట్టినవియు శాస్త్రవిహితములయినవియు నగు కందమూల ఫలముల చేత జీవనము గావించుకొనవలయును. వల్కలములను, నది లేనిచోఁ దృణములనో పర్ణములనో యజనములనో వస్త్రములుగాఁ గట్టుకొనవలయును. కేశములు రోమములు నఖములు గడ్డములు మీసలు మొదలగు మలములు ద్రుంచిపుచ్చరాదు. పలుదోమ రాదు. నిత్యము మూఁడు కాలములు జలమునందుఁ గ్రుంకవలయును. తృణాదులు పఱచిన భూమిపైఁ బరుండవలయును. మండువేసవియందుఁ బంచాగ్నులచేతఁ దనకుఁ దాపము గావించుకొనవలయును. వర్షాకాలమునందు జడివానలయందు దోఁచి యుండవలయును. శిశిరమునందు నీళ్లలోఁ గుత్తుకబంటి మునిఁగి యుండవలయును. ఇట్టి వృత్తి గలిగి తనతన వర్ణాశ్రమమున కుచితమయిన తపము నొనరింపవలయును. కందమూలముల నగ్నిచేతఁ బక్వములు గావించి భుజింపవలయును. ఫలములను గాలముచేతఁ బక్వములయిన వానిని భుజింపవలయును. నివ్వరి ధాన్యములను ఱోటిచేతఁగాని ఱాతిచేతఁగాని దంచుకొనవలయును. దంతములే ఱోలుగాను గొనుట (యనఁగా దంతము

లతోనే ధాన్యమును జక్కఁబెట్టుకొనుట) దగును. తన జీవనమునకు సాధనమయిన కందమూలాదులను తానే తెచ్చుకొనవలయును గాని మఱియొకరిచేఁ దెప్పించుకొనరాదు. దేశకాలముల బలిమిని దెలిసికొని కాలాంతరమునఁ దెచ్చిన దానినపుడు వానప్రస్థుఁడుగయికొనరాదు. వన్యములగునీవారాదులచేతఁ గాలచోదితములయిన యగ్రయణాదులగు చరుపురోడాశాదుల నిర్వహింపవలయును. శ్రౌతపశువగు భాగము మొదలయినవానిచే నన్నుయజింపరాదు. వైదికవాక్యములందు, మునికిఁగూడఁ నగ్ని హోత్రమును దర్శమును పౌర్ణమాసమును జాతుర్మాస్యమునువిహితములయియున్నవి. కనుక వానియందలికర్మముచేత నన్నువానప్రస్థుఁడ రాధింపవలయును. ఇట్లుముని, నాడులు దేహమంతయు వ్యాపించి యుండగా, జీవితకాలమంతయు నాచరించిన తపస్సుచేతఁ దపోమయుం డగు నన్నారాధించి (యనఁగా యావజ్జీవము ఫలాభిసంధిలేక స్వధర్మనిష్ఠుఁడై మద్భక్తియుక్తుఁడై యుండి) యీలోకమును విడిచి దేహాంతమందు నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. మిక్కిలి కష్టముచేతఁ గావించిన యీతపస్సు నిశ్శ్రేయసమునకు సాధనమైనది. ఇట్టి మహనీయమయిన తపమును మిక్కిలి యల్పమయిన కామమునకు నుపయోగించిన యెడల నట్టి వాని కంటె మూర్ఖుఁ డెవఁడు గలఁడు? ఈవానప్రస్థుఁడు తనకు నియమంబయిన స్వధర్మమందు సమర్థుఁడు గాక ముదిమిచేతఁ గంపము నొందినపుడు, ఆ పావనీయాదు లయిన యగ్నులను హృదయమం దారోపించికొని నాయందే చిత్తమిడి యగ్నిని బ్రవేశింపవలయును. స్వర్గాది లోకములు కర్మవిపాకములు గనుక నరకరూపములే య

గును. వాని యందు విరక్తి గలిగినపు డగ్నులను న్యాసము చేసి కొని ప్రవ్రజనము చేయ వలయును. వాఁడు మొదట యథా విధి నెనిమిది శ్రాద్ధములను గావించి ప్రాజాపత్యేష్టిచే న న్నారా ధించి సర్వస్వమును ఋత్విజున కొసంగి యగ్నులను దనయాత్మ యందారోపించికొని నన్నుఁ దప్పఁ దక్కినవానియం దపేక్షా రహితుఁడై ప్రవ్రజనము గావింప వలయును. విప్రుఁడు సన్న్య సించునపుడు దేవతలు దార పుత్ర బంధుజనాదుల రూపమునఁ దోఁచి 'వీఁడు మనల నుల్లంఘించి పరమపదమునకుఁ బోవునో' యని వానికి విఘ్నములు గావించుచుందురు. వాఁడు ముని యగునేని కౌపీన మొక్కటియే వస్త్రములన్నిటివలెఁ దాల్ప వలయును గాని మఱియొక్కటి దాల్పరాదు. వాఁ డాపద లే నపుడు త్రిదండమును గమండలువును దప్పఁ దక్కిన వాని నెల్లఁ ద్యజింప వలయును. చూపు వెట్టి చక్కఁగాఁ బరిశుద్ధ మైనచోటనే యడుగు పెట్టవలయును. జలమును వస్త్రము చేత వడియఁగట్టి త్రాగవలయును. సత్యము చేతఁ బరిశుద్ధముల యిన మాటలు పలుక వలయును. మనస్సుచేతఁ దగును దగదని వివేచించి యుక్తమగు దాని నాచరింపవలయును. వాక్కు నకు మౌనమును దేహమునకుఁ గామ్యకర్మముల దిగవిడుచు టయు మనస్సునకుఁ బ్రాణాయామమును దండములగును. ఇవి నాలుగనయాశ్రమము వాని కెవ్వనికి లేకుండునో వాఁడు యతిగాఁడు. ఉద్ధవా! వెదుళ్లు చేపట్టినంత యతిగాఁడు. నాలు గు వర్ణములవారి యందు భిక్షయాచరింపవచ్చును. అయినను వారియందు నభిశస్తులు పతితులు మొదలుగాఁగల నింద్యులను వర్జించి తక్కినవారినే యాచింపవలయును. మఱియు యతి

యేడిండ్లయందు మాత్రమే బిచ్చమడుగవలయును. అయిం డ్లను ముందుగా నేర్పఱచుకొన్నవిగా నుండవలయును. అంత వఱకు లభించిన దానితోనే తృప్తినొందవలయును. ప్రతిదిన మును నూరి వెలుపలనున్న నీటిపట్టునకుఁ బోయి యాచమన ముచేసి మౌనియై తాను దెచ్చిన భైక్షాన్నము నెవరేని యా చించిన యెడల వారికిఁ బంచి యిచ్చి శేషించిన దంతయును భుజింపవలయును, కాని, యంత కన్న నెక్కుడు మరలఁ బోయి తెచ్చుకొనరాదు. మఱియు దానొక్కండు నసహా యుఁడై యెందును దగులువడక లోపలి వెలుపలి యింద్రియ ములను రెంటిని నడంచి పుచ్చి యాత్మయందే క్రీడించుట యందుఁ గుతుకము గలిగి పరమాత్మయందే సంతుష్టుఁడై సమస్తమును బ్రహ్మాత్మకములని సమదృష్టి గలిగియుండవల యును. జనులు లేకయు భయము గలుగకయు నుండు చోటు వాసస్థానము గావించుకొనవలయును. మఱియు నాయందలి భక్తిచేత నిర్మలంబగు మనస్సుగలవాఁడై తనయాత్మయుఁ నావలెనే జ్ఞానైకరూపమైనదని చింతింపవలయును. తనకు బంధ హేతువును మోక్షహేతువును తత్త్వజ్ఞాననిష్ఠచేతఁ బర్యాలో చింపవలయును. ఇంద్రియములు విచ్చలవిడిగా నుంచుటయే బంధము. వాని నడంచిపుచ్చుటయే మోక్షము. కాఁబట్టి మన స్సుతోఁ గూడిన యింద్రియము లయిదింటిని నడఁచిపుచ్చి నా యందే భక్తిభావముగలిగి క్షుద్రములగు కామములైన శబ్దాది విషయములందు విరక్తుఁడై యాత్మస్వరూపము నం దపారమయిన సుఖమును బడసి చరింపవలయును. మఱియు భిక్షార్థము పురము లను గ్రామములను గొల్లపల్లెలను సాత్త్వికజనసమూహముల

నును ద్రొచ్చుచును మహియందెల్లఁ బుణ్యాగులగు దేశములను నదులను బర్వతములను వనములను నాశ్రమములను సంచరింపవలయును. వానప్రస్థు లున్నయాశ్రమప్రదేశములందు మాటిమాటికి భిక్షగొనవలయును. ఏలనఁగా వారు శిలవృత్తిచేతఁ బడయు నన్నమును దినుటచేతఁ దాను శుద్ధసత్త్వుఁడై మోహము నివర్తించి ముక్తి నొందుచున్నాఁడు కావుననే యందు మాటికి భైక్ష మాచరించుచున్నాఁడు. (కామములవలన విరక్తుఁడగుటకు నుపాయము వినుము.) ఈకనఁబడుచున్న శబ్దాది విషయజాలమును వాస్తవముగాఁ గనుఁగొనరాదు. ఏలన నవి నశించునట్టివి. దీనినిబట్టి పారలౌకికవిషయములందును జిత్తము దగులువడ కుండవలయును. ఇహపరములందలి కామములను సాధించుటకైన కార్యములనుండి విరమింపవలయును. ఇట్లు చక్కఁగా వివేకముచేత విరక్తుఁడు గావలయును. మఱియు బుద్ధి యింద్రియములు మనస్సు ప్రాణములు పంచభూతముల నెడి వీని కూడికచేతనయిన యీజంగమ శరీరము ప్రకృతి పరిణామాత్మక మని వితర్కించి బ్రహ్మాత్మకంబగు తన యాత్మస్వరూపమందే కుదురుగా నెలకొని దానినే చింతనము సేయుచు శరీరమం దాత్మాభిమానమును వదలి మరల నాశరీరము నాత్మగాఁ దలంప కుండవలయును. భగవంతుఁడే పరమప్రాప్యమును బ్రాపకమును, నామనోరథమందుఁగల తక్కిన వంతయు నతఁడే యనెడి యధ్యవసాయమే వైరాగ్యయుక్తమగు జ్ఞానము. అట్టి విరక్తిగలజ్ఞాననిష్ఠుఁడుగాని, ఫలాపేక్ష లేకుండు మధ్భక్తుఁడుగాని యుపాయము తమకు నిష్పన్నమై యుండుటం బట్టి విధిని బట్టి ప్రవర్తింపవలయు నని కాని నిషేధమునుబట్టి నివర్తింప

వలయునని కాని యొక నియతికి లోనుగాకుందురు. వారన్నియు నావిధినిషేధములను బట్టి కాక భగవత్కైంకర్యములని చేయుచుందు వారు. కనుక, వారాశ్రమములును వాని లింగములును దమ ముక్తి యుపాయమునకుఁ దోడుపడునట్టి వనుబుద్ధి గలిగి యుండరుకాని, భగవత్కైంకర్యము లని తలంచుటచే స్వరూపముతో వానిననుష్ఠించుటవదలకుందురు. అట్టివాఁడు వివేకవంతుఁడుగా నుండినను బాలకునివలెఁ గ్రీడించు చుండవలయును. నేర్పరియైనను జడునివలెఁ జరించు చుండవలయును. విద్వాంసుఁడయినను వెఱ్ఱి పట్టిన వానివలెఁ బలుకవలయును. వేదార్థనిష్ఠుఁడయినను బశువువలె (నజ్ఞునివలె) నడచుకొనవలయును. వేదవాదము లందాసక్తుఁడుగాఁదగదు. పాషండియుఁగారాదు. కేవలము తర్కనిష్ఠుఁడును గారాదు. పనికిమాలిన ముచ్చటలకుఁ గాని రచ్చలకుఁ గాని యెవరి పక్షమును జేరరాదు. ధీరుండై జనులకు భయపడరాదు. జనులను భయపెట్టుటయుఁ దగదు. దురుక్తములను సయించుకొన వలయును. ఎవరినిగాని యవమానింపరాదు. భూతపరిణామము లయిన దేవమనుష్యాది దేహములందుండెడి ప్రత్యగాత్మలయందు నెలకొనియున్న పరుండయిన పరమాత్ముఁడు, జలపాత్రములు పెక్కింటియందుఁ గనఁబడుచున్న చంద్రునివలె నొక్కఁడే యగును. భూతములకెల్లఁ బరమపురుషుఁడే యాత్మగాన దేహమును గూర్చి యెవరితోఁ గాని పశువులవలెఁబగ పెట్టుకొనరాదు. ఒకటివేళ నశనము దొరకని యెడల ధృతిమంతుఁ డగువాఁడు విషాదము నొందరాదు. ఒకప్పు డశనము దొరకెనా యందులకై యుబ్బరాదు. ఏలనఁగా నది దొరకుటయు దొరకకపోవుటయు రెండును దైవా

ధీనములగును. 'అట్లేని భిక్షయెత్తుటకుఁ బాటుపడవలసినది చాలుఁగదా' యందువా? అట్లుగాదు. ఆహారము కొఱకుఁ బాటు పడియే తీఱవలయును. దాని వలననే ప్రాణములు నిలఁబెట్టుకొనఁగూడును. ప్రాణములు నిలఁబెట్టుకొనుటవలనఁ బనయేమందువా ? దానివలనఁ దత్త్వమును విమర్శించుట గలుగుచున్నది. ఆ తత్త్వమును (అనఁగాఁ జిదచిదీశ్వరుల స్వరూపమును) దెలియుటవలన ముక్తి గలుగు చున్నది. కావున నందుల కుపయుక్తమగు ప్రాణధారణమునకై యాహారమును గొనఁ బ్రయత్నింపవలయును. తాను బాటుపడకయే దైవికముగా దొరకిన యన్నము శ్రేష్ఠమైనది. తక్కినది నికృష్టమైనది. ఆ రెంటియందు దేనినిగాని గుడువవలయును. అట్లె వస్త్రముగాని శయ్యగాని దైవికముగాఁ బ్రాప్తించినదానిని ముని యగువాఁడు గయికొనవలయును. శౌచమును, ఆచమనమును, స్నానమును మఱి తక్కిననియమములను నేను శాస్త్రమును బట్టి కాక లీల కొఱకుఁ జేయునట్లె జ్ఞానియు శాస్త్రముచేతఁగాక 'యిది కైంకర్యము నాస్వరూపమున కనుగుణమైన' దని తలఁచి చేయవలయును. ఇట్టివంటి యాచారముతోఁ గూడి యున్నవానికి బ్రహ్మాత్మకములు గాక స్వతంత్రములై వస్తువు లున్నవనుభేద భ్రాంతి గలుగదు. వానికి సర్వమును మదాత్మకములని బుద్ధి గలిగియుండునుగాన దానిచే నాభేదభ్రమము కొట్టుకడిపోవును. అయినను దేహము ముగియునంతలో నెప్పుడేనియొకప్పుడట్టితోఁచిక గలుగవచ్చును గాని, వాఁడు మదాత్మకములనెడి చూపుచేత దేహాంతమందు నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు గాన దేహాంతమం దట్టి తోఁచిక నిరవశేషముగా నివర్తించు

చున్నది. కామములకు మీఁదటిఫలములు దుఃఖములే కాన మిక్కిలి హేయములను నిశ్చయము నొందినవాఁడై యవి యనర్థావహములను బుద్ధియుఁజెంది మత్ప్రాప్తికి సాధనధర్మ మిదియని తెలియనివాఁడు మననశీలుఁడును బ్రహ్మనిష్ఠుండు నగు గురువు సన్నిధి నొందవలయును. మఱియు బ్రహ్మమును దెలిసికొనునంతవఱకును గురువునందు భక్తియు శ్రద్ధయుఁ గలిగియు యసూయమాని యతఁడే నేనని తలఁచి యాదరంబుగఁ బరిచర్య చేయుచుండవలయును. ఇంద్రియవర్గ మాఱింటిని నడంచివుచ్చక, విషయములందు మిక్కిలి యాసక్తమయిన బుద్ధిగలిగి జ్ఞానవిజ్ఞానములు రెండును లేకుండునట్టివాఁడు, త్రిదండము మొదలగు నాయాయాశ్రమ చిహ్నములను దాల్చుట, వానినిగొని బ్రతుకుటకే కాని యాయాశ్రమములను నిర్వర్తించుటకుఁ గాదు. అట్టివాఁడు తాను విశేషభూతుండని తెలియఁడు గాన తన్నును, తాను స్వతంత్రుఁడనెడి యభిమానముచేతఁ దన యాత్మయందున్న నన్నునుఁ బ్రతారించుచున్నాఁడు. కనుక సర్వాశ్రమములవారికి విహితధర్మమగు భక్తిని వాఁడు గీడ్పఱచుకొనుచున్నాఁడు. భక్తి లేమిం జేసి వానికిఁ బాపములు దూలకయె యుండును. దానిఁబట్టి వాఁడిహమునకును బరమునకును వెలియగుచున్నాఁడు. నాలుగవ యాశ్రమమువాఁడగు భిక్షువునకు నింద్రియ జయమును నహింసయు ధర్మములు. వానప్రస్థునకు శాస్త్రీయకాయక్లేశరూపమగు తపమును స్వాత్మ పరమాత్మల స్వరూపములను గనుఁగొనుటయు ధర్మములగును. గృహస్థునకు భూతరక్షయుఁ బంచ మహాయజ్ఞములును ధర్మములగును. బ్రహ్మచారికి నాచా

ర్యని సేవించుట ధర్మము. ఋతువులందుమాత్రము భార్యను బొందునట్టి గృహస్థునకు బ్రహ్మచర్యమును దపమును శౌచమును సంతోషమును భూతములందుఁ జెలిమియుఁ గలుగుచున్నవి. ఎల్లవారికిని న న్నుపాసించుట ప్రధానమయిన ధర్మము. ఎవ్వఁడు దేవతాంతరమునందు భక్తిసేయక సర్వభూతములందు మదాత్మకము లనెడి బుద్ధిగలిగి యిట్లు స్వధర్మముచేత నన్ను భజించుచున్నాఁడో వాఁ డచిరకాలముననే నాయందలి భక్తిని బడయుచున్నాఁడు. ఉద్ధవా ! సమస్తమున కుత్పత్తిలయముల పట్టయినవాఁడును, గావుననే సర్వలోకములకు మహేశ్వరుండును సమస్తమునకుఁ గారణభూతుండును, బరబ్రహ్మభూతుండు నగు నన్ను ననపాయిని యగుభక్తిచేత వాఁడు పొందుచున్నాఁడు. ఇట్టి స్వవర్ణాశ్రమ ధర్మముచేత శుద్ధం బగు సత్త్వము గలిగి నా స్వరూపమును నెఱింగిన వాఁడై జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నుఁడై విరక్తుఁ డగువాఁ డనపాయినియగు భక్తిచేత నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. వర్ణాశ్రమములు గలవారికి నాచారమనెడి యీ ధర్మము నిరూపింపఁబడినది. ఈ ధర్మము నాయందలి భక్తితోడఁ గూడిన దగునేని ముక్తికి సాధనమగును. మఱి యింతకంటె నుత్కృష్టమయిన యుపాయమును గలుగదు. సాధూ ! నీవు న న్నడిగినందులకు మనుజుఁడు తనతన వర్ణాశ్రమధర్మము ననుష్ఠించుచు భక్తితోడఁ గూడినవాఁ డగు నేని ప్రకృతిపురుష విలక్షణుం డగు నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడని నీకుఁజెప్పితిని. ఇది పదునెనిమిదవయధ్యాయము.

{ భగవంతుఁడు భక్తియోగమున కశక్తులగువారికి న్యాసము ముక్తిసాధనముగాఁ జెప్పుట. }

శ్రీభగవంతుఁడు — శాస్త్రజన్యజ్ఞానం బగు విద్యయు నుపదేశజన్యజ్ఞానం బగు శ్రుతియు ననురెండును గలవాఁడై శాస్త్ర విరుద్ధముగాని తర్కమును దెలిసి సమాహిత చిత్తుం డగువాఁ డీశరీరము ప్రకృతి పరిణామాత్మకమనియు భగవన్మాయచేత రచితం బయినదనియు నెఱింగి జ్ఞానాత్మక మయిన యాత్మ స్వరూపమును సర్వశేషియు సర్వాంతరాత్ముఁడు నగు నాకు లోనయినదిగా ననుసంధింపవలయును. జ్ఞానికిఁ బ్రాప్యము నేనే. కావున, నేనే వానికిఁ బ్రియతముఁడు. నేనే వానికిఁ బ్రాపకమును సమ్మతుఁడును. నేను దప్పఁ దక్కిన మోక్షమును గైవల్యమును మఱి తక్కినదేదియును వానికిఁ బ్రియముగాదు. జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్ను లగువారు నన్నుఁ బ్రకృతిపురుషవిలక్షణునిఁగాను గావున సర్వోత్తమునిఁగాను నా స్వరూపము నెఱుంగుదురు. కావుననే జ్ఞాని నాకుఁ బ్రియతముఁడగును. నేను లేక తాను నిలువనేరఁ డనుజ్ఞానము వానికిఁ గలిగి యుండును గాన వాఁడే నన్ను భరించుచున్నాఁడు. అనఁగా వాఁడులేక నేనును నిలువోపకయుందును. జ్ఞాన లేశముచేతఁ గలుగునట్టి శుద్ధిని, దపమును దీర్థములును జపములును దానములును మఱి పవిత్రములయిన యితరములును జేయనోపవు. ఇట్లు జ్ఞానము నిరతిశయ శుద్ధిని గలిగించునదిగావున, దానితోఁ గూడినవాఁడై యంతరాత్మ యగు నేనే ప్రాప్యమును బ్రాపకము నగుదునని యెఱింగి యుద్ధవా! జ్ఞాన విజ్ఞానసంపన్నుఁడ వగు నీవు నాయందలి ప్రేమగలిగి నన్నారాధింపుము.

జ్ఞానవిజ్ఞానము లనెడియజ్ఞములచేత జీవాత్మయం దంతరాత్మనై సర్వయజ్ఞనిర్వాహకుం డై యున్న న న్నారాధించి నన్నే ముక్తిగా మునులు మున్ను పొందినవారగుయిరి. ఉద్ధవా! 'మాయాపరిణామం బయినశరీరము నాశ్రయించి వర్తించుచున్న నీ యందు నుత్పత్తిస్థితిప్రలయము లనువికారములు శరీరసంబంధమునకు మునుపుగాని కడపటఁగాని గలుగవు మఱి యా శరీరమునకుఁ గలయీ జన్మాదులు దానికే కాని నీకుఁ గలుగవు. మఱి శరీరమునకు మొదలను గడపలను నాత్మస్వరూపముండు నట్లైనడుమను గూడ నుండును గాని శరీరమువలె వృద్ధిక్షయాదులు పొందు చుండవు. కనుక జన్మాము లచేతనమగు శరీరములకే కాని యాత్మకుఁ గలుగవు! ఆత్మనిత్యుఁడు' అనెను.

ఉద్ధవుఁడు—విశ్వేశ్వరా! 'విశ్వమూర్తీ!ఉపదేశపరంపరచేఁ బ్రాప్తించుటంబట్టి పురాణంబయినదియు వైరాగ్యముతోను విజ్ఞానముతోను గూడినదియు విశుద్ధి గలిగించునదియు నగు నీ జ్ఞానమును, విపులముగా మహనీయులకు వెదకఁ దగియుండుటం బట్టి పరమ గోప్యముగనున్న నీదు భక్తియోగమును, నాకుఁ దెలియఁజెప్పుము. ఈశా! ఘోరమయిన సంసారమార్గమందుఁ జిక్కి తాపత్రయమనెడి యెండచేఁ గొట్టువడి మిక్కిలియుఁ దపించుచున్న నాకు నమృతమును (మోక్షసుఖమును) గురియుచున్న నీ పదయుగళమనెడు గొడుగుతప్ప మఱియొక శరణము గానరాకున్నది. సంసార మనుగోతియందుఁబడి కామమనెడి సర్పముచే ఁ బట్టఁగా క్షుద్రసుఖములయందు మిక్కుటమయినతృష్ణ నొంది తాపత్రయముచేతఁ దపించుచున్న యీ జనుని నన్నుఁ గృపచేత నుద్ధరింపుము. మఱి యపవర్గబోధకములగు వాగమృ

తములచేత మహానుభావా! తదుపు'మనెను. శ్రీభగవంతుఁడు-తొల్లిరాజయినయజాతశత్రుఁడు యుధిష్ఠిరుఁడు మేమెల్లవారును వినుచుండఁగా ధార్మికాగ్రణ్యుఁడయిన భీష్ముని నడిగెను. భారత యుద్ధ ముడిగినపిదప నా రాజు సుహృదులను బంపుటకు విహ్వలుండై పెక్కులు ధర్మములు విని పిదప మోక్షధర్మముల నడిగెను. భీష్మునిముఖమువలననుండి విన్నట్టి యా ధర్మములను నీకుఁ జెప్పుచున్నాను అవి, జ్ఞానముతోను విజ్ఞానముతోను వైరాగ్యముతోను శ్రద్ధతోను భక్తితోను గూడియున్నవి. ఈ కనుపట్టుచున్న దేవమనుష్యాది శరీరములయందు శబ్దము స్పర్శము రూపము రసము గంధము విసర్గము శిల్పము గతియుక్తి యనెడి తొమ్మిదియు,నింద్రియములు పదునొకొండును, మహాభూతము లయిదును, సత్త్వాదిగుణములు మూఁడును, ననెడి యీపదార్థములనుజ్ఞానైకాకారములయిన యాత్మవస్తువులను మచ్ఛేషత్వమే స్వరూపముగాఁ గల జీవస్వరూపమును గనుఁగొనుటయె-అనఁగా ప్రకృతిపురుషస్వరూప వివేచనమే-జ్ఞానమని నేను నిశ్చయించితిని.ఆట్టి ప్రకృతిపురుషులకు విలక్షణుఁడును నొక్కఁడును నగు నన్నె యుపాయముగాఁ గొని నాస్వరూపమును బొందవలయుననుటయె విజ్ఞానము. మఱి యీవిజ్ఞానముచేతఁ ద్రిగుణాత్మక ప్రకృతి పరిణామము లయిన దేహములకే జనస్థితి వినాశములు గలుగుచున్నవని కనుఁగొనవలయును. ఆత్మస్వరూప మొకదేహమునుండి మఱియొక దేహమునకుఁ బోవునపుడు మొదటను నడుమను గడపలను దానిని వెంబడించి పోవుచుండును. మరల నాశరీరము ప్రళయమొందినపుడది తానేకరూపమున శేషించి యుండునే కాని కూడఁ

బ్రలయమునొందదు. ఇట్లు వికారమునొందక యుండునట్టిదే యాత్మస్వరూప మని విమర్శించుటయు జ్ఞానంబగును. శ్రుతి ప్రత్యక్షము * ఐతిహ్యము అనుమాన మనెడి యీ నాలుగు ప్రమాణములచేతఁ బ్రమితములగు నా యాకర్మముల ఫలములందుఁ బూర్వోక్తమగు జ్ఞానముగలవాఁడు విరక్తినొందుచున్నాఁడు. ఇదియె వైరాగ్యము కర్మములకుఁ గలఫలము లొక్కరూపున నెలకొనియుండవు. మఱి యవి తారతమ్యము గలవియు వికారములతోఁగూడినవియునై వినాశము నొందుచుండును గాన వానివలననుండి విరక్తిగలుగుచున్నది. ఇట్లు కర్మము లొక్కతీరుగాక వికారము నొందుచుండుటవలన దృష్టములవలె నదృష్టములును బ్రహ్మాధిపత్యమువఱకును సమస్తమును శ్రుత్యాదులచేఁ బొందు కర్మ ఫలములు నశ్వరములు; కావున నే యమంగళములు దుఃఖగర్భము లని జ్ఞానియగువాఁడు గనుఁగొనవలయును. అనఘా! నాయందు మిక్కిలియుఁ బ్రీతి గలిగియున్న నీకు భక్తియోగమును సపరికరముగా మును పే చెప్పితిని. కాన యిపు డుపదేశింపవలసినదిలేదు. ఇప్పుడు చెప్పఁబడినభక్తియోగకారణములలో నుత్కృష్టమైయంతరంగకారణ మగుదానినిఁజెప్పెదను. ఎప్పుడు నమృతతుల్యంబయిననాకథలను వినుట మొదలగువానియం దాదరమును, సంతతము నాగుణము గీర్తించుచుండుటయును

* ఐతిహ్య మనుటచే శ్రుతి మూలకములగు స్మృతి పురాణాదులను గ్రహించునది. శ్రుత్యాదులచేతఁబ్రమితమగుకర్మఫలము స్వర్గాదులు. ప్రత్యక్ష సిద్ధ మగు కృష్యాది కర్మఫలము అన్నాదులు. అనుమాన సిద్ధములయినవి ఆరోగ్యాదులు. ఇవి ఔషధాదులచేతఆరోగ్యము కలుగు ననెడి యనుమానము చేత సిద్ధించుచున్నవని తెలియునది.

నాపూజయం దాసక్తియు, నాజన్మకర్మములను బ్రతిపాదించు
స్తుతులచేత నన్నుఁ బొగడుటయు, నామందిర మూడ్చుట య
లుకుట మొదలగుపరిచర్యలయం దాదరమును, సర్వాంగముల
చేత నాకు వందనములును,నాభక్తులను మిక్కిలిగాఁ బూజించు
టయు,సర్వభూతములును మదాత్మకములనెడి మతియు, నన్నా
రాధించుట కుపకరణములగు తులసిపువ్వులు మొదలగునవి గడిం
చు కార్యములకై దేహవ్యాపారము చేయుటయు, లౌకికములగు
వాక్కులచేతను నాగుణములను జెప్పుటయు, మనస్సు నాయం
దర్పించుటయు, సమస్తములయిన యితర కామములను దిగవిడు
చుటయు.నాకొఱకై ధనమును వ్యయము చేయుటయు, భోగము
లను సుఖములనుదిగవిడుచుటయు, నాకొఱకయిన యజ్ఞములను
దానములను హోమములను నతిథిభోజనములను నేకాదశి మొద
లయిన వ్రతములనును దపములను సలుపుటయు, మఱి తన
యాత్మను నాకధీనముగా సమర్పించుటయు, ననెడి యివి
యుద్ధవా! యివి మనుష్యులకు ధర్మములు. వీనివలననెల్ల
నాయందు భక్తిపుట్టుచున్నది. అట్లు భక్తియోగ ముప్పతిల్లి
నట్టివానికిఁ బురుషార్థమేది కొఱంతయగును? అన్ని పురు
షార్థము లట్టివానికి సులభములే యగును. ఎప్పుడు రజస్త
మస్సులను గీడ్పఱచినసత్త్వముతోఁ గూడినదై కావుననే
రాగాదులచేతఁ గలుషితముగాక యున్న చిత్తము నంతరాత్మ
యగునాయం దర్పించునో యపు డట్టిపురుషుఁడు ధర్మమును
జ్ఞానమును వైరాగ్యమును నైశ్వర్యమును బొందుచున్నాఁడు.
రజస్తమస్సులు మిక్కుటముగాఁగలదై దేహమం దాసక్తమై
యున్నచిత్త మింద్రియములు నియమింపఁగా శబ్దాదివిషయ

ములకుఁ బరుగెత్తుచున్నది. అట్టిచిత్తము వ్యత్యస్తముగా, స ద్ధర్మాదులకుఁ గారణ మగునని యెఱుంగుము. నాయందలి భక్తిని గలిగించునది ధర్మము. సమస్తములయిన యాత్మలందుఁ బరమాత్మ యాత్మభూతుఁడై యున్నాఁడని కనుఁగొనుటయే జ్ఞానము. శబ్దాదివిషయము లనర్థహేతువు లని విమర్శించి దానియందుఁ దగులు లేకుండుటయె వైరాగ్యము. అణిమాదు లైశ్వర్యములని చెప్పఁబడియున్నది' యనెను.

ఉద్ధవుఁడు—శత్రుకర్శనా! యమముగాని నియమముగాని యెన్నివిధములు? కృష్ణా! యమమనఁగా నేమి? దమ మెద్ది? ప్రభూ! తితిక్షయు ధృతియు ననఁ నేమి? దానమన నేమి? తపము శౌర్యము ననఁగా నేమి? సత్య మెద్ది? ఋత మనునది యేమి? త్యాగ మేమి? ధన మెద్ది? చేష్టయన నేమి? యజ్ఞ మేమి? దక్షిణయెద్ది? శ్రీమంతా! పురుషునికి బల మెద్ది? కేశవా? వానికి దయయన్నను లాభ మన్నను నేమి? విద్య యెద్ది? హ్రీయెద్ది? పరంబగు శ్రీయెద్ది? సుఖ మేమి? దుఃఖ మన నెద్ది? పండితుఁ డెవఁడు? మూర్ఖుఁ డెవఁడు? మంచిమార్గ మెద్ది? చెడ్డమార్గ మెద్ది? స్వర్గ మన నేమి? నరక మన నేమి? బంధువన నెవరు? గృహమనఁగా నెద్ది? సంపన్నుఁ డనఁగా నెవరు? దరిద్రుఁ డెవఁడు? కృపణుఁ డెవఁడు? ఈశ్వరుఁడు (ఏలిక) యెవఁడు? సత్పతీ! నే నడిగిన యీ యమాదులను విపరీతములగు నయమాదులనును నాకుఁ జెప్పు మని యడిగెను.

శ్రీ భగవంతుఁడు—అహింస (భూతద్రోహము తలంప కుండుట), సత్యము (భూతహితముగాఁ బలుకుట), అస్తేయము (మనస్సు చేతను బరులసొమ్ము గయికొనకుండుట), అసంగము

(దేనియందును దగులు లేకుండుట), హ్రీ, అసంచయము (పరి
గ్రహము లేకుండుట), ఆస్తిక్యము (శాస్త్రార్థములందు విశ్వా
సము), బ్రహ్మచర్యము (స్త్రీ సంగము లేకుండుట), మౌనము
(వృథాలాపము వీడియుండుట), స్థైర్యము (చాంచల్యము లేమి)
క్షమ (ఓర్పు), భయము, ననెడి యీపండ్రెండును యమములు.
శౌచమును, జపమును, దపమును, హోమమును, శ్రద్ధయు,
ఆతిథ్యమును, నన్నర్చించుటయు, తీర్థాటనమును, పరుల కుప
కారము సేయుటయు, దొరకినదానితోఁ దుష్టి నొందుటయు,
ఆచార్యుని సేవించుటయు ననెడి యీ పండ్రెండును నియమ
ములు. వీనిని బూరుషు లుపాసించిరేని కోరిన కోర్కులు పిదుకు
చుండును జుమీ. శమమనఁగా బుద్ధి నాయందు నెలకొని
యుండుట (శాంతి మాత్రము గాదు). దమమనఁగా బాహ్యము
లయిన యింద్రియముల నడంచుట (చోరాదులను నడంచుట
మాత్రము గాదు). తితిక్షయనఁగా దుఃఖముల సయించుట
(గాని బరువు మొదలయిన వానిని సహించుట గాదు)• జిహ్వోప
స్థలయురవడిని గెలుచుటయె ధృతిగాని (యూరక మిట్టిపాటు లే
కుండుట కాదు). భూతద్రోహమగు దండమును ద్యజించుటయె
దానము (గాని ధనము నొసఁగుట కాదు). భోగముల నపేక్షింప
కుండుటయె తపము (గాని కృచ్ఛ్రాదులుగావు). ఆఁకలిదప్పి
మొదలగు స్వభావములకుఁ గ్రిందుపడకుంటయె శౌర్యము (గాని
శత్రువులను జయించుట మాత్రము గాదు). తారతమ్యము
మాని సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమని కనుఁగొనుటయే సత్యము
(గాని యథార్థమును జెప్పుట మాత్రము గాదు.) కన్న దానిని

గన్నట్టి చెప్పుట ఋతము (గాని యింపుగాఁ జెప్పుటమాత్రము గా) దని కవులు కీర్తించియున్నారు. కర్మములందుఁ గర్తృత్వ ముగల దని తప్పఁదలఁపకుండుటయె శౌచము (గాని స్నానా దులవలనఁ గలుగుశుద్ధిమాత్రము గాదు.) కర్మఫలములను త్యజిఁచుటయె త్యాగము (గానికర్మములనుద్యజించుటగాదు.) మనుష్యులకు మద్భక్తినిగావించు ధర్మమే యిష్టంబగు ధనము (గాని విత్తమాత్రముగాదు) అతిశయములగుజ్ఞానభక్త్యాదులు గలవాఁడగు నేనేయజ్ఞము. జ్ఞానోపదేశము సేయునదియె దక్షిణ (గాని హిరణ్యాదిదానములుమాత్రముగాదు). ప్రాణాయామమే పరమంబయినబలము (కానిదుర్మదబలముగాదు.) భగమనఁబడి నయైశ్వర్యవీర్యాదికము నాయీశ్వర సంబంధియగు స్వభావము. (పరులదుఃఖముల నిరసింపఁగోరుటయే దయ). ఉత్తమమయిన నాయందలి భక్తియేలాభము (గాని పుత్త్రాదులు గారు.) ఆత్మ యందు దేవమనుష్యాదిభేదభావము నుడుగుటయె విద్య (గాని జ్ఞానమాత్రముగాదు). నిషిద్ధకర్మములను హేయములుగాఁ దలఁచి రోయుటయే హ్రీ యనఁబడునుగాని (లజ్జామాత్రము గాదు). అపేక్షలేకుండుట దొరకినదానితోఁ దృప్తినొందుట మొదలయిన గుణసముదాయమే యలంకారము (గాని కిరీటా దులుగావు). దుఃఖమిశ్రమయిన సుఖముతొలఁగుటయె సుఖము (గాని భోగముగాదు.) శబ్దాదివిషయ సుఖాపేక్షయే దుఃఖము. బంధమోక్షకారణములను దెలిసినవాఁడే పండితుఁడు (గాని విద్వాంసుఁడు మాత్రముగాదు). దేహాదులనే తన్నుఁగాఁ (ఆత్మగా) దలంచువాఁడు (అనఁగానహంకారమమకారములు గలవాఁడు) మూర్ఖుఁడు. నన్ను గుఱించిన జ్ఞానమే మంచిమార్గ

ముగాని (ముల్లు మొదలగునవి లేనట్టిమార్గముగాదు), శబ్దాది విషయములందుఁ జిత్తము దగులుపడుటయే చెడ్డమార్గము (గాని దొంగలు మొదలగువానిచే నెరసినట్టిమార్గముగాదు). సత్త్వగుణము నభివృద్ధియే స్వర్గము (గాని యింద్రాది లోకము గాదు.) తమస్సు నభివృద్ధియె నరకముగాని (తామిస్రాదినరకములుగావు.) గురుఁడేబంధుఁడు (కాని తండ్రితోఁబుట్టువులు మొదలగువారు గారు). ఆగురుఁడును నేనే. మనుష్యశరీరమే గృహము (గాని మేడలుప్పరిగలు మొదలగు భోగస్థానములు గావు). సద్గుణశాలియే సంపన్నుఁడు (గాని ధనికుఁడుగాఁడు). దొరకినదానితోఁ దృప్తినొందనివాఁడే దరిద్రుఁడు (గాని ధనహీనుఁడుగాఁడు). ఇంద్రియములనుజయింపనివాఁడే కృపణుఁడు (గాని దీనుఁడుగాఁడు). శబ్దాదులందు బుద్ధి దగులకుండు వాఁడే యీశుఁడు. (రాజాదులు); అందుఁ బుద్ధిగలిగినవాఁడో యనీశుఁడు. ఉద్ధవా! నీవడిగిన విషయములెల్ల నిట్లు చక్కఁగా నిరూపింపఁబడినవి. ఊరక పెక్కులు నిరూపింపనేల? విషయసుఖములే గుణములుగాను దుఃఖములు దోషములును గాంచుటయే దోషము. అట్టి సుఖదుఃఖములు రెంటిని దోషములుగా నెన్ని వర్తించుటయే గుణము. ఇది పందొమ్మిదవయధ్యాయము.

శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవునకు భక్తిజ్ఞాన కర్మములను నందు భక్తియతిశయమును వర్ణించుట.

ఉద్ధవుఁడు—అరవిందాక్షా! "ఈశ్వరుఁడవగు నీదుశాసనము వేదము. అది విధినిషేధరూపమునను్నది. కనుక విధించుకర్మ

ములుగుణములుగాను *నిషేధించుకర్మములు దోషములుగాను నది యపేక్షింపవలసి యున్నది. మఱియు నది వర్ణాశ్రమభేదములనను,నందుఁబుట్టినప్రతిలోమజాతులను ననులోమజాతులనను, ద్రవ్యమును దేశకాలములను,వయస్సును స్వర్గనరకములనను నపేక్షించుచున్నది. ఇది గుణ మిది దోష మని కనుఁగొనుట లేనిచో నీవు విధినిషేధరూపముగాఁ జెప్పియున్న వచనములు మనుష్యులకెట్లు నిశ్శ్రేయసమును బ్రతిపాదింపఁ గలదు? గుణదోషభేదమును దెలిపి ప్రవృత్తినివృత్తు లేర్పఱచి కదా నీ వచనము పురుషార్థ మొనఁగూర్పనేర్చును. కావున గుణదోషదృష్టి యావశ్యకమై యుండఁగా దానిని దోషమని నీవు చెప్పుట యెట్లు? అలౌకికములగు స్వర్గాదులును వానికి సాధనములయిన యర్థములును బ్రత్యక్షాదులకు గోచరింపవు

ఇట్లు సాధ్యములగు స్వర్గాదులును సాధనములగు యజ్ఞాదులును దెలియకుండినపు డీశ్వరా! పితృదేవ మనుష్యులకు శ్రేష్ఠంబయిన చక్షువు నీ యాజ్ఞారూపమగు వేదమేయగును. కాఁబట్టి గుణదోష భేదమునందు దృష్టి, నీ యాజ్ఞారూపమగు వేదము

---

* పూర్వాధ్యాయమున భగవంతుఁడు విషయములందలి సుఖము లను గుణములుగాను దుఃఖములను దోషములనుగాను కనుఁగొనుట దోషమనియు రెంటిని దోషములుగాఁ గనుగొనుట గుణమనియుఁ జెప్పెను. అందుల కిందు నుద్ధవుఁడు వేద'మిది గుణము ఇది దోష'మని కర్మములను నిరూపించుచున్నది. వేదమో నీ యాజ్ఞ. అట్టిది చెప్పుగుణదోషములను దెలియనిచో సిద్ధి కలుగుట యెట్లు? కానగుణదోషదృష్టిని నీవిట్లు దోషమనుట చెల్లునా? అని యడుగుట తెలియునది. దీనికే భగవంతుఁడు బదులు చెప్పువాఁడై ముందు కర్మజ్ఞాన భక్తుల స్వరూపమును తదధికృతులగువారి నిష్ఠలను జెప్పుచున్నాఁడని తెలియునది.

వలననే కలుగవలయును గాని పురుషునకుఁ దనంతటఁ గలుగ నేరదు చుమీ. ఇట్లుండఁగా నిపుడు 'గుణదోషదృష్టి దోష' మని గుణదోషదృష్టిభేదము నపవాదము సేయుట యెందుల కని తెలియక నాచిత్తము తబ్బిబ్బు వడుచున్నది'' యని యడిగెను. శ్రీ భగవంతుఁడు —* మనుష్యులకుఁ గైవల్యము స్వర్గ మపవర్గమను శ్రేయస్సును బోధింపఁగోరి జ్ఞానము కర్మము భక్తియని మూఁడుయోగములు నాచేఁ జెప్పఁబడియున్నవి. కర్మములయందు నిర్వేదము నొందినవారై (యనఁగా వాని ఫలములు దుఃఖము లని విరక్తులై వానికి సాధనమయిన కర్మములను ద్యజించినవారికి జ్ఞానయోగము చెల్లును. ఆ కర్మములందు మనస్సు విరక్తినొందక యుత్సాహము గలిగినవారై స్వర్గకాము లగువారికిఁ గర్మయోగము చెల్లును. ఒకానొక

---

* ఏ వస్తువుగాని తనంతట గుణమనియుఁ దోషమనియుఁ జెప్ప వలను పడదు. నరకముతోఁ బోల్పఁగా స్వర్గము గుణమగుచున్నది. ఒకదానితోఁ బోల్చి నిరూపించుటనుబట్టి మఱియొకటి గుణమో దోషమో యగుచున్నది. ఆయా నిరూపకుని చొప్పున ఆయావస్తువుల గుణదోషము లేర్పడుచున్నవి. కనుక విధినిషేధశాస్త్రము నిరూపించువానికి స్వర్గమునరకము రెండునుదుష్టము లని గుణదోష భేదము అపవాదము చేయఁబడినది. మోక్షోపాయమో నిరూపకునకుఁగూడ గుణవత్తరమైనది; కాన గుణదోషభేదము తగినదనుట సామాన్యముగాఁ జెప్పినను మోక్షోపాయమునందుఁ జెప్పుటతగదు. కనుక మోక్షోపాయము గుణమనియు గ్రాహ్యము. దీనినే ప్రపంచించుటకై ముందాయా యధికారుల భేదమున కనుగుణముగా ఆ యా పురుషార్థ సాధనములేర్పడియున్నవని చెప్పుచున్నారు. దీనిమూలమున ఆయాయధికారులకు గుణదోషముల నేర్పఱచి ముముక్షువునకు గుణమయినదాని నిరూపించుచున్నారని తెలియునది. ఇచట జ్ఞాన మనఁగా ప్రకృతి వివిక్తమైనయాత్మ స్వరూపచింతనము. ఫలాభిసంధిలేని కర్మయోగమే యిచట కర్మము. భక్తియోగమే భక్తియని చెప్పఁబడినది.

భాగ్యవిశేషమువలన నా కథలను వినుట మొదలగువాని యందు నాదరముపుట్టి పూర్వవాసనచేత నిష్ఫలమును కర్మఫలములందు విరక్తి పూర్ణముగాఁ గలుగక, యపేక్ష వాసనామాత్రముగా నుండియు వానియందలి దోషమును గనుఁగొనుటచేత నాసక్తియంతిగాలేక, యున్నవానికి భక్తియోగము తన్ననుష్ఠింపఁగా నపవర్గసిద్ధిగలిగించుచున్నది. ఎంతవఱకుఁ గర్మములందు మిక్కిలియు నిర్వేదము గలుగకుండునో, యెంతవఱకుమత్కథాశ్రవణాదులందు శ్రద్ధపుట్టకుండునో, యంతవఱకు ఫలాభిసంధిమాని వర్ణాశ్రములకుఁ [1]దగినకర్మములను జేయుచుండవలయును. ఇట్లు మోక్షముగలుగువఱకును స్వధర్మములగు సంధ్యోపాసనాద్యాచారములందు నిష్ఠ గలిగి పంచమహాయజ్ఞములచే నన్ను యజించుచు ఫలములం దాశమానియుండు వాఁడు స్వర్గనరకములను బొందఁడు; నాయందలిభక్తియోగము పుట్టినవాఁడై నన్నేపొందును. కనుక ఫలాభిసంధితోఁ గూడిన కర్మమును ననుష్ఠింపరాదు. స్వర్గనరకములను బొందఁడేని మఱి దేనిని బొందునందువా? వాఁడీదేహముతో వర్తించుచు నిషిద్ధకర్మములువదలి స్వధర్మము లనుష్ఠించుచు శుచియై విశుద్ధంబగు [2]జ్ఞానయోగమును గాని యేదేనొకభాగ్యవిశేషము

1. మోక్షము గలుగువఱకు వాసనమాత్రము అనువర్తించుచుండును గాన ఫలాభిసంధిలేక కర్మము ననుష్ఠించుచునే యుండవలయునని తెలియునది.

2. జ్ఞానయోగమందు శ్రద్ధ గలుగునంతవఱకును జ్ఞానయోగాధికారికిఁ గూడ ఫలాభిసంధిలేనిదియు వర్ణాశ్రమోచితమైనదియునగు కర్మమనుష్ఠించియే తీరవలయునని యిందేర్పడియున్నది. జ్ఞానయోగము భక్తియోగమున కుపకారకమే. ఐనను జ్ఞానయోగము పరిపక్వము గాకమునుపే యొకానొక భాగ్యవిశేషముచే మొదటనే భక్తియోగమును బొందుటయుఁ గలుగవచ్చును.

చేత దైవికముగా మద్భక్తియోగమునుగాని పొందుచున్నాఁడు. **ఈదేహము** జ్ఞానభక్తులు రెంటిచేతఁ గైవల్యమోక్షములకు సాధకమయినది. కాఁబట్టి స్వర్గస్థులును నరకస్థులును నీ మనుష్యదేహమును గోరుచున్నారు. అయినను స్వర్గస్థులదేహమును నరకస్థులదేహమును రెండును నాకైవల్యమోక్షములకు సాధకములుగానేరవు కుశలుఁడగువాఁడు నరకోపాయమును వలె స్వర్గోపాయమునుగూడఁ గాంక్షింపరాదు. దృష్టాదృష్టసుఖ సాధనమున కుపయుక్తమయిన యీదేహమును మరలఁ గాంక్షింపరాదు. అట్లు కాంక్షించినచో దృష్టాదృష్టములగు దేహసుఖములం దభినివేశము గలుగుచున్నది. దానివలన మోహము నొంది కడపట స్థావరత్వమును బొందుచున్నాఁడు. 'నేనడుగనిదదియేల చెప్పుచున్నా'వనవలదు. ఎపుడు మరణమునకుఁ బూర్వమె శరీరము పృథముగా నుండునప్పుడే యీమనుష్యశరీరము మరణశీలమయ్యును నిరతిశయ పురుషార్థసిద్ధికి నుపయుక్తమని తెలిసి యువహితచిత్తుఁ డగునో యా విద్వాంసుఁడు మోక్షమునకై ప్రయత్నించును. మును నేను జెప్పిన యీవిషయముల నెఱుంగుట సుసంగతముగాఁ జెప్పలేదు. ఒక పిట్ట తాను గూడుకట్టుకొనియున్న వృక్షమునొకఁడు యమునివలె దయమాలి నఱకుచుండఁగాఁ జూచి తన యునికిపట్టును వీడి యాశమాలి సుఖము నొందుచున్నది. అట్లు శరీరమనెడు వృక్షమునందు హృదయమనుగూఁట నున్న పక్షివంటిజీవుఁడు కామమువీడి తనపట్టునువీడి (నశ్వరమగు శరీరపు సంబంధమును వదల్చుకొను వెరవు నెఱింగి) క్షేమము నొందుచున్నాఁడు. మనుజుఁడు

తన యాయువును, రేలును బగళ్లును ద్రుంచుచుండుటను జూచి భయముచే వడంకుచు సంగమువీడి ప్రకృతిపురుషవిలక్షణుం డగు నన్ను నెఱింగి యుపాసించి ప్రకృతి సంబంధమునుండి విరతి నొందుచున్నాఁడు. మనుష్యదేహ మిది సర్వఫలములకు మూలమైనది. కోట్లకొలఁది ప్రయత్నములుచేసినను దీనిని బడయుట యశక్యమయినను, దైవికముగాఁ గలిగియున్న దగు టచే సులభమైయున్నది; అన్ని సాధనములకు నర్హమయినది. ఇది సంసారసముద్రమును దాఁటుట కొక తెప్ప యైనది. దీనికి మాలిమి గురుఁడు. నేను దీని కనుకూలవాయు వై నడపు చుందును. ఇట్టి తెప్పచేత సంసారసముద్రమును దాఁటని వాఁడాత్మ నాశము చేసినట్టివాఁడె యగును. ఎప్పుడు కామ్యకర్మ ములను దుఃఖములుగాఁ గనుఁగొనుటచే మిక్కిలియు వాని యందు వైరాగ్యముఁ బొందినవాఁడై ఫలములను విడిచినవాఁ డగునో యప్పుడు యోగి యైనవాఁడు బాహ్యాభ్యంతరము లయినయింద్రి యములను జయించి యభ్యాసముచేఁ దన మనస్సును నచల ముగా నుంచుచున్నట్లు నాయందు నిలుపవలయును దానినట్లు పట్టుకొనుచున్నను నది యితర విషయములందుఁ దిరు గుచు పడుచు వేగ నిలుపఁజాలదే యగును. అప్పుడు వాఁడు పరాకుపడక యామానసముపోయినదారి ననుసరించుచునే యు పాయముచే దానిని దనవశము చేసికొనవలయును. ఎంత నడఁచి పుచ్చినను మనస్సు నిలువలేదే యని యూరకుండరాదు. మఱి ప్రాణములను నింద్రియములను జయించి సాత్త్వికాహార మువలనఁ బుష్టి నొందిన సత్త్వముచేతను బరిశుద్ధమయిన బుద్ధిచేతను దానిని మెల్లమెల్లగాఁ దనవశమునకుఁ దెచ్చుకొన

వలయును. సులువుగాఁ గనుపడరాకున్న గుఱ్ఱమును సారథియగువాఁడు తాను మనస్సులోఁ దలఁచిన రీతిని బోవునట్లు చేయఁ గోరి మొదట నది పోయినదారినే పోయి మెల్లమెల్లగా దాని నడంచి తన త్రోవకుఁ ద్రిప్పునుగాని యూరకుండఁడు. అట్లె మనస్సును మొదట నది పోయినదారినే యనుసరించుచు మెల్లమెల్లగా దాని నడంచి లోపఱచుకొనవలయును. ఇట్లు మనస్సును లోపఱచుకొనుట యాత్మవశీకరణమునకు సాధనము గనుక బరమంబయిన యోగమగును. తత్త్వముల వివేకముచేసి మహత్తు మొదలుగాఁ బృథివి వఱకుఁ గల సమస్తభావములును బ్రకృతిని మొదలుచేసి యనులోమముగా నుత్పత్తియుఁ బృథివిని మొదలుచేసి ప్రతిలోమముగా లయమును బొందుచుండుటను మనస్సు ప్రసన్నముగా నుండు నంతవఱకు ధ్యానించుచుండవలయును. ఇట్లు తత్త్వవిచారము చేతఁ జింతితములయిన సృష్టి ప్రలయాదులనే మరలఁ జింతించుటవలన సంసారమునందు వెగటు నొంది విరక్తుఁడయి మనస్సును నిగ్రహించుటకై చెప్పఁబడిన మార్గమును నెఱింగిన వాఁడు మనస్సునకు శబ్దాది విషయములందుఁగల యాసక్తిని దిగవిడుచుచున్నాఁడు. యమము మొదలయిన యోగమార్గములచేతను తత్త్వ విమర్శనంబగు విద్యచేతను మదర్చనధ్యానాదులచేతను మఱి యట్టి యుపాయములచేత యోగ్యుం డగు పరమాత్ముని నన్ను స్మరింప వలయును. ఇట్లు చేసిననే మనస్సు తన విషయాసక్తిని వదలునుగాని మఱి యితరములచేత వదల నేరదు. 'మనస్సు విషయాసక్తినొందుటకు దురితమే మూలము కనుక యోగికిఁ గూడ నట్టి దురితము

గలుగుట గలదు గాన దానిని బోఁగొట్టుటకుఁ బ్రాయశ్చిత్తా దు లగు నితర ప్రయత్నములు చేయవలసియుండఁగా మఱి యితరములను జేయరాదనుట యెట్లు' లందువా? యోగి ప్రమాదవశమున నిషిద్ధ మగు కర్మము చేసెనేని, యప్పు డా దురితము దాని యనుధ్యానమనెడి యోగాభ్యాసముచేతనే కాల్చివుచ్చవలయును గాని యితరములగు కృచ్ఛ్రాదియ త్నము లొకప్పుడు దానికి వలదు. [1] తన తన వర్ణాశ్రమాను గుణమయిన యధికారధర్మమునందు నిష్ఠ గలిగియుండు టయే గుణము. [2] ఆత్మాధికారమున కనుగుణమయిన నిష్ఠలేకుం డుటయే దోషము. గుణదోషముల రెంటికి నిదియే స్వరూప నిర్ణయము. స్వభావముచే నశుద్ధములగు కర్మములనును నశుద్ధిని గలిగించు సంగమములను వదలునట్లు చేయఁ గోరి ముముక్షు వగువానికే యిట్లు 'విషయసుఖములను గుణములనియు దుఃఖములను దోషములనియుఁ గాంచుట దోషము. రెంటిని దోషములుగాఁ గాంచుట గుణము' అని గుణదోషములను విధించి నియమము గావించితిని. ఇది [3] ము

---

1. ఇంతవఱకు ఆయాయధికారులకుఁ గల ఆయాసాధనముల యేర్పా టును జెప్పి యిప్పు డడిగిన ప్రశ్నమునకు త్తరము చెప్పువాఁడై మొదటగుణ దోషముల స్వరూపముల నిరూపించుచున్నాఁడు.

2. శూద్రునకు బ్రాహ్మణ ధర్మమును, విరక్తి లేనివానికి సన్న్యాస ధర్మమును, విరక్తునకు బ్రాహ్మణధర్మమును దోషములని తెలియునది.

3. ఉద్ధవుఁడు 'వేదములు గుణదోషములను విధించుచున్నవి. కాన యా గుణదోషభేదమును బాటింపక ముక్తిఁ జెందుట యెట్లని యడుగఁగా భగ వంతుఁ డింత వఱకు నాయాయధికారుల సాధన భేదమును జెప్పి యిట్లు తాను జెప్పిన గుణదోషభేదదృష్టి యింతవఱకు వర్ణించిన యా యాయధి

ముముక్షువునకే కాని బుభుక్షువునకుఁ గాదు గాన విరోధము లేదు. కామ్యకర్మములందు వెగటు గలిగియు దానియందు విరక్తి యింతకును బొందక, కామములను దుఃఖాత్మకము లని యెఱింగియు దానిని విడుచుటకు సమర్థుఁడు గాక, యుండిన ను నాదుకథలయందు శ్రద్ధ పుట్టినవాఁడై నన్ను భజింపవల యును. ఆ భక్తివలననే సర్వమునోడఁగూడునని దృఢనిశ్చయ ముగలవాఁడై యా నిశ్చయమందును శ్రద్ధ గలిగి, యిట్లు కామముల ననుభవించుచున్నవాఁ డయినను వానికి మీఁద దుఃఖములే ఫలములని వానిని నిందించుచునే నన్ను భజింప వలయును. ఇట్లు చెప్పఁబడిన భక్తి యోగముచేత మునియ గువాఁడు నన్ను మాటిమాటికి భజించుచున్నాఁడు. అట్టి వానికి హృదయమందు నేను నెలకొనియుండుటం బట్టి యందుఁ గల కామములన్నియు నశించుచున్నవి. అనఁగా వాఁడు భక్తిచేత నన్ను హృదయమందు నెలకొలుపఁగానే నే నందుఁగల కామములనెల్ల నాశము సేయుచుందును. వాని హృదయమందు నెలకొనియున్న యఖిలాంతరాత్ముఁ డగు నేను దృష్టుఁడను గాఁగానే (యనఁగా దర్శనసమానాకార మగు భక్తికి * విషయభూతుఁడు కాఁగానే) యిట్లు భజించు వానికి

కారుల సాధనతారతమ్యమువలన బుభుక్షువునకే కావలసినది గాని ముము క్షువునకక్కఱలేదని తెలియఁదగు నని యీ ముముక్షువును గుఱించియే యిట్లు తాను దానికపవాదను చెప్పినట్లును విశదీకరించి యాప్రశ్నమునకు సమా ధానము చెప్పినవాఁడయ్యెను.

* భక్తియోగమున భగవద్దర్శనము లేకున్నను ఆభక్తి తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్నమై దర్శన సమానమై యుండునుగాన భగవద్దర్శనముతో సాటి యే యగునని భావము.

హృదయము నందలి గ్రంథి (అనఁగా ముడివలె విడిపింపరాక పెనఁగొనియున్న దేహాత్మాభిమానస్వతంత్రాభి మానములు) ప్రిదిలి పోవుచున్నవి. కావుననే 'నేనేమి దేహమునకంటె వేఱా? దేహమే నేనా? పరతంత్రుఁడనా? స్వతంత్రుఁడనా? యని యిత్యాదులగు సంశయము లెల్ల ఛిన్నములగుచున్నవి. మత్ప్రాప్తికిఁ బ్రతిబాధకములయిన వాని పుణ్యాపుణ్యకర్మములన్నియును క్షయించుచున్నవి. ఇట్లు భక్తి యోగము సర్వ సిద్ధిప్రదము. కాఁబట్టి మద్భక్తితోఁ గూడినవాఁడై కావుననే నిరతిశయప్రీతి విషయుం డగు నాయందుఁ జిత్త మిడి యున్న యోగికిఁ బ్రకృతి వియుక్తాత్మోపాసనరూపం బగు జ్ఞానయోగముగాని దాని కుపయుక్తమగు వైరాగ్యముగాని శ్రేయస్సాధనములుగావు. ఇఁకఁ గర్మయోగము నట్టిదిగా దన నేల? కర్మములచేతను దపస్సుచేతను జ్ఞానముచేతను వైరాగ్యముచేతను యోగముచేతను దాన ధర్మములచేతను దీర్థ యాత్ర వ్రతములు మొదలుఁగాఁగల తక్కిన శ్రేయస్సాధనములచేతను నేదేది కలుగఁగూడునో దాని నంతయు, మఱి స్వర్గమును గైవల్యమును నాస్థానంబగు మోక్షమును, నాభక్తుఁ డగు వాఁడు కోరిన యెడల వీని నంతయును నాయందలి భక్తియోగముచేత సులభముగానే పొందుచున్నాఁడు. సాధువులును ధీరులు నై నన్ననుభవించుట మాత్రమే ప్రయోజనముగాఁ గలిగియున్న యేకాంతులగు *నాభక్తులు కైవల్యమును

---

* భక్తులకు భగవదనుభవమే ముఖ్యప్రయోజనమై భక్తి మోక్షాదులకంటె స్వాదుతమముగా నుండుటంబట్టి కైవల్యాదులనుభగవంతుఁడేయిచ్చినను వారొల్లరనిభావము. మోక్షమునందును భగవదనుభవమేకదాఫలము. ఆఫల

మోక్షమునను నేనై యిచ్చినను గోరనుగూడఁగోర నొల్లరు. ఏకాంతభక్తియే నిశ్శ్రేయసమునకు సాధనము. కాఁబట్టి, యట్టి భక్తులు ముక్తి నెంత మాత్రమును గోరక మిక్కిలియు గొప్ప నిరపేక్ష గలిగియున్నను నదియె వారికి ముక్తి గలిగించు చున్నది. కాఁబట్టి దృష్టాదృష్ట ఫలములం దాశ యుడిగి యపవర్గమునందు సయితమపేక్ష లేక యుండువానికి నాభక్తి యంతరాయములచేఁ గొట్టుపడక చెలంగుచుండును. కనుక భక్తియోగమును మిక్కిలియు నిరపేక్షుఁడగువానియందే నెలకొనియుండును. నాయందనన్యప్రయోజన మగు భక్తిగలవారై గుణదోషములు రెంటను సమంబగు చిత్తము గలిగి గుణదోషములను రెంటిని వర్జించుటయే ధర్మముగాఁ గలవారు నగు సాధువులకు గుణదోషములను దెలియుచుండుట వలననే పుట్టునవయిన రాగద్వేషాదిగుణము లెంత మాత్రము గలుగ నేరవు. నే నిట్లుపదేశించిన యీమోక్ష మార్గముల ననుష్ఠించు నట్టివారు పరమబ్రహ్మంబని తెలియంబడు నాదు స్థానమును సుఖముగాఁ బొందుదురు. ఇది యిరువది యవయధ్యాయము.

—•••—

{భగవంతుఁ డుద్ధవునకు దేశకాలాదుల శుద్ధత్వా శుద్ధత్వముల విధమును జెప్పుట.}

శ్రీభగవంతుఁడు——నాప్రాప్తికిను పాయమార్గము లయినకర్మయోగ జ్ఞానయోగ భక్తియోగములను విడిచి యెవరు చంచల

మాభక్తియోగమందే సిద్ధమైయుండఁగా దాని నేల కోరవలయునని వారి కందు వాంఛ లేకుండుటకుఁ గారణముగాఁ దెలియునది.

ము లగు నింద్రియముల చేత క్షుద్రము లగు శబ్దాదివిషయము లను ననుభవించుచుండువారు సంసారము నొందుదురు. తన తన వర్ణాశ్రమముల కనురూపమయిన యధికార మగు నాయా ధర్మమునందు నిష్ఠ గలిగియుండుటయె గుణమని చెప్పఁబడి నది. అట్టి నిష్ఠ లేనిచో నది దోషమనఁబడినది. గుణదోషములు రెంటికి నిట్లు స్వరూపములు నిశ్చయింపఁబడినవి. దేశము కాల ము ద్రవ్యము కర్త మంత్రము కర్మము ననెడి పదార్థము లన్ని యుఁ బంచభూతాత్మకము లగుటవలన సమానములే యగును. అయినను ద్రవ్యమిది యోగ్యమా? అయోగ్యమా? యని సందే హము మూలమున దాని స్వాభావిక ప్రవృత్తిని దెలియుకొఱకు నా దేశకాలాదివస్తువు లన్నిటియందును దాని యోగ్యతా యోగ్యత్వములు విధింపఁబడుచున్నవి. అట్లు ద్రవ్యమును విచి కిత్స చేయుటవలననే వారివారి యధికారములును అధికారములు గానివియు గుణదోషములును దెలియుచున్నవి. మఱియు ధర్మము కొఱకును నిది యుపాదేయ మిది యనుపాదేయ మని వ్యవహ రించుకొఱకును ధర్మమునకు విరోధము లేకయె దానికుపయుక్త మగు శరీరమును రక్షించుకొఱకును నిది యంతయు శుద్ధి య శుద్ధియను రెంటి వివేకము చేతఁ గలుగుచున్నది. తమ యధి కారమనెడు ధర్మమును వహింపఁగోరువారికి శుద్ధిని నశుద్ధిని వేఱువేఱ దెలిసికొని ప్రవర్తించుట యనెడి యీ యాచారము తెలుపఁబడినది. బ్రహ్మ మొదలుకొని స్థావరములవఱకుఁ గల ప్రాణుల శరీరములను గావించిన వగు భూమి, యప్పు, తేజస్సు, వాయు, వాకాశ, మనెడి ధాతువులైదు గలవు. దానితోఁ గూడ నంతరాత్ముఁడనై నేను గూడియున్నాను. కనుక సమస్తములయిన

పదార్థములు చిదచిదీశ్వరులను మూఁడు తత్త్వముల చేత నయినవిగానుండుటచే నొకటి కొకటి సమానములే యగుచున్నవి. ఇట్లు బ్రహ్మమొదలు స్థావరములవఱకుఁ గల పదార్థములు సమానాకారములై యున్నను వాని శరీరములను గావించు ధాతువులయిన భూమి మొదలయిన భూతములకు వివిధములయిన నామరూపములు వేదముచేత [1] విధాతవలనఁ గల్పింపఁ బడుచున్నవి. ఇటు కల్పించుట సంసారులయిన యీ జీవులకు స్వార్థసిద్ధి కుపయుక్తమగు నధికారనిష్ఠ కలుగుటకొఱకని తెలియునది. దేశకాల ద్రవ్యకర్తృ మంత్రాది రూపమున వస్తువుల శుద్ధియును నశుద్ధియును నేను. కర్మములకుఁగల దేశకాలాదినిష్ఠలను నియమించుకొఱకును విపరీతాధికారములకుఁ బోక తమతమయధికారములనే యనుష్ఠించుకొఱకును వానిని వేఱువేఱ తెలుపుచున్నాను. కృష్ణమృగము తిరుగుట లేనిదియు బ్రాహ్మణభక్తి శూన్యము నగు దేశ మశుచి యగును. ఆ రెండు గలదేశము శుచియగును. కృష్ణమృగ ముండినను [2]సౌవీర దేశమును గీకటదేశమును సంస్కారము లేక మ్లేచ్ఛులు మిక్కిలిగాఁగలదేశమును ఊషరదేశమును నశుచియె యగును. మంచి కర్మముతోఁగూడినకాలము శుచియగును. అది ద్రవ్యసంపత్తిచేతఁగాని పూర్వాహ్ణమగుట మొదలగు వానిచేఁ దనం

1. బ్రహ్మసృష్టి కాలమున మనస్సునందున్న వేదమునఁగల దేవమనుష్యాది శబ్దములను దలంచి వానియాకారములను ఆదేవమనుష్యాదులనును సృజించుచున్నాఁడను శ్రుతి యిట యనుసంధింపనది.

2. సౌవీర మనఁగా సౌరాష్ట్రము. మగధ కళింగాదులు కీకట దేశము. 'అంగవంగకళింగేషు సౌరాష్ట్రమగధేషు చ। తీర్థయాత్రాం వినాగత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి' అనుట స్మరించునది.

తటనే కాని, గుణవంతమై యుండును. ఏకాలమందు ద్రవ్యము దొరకనందుచేతనో, రాష్ట్రవిప్లవము చేతనో యారంభించిన కర్మము సమాప్తినొందకుండునో, యేది సూతకాదులందు దశాహాది రూపముననుండునో *యట్టి కాలము కర్మముల కనర్హముగాన యశుచి యగును. వస్త్రము మొదలైన ద్రవ్యములకు, మృత్తు జలము ఎండ యగ్గి మొదలయిన ద్రవ్యముచేత శుద్ధి గలుగుచున్నది; మూత్రాదులచేత నశుద్ధిగలుగుచున్నది. ఒకటి శుద్ధమా యశుద్ధమా యను సందేహము గలిగినపుడు శాస్త్రబలముచేతఁగాని శుద్ధమే యని బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పినను గాని శుద్ధియగును. పుష్పములు మొదలయిన వానికిఁ బ్రోక్షణాది సంస్కారముచేత శుద్ధిగలుగును; మూర్కొనుట మొదలగు వానిచేత నశుద్ధి గలుగును. పర్యుషితాన్నము మొదలగువాని కట్లు సంస్కారముచేత శుద్ధి గలుగదు. క్రొత్తజలము మొదలగు వానికి నల్పకాలముచేత శుద్ధి యగును. అట్లు గానిచో నశుద్ధి గలుగును. మహత్త్వము చేతను నల్పత్వముచేతను శుద్ధియు నశుద్ధియుఁ గలుగుచున్నవి. నదీజలము మహత్తగుటచేత చండాలాదిసంస్పర్శము గలిగినను శుద్ధినొందును. వీథులందలి జలమల్పమగుటచేత నశుద్ధి నొందును శక్తిచేతను నశక్తిచేతను శుద్ధియును నశుద్ధియుఁగలుగును. ఎట్లన, గ్రహణాదికాలములందు స్నానముచేయశక్తుఁడగువానికిస్నానాదులచేత నేశుద్ధిగలుగును. రోగికో యశక్తిచేత శుద్ధియగును. బుద్ధిచేతను శుద్ధియు నశుద్ధి

* కాలములు కర్మణ్యములగుట ద్రవ్యాంతర సంబంధముచేతఁగాని తమంతటఁగాని యగును. మథురాదిదేశములును జయన్తి మొదలగు కాలములును భగవత్సంబంధయోగముచేత గుణవంతములగుచున్నవి.

యుఁగలుగును. ఎట్లనఁబుత్త్ర జన్మాదులు, గలిగినపుడు, దశాహము గడచిపోయిన వను జ్ఞానముచేతనే శుద్ధియుఁ, గడచిపోలేదను జ్ఞానముచేత నశుద్ధియుఁ గలుగుచున్నవి. ఉత్సవముచేతను శుద్ధి గలుగును. ఎట్లన, భగవదుత్సవాదులందు స్పృశింపఁదగని వానిని స్పృశించినను నాయుత్సవముచేతనే శుద్ధి గలుగుచున్నది. మఱి శోధకు లగు వారు దేశము కాలము వయస్సు మొదలగు వాని ననుసరించి యశుద్ధమగు ద్రవ్యమునకుఁ [1]జాలినంతశుద్ధి గావించుచున్నారు. కావున వానివలనను శుద్ధి గలుగుచున్నది. ధాన్యములు, దారువులు, అస్థులు, తంతువులు, క్షీరాదిరసములు, కంచు మొదలగు తైజసములు, తోళ్లు, ననెడివీనికిఁ,గాలము వాయువగ్ని మృత్తు జలముల నెడు వీనిచేత శుద్ధి గలుగుచున్నది. మఱి పార్థివములగు వాని కొండొంటి తోడిసంయోగముచేతను శుద్ధి గలుగుచున్నది ఎట్లన, నన్నమునకుఁ గేశాదుల యసంయోగముచేతను, ఆజ్యాదుల సంయోగముచేతను, శుద్ధిగలుగుచున్నదికదా. రాగి వస్త్రము మొదలయిన వాని కమేధ్యము తగిలినయెడల వాని కాదుర్గంధమును నాయ

---

1. 'దేశంకాలం వయశ్శక్తిం ద్రవ్యంద్రవ్య ప్రయోజనమ్। ఉపపత్తిమవస్థాంచ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేత్' యని స్మృతియందు ద్రవ్యవచనాదులు దెలియునది. అవియె యిట ననుసంధింపఁబడినవి.

2. ధాన్యమునకు గాలి యెండ మొదలగు వానివలన శుద్ధి. దారు పాత్రాదులకు మన్నుచే జలములచేతను శుద్ధి. గజదంతము మొదలయిన యస్థులకు గాలి యెండ మొదలగువానిచే శోషణముగలుగుటవలన శుద్ధి. తంతువులకు జలములచేత శుద్ధి. పాలు మొదలగు రసములకు కేశాది సంస్పర్శముగలిగినను గాచుటచేత శుద్ధి. కంచు మొదలగు తైజసములకు నగ్నిచేతశుద్ధి. తోళ్లకు తైలముచేత శుద్ధి.

మేధ్యపు పూఁతయుఁ దుదముట్టఁబోయి తనతనయొప్పటి స్వరూపమునొందునంతకుఁ జింతపండు నీళ్లు మొదలగువానిచేత మాటిమాటికి శుద్ధిచేయవలయును. ద్విజుఁడగువాఁడు స్నానదానతపస్సులచేతను, కర్మానుష్ఠానమున కుపయుక్తమయిన వయస్సు చేతను, శక్తిచేతను, నుపనయనాది సంస్కారముచేతను, సంధ్యోపాసనాది సంస్కారముచేతను, నన్నుస్మరించుట చేతను, దనకు శుద్ధిని గావించుకొనుచున్నాఁడు. ఇట్లు శుద్ధుఁడై తన యధికారం బగు కర్మము నాచరింపవలయును. ఆ మంత్రమున కాచార్య ముఖమునఁ గల రూపునఁ బ్రయోగము నెఱుంగుటయె శుద్ధి యగును. కర్మమునకు భగవదారాధనములని తలంచి నాయం దర్పణము సేయుట శుద్ధియగును. ఇట్లు దేశము కాలము ద్రవ్యము కర్త మంత్రము కర్మ మనెడి యీ యేడును విశుద్ధములయిననే పురుషునకును నిజాధికారం బగు ధర్మముసిద్ధించుచున్నది ఇవి యశుద్ధములయ్యెనా యధర్మమె కలుగుచున్నది. ఒక్కయెడ గుణము (శుద్ధి) గూడ విశేషవిధి బలము వలన దోషము (అశుద్ధి) అగును. ఎట్లన రోగికి స్నానాదులు నిషిద్ధములగుచున్నవి. అట్లె దోషమును (అశుద్ధియును) గుణము (శుద్ధి) అగుచున్నది. ఎట్లన యజ్ఞము సేయువాని పశుహింస గుణమే యగును. కనుక విశేషశాస్త్రముచేత గుణదోషములకుఁ గల నియమము సామాన్యశాస్త్రమువలనఁ గలిగిన గుణదోష విభాగమును బాధించుచున్నది. అనఁగా సామాన్యశాస్త్రమునం దేర్పడు గుణదోషభేదములను విశేషశాస్త్ర మపవదించుచున్నది. పతితు లగువారికి సహ సంభాషణము మొదలయిన కార్యములు పాతకములుగావు. అపతితులకే యీ పతితుల

తోడిసంభాషణాదులు పాతకములగును. ఒక్క యెడ గుణమైనది మఱి యొకచోట దోష మంటినిగదా. అట్లై, శబ్దాది విషయములతోడి కూడిక గృహస్థునకుఁ (బూర్వమె కయికొనఁబడియుండుట దగుటచే)స్వాభావికముగా నుండును. కనుక,నతని యెడ నది దోషము గాక గుణమె యగును. అదియె యతికి దోషమగుచున్నది. ఎట్లనఁ గ్రిందఁ బరుండియున్న వానికిఁ బతనము గలుగదు. మీఁదనున్న వానికే యట్టి పతనము గలుగఁగూడును గదా. మనుష్యుఁ డేయేవిషయము నుండి నివర్తించునో యా యాదానినుండి విముక్తుఁ డగుచు రావలెనుగాని దానితోఁ గూడరాదు. ఇదియే నరులకుఁ బరమధర్మము; మఱి శోక మోహ భయములను బోఁగొట్టునది. శబ్దాది విషయములను గుణములుగాఁ జింతించుచు వానియం దభినివేశము గలిగియుండుటవలనఁ బురుషునకు వానియందు మంలముగల సంగము గలుగుచున్నది. సంగమువలన నావిషయములందుఁ గామము గలుగుచున్నది. కామమువలనఁ గలహము పుట్టుచున్నది. దానివలన దుస్సహమయిన క్రోధము గలుగుచున్నది. క్రోధమువలనఁ గార్యాకార్యములు దెలియని సమ్మోహము గలుగుచున్నది. ఆ సమ్మోహమువలనఁ బురుషునందు వ్యాపకమైయుండు ధర్మభూత జ్ఞానము, సంకుచిత మగుచున్నది. సాధూ! అట్టి జ్ఞానములేని జీవుఁడసత్ప్రాయుఁడగుచున్నాఁడు. అట్లు శూన్యత్వమును బొందుటవలన మూర్ఛితుఁడైనవానివలెను, మృతుఁడయినవానివలెను. విషయాసక్తుఁడు * స్వార్థమునుండి విభ్రంశము నొం

* స్వార్థభ్రంశ మనఁగా స్వపరవివేకజ్ఞానములేకుండుటయని తెలియునది.

డుచున్నాఁడు. వాఁడు విషయములం దభినివేశముచేతఁ దన్ను నెఱుంగఁడు; పరుల నెఱుంగఁడు. మఱి వృక్షము స్వపర వివేకములేక బ్రతుకునట్లు తాను బ్రతుకుచుఁ దోలుతిత్తి వలె వ్యర్థముగా నూర్పుచ్చుచు వర్తించుచుండును. "యజేత స్వర్గకామః" ఇత్యాది రూపమున వినంబడుచుండు స్వర్గాధి ఫలము పురుషార్థమును బ్రతిపాదింపఁ దలంచినవి గావు. మఱి మోక్షసాధనములందు రుచిని బుట్టించుటకై యట్లు ఫలముకీర్తింపఁ బడుచున్నది. "అదృష్టసుఖ మగు స్వర్గాదిక మతిశయించినది. దాని కంటె నపవర్గసుఖ మతిశయించినది" యని యిట్లు మోక్షసుఖము నిరతిశయ పురుషార్థ మని చెప్ప తలంపున స్వర్గాదిఫలము చెప్పఁబడినది. ఔషధము నందు రుచిగల్పించుటకై బెల్లము చక్కెర మొదలగునవియుఁ బోలె మోక్షమునందు రుచికై స్వర్గాముల ఫలము * కీర్తింపఁ బడెడిని. జన్మమాదిగాఁ దమకు బాధహేతువు లగు కామాదులందు మనస్సులు దగిలి వానియందు దిండుపడి తమశ్రేయము నెఱుఁగక జనులు దుఃఖావహ మగు సంసారమార్గము నందు భ్రమించుచు దానం జేసి తమస్సును జొచ్చుచు స్థావరత్వము నొందువారై యుండఁగా నట్టిమనుష్యులను మరల నరావహములయిన యాకామములందే వేద మెట్లు ప్రవర్తింపఁ జేయును? అట్లేని యది యాప్తమగునా? ఇట్లు ఫలశ్రుతి రుచి గలిగించుటకు మాత్రమే యగుటం బట్టి వేదతాత్పర్యము నెఱింగినవారు ఫలశ్రుతి పువ్వులుమాత్రము పూచి పండ్లు

---

* 'పిబ నిమ్బం ప్రదాస్యామి ఖలు తే ఖణ్డలడ్డుకాన్ । పిత్రైవముక్తః పిబతి నఫలంతావదేవతు' అనుట యిట ననుసంధించునది.

పండనిచెట్టువలె పయికిఁ జెవి కింపుగామాత్ర ముండునది గాని నిజమునకు సార్థకమైనదిగాదని తెలియుదురు. కనుక వారు దాని నుపదేశింపరు శబ్దాది విషయములందుఁ గామముగల వారు గాన కృపణులును ధృష్టాకులును నైనవారు, కర్మజన్యము లగు స్వర్గాదులు వట్టిపువ్వులవంటి వయినను బండ్లవలె బుద్ధి నెంచి యగ్నిసాధ్యము లగు కర్మములం దభినివేశము చేత వివేకముదూలి యెడతెగని హోమధూపము చేత బడలి సడలి తమ ప్రత్యగాత్మస్వరూపమును దెలియకుందురు. ఉద్ధవా ! అట్టివారు కర్మవిధి ప్రేరితులు నింద్రియ తర్పణ పరులు నగుటంబట్టి యుపాదాన నిమిత్తకారణభూతుండగు నెవ్వని వలన నీజగత్తు పుట్టుచున్నదో, కనుక నెవ్వఁ డీ జగత్తగునో, యెవ్వఁడు లేనిచో నిది కలుగనే నేరదో, యట్టి నన్నుఁ దమహృదయమందున్నవాఁడ నయినను దెలియరుచుమీ. చీఁకటి కన్నులఁ గ్రమ్మినవారికి నెదుట నున్నవస్తువులు గూడఁ దెలియవు గదా. మూఢులు, స్ఫుటము గానందున దురవహమైయుండు మతమును దెలియక కేవలము విషయములందు మనస్సు దగిలినవారై యాగ మను నెప మిడి మాంసభక్షణము కొఱకు వ్యర్థముగాఁ బశువులను హింసించుచున్నారు. కనుక వారు నాస్తికు లగుదురు. వారు మృతినొందిన పిదపఁ దా మట్లు హింసించినపశువులే తోఁడేళ్లు మొదలగు రూపముల నొంది పరలోకమందుండఁగా వానిచేత నందు హింసింపఁబడుచున్నారు. వారికి హింసించి మాంసభక్షణము సేయుటయం దిచ్ఛయుండెనేని, యందులకు యజ్ఞమే యనుమతి యని తలఁచి హింస సేయుచుందురు. వారికి హింస

యొక వేఁడుక. కనుక మాంసముదినెడి సుఖమును గోరి పశువులను జంపి యజ్ఞములుచేసి పిత్రాది దేవతలను యజిం తురు. ఇట్లు యాగమును నెపముచేసికొని తమ సుఖముననే కోరునట్టివారు గాన వారు ఖలులే యగుదురు నాస్తికులఫల మిది. ఆ స్తికుల ఫలము వినుము. ఒకానొక వర్తకుఁడు మి క్కిలి ధనమును గడింపవలయు నని కోరి యంతకుమును పే నంతరించి యున్నధనమును విడిచి సముద్రమును దాఁటం గోరి రెంటికిని భ్రష్టుఁడగుచున్నాఁడు. అట్లె ప్రకృతి పరిణామమైనది గాన స్వప్నము వలె ననిత్యమై కావుననే చెవికి మాత్ర మింపై యున్న పరలోకమును మఱియుఁ దక్కిన కామము లను హృదయమునం దుద్దేశించి తమకుఁ గలధనములను గామసాధనము లగు కర్మము లందు వినియోగించుచున్నా రు; తుదకు నుభయభ్రష్టు లగు చున్నారు. వారు రజస్తమ స్సులను గుణములచేఁ గలుగు కర్మములందు నిష్ఠగలిగి రాజ సతామసికకామసాహారాదులను సేవించుచు వాని యందుఁ బ్రీతిగలిగి తమ తమగుణములకు ననురూపులయిన యింద్రుఁ డు మొదలగు దేవతల నుపాసించు చున్నారు. కాని యాదేవ తలను భగవదాత్మకులని యుపాసించుటయే సరియైనయుపాసన మగును గాని యట్లు చేయమిచే వారింద్రాది దేవతలను యథారీతిని నుపాసింపనివారే యగుదురు. అట్లె నన్నును యథావిధి నుపాసించినవారు గాకుందురు. వారు హృదయ మందు మన మిహలోకదేవతలను యజ్ఞములచే నారా ధించి స్వర్గలోకమును బ్రాపించి స్వర్గమున రమించుచుందు ము. ఆ భోగము ముగియఁగా మరల నిహలోకములందు

గొప్పగృహములుగల కధిపతుల మయి గొప్పకులమునందుఁ బుట్టి నవారమైయుండఁగల'మని యిట్లు వేద పూర్వభాగమందు వట్టి పువ్వువలె నున్న యిట్టి వాక్యముచేత మనస్సు వ్యాక్షిప్తమగుటచే మిక్కిలియు దురహంకారులై తమ్ముఁ బరిపూర్ణులుగాఁ దలంచుకొనుచు నుందురు కాన, వారికి నావార్త సయితము రుచింపకుండును దీనినిఁ బట్టి వారు నిత్యసంసారులు గూడ నగుదురు కర్మకాండ దేవకాండ జ్ఞానకాండము లను మూఁడుకాండములరూపమున నున్న వేదము లివి యన్నియును సమస్తమున కంతరాత్మభూతుఁ డయిన పరబ్రహ్మమును గుఱించినవే యగును. (అనఁగా నది పరబ్రహ్మమును దద్గుణములను దద్విభూతులను దత్ప్రాప్తి కుపాయములను నుపేయములను నుపేతలను గూర్చిన స్వరూపములను గుఱించినవి). వేదములు పరోక్షవాదములు (అనఁగాఁ దమయభిప్రాయముల నస్ఫుటముగాఁ జెప్పుచున్నట్టివి). కనుక వాని తాత్పర్యము నందఱు నెఱుంగరు. లోకోజ్జీవనముగా వేదరూపమగు వాక్కును నొసంగిన నీకుఁ బరోక్షవాదము గావింప నగునా యందువా? పరోక్షముగాఁ బలుకుటయే నాకుఁ బ్రియమయినది. ఏలన శుద్ధాంతఃకరణు లగువారికే యీ వేద తాత్పర్యము తెలిసికొనఁ దగినది; అనధికారులకుఁ గాదు. వారును దెలిసికొనలేని వ్యర్థముగాఁ గర్మత్యాగముచేసి భ్రంశము నొందుదురు గాన పరోక్షమే నాకుఁ బ్రియముగా నున్నది. శబ్దబ్రహ్మం బగు వేదస్వరూపము మిక్కిలి దురవగాహము. అది ప్రాణముతోఁ గూడినవాగింద్రియము చేత నుచ్చరింపఁ దగినది. సముద్రమువలె దాని యవధికిఁ గొలఁదిలేదు; అందలి

యర్థములు దురవగమములు. దానిని యుక్తులచేతను నిరూపింప శక్యముగాదు. అనంత జ్ఞానవీర్యాదిశక్తులు గల భూమిం డనగు నాచేత నది విస్తరింపఁ బడినది. తామరతూఁడుల యందుఁ బోఁగులువలె మనుష్యులయం దది యుచ్చరింపఁ దలంచు వారికిఁ, జెవులు రెండును మూసి కొనఁగా వినఁ బడు ప్రాణఘోషరూపమునం జూపట్టుచున్నది. సాలె పురుఁగు హృదయమునుండి ముఖముదారిని నూర్ణను వెలి గ్రక్కునట్లు, ఉచ్చరింపఁ గోరు పురుషునికిఁ బ్రాణవాయు ఘోష మాకాశమునుండి (నాభినుండి బ్రహ్మ వఱకుఁ గల లోపలి రంధ్రము మూలమున) స్పర్శరూపి యగు మనస్సు తోఁగూడి ఛందోమయమును స్థాయియు దేహేంద్రియాది ధారణసమర్థమును శబ్దబ్రహ్మాత్మకమును నగు వాక్కును సృజించుచున్నది. ఇట్టి ప్రాణము వాగింద్రియము నొంది బృహతి యగు వాక్కు నావిష్కరించుచున్నది. ఆ బృహతీవాక్కు వలన శ్రేయోమార్గములు వేయి తెలియనగును. ఓంకారము నుండి వ్యంజితము లగు స్పర్శములును స్వరములును నూష్మములును నంతస్థములు నను వీనితో నది భూషితమై యుండును. విచిత్రములగు శ్రుతులయం దది విస్తరింపఁబడి యుండును దాని యవధికి మితి గలుగదు; చతుశ్చతురక్షరాధికము లగు గాయత్రి మొదలగు ఛందములతోఁ గూడియుండునది. ఇట్టి బృహత్త్వముగల వాక్కును బ్రాణము తానే సృజించుచున్నది; పిదపఁ దన వ్యాపారము నుడుగుటచే దానిని వ్యక్తముగాకుండను జేయుచున్నది. ఆఛందస్సులుగాయత్రి, ఉష్ణిక్కు, అనుష్టుప్పు, బృహతి, పంక్తి, త్రిష్టుప్పు, జగతి, అతిచ్ఛన్దస్సు, అత్యష్టి,

అతిజగత్తు, విరాట్టు నగును. ఆ వేద మేమి విధించుచున్నది? ఏ తత్త్వమును విశదీకరించుచున్నది? దేనిని సముచ్చయించి విధించుచున్నది? దేనిని సామాన్యముగా విధించుచున్నది? దేని నపవదించుచున్నది? యని యీ వేదమునకుఁ గలతాత్పర్యమును నేను దప్ప మఱియెవ్వఁడు నెంతమాత్రము నెఱుఁగఁడు. దాని హృదయమిది. అది నాయారాధన మనెడుధర్మమును విధించుచున్నది. నన్నే సర్వశరీరకుఁ డని యభిధావృత్తిచేతఁ బ్రతిపాదించుచున్నది. అది వికల్పించి యపవదించునదియు నేనే. వేదమునకుఁ దాత్పర్యమైన యర్థము సర్వమును నింత మాత్రమే. అది యెదన-వేదము నన్నే తాత్పర్యముగా నాశ్రయించి దేవమనుష్యాది భేదమును ప్రకృతిమాత్రమునకుఁ గలిగినది గాని జీవస్వరూపమునకుఁ గలిగినదిగాదని యనువదించి జీవగతం బయిన యాకారమును గాప్తాభూతుఁడ నగు నాయందుఁ బ్రతిషేధించి (అనఁగా నాకు లేదని ప్రతిపాదించి) సర్వతత్త్వవిలక్షణునిఁగా నన్నుఁ బ్రతిపాదించి యంతఁ దన వ్యాపారమునుండి విరమించు చున్నది. ఇదియె * వేదతాత్పర్యము. ఇది యిరువదియొకండవయధ్యాయము.

{శ్రీ కృష్ణుఁ డుద్ధవునకుఁ దత్త్వముల సంఖ్యాస్వరూపములను నిర్ణయించుట.}

ఉద్ధవుఁడు—"విశ్వేశా! ప్రభూ! తత్త్వములెన్ని? కొందఱు ఋషులు తత్త్వములు తొమ్మిదనియుఁ గొందఱు పదునొకం

---

* ఇందు వేదతాత్పర్యము 'ప్రకృతికే దేవమనుష్యాది భేదము, జీవునకుఁ గలుగదు. జీవుని యాకారము ఈశ్వరునకుఁ గలుగదు. ఈశ్వరుఁడు సర్వతత్త్వవిలక్షణుఁ' డని తెలియనగు.

డనియుఁ గొందఱ అయిదనియు లెక్కించియున్నారు. నీవు మూఁ
డని చెప్పితివి. ఇట్లీ తత్త్వవిషయమందు వాదములు వెక్కులు
వినుచున్నారము. కొందఱిరువదియాఱనియుఁ గొందఱిరువది
యైదనియుఁ జెప్పిరి. మఱికొందఱేడనియుఁ దొమ్మిదనియు
నాలుగనియుఁ బదునొకండనియుఁ జెప్పిరి. కొందఱు పదియే
డనియుఁ బదియాఱనియుఁ బదుమూఁడనియుఁ జెప్పిరి. ఆయు
ష్మంతా ! ఋషు లిట్లు తత్త్వములను వేఱువేఱువిధముల గణ
నము సేయుట యేప్రయోజనము నుద్దేశించి చెప్పెదరో
మాకు నీవు చెప్పఁదగును" అని యడిగెను. శ్రీభగవంతుఁడు-
ఋషులు చెప్పునట్లే సమస్తము లయిన పక్షములును
యుక్తియుక్తములై యున్నవి. నాదుప్రకృతి యొక్కడు
సంఖ్యగల తత్త్వములకుఁ గారణమని కాని తక్కువసంఖ్యగల
తత్త్వములకుఁ గారణమని కాని గ్రహించి యెట్లు చెప్పినను
బొసఁగియుండునే కాని విరోధమేమియు నుండదు. కనుక నీవు
తత్త్వముల గణనము విరుద్ధముగా నున్నదని చెప్పితివే. అది
యట్లు విరుద్ధముగాదు ఆ గణనము విరుద్ధముగాకుండువిధమున
నేను జెప్పుచున్నాను. ఇట్లనేకవిధములయిన వాదములకెల్ల
హేతువు నాశక్తులయిన ప్రకృతిపురుష మహదహంకారాదులే
యగు నని యందఱు నొప్పుకొనియే తీఱవలయును. ఆశక్తు
లొకటియం దొకటి యంతర్భవించియుండుటఁబట్టి తత్త్వముల
సంఖ్యనుగుఱించి వాదించువారికిఁ బహుభేదములు పెక్కులు
గలిగినవి. అనఁగా తత్త్వము లొకటిలోనొకటి యంతర్భవిం
చుటవలనను నంతర్భవింపక పోవుటవలనను దత్త్వములసంఖ్యను
గొందఱెక్కువగాను మఱికొందఱు దక్కువగాను వాదించుచూ

రయిరి. శమమును దమమును గలుగఁగా నీ పక్షభేదము లడఁగంటును. వాదములెల్ల నుడిగిపోవును. ఏలన శమదమాది సంపన్నుఁ డగువాఁడు చిదచిదాత్మక మగు జగత్తునంతయు నా శరీరముగాఁ గనుఁగొనుచున్నాఁడు గాన, వికల్పమును వాదమును రెండునుగలుగవు. పురుషతిలకా! తత్త్వములొకటియం దొకటి చొచ్చుటవలన వాదులు చెప్పఁదలఁచిన ట్లెల్లఁ దత్త్వము లెక్కుడు సంఖ్యగలవిగాను దక్కువసంఖ్య గలవిగానునగుచున్నవి. కట్టియ మొదలగువానియం దొక్కట నగ్నిజలము మొదలగు నితరములు పెక్కులు ప్రవేశించియుండును గదా. కాఁబట్టి యొక్కదానియందుఁదక్కినవి పెక్కులు చొచ్చియుండుట చూపట్టుచున్నది. మఱియుఁగారణమగుమృత్తునందు ఘటాదులు సూక్ష్మరూపమునఁ జొచ్చియుండును కార్యభూతములగు ఘటాదులందుఁగారణం బగుమృత్తును ననుగతమైచొచ్చియుండును. కాన కారణంబగు తత్త్వమునందుఁ గాని కార్యభూతంబగుదానియందుఁ గాని సమస్తములయిన తత్త్వములు చొచ్చియుండును. కాఁబట్టి యీతత్త్వములసంఖ్య యెక్కువయనియుఁ దక్కువయనియుఁ దాము కోరినట్లు లెక్కించుచున్న వాదులనోర వారు చెప్పఁదలఁచిన ట్లేదేదివచ్చునో దానినంతయు సరియని నే ననుమతించుచున్నాను. ఏలన నాతత్త్వములొకటియం దొకటి చొచ్చియుఁ జొరకయునుండు యుక్తివలన నెట్లు లెక్కించినను బొసఁగుచునే యుండును. జీవునకు దేహమే తాననియుఁ దాను స్వతంత్రుఁడనియు నిట్టి యజ్ఞాన మనాదిగానుండియున్నది. అట్టి జీవునకుఁ దన స్వరూపమును బరస్వరూపమును నెఱుంగుట తనంతటఁ గలుగనేరదు. మఱి వానికంటె

నన్యుండునుఁ దనంతటనే సర్వజ్ఞుండును నగు పురుషుఁడే యట్టి జ్ఞానమునొసంగువాఁడగును. జీవునకును నీశ్వరునకును నణు వంతయైనను వైలక్షణ్యము గలుగదు. ఏలన నిరువురును జ్ఞానస్వరూపులును జ్ఞానగుణకులు నగుదురు. కావున జీవుఁ డజ్ఞుఁడు; ఈశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁ డని యీ యిరువురకును వైష మ్యము గల్పించుటయెల్ల నిరర్థకమే యగును. వారికి స్వరూప మందు భేదముగలుగదు. జీవునందుఁ గనపట్టు నజ్ఞత్వమో ప్రకృతి కార్యముగాని జీవునిదిగాదు. ప్రకృతియనఁగా రజ స్సత్త్వాదిగుణములు సమముగా నుండుటయే కాని మఱి యొకటిగాదు కనుక జగత్తు నుత్పత్తికిని స్థితికిని నాశమునకును హేతువులయినరజస్సత్త్వతమస్సులనుగుణములు ప్రకృతికిఁగల గుణములేకాని యాత్మగుణములు గావు. ఇట్లు సత్త్వాదులు ప్రకృతిగుణములై దానితో నడంగినవగుటచే నవి కాకయే తత్త్వము లిరువదియైదగుట తేలుచున్నది. సత్త్వము జ్ఞాన మును గలిగించునది. రజస్సు కర్మమును దమస్సుఅజ్ఞానమును గలిగించునది. గుణము లొండొంటితోఁగలయుటచేఁ గాలము పుట్టుచున్నది. అదియేస్వభావమనియు సూత్రమనియుఁ జెప్పఁ బడుచున్నది. కానదీనినిగూడఁ గూర్చుకొనఁగాఁ దత్త్వము లిరు వదియే డగుచున్నవి. జీవుఁడును గుణసామ్యావస్థ యగు ప్రకృతి యును మహత్తును నహంకారమునునాకాశమును వాయువును జ్యోతియు నప్పులును భూమియు నని తత్త్వములు తొమ్మిది చెప్పబడియున్నవి. శ్రోత్రము త్వక్కు దర్శనము ఘ్రాణము జిహ్వయని జ్ఞానేంద్రియము లయిదును, వాక్కు పాణిపాయువు ఉపస్థము పాద మని కర్మేంద్రియములయిదును, జ్ఞానకర్మేం

ద్రియమగు మన స్సొక్కటియు, శబ్దము స్పర్శము రసము గంధము రూపమను విషయ సమూహమును, గతి ఉక్తి ఉత్సర్గము శిల్పమని కర్మేంద్రియ కార్యములును గలిగినవి. ఈ ప్రపంచ సృష్టికిఁ బూర్వ మాకాశము మొదలు మనస్సు వఱకును గల కార్యములుగాను, ప్రకృతి వ్యక్త మహంకార మనుకారణములుగాను రెంటి రూపమున నున్న ప్రకృతి సత్త్వాదిగుణములతోఁ గూడినదై ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల కగోచరుండును వేదాంతైక వేద్యుండు నగు పరమపురుషుఁ డీక్షింపఁగా, నీ ప్రపంచమును విధించిన దయ్యె. ఇట్లాతని వీక్షణము వలనఁ బుట్టిన వ్యక్తము మొదలగు తత్త్వము లాతని యీ క్షణము వలన సృష్టిసేయు సామర్థ్యము నొందినవై యొక్కటిగాఁగూడి కొని వికారములనొందుచుఁ దమకుఁ గారణమగు ప్రకృతి బలమువలన బ్రహ్మాండము సృజించుచున్నవి తత్త్వము లేడే యని చెప్పఁబడెనుగదా! అది యెట్లనిన-ఆకాశాదులైదును, జ్ఞాన స్వరూపుండగు జీవుండును, ఆకాశాదులకును జీవునకును నుభయులకు నాధారభూతుఁ డయిన పరమాత్మయు,నని తత్త్వము లేడే యగుచున్నవి. ఆ యేడు తత్త్వములవలన నుండియే * దేహమును నింద్రియములును బ్రాణములును గలుగుచున్నవి. దేహేంద్రియాదులం దేతత్త్వముగాని యాకాశాదులం దొకటినైన విడిచియుండుట గనుపట్టదు కాఁబట్టి యవి యెల్ల

* ఇంద్రియములు దేహమున కంతర్భూతములు. ప్రాణములును దేహకారణములగు ధాతువులం దంతర్భూతములు. ప్రకృతి మొదలయిన కారణము లనుగార్యములయినయాకాశాదులందంతర్భూతములు. కావున తత్త్వములేడ నుట సిద్ధము.

నొకటియం దంతర్భవించియుండుటయొప్పుచున్నది *ఆకాశాదు లయిదును బరమపురుషుండొక్కఁడునుగూడఁగాఁద త్త్వములా అగుచున్నవి ఆపరమపురుషుఁడు తనవలననుండిపుట్టినభూతము లతోఁగూడి యీ వ్యష్టి జగత్తును సృజించి దానికి స్థితి గలుగుటకై లోపలఁ బ్రవేశించినవాఁ డయ్యెను తత్త్వములు నాలుగే యనెడిపక్షమునందుఁ బరమాత్మునివలననుండి తేజస్సు అప్పులు అన్నము (భూమి) అను మూఁడు పుట్టెను. ఆత్మతోఁగూడిన మూఁడును జేరి తత్త్వములు నాలుగగుచున్నవి. † పరమాత్మయుఁ దేజస్సు నప్పును నన్నమును గూడి యీ జగత్తు పుట్టినది. స్థూలము లగు కార్యములు సూక్ష్మము వలన నుండి పుట్టుట తప్పకగలుగును గదా. తత్త్వములు పదునొకండనుపక్షమునందు ఈ పరమాత్మయు మహాభూతము లయిన యాకాశాదులయిదును శ్రోత్రాదులగునింద్రియము లయిదును గూడి పదునొకండయినవి. తత్త్వములు పదియే డనుపక్షము నందు నాకాశాదులయిదును శబ్దాది తన్మాత్రలయిదును నింద్రియాదు లయిదును గూడి పదియేనగుచున్నవి మనస్సు పదియాఱవది. ‡ ఆ పరమాత్మ పదియేడవవాఁ డగుచున్నాఁడు. పదియే డనుపక్షమునందుంబోలెఁ బదియా అనెడు లెక్కయందును నాత్మయు భూతములు తన్మాత్రలును నింద్రియములు నని పదియాఱు సమానముగా నున్నవి. అయిన నింద్రాత్మయే

---

*ఇందు జీవుఁడు పరమాత్మయందుశరీరరూపమున నంతర్భూతుఁడగును. దేహేంద్రియాదు లాకాశాదులం దంతర్భూతములు.

† ఇం దాకాశాదులు తక్కిన తేజస్సు మొదలగువానియం దంతర్భూతములు. తక్కినవి మునుపటివలెనే తక్కిన వానియం దంతర్భూతములు.

‡ ఇందును జెప్పఁబడిన వానియందుఁ జెప్పఁబడనివి యంతర్భూతములు.

మనస్సనఁబడుచున్నది. అనఁగా నాత్మయం దంతఃకరణ మడఁగి యున్నది. ఆకాశాదిభూతములును జ్ఞానేంద్రియములును బంచ వృత్తి ప్రాణమును మనస్సును బరమాత్మయునని తత్త్వములు పదుమూఁ డగుచున్నవి. * (ఇట్లే తత్త్వములు మూఁడనుట యు నయిదనుటయును దెలియునది) ఇట్లు ఋషులు తత్త్వము లను నానావిధముల లెక్కపెట్టియున్నవారు. అన్నియునొం డొంటిలో నడఁగియున్న యుక్తిచే నొప్పియుండుటచే న్యాయ ములే యగుచున్నవి. కావున విద్వాంసు లగువారికి దుర్ఘట మైన దేదియు లేదు' అనెను.

ఉద్ధవుఁడు—'ప్రకృతియును బురుషుఁడునిరువురునుదమంతట విలక్షణమగు స్వరూపము గలిగియుందురు. అయిన వానిలో నొకటి విడిచి మఱి యొకటి కనుపట్టకుండుటవలన నా రెంటి కిని భేదము గానరాకున్నది. ప్రకృతియందు (అనఁగాఁ బ్రకృతి కార్యమగు దేహమునందు) నాత్మయు నాత్మయందుఁ బ్రకృ తియుఁ గనుపట్టుచున్నది. (ఒకటిని విడిచి మఱియొకటి కనుపట్ట కుండుటవలనను 'నేను దేవుఁడ'నని దేహమునకును నాత్మకును నభేదము తెలియుటవలనను దేహమునకును నాత్మకును భేదము కానంబడకున్నది. నాహృదయమందుఁ బెద్దసందేహమిదియొకటి నాటుకొని యున్నది. నీవు సర్వజ్ఞుండవు గాన యుక్తులందు నిపుణములయినవచనములచేత దీనిని ద్రుంపఁదగుదువు. జీవు లగు మాకు నాయా యర్థములను గలయావునఁ గనుఁగొనునట్టి

---

* ప్రకృతి పురుషుఁడు ఈశ్వరుఁడని తత్త్వములు మూఁడు. నాలుగు తత్త్వముల పక్షమునఁ జెప్పఁబడిన నాలుగును వాయువును గూడి తత్త్వము లయి దగుచున్నది.

జ్ఞానము నీ ప్రసాదమువలననే కలుగుచున్నది. వారికి స్వభావముచేత నీ శక్తివలన జ్ఞానము సంకుచితమై యుండును. నీ వొకఁడవే సర్వజ్ఞఁడవు; నీదు మాయకుఁగల స్వరూపమును నీవే యెఱుఁగుదువు కాని నీదు మాయచేత నితరు లెల్లవారును మోహితులుగాన యెఱుంగ నేరరు' అనెను.

భగవంతుఁడు—ప్రకృతి పురుషుఁడను రెండును భిన్నములే కాని యొక్కటిగావు. ఈ దధిభూతము మొదలుగా సృజింపఁబడిన యివి యెల్లఁ బ్రకృతివికార మగు నహంకారము చేతఁ గావింపఁబడినవి. అందుఁగోరుచున్నాను ద్వేషించుచున్నాననెడి పురుష (ఆత్మ) గుణములును, బలుపు పలుచన యను ప్రకృతి (దేహ) గుణములును నొక్కటనే గజిబిజిగాఁగలసి యొకదాని గుణములు మఱియొక దానివిగాఁ గనుపట్టుచుండుట యీ యహంకారము స్వరూపము. ఉద్ధవా! నామాయ తన యహంకారము మూలమున నిట్లు దేహాత్మలగుణములను గలపి వానికి భేదము తెలియకుండునట్లు చూపుటయే కాక మఱి యాత్మ దేవుఁడనియు మనుష్యుఁడనియు స్వతంత్రుఁడనియు నిట్లు భేద బుద్ధులు పెక్కు లుగలిగించుచున్నది. అధ్యాత్మము,అధిదైవము అధిభూతమనఁబడు నీ మూఁడును వైకారిక (అహంకార) సర్గ మనఁబడును. కన్నధ్యాత్మము. రూపమధిభూతము సూర్యశరీర మధిదైవము. ఈ దేహమందలి కంటిరంధ్రమునం దీ మూఁడు నొకటి కొకటి యుపకరించుటంబట్టి జ్ఞానమును బుట్టింప నేర్చుచున్నవి. 'అధ్యాత్మాదులు పరస్పరముగూడుటవలన రూపాదుల ప్రకాశము గలుగునేని, యాత్మ ప్రకాశమెక్కడి' దందువా? హృదయాకాశమందుఁగల యాత్మ తనంతటఁదానే ప్రకాశించు

చున్నది. * ఎట్లన, ఆత్మ యీ దృక్కు మొదలగు మూఁడేసింటికి సాధ్యమైనది గాన వానిని బ్రకాశింపఁజేయుట కదియే హేతువు. దృగాదు లుఁడిగినపిదపఁగూడ నది నెల కొని యుండునది గాన వానికంటె విలక్షణ మయినది. తనకు మాత్రము గలిగి యుండు జ్ఞానము చేత నది ప్రకాశింపఁ జేయఁదగువాని కెల్లఁ బ్రకాశకమై యున్నది. పరస్పరముఁ గూడిక చేతఁ జక్షువు సిద్ధించినట్లు త్వక్కు మొదలయినవియు శ్రవణము మొదలైనవియు, జిహ్వా మొదలయినవియు నాసిక మొదలయినవి

---

* ఇంద్రియములు ఆత్మయందు (దేహమునందు) ఉండుటంబట్టి అధ్యాత్మములనియు, విషయములగు రూపాదులు తేజస్సు మొదలగు భూతములయం దుండుటంబట్టి అధిభూతమనియు, అధిష్ఠించియుండు దేవత దేహము క్షేత్రజ్ఞుడగు సూర్యుఁడను దేవతారూపముగలిగియుండుటచే అధిదైవమనియుఁ జెప్పఁబడినవి. రాజసాహంకారముతోఁగూడిన సాత్త్వికతామసాహంకారములు రెంటివలన దృగాదులగు ఇంద్రియములును రూపాదులగువాని విషయములును వాని కధిష్ఠాతలగు దేవతలును సృజింపఁబడినట్లు సృష్టిప్రకరణము లందుఁ జెప్పఁబడుచున్నవి. కావున నేఅధ్యాత్మాదు లహంకారసర్గమనఁబడుచున్నవి. అధ్యాత్మాదులు మూఁడును, అనఁగా ఇంద్రియము విషయము అధిష్ఠించియున్న దేవతాశరీరము మూఁడును, పరస్పరము ఉపకరించిననే జ్ఞానమను కార్యము పుట్టఁగూడును. కాఁబట్టి మూటికిని ఉపకార్యోపకారక భావముగలదు. ఎట్లన సూర్యుని దేహము తనకిరణముల ద్వారా వచ్చి చక్షువునందును దాని విషయమగు రూపమునందును అధిష్ఠించుచున్నది. అపుడా రెంటిలో చక్షువు గ్రహించునదియు రూపము గ్రహింపఁబడునదియు అగుచున్నవి. కాఁబట్టి అధిదైవమునకు ఆరెండును ఉపకార్యము లగుచున్నవి. రూపము మిక్కిలి దూరముగాకయు నడుమ నేమి యడ్డులేకయు నుండిననే చక్షువునకు గ్రాహ్యమగుచున్నది. కాన చక్షువున కది ఉపకార్యమగుచున్నది. ఇట్లు మూటికి ఉపకార్యోపకారకభావము తెలియునది.

యు సిద్ధించుచున్నవి. * ఇవియన్నియు మనస్సుతోఁ గూడియె కార్యకరములగుచున్నవి. ఇవంతయు నహంకారము చేసినసృష్టి యగును. ఈయహంకారము సత్త్వరజస్తమస్సులు సమత్వము వీడి విషమములై కలఁతనొందుటవలనఁగలిగిన వికారము; మఱి ప్రకృతి మూలకారణముగాఁగల మహత్తత్త్వమునుండి చక్కఁ బుట్టినది. ఇట్టి యీయహంకారము దేహమేయాత్మ యనెడి భేదమునుగలిగించుభ్రమమును, ఆత్మయే దేవుఁడు మనుష్యుఁ డను వికల్పమును గలిగించుచున్నది. ఇది వైకారికము(సాత్త్వికము) ఐంద్రియము (తైజసము) తామస మనిమూఁడు విధములగును, ఆత్మ పరిపూర్ణముగా జ్ఞానస్వరూపమయినది. దేహమో పరిపూర్ణముగా జడమైనది. నేననుటకునాత్మ యెంతయునొప్పియుండునుగాని యందులకు వివాదమేమియుఁగలుగదు. ఉన్నదనియు లేదనియు దాని నిట్లు భేదముగాఁ జెప్పుటగలదుగదా. అభేదముగాఁ జెప్పుట దాని దేవమనుష్యాది రూపములకే చెల్లునుగాని యాత్మకుఁ జెల్లదు. ఈ భేదభ్రమ మాత్మయందు లేకున్నను స్వరూపసాక్షాత్కారము గలిగించు నావలనబుద్ధినుంపని పురుషుల కది యుడుగకయే యుండును గనుక వారి ననువర్తించుచునేయుండును' అనెను.

---

* మొదలయినవి యనుటచే ఆయా ఇంద్రియములయొక్క అధిభూతమును (విషయమును) అధిదైవమును దెలియునది. త్వక్కు అధ్యాత్మము; దానికధిభూతము స్పర్శము; అధిదైవము వాయువు. శ్రోత్రమధ్యాత్మము; దానికధిభూతము శబ్దము; అధిదైవము దిక్కులు. జిహ్వ అధ్యాత్మము; దానికధిభూతము రసము; అధిదైవము వరుణుఁడు. నాసిక అధ్యాత్మము; దానికధిభూతము గంధము; అధిదైవ మశ్విదేవతలు. మన స్సధ్యాత్మము; దానికధిభూతము ధ్యేయవిషయము; అధిదైవము చంద్రుఁడని తెలియునది.

ఉద్ధవుఁడు—ప్రభూ ! 'నీ వలనబుద్ధి యుంపక మఱల్చుకొన్న వారు తమతమ చేసికొన్న కర్మములచేత గొప్పదేహము లును దక్కువ దేహములును నేవిధమునఁ గయికొందురో మఱి యేప్రకారమున విసర్జింతురో, (యనఁగాఁ బూర్వదేహమును విడిచిన ట్లింద్రియములను గూడ విడిచి, దేహాంతరమును బొంది నట్లు వేఱింద్రియములను గూడఁ బొందుదురా ? లేక మును పటి యింద్రియములతోఁ గూడియే దేహాంతరమును గయి కొనుచును విడుచుచు నుండెడిదా?) చెప్పుము. గోవిందా ! ఈ విషయమున నిశ్చితమయినది నాకుఁ జెప్పుము. అల్పబుద్ధుల కిది యెంతమాత్రము నిశ్చయింపరానిది; దీని నెఱింగినవారు బహుతరముగా లోకమునందుఁ గలుగరు. ఏలన నందఱును నీ మాయచేత వంచితులై యున్నవారు. కావున,దీనిని నీవే నిశ్చ యించి చెప్పవలయును' అని యడిగెను.

భగవంతుఁడు—'మనస్సు పూర్వకర్మవాసనలతో నిండినదై జ్ఞానేంద్రియములయిదింటితోను భూతసూక్ష్మములతోను గూడి యేయొక దేహమునుండి మఱియొక దేహమునకుఁ బోవుచున్నది. దానికంటెను వేఱయినయాత్మ యా మనస్సు ననుసరించి పోవు చున్నది. మనస్సు కర్మవాసనలకు వశమై తాను గన్నట్టియు విన్నట్టియు విషయములను జింతించుచు నుండును; పిదప నా విషయములు కలిగినపుడు హర్షించుచుండును; కలుగనప్పుడు దుఃఖించుచుండును. దాని వెనుకనే మునుపటి స్మృతులనెల్ల నుడిగిపోవును. ఒక్క జన్మమందే యిట్టిమఱవు గలుగఁగా దేహమును విడిచిపోయినపుడు మునుపటిస్మృతులను మఱచు టనుగుఱించి చెప్పనేల? ఎవ్వనిమనస్సు విషయములం దళినివే

శము గలిగియుండుటచే నాత్మ దేహ విలక్షణమయినదని యను సంధింపదో యట్టి ప్రాణికి నొకానొక కారణమువలన మరణ కాలమందు మిక్కిలియు జ్ఞానలోపము గలుగుచున్నది. అట్లు జ్ఞానము లోపించినను జన్మాంతరము నొందునపుడు మునుపటి యింద్రియము లాఱు ననువర్తించుటవలనఁ బూర్వజన్మస్మృతి గలుగదా యందువా? చూరిదా! పురుషునకు సర్వవిధములగు మనోవృత్తులచే దేహము నాత్మగా స్వీకరించుటయే జన్మ మందురు. జన్మకాలమునుండి దేహమే యాత్మ యని వానికిఁ దోఁచుచుండును. ఇట్లు దేహమే యాత్మ యని తప్పఁదలఁచు చుండుటంబట్టి దేహమునకు విలక్షణమైనదియుఁ బూర్వో త్తరజన్మముల ననుసంధించునదియు నగు నాత్మ తోఁపకుం డును గాన, తొంటిస్మృతిని నిప్పటిదేహ స్వీకారమునుగూర్చి స్మృతి గలుగనేరదు దేహమే యాత్మయని తలంచుట యెల్ల స్వప్నము నందలి మనోరథములవలె భ్రాంతియే యగును. ఈ పురుషుఁడు స్వర్గమున నేవేవో మనోరథములను గావించు చుండి తన మునుపటి బ్రాహ్మణత్వాదు లగు నాకారములను స్మరింపఁడు. మఱియొక స్వప్నము గనుచో మునుపటి స్వప్న మును, నొక మనోరథమును గోరుచో మునుపటి మనోరథ మును స్మరింపఁడు. మరణమువలనను మఱియొక దేహమును బొందుటవలనను జ్ఞానము మిక్కిలియు లోపించుటంబట్టి పూర్వము తాను దేహమునే యాత్మయని మనస్సునఁ దలఁచుట నీ జన్మమందు స్మరింపఁడు. జన్మాంతరము కలి గినపుడు పూర్వ జన్మమందుఁ దాను నున్నవాఁ డయినను నపుడు లేకుండినట్లును, ఈజన్మమందే తాను గ్రొత్తగఁ గలిగి

నట్లును గనుఁగొనుచున్నాఁడు ఏక రూపమున నున్న యాత్మ స్వరూపమునందు నింద్రియముల కునికి పట్టయిన శరీరము పుట్టుచున్నది. ఆ పుట్టుటచేత శరీరము నింద్రియములు నంతఃకరణము నని యీ మూఁడు విధములును దోఁచు చున్నవి. ఈ మూఁటివలన వెలుపల దేవత్వము మనుష్యత్వము బాలత్వము యువత్వము మొదలయినవియు, లోపల లోభము భయము మొదలగునవియు నగు భేదములు, చెడు పుత్రునిఁ గన్న పురుషునికింబోలె, ననర్థహేతువులై కలుగు చున్నవి. ఉద్ధవా! భూత పరిణామములయిన శరీరములు నిత్యమును వేఱొక పరిణామమును బొందుచును మునుపటి యవస్థ విడుచుచును నుండును. ఈ రెండును నలక్ష్య వేగంబగు కాలము మిక్కిలి సూక్ష్మమగుట చేతఁ దెలియఁ బడ కున్నవి. అగ్నియందు మునుపటిజ్వాలలు పోయి వేఱు వేఱు జ్వాలలు వచ్చు చుండుటయుఁ, బ్రవాహము లందు మునుపటి జలములు పోయి క్రొత్త క్రొత్త జలములు వచ్చుచుండుటయు, దెలియఁబడవు. వృక్షమునందుఁబండ్లు ప్రతి క్షణమును బక్వ మగుచుండుటయుఁ దెలియరాదు. అట్లె సర్వభూతములకును గాలముచేతఁ గావింపఁబడిన బాల్యము మొదలయిన యవస్థలు మిక్కిలి సూక్ష్మములగుటం జేసి తెలియఁబడ కుండును. ఇట్లాయాయవస్థలు ప్రతిక్షణమును బరిణామ మొందుచుండుటం బట్టి 'వాఁడే యీ బాలుఁడు' 'వాఁడే యీ వయసుకాఁ' డని మునుపటియవస్థ వానినే యిప్పటి యవస్థ వానినిగాఁ దలంచుటయుఁ జెప్పుటయు నెట్లు పొసగుఁ నందువా? అగ్నికిఁ గల మునుముందటి

జ్వాలలును వెనువెనుకటి జ్వాలలును సదృశము లగుటంబట్టి వానికిఁ గల భేదమును దెలియక పురుషుఁడు తన కంటికిఁ గనఁబడుచున్న దానినే యూఁది 'అదియే యీదీప' మని తలంచి చెప్పుచున్నాఁడు. అట్లె ప్రవాహమునందు మునుపటి జలములకును బిమ్మటి జలములు సమానముగా నుండుటను బట్టి భేదము తెలియనందున 'అదియే యీజల' మని తలంచి చెప్పుచున్నాఁడు. అట్లె 'వాఁడే యీపురుషుఁడు, వాఁడే యీబాలుఁ' డని తలంచుటయుఁ జెప్పుటయు నస్థిరాయుష్కులగు మనుష్యులకు భ్రాంతిమూలమునఁ గలుగునవే కాని మఱి యొకటిగాదు. ఈ దేహము నుత్పత్తికిఁ గర్మము బీజము. అట్టి కర్మముచేత దేహాత్మాభిమాని యగు జీవుఁడు దేహము వలె నెప్పుడును బరిణామము నొందుచుండు స్వభావము గలవాఁడు గాకుండుఁ గాక; అయినను వాఁడు భ్రాంతిచేతఁ బుట్టుచును జచ్చుచు నున్నాఁడు. ఆత్మకు నుత్పత్తి మరణములు భ్రాంతిచేత సిద్ధములయినవి గాని స్వాభావికములు గావు. ఏలనఁ బురుషునకుఁ బుట్టుకయు లేదు, చావును లేదు. వాఁడు దేహము గలుగుటకుఁ బూర్వమును నది నశించిన పిదపను నుండియున్నాఁడు. దారువునందుఁ గూడియున్న యగ్ని చిలుకుటచేతఁ దోఁచుచున్నది గాని దారువుతోఁ గూడ నుత్పత్తి నాశములు పొందదు గదా! అట్లె యాత్మయు దేహమునందుఁ దోఁచినను దానితోడి యుత్పత్తి వినాశములకుఁ బాలుగా కుండును. అవి గలసియుండునట్లు దోఁచుటయెల్ల భ్రాంతిమూలము. దేహమునకు రేతోనిషేకము, గర్భము, బాల్యము, కౌమారము, యౌవనము,

మధ్యవయస్సు, జర, మృత్యువని యవస్థలు తొమ్మిది గలుగుచున్నవి. నిషేకము మొదలయిన యీ యవస్థలును మఱియు శయనాసనాదు లయిన యితరావస్థలును నానావిధముల నుండును. ఇవి యెల్ల నొకఁడు (బద్ధుఁడు) తానొకా నొకప్పుడు కర్మపరిపాకదశయందుఁ గయి కొనుచున్నాఁడు. మఱి యొకప్పుడు వానిని విడుచుచున్నాఁడు. గుణపరిణామము లగు శబ్దాది విషయములను మనస్సునందు ధ్యానము సేయు చుండుటయే వీని నెల్లఁ గయికొనుటకును విడుచుటకును గారణమగుచున్నది. వీనిని గయికొనుటయు విడుచుటయుఁ గంటికిఁ గనఁబడవు గాని తమకుఁ గలుగు జననమునుఁ దన పుత్త్రునిజననమునుబట్టియుఁ దన మరణమును దన పిత మరణమునుబట్టియు ననుమానముచేతఁ దెలియవలయును గాని, తన జననమును మరణమును నపుడు తాను మోహగ్రస్తుఁడై యుండుటవలనఁ గన్నారఁ గనుఁగొన నేరఁడు. అట్లు తాను జననమరణముల నొందినను నవి తన దేహమును సంబంధించినవే కాని తన్నుఁ గావు. బీజము వలన వృక్షవు జన్మమును గాలపరిణామమువలన వృక్షవు నాశమును బురుషుఁడు తెలియుచున్నాఁడు. అట్లు వానిని దెలిసిన పురుషుఁ డావృక్షముకంటె వేఱుగాఁ గనుపట్టుచున్నాఁడు. ఇట్లె దేహమునకుఁ బంచభూతసంఘాత మనెడు బీజము వలన నుత్పత్తియు విపాకమువలన నాశమును జూచునట్టి యాత్మ యీ దేహమునకంటె వేఱే యగును. ప్రకృతివికారమగు దేహమునకంటె నాత్మ వేఱయినది; దాని కల రూపును వివేచించి తెలియనేరక శబ్దాది విషయముల ననుభ

వించుటచేత దేహమే యాత్మ యని రెంటి నొక్కటిగాఁ దలఁచి మోహము నొందినట్టి వాఁడు సంసారమును బొందు చున్నాఁడు. సత్త్వకార్యము లగు శమ దమాదులం దభినివేశ ము గలిగి వాని కనురూపము లయిన కర్మములచేత దేవ త్వమును ఋషిత్వమును బొందుచున్నాఁడు. రజఃకార్యము లగు కామాదులం దభినివేశముచేతఁ దదనుగుణము లయిన కర్మములచేతను నసురయోనిని గాని మనుష్యయోనిని గాని పొందుచున్నాఁడు. తమఃకార్య మగు శోక మోహాదుల చేతను దానివలని కర్మములచేతను బిశాచత్వమో పశుపత్ర్యా ది జన్మమునో పొందుచున్నాఁడు. ఇట్లు కర్మములచేత జీవుఁడు ప్రకృతి మండలమందుఁ ద్రిప్పఁబడు చున్నాఁడు. 'ఆత్మకుఁ జేష్టలే లుగవు. వాఁ డెట్లు తిరుగుచున్నా' డందువా? ఆడుచును బాడుచునుండు జనులను జూచి పురుషుఁడు తానును బుద్ధి యం దాడుచుఁ బాడుచునున్నవానివలె నగునట్లు, ఆత్మక్రియ లులేనివాఁ డయ్యును బుద్ధిచేతఁ దనయం దుంపఁబడిన చేష్టలు మొదలగు ధర్మములను జూచి తనవిగా నిశ్చయించి వానిని జేష్టించువానివలె వర్తించు చున్నాఁడు. నీళ్లు కదలుచు నుండఁగా గట్టునం దున్న వృక్షములును గదలుచు నుండు నట్లు కనఁబడుచున్నవి. కన్నులు గిరగిరం ద్రిప్పఁగా, భూమియుఁదిరు గుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అట్లే దేహమే యాత్మ యని బుద్ధి యధ్యసించుచుండుటంబట్టి దేహధర్మము లాత్మ యందుఁ దోఁచుచున్నవి. దాశార్హా! స్వప్నమందుఁ గాంచిన విషయా నుభవము లనిత్యము లగునట్లు, ఆత్మ దేహధర్మములను దన యం దధ్యసించెడి సంసారమున్మృషయే యగును; దానికి హేతువు

నివర్తింపఁగా నదియు నివర్తించుచున్నది. శబ్దాదివిషయములు సన్నిహితములు గాకుండినను శబ్దాదులను ధ్యానించు చుండుట వలన నీజీవునకు సంసారము నివర్తింపకుండును; మఱి బలవత్తరమై వాని ననువర్తించుచునే యుండును. స్వప్నము జరుగుచునుండఁగా నందలి దేశాంతరగమనము శిరశ్ఛేదము మొదలయిన యనర్థపరంపరలు నివర్తింపక యనువర్తించుచునేయుండు నట్లదియు ననువర్తించుచునే యుండును. విషయములను ధ్యానించు చుండుటవలన సంసారము వర్ధిల్లుచుండును గావునఁ, జెడువిషయములం దగిలినయింద్రియములచేత విషయములను ననుభవింపకుము. ఏలన వాని ననుభవించితివేని వానిని ధ్యానించుటకు హేతువగుచున్నది. ఆత్మయందు జన్మమరణాదు లయిన యవస్థలను గల్పించుటకు నిమిత్తమగు భ్రమము దేహావిలక్షణము లగు నాత్మపరమాత్మలస్వరూపమును గ్రహింపమి చేతఁ గలిగినదిగా నిశ్చయింపుము. దుర్జనులు నిన్నాక్షేపించినను, నిందించినను, వంచించినను, దోషములు చెప్పినను, గొట్టినను, జెఱఁ బెట్టినను, నీబ్రతుకును బోకార్చినను, ఉమ్మివేచినను, మూత్రము విడిచినను, ఇట్లజ్ఞులగువారు పెక్కువిధముల నిన్ను మిక్కిలియుఁ జలింపఁజేసినను నీవు శ్రేయమునే కోరు వాఁడవేని, యిట్టి యాపదలనెల్ల బొందినను నాత్మ స్వరూపదర్శనము చేత నిన్నుద్ధరించుకొనవలయును' అనెను.

ఉద్ధవుఁడు—మాటకారులందు మేటీ! నే నీ యాక్షేపాదులన్నియు సహించి యాత్మ పరమాత్మలను గలరూపున నెఱుంగునట్లుగా నాకు వలయు నుపాయము నుపదేశిం

పుము. ఏలనఁగా, అసజ్జనులు తమయందుఁ గావించునాక్షేపాదు లను దుడుకులను సహించి యుండుట మిక్కిలియుఁ గష్టమైనదని తలఁచు చున్నాను. కావుననే వానిని సయించుట కుపాయ మడుగుచున్నాను. విశ్వాత్మా! విద్వాంసులకుఁ గూడఁ బ్రకృతిసంబంధమువలన దేహాత్మాభిమానమును రాగ ద్వేషాదులును బలీయము లయినవి. విద్వాంసులాదటకును గాదు. భగవద్ధర్మనిరతు లయి నీచరణములనే యాశ్రయించి జితాంతఃకరణులై యుండు నట్టివారు తప్పఁ దక్కిన విద్వాం సులకెల్ల నవి బలీయమైనవియే యగును' అనెను. ఇదియిరువది రెండవయధ్యాయము.

శ్రీకృష్ణుఁడు సుఖదుఃఖములకు హేతువు మనస్సే యని యుక్తిపూర్వకముగా నిరూపించుట.

శ్రీ శుకులు—— ఇట్లు తన భక్తశ్రేష్ఠుఁ డగు నుద్ధవుఁ డడు గఁగా వీనులకు విందైన వీర్యములుగల యా ముకుందుఁ డా భృత్యునిమాట నెంతయు గావించుచు ని ట్లనియె.

భగవంతుఁడు——బృహస్పతి శిష్యా! దుర్జను లాడు దుర్వ చనములచేత ఛేదిల్లినమనస్సును సమాధానపెట్టుకొనుటకు సమర్థుఁ డయిన సాధుపురుషుఁడు లేఁడు సుమీ. దుర్జను లాడు పరుసని ములుకులవంటిమాటలు మర్మములం దగిలి పురుషుని నొప్పించునట్లు, మర్మములునాటిన వాఁడి బాణములు సైతము నొప్పింపవు. అట్టి బాణములకుఁగూడ నాపురుషుఁ డంతఁ దపింప కుండును. ఉద్ధవా! మిక్కిలియుఁ బుణ్యంబగునదియొక యితి హాసమును జెప్పుచున్నారు. దానిని నీకు వివరించి చెప్పెదను.

మిక్కిలి యెచ్చరికగలిగి వినుము. ఒక భిక్షుఁడుగలఁడు. వానిని దుర్జనులెల్లను జేరి మిక్కిలి యవమానించిరి. వాఁ డందులకు మనస్సు దిటచెడక తనలో నహంకారమమకారముల వలన నిజకర్మములకు లోనై యంతఃకరణమే యిట సుఖదుఃఖములను బరిపాకముసేయుచున్నదని స్మరించుచు నీ యితిహాసమును బాడెను. అవంతి దేశమునందు నొకానొక బ్రాహ్మణుఁడుండెను. వానికి సంపద నిండి గండరించుచుండెను. వాఁడు సేద్యము వర్తకము మొదలగునవి చేసి బ్రతుకుచుండెను. అయినను వాఁడు తన యుదరపోషణమాత్రమును జూచుకొనువాఁడు, కేవలవిత్తకామి,లుబ్ధుఁడు; అందునుమిక్కిలియుఁగోపి. జ్ఞాతులను గాని యతిథులను గాని వాఁడు వట్టిమాటచేతఁ గూడఁ బూజించినవాఁడు గాఁడు. అతిథు లెవ్వరును వాని యింటలేకయే యుందురు. అట్టి యింటఁ దానైనను నయ్యెకాలములందుఁ దగుభోగముల ననుభవించినవాఁడు గాఁడయ్యె. దుశ్శీలుఁడును స్వోదరపోషణపరుఁడును నగువానికిఁ బుత్రులును బంధువులును ద్రోహముచేయుచుండిరి. మఱి వానిభార్యయును గూఁతుండ్రును భృత్యులును విషాదమునొంది వానికిఁ బ్రియము గావింపకుండిరి. ఇట్లు వాని ధనములూరకరక్షింపఁబడుచుండున వయ్యేనే కాని పరుల కుపయోగింపఁ బడినవిగావు. కనుక వాఁడు ధర్మమును గామమును లేనందున నుభయలోకములకును వెలియైయుండెను. కాఁబట్టి దేవర్షులు పితరులు భూతములు మనుష్యులు బ్రహ్మలనెడి *పంచమహాయజ్ఞదేవతలు

* 'ఆర్జించిన ధనమునకు పంచ మహాయజ్ఞములచేత ఆయా దేవతల నారాధించుటయే ప్రయోజన' మని తెలియునది.

దము తమ యజ్ఞభాగముల నొందకపోవుటచే వానియెడఁగ్రుద్ధు లయిరి. అట్లు భాగము నొందువారల ననాదరము చేయుటం జేసి వాని పుణ్యస్కంధము విధ్వంసము నొందెను. భూరిదా! పెక్కులు కృషి మొదలగుపాట్లుపడి గడించినవానిధన మంత యునుగూడ నాశమునొందెను. వానిధనమును జ్ఞాతులు కొంత పట్టుకొనిరి. దొంగలు కొంత యపహరించిరి. ఇల్లుగాలుట మొద లగు దైవికములవలనఁ గొంత నష్టమయ్యెను. నేలప్రాద్చుట మొదలగువానిచేతఁ గాలక్రమమునఁ గొంత నశించెను. రాజు గారి మనుష్యులవలన నా దుష్టబ్రాహ్మణునిధనము నాశము నొందెను. ఇట్లు దైవాదులవలనఁ దన ధనమంతయు నష్టము గాఁగా ధర్మకామరహితుఁ డగువానిని వాని సొంతజనులు నాదరింపక యుపేక్షించిరి. దానివలన వానికిఁ గడవరాని మహాచింత గలిగెను. వాఁ డిట్లు ధనమంతయుఁ బోఁగొట్టు కొని మిక్కిలియుఁ జింతయందు మునిఁగి డగ్గుత్తికవడ దుఃఖిం చుచుండఁగా నంత వానికి మిక్కిలియు గొప్ప విరక్తిపుట్టెను. వాఁడు తనలో 'అక్కటా! నేనిట్లు కష్టపడి ధనము సంపాదిం చితిని గాని దానివలన నొక ధర్మమునుగాని కామమును గాని జేసి యుపయోగింపనయితిని అందులకై వ్యర్థముగా నాయీదేహమున కనుతాపము పెట్టితిని. ఏమికష్టమిది? లెఱచు గా నాబోఁటి పిసినిగొట్టులకు ధన మొకప్పుడును సుఖము కొఱకుఁ గానేరదు; మఱి సొంతముగా ననుభవించుటకును గాదు ; చచ్చినపిదప నరకము నొందించుటకే యగును. కీర్తి మంతులగు వారి నిర్మలమైన కీర్తి యెంతయుండినను గుణ వంతులకు శ్లాఘ్యములగు గుణము లెన్నియుండినను రవ్వంత

లోభముగూడ నుండెనా, గొనియాడందగిన చక్కందనమును దెల్లనికుష్ఠు నూలించినట్లు, అది తక్కిన యా గుణముల నెల్ల హాతము సేయుచున్నది. మొదట ధనమును సంపాదించుటకును, అది సంపాదించినపిదప దానిని పెంచుటకును, నాయాసపడ వలయును. పిదప దానిని రక్షించువిషయమున భయము గలుగుచున్నది. దానిని వెచ్చించినను ననుభవించినను జింతె గలుగుచున్నది. అది నశించెనా యయ్యో చెడితి నని భ్రమమును వ్యతియుఁ గలుగుచున్నవి. దానిని సంపాదించునపుడు దొంగతనము, హింస, అబద్ధము, దంభము, కామము, క్రోధము, గర్వము, మదము, దేహానుబంధులగువారికిఁ బ్రియము చేయుట, కారణములేని విరోధము, కలహము, స్త్రీ, జూదము మొదలగు వ్యసనములు ననెడి యీ యనర్థములు పదియేనును ధనమూలమున మనుష్యులకుఁ గలుగు నని చెప్పుదురు. ఇట్లు ధనము పేరికి నర్థ మనఁబడినను గొప్ప యనర్థమే యగును గాన, శ్రేయస్సును గోరినవాఁడు దానిని దూరముననే త్యజింపవలయును. ధన మిరువదిచిల్లిగవ్వ లంత వ్యత్యాసపడినను దనతోఁబాటియాపదయు సంపదయుఁగలిగి మిక్కిలిప్రీతితోఁగూడి యున్నట్టి యన్నదమ్ములును భార్యలును దండ్రులును సుహృదులును దోడనే నెయ్యమునువిడిచి యందఱును శత్రువులుగాఁ జేయఁబడుచున్నారు. అల్పమగు ధనము వ్యత్యస్తముకాఁగానే యా యన్నదమ్ములు క్రుద్ధులై కలకాలము రోషము దిగవిడువక మచ్చరించుచుఁ దోడనే నెయ్యమును దియ్యమును దిగవిడిచి వేగ యొకరినొకరు గొట్టుకొనుచుఁ బ్రాణములను బాయుచుందురు. దేవతలకును బ్రార్థింపఁదగినమనుష్యజన్మము

నొంది యందును గొప్పదియగు బ్రాహ్మణత్వమును గూడఁ బడసి వానివలనఁ గలుగునట్టి శ్రేయమును బాటింపక యెవరు ధన మందుమాత్రము దగులుగలిగి తమ యాత్మహితమును నాశముచేసికొందురో వా రశుభం బగునరకగతిని బొందు దురు. ఈ మనుష్యదేహము స్వర్గమునకును నపవర్గమునకును సాధనమయినది. ఇట్టిదానినిబడసియు ననర్థమున కునికిపట్టయిన ద్రవ్యమునం దెవఁడు తగులునొందును? ఎవ్వఁడు నొందఁడు. పంచమహాయజ్ఞముల కుపయుక్త మగు ద్రవిణము ననర్థా వహ మని యెట్లు చెప్పెద వందువా? దేవతలకును ఋషుల కును బితరులకును భూతములకును, జ్ఞాతులకును బంధువులకును నిట్లు తనతోడి భాగముగలవారికిని దన దేహమునకును ధన మును బంచి గుడువక యూరక పదిలముగాఁ బెట్టుకొనియుండు వాఁ డధోగతి నొందుచున్నాఁడు. ధనమునకై పాటుపడు చుండువానికిఁ బ్రమత్తత చేఁదుదకు విత్తమును వయస్సును బల మును వ్యర్థముగాఁ బోవుచున్నవి. ఆ విత్తాదులవలనఁ గదా కుశ లము లగు ధర్మ కామ మోక్షములు సిద్ధించుచున్నవి. అట్టివి పోయినపిదప నిపుడు ముదిసి ముదుకఁడై యుండఁగా నేమి సాధింపఁగూడును. ఇట్లర్థ మనర్థావహ మగుటంబట్టి యిది దెలిసినవాఁడు గూడ ధన మార్జించుటకు వలయు చేష్టలే కావిం చుచుండును. ఇట్టి జనుఁడక్కటా! పలుమాఱు క్లేశమునొందు చున్నాఁడు. ఏలన నొకానొకని (యీశ్వరుని) మాయ చేత నీ లోకమంతయు మిక్కిలిమోహముపాలై యున్నది. ధనములో, భోగోపయుక్తములగు కామములను దానోపయుక్తములగు ధనములను నొసంగుచున్నవి. అట్టి ధనముచేతఁ బనయేమి?

మఱిశాపములచేతఁగాని బనయేమి? ఇఁకఁ గర్మములో జన్మములను గలిగించుచుండునది. కనుక వానివలనఁగాని పన యేమి? ఏలన మృత్యువు పట్టికొని మ్రింగుచుండఁగా నివియెల్ల నేమిపనికి వచ్చును? సర్వదేవమయుండును భగవంతుఁడునగు హరి నాయందు సంతుష్టుఁడయి యనుగ్రహించినాఁ డనుట నిజము. అతఁడేకదా నా కిట్టిదశ కలిగించెను. ఇట్టి స్థితివలన సంసారసాగరమునకుఁ దెప్పవంటి దయిన యీ నిర్వేదము నాకుఁ గలిగినది. ఇట్లు నాకు నిర్వేదము పుట్టియున్నందున శేషించియున్న నా యాయువువఱకు నా శరీరమును దపస్సుచేత శోషింపఁజేసెదను. మఱి సమస్తమునకు నిరతిశయపురుషార్థమయిన యాత్మయందు నేను బ్రీతిరూపమగుభక్తిగలిగి, యం దప్రమత్తుఁడనై వర్తింతునేని యపుడు నా పూర్వవృత్తము దెలిసినవా రనుమోదింపకపోయినను నా యభిప్రాయమును దెలియునట్టిదేవత లేనియు నన్ననుమోదింపక తప్పరు. మిగిలియున్న స్వల్పాయువుచేత నప్రమత్తుఁడగుట యెట్లందువా? ఖట్వాంగుఁడు ముహూర్తకాలమున భగవ శ్లోకము సాధించెనుగదా' యనెను.

శ్రీభగవంతుఁడు— ఇట్లాయవంతి దేశపుబ్రాహ్మణుఁడు మనస్సునం దభిప్రాయపడి హృదయమునందు విడిచిపుచ్చరానట్లు ముడివడియున్న రాగద్వేషాదులను బరిహరించి చిత్తమునందలికలుషముల నెల్ల వీడి భిక్షుకుండును మునియు నయ్యెను. వాఁ డాత్మను నింద్రియములను బ్రాణములను నడంచిపుచ్చి, యీభూమియందుఁ ద్రిమ్మరుచుండెను. మఱి నగరములందుఁగాని గ్రామములందుఁ గాని యెందును నాసక్తిలేక యొవరికిని

దా నిట్టివాఁ డనిచక్కగాఁ దెలియంబడకుండునట్లు, భిక్ష కొఱకుఁ బ్రవేశించుచుండెను. భద్రా! అట్లువాఁడు వృద్ధుఁడై యవధూతయై భిక్షుకుఁడుగ నుండుటను దుష్టు లగువారు చూచి యడియాలములచేతవానిని గుఱుతుపట్టి దర్పితులై వానిని బరిపరివిధములఁ బరిభవించిరి. కొందఱాతని త్రిదండమును లాగికొనిరి.కొందఱాతనిపాత్రమును గమండలువును జెఱికికొనిరి.కొందఱాతని యజ్ఞసూత్రమును గొందఱు బొంతనును నారచీరలనును దీసికొనిరి. మఱి యామునికి వాని నిచ్చెదము రమ్మని చేయిచూపి యతఁడు రాఁగా మరల నియ్యక యేమఱించిరి. అతఁడు భిక్షించి తెచ్చుకొన్న యన్నము నేటిగట్టునఁగూర్చుండి తినుచుండఁగా పాపిష్ఠులగువారు దానియందు మూత్రము విడుతురు. వాని తలయందు ఘూత్కని నిష్ఠీవనముచేయుదురు. వాఁడు పలుకకుండుటను జూచిబలవంతముగాఁ బలికింతురు, పలుకకుండెనా కొట్టుదురు.మఱికొందఱు"వీఁడుదొంగ" యని మాటలచేత బెదరింతురు. వేఱు కొందఱు వానిని పాశములచేతఁగట్టి 'చంపుఁడు చంపుఁ'డని పలుకుదురు.కొందఱు పట్టి త్రోయుదురు. కొందఱు 'వీఁడు ధర్మాత్ముఁడని వేషము వేసికొన్నవాఁడు; గూఢముగా విప్రియము చేయును, ధనమంతయు క్షీణింపఁగా సొంతజనులు దిగవిడువఁగాఁ జేయునదిలేక యీ వృత్తిని గయికొన్నాఁ'డని యవమానింతురు.కొందఱు 'ఔరా! వీనిబలమెంత గొప్ప! పెద్దకొండవలెఁ గదలక దిటగలిగి యున్నాఁడు చూడుఁడు. వీఁడు కొంగవలె నేదోయొక నిశ్చయమును లోపలనే పెట్టుకొని మౌనముచేతఁ గోరిన ప్రయోజనములను (అన్నాదులను) సాధించుచున్నాఁడు' అని పకపక

నవ్వుదురు. మఱికొందఱు వానియందపానవాయువును విడుతురు. వానిని దార్లచేత బంధింతురు. లేనిపోని యపవాదకలఁబెట్టుదురు. ఇట్లాటబొమ్మవలె నతని నాడింతురు. అతఁడీవిధమున దుర్జనులుగావించు భౌతికదుఃఖమును శీతోష్ణాదులవలనఁగలుగు దైవికదుఃఖమును జరాదులవలనఁ గలుగు దేహదుఃఖమును మాటికి మాటికి వచ్చుచుండఁగా నవన్నియు నిజకర్మములవలననే కలిగినవనియుఁ దా ననుభవించియే తీఱవలయుననియు నిశ్చయించి యే వికారమును లేకుండెను. ఇట్లాతఁడు మనుష్యాధములచేత నవమానింపఁబడినవాఁడై వారు పడఁద్రోబ్బుచుండఁగాఁ దన ధర్మమును దప్పక సత్త్వగుణప్రేరితమగు ధృతిని నూఁది యీగాథను బాడెను.

భిక్షువు—ఈజనులు నాకు సుఖదుఃఖములను గలిగించుటకు హేతువులు గారు. మఱి యీశ్వరుఁడుగాని సూర్యాదిగ్రహములుగాని కర్మములుగాని కాలముగాని, హేతువులు గావు. ఇంతకును ముఖ్యంబగు కారణము మనస్సని సుఖదుఃఖములకుఁ గారణముల నెఱింగినవారు తలంచుచున్నారు. ఆమనస్సేక దా సంసారచక్రమును ద్రిప్పుచున్నది; కావున నదియే కారణము. బలీయంబగుమనస్సు, రాగద్వేషాదిగుణములను సృజించుచున్నది. ఆగుణములవలననుండి శుక్లములగు సాత్త్వక (పుణ్య)కర్మములును గృష్ణములగు తామస(పాప)కర్మములును లోహితములగు రాజస (పుణ్యాపుణ్య) కర్మములును బరస్పరము విలక్షణములై పుట్టుచున్నవి. ఆ కర్మములవలననుండి వాని వాని కనురూపనులు లయిన * దేవ తిర్య ఙ్మరజన్మములు గలుగు

---

*సాత్త్వకకర్మములవలన దైవగతియు తామసములవలనఁదిర్యగ్గతియు

చున్నవి. వానియందు మరల మనస్సుచేత గుణసృష్టి గలుగు చున్నది. మనస్సును ద్రిప్పు నట్టిసంసారచక్రముచేత జీవునికి సుఖదుఃఖము లెట్లు? దేహసంబంధముచేతఁ గలుగు నన్నచో నట్టి సంబంధముగల పరమాత్మకును నవి గలుగ వలదా యని యందువా? లోపలఁజొచ్చి శాసనధారణములు చేయుచు నున్నఁ బాయక హిరణ్మయమువలె మిక్కుటముగాఁ బ్రకాశించు చుండు పరమపురుషుఁడు మన స్సెన్నిసంకల్పవికల్పములు చేయుచున్నను దా నహంకారమమకారములకుఁ దగు చేష్టలు చేయకుండును. కనుక బుద్ధి సాక్షియై కేవలముండును. ఈజీవుఁ డో తనదేహమును నాత్మగాఁ దప్పఁదలఁచి విషయముల ననుభ వించుచు శబ్దాదివిషయసంగమువలన బద్ధుఁడగుచున్నాఁడు. * కనుక వానికే సుఖదుఃఖములు గలుగుచున్నవి. దానమును వర్ణాశ్రమోచితమగు ధర్మమును యమమును నియమమును నధ్యయనమును, దక్షిణకర్మములును నేకాదశ్యుపవాసాదు లగు మంచివ్రతములును మొదలగు నివి యన్నిటికిని ఫలము మనోనిగ్రహమే. దానాదులు యోగమున కంగము లని శ్రుతి చెప్పుచుండఁగా మనోనిగ్రహమున కంగము లెట్లందువా? విష

రాజసములవలన మానుషగతియుఁ గలుగుచున్నవి. మనస్సుచేత గుణములు, గుణములచేత కర్మములు, కర్మములచేత గతులు, గతులయందు మరల మన స్సుచేత గుణములు నని యిట్లు చక్రమువలెఁ బరివర్తించుటచే మనస్సు సంసా రచక్రమువలెఁ దిరుగుచున్నది.

* శరీరసంబంధ మాత్రముచేత సుఖదుఃఖములు గలుగవు. గుణకర్మములకు లోనగుటచేతనే యవి గలుగును. పరమాత్మ శరీరసంబంధము గలిగియుండియు గుణకర్మములకు లోనుగాఁడు గాన యతనికి సుఖదుఃఖములు లేవు. జీవుఁడో గుణకర్మములకులోనయ్యుముండునుగాన సుఖదుఃఖములను బొందుచున్నాఁడు.–

యాంతరములనుండి మనస్సు నాకర్షించి పరమాత్మయందే నిలుపుట సమాధి. అదియె మనోనిగ్రహము. అదియె పరంబగు యోగము. ముముక్షుఁడగు నెవ్వానిమనస్సు సమాహితమై రాగాదులచేతఁ గలుషితముగాకుండునో యట్టి వానికి దానాదులతోఁబనియేమి? చెప్పుము. ముముక్షువగు నెవ్వానిమన స్సడంచి పుచ్చంబడకుండు నేని, యాలస్యాదులచేత మఱిఁగియుండు నేని, యీదానాదులవలన మఱి వేఱు ప్రయోజనమేమున్నది? వానికి సమాధియే యపేక్షిత ఫలసాధమగును గాన యందులకే యీదానాదు లంగములు గానోపును. అట్టి సమాధి ఫలము గానిచో దానాదులుగావించియుఁ బ్రయోజనము లేదు. తక్కిన యింద్రియములుగాని వాని నధిష్ఠించియుండు దేవతలుగాని మనస్సునకు వశమందున్నవి యాయెను. మనస్సు తక్కినవాని వశమును బొందదు. దేనికిని వశముగానిది దానాదులచేత నెట్లు సమాహితమగు నందువా? నిజ తేజంబున దీపించుచున్న పరమపురుషుఁడు బలవంతులకంటె బలీయుఁడు. ఏలన నతఁడు మనస్సు మొదలయిన యింద్రియములకును వానినధిష్ఠించియుండు చంద్రాదులకును, దేవుఁడుగాన వానికెల్ల * భీష్ముఁడు (భయంకరుఁడు). కాఁబట్టియతఁడు దానాదులచేత నారాధితుఁడయ్యె నేని, నిగ్రహించుట కలవిగాని మనస్సునుగూడ వశముగావించుకొని తనయందు సమాహితము చేసికొనుచున్నాఁడు. ఇట్లు మనస్సు దానాదులచేత నారాధితుం డయిన పరమపురుషుని ప్రసాదము తప్పఁ దక్కిన యుపాయములచేత జయించుట కలవిగానిది;

---

* 'నతత్ర సూర్యోభాతి నచంద్రతారకం భీషాదస్మా ద్వాతఃపవతే' ఇత్యాది శ్రుతుల నిట యనుసంధించునది.

మఱి శత్రువువలె దుఃఖప్రద మయినది. దానరాగాదుల యురవడి సహింప నలవిగాదు. కావున నదియెప్పుడును హృదయ మునకు నొవ్వుగలిగించుచుండును; అట్టి మనస్సును జయింపక మనుష్యులతోడి నిష్ఫలమగు వైరమును బెట్టుకొని మిత్రు లని యుదాసీను లని శత్రువు లని యేర్పఱచుకొని మిక్కిలి మూఢు లగుచున్నారు. దేహమునకు మనస్సొకటిమాత్రమే నిదానము. ఇది దేవుఁడనియుమనుష్యుఁడనియు మఱియుఁ బెక్కుదెఱంగులఁ జూపట్టుచున్నది. ఇందేదేని యొక్కదానిని గయికొని దేహమే నేననియు నాదియనియు నహంకార మమకారముల చేత బుద్ధి తన స్వరూపమును గనుఁగొననేరక గ్రుడ్డి యగుచుండఁగా 'నేను బ్రాహ్మణుఁడను వీఁడుశూద్రుఁ'డని యిత్యాదిభ్రమల పాలై యగాధమగు సంసారమందు భ్రమించుచున్నారు. జనుఁడే సుఖదుఃఖములకు హేతువని చెప్పినచో, జనుఁ డనఁగా దేహ మని తలంతము. అపుడు దానివలన నాత్మకేమి? మఱియొకటి సుఖదుఃఖములకుఁ గర్తయగునేని దానివలన నాత్మకు స్పర్శ నము గొంచెమైనను గలుగదు. భూవికారము లయిన దేహములకే యాసుఖదుఃఖముల కర్తయగుటయుఁ * వానికిఁ బాలుపడుటయుఁ గలుగుచున్నవి. అచేతనములగుటచేత దేహ మును సుఖదుఃఖములకు హేతువు గానేరదు. జనుఁ డనఁగా నాత్మయు దేహము నని తలంతము. ఒకానొకప్పుడు తన పండ్లు

* కర్తృత్వ మొకవిధమైన ప్రయత్నమును యత్నమును సుఖదుఃఖములును జ్ఞానరూపములు. అచేతనములగు భూవికారములకుయత్నాదులు గలుగ నేరవు. కనుక భూవికారములనుటచే భూవికారములును అచేతనములు నగు దేహ ములకును సుఖదుఃఖ హేతుత్వము గలుగ నేరదని భావము.

చేతనే తననాలుకను బురుషుఁడు కొఱుకుకొనుచున్నాఁడు: అప్పుడు నొప్పి గలుగుచున్నది. అందుల కెవ్వనిని గోపింప వచ్చును? తనయాత్మ యధిష్ఠించియున్న శరీరము నందలి యవ యవములు రెంటిలో నొకటి యాదుఃఖమునకుఁ గర్త్రగాను మఱియొకటి కర్మముగాను గనుపట్టుచున్నది. అం దొక జనుని వలననుండి మఱియొక జనునికి సుఖదుఃఖము లన్వయించుట లేదు. ఇట్లు దేహముగాని యాత్మగాని సుఖదుఃఖములకు హేతువుగా నేరదు. ఆ రెంటికి నంతరాత్ముఁ డయి యున్న * యీశ్వరుఁడే సుఖమునకు దుఃఖమునకు హేతు వగుఁగాత. అప్పుడు దానివలన నాత్మ కేమి? వైషమ్యాదులును సుఖదుఃఖాదులునగు వికారము లుఁగలవారికే యట్టి హేతుత్వాదులుగాని, నిర్వికారములయిన యాయంతరాత్మల కిరువురకును నట్టివి గలుగనేరవు. ఒక యంతరాత్మ మఱియొక యంతరాత్మకు సుఖదుఃఖ హేతువుగా నేరదు. ఒకటి తానే తన సుఖదుఃఖములను గలిగించుకొని సుఖించుచు దుఃఖించుచు నుండునందువా? ఒకానొకప్పు డీశ్వరునిచేఁ బ్రవర్తితమగు నొక యంగముచేత మఱియొక యంగము కొట్టువడెనేని, దానివలన వేదన గలుగుచున్నది. పరమపురుషునికిఁ బ్రకృతి పురుషులు రెండును దేహము లగుటంజేసి యతఁడు దా నెవనిని గోపింపఁగలఁడు? తన్నే కోపించుకొనవలయును? వెఱ్ఱిలేనివాఁ డెవఁడు గాని

* ముందు 'నాయంజనో మే సుఖదుఃఖహేతు ర్న దేవతాత్మా గ్రహకర్మ కాలాః మనఃపరం కారణ' మ్మని చెప్పఁబడియున్నది. అందు, జనుఁడు కారణ ముగాదని నిరూపించి యిపుడు దేవతయుఁ గారణము గాదని నిరూపించుట తెలియనగు.

లేనకుఁ దానే సుఖ దుఃఖములు గలిగించుకొని తన్నే కోపించు కొనఁడు గదా. మఱి నిత్యనిర్వికారుఁడగు పరమపురుషునికి సుఖ దుఃఖాది వికారములుగాని యెక్కడివి ? ఒకప్పుడును నవి యతనికిఁ గలుగనేరవు. నిర్వికారుఁడగు నీశ్వరుఁడు సుఖాదులకు హేతువుగాకున్న మానెఁ గాని వికారియగుప్రత్యగాత్మ హేతువు గాదాయందువేమో? దేహియగునాత్మ సుఖదుఃఖములకు హేతు వగునేని,—అనఁగా మఱి యొక యాత్మను సుఖపెట్టు నదిగాని దుఃఖపెట్టునదిగాని యైనను, లేక దానికంటె మఱియొక యాత్మ సుఖించినను గాని దుఃఖించినను గాని, లేక తానే వా నిని గలిగించుకొని సుఖించినను దుఃఖించినను గాని, యపుడు మఱి యొక యాత్మవలనఁ దనకు సుఖదుఃఖములు గలిగిన వని తలంచుట తప్పే యగుచున్నది. ఎట్లన, సుఖదుఃఖాదివికార ముల కాశ్రయమగుట నిజస్వభావ మగుచున్నది గదా. అపు డాత్మకు వికారశీలత్వము గలుగును. అది దానికి స్వభావమ గును. స్వరూపస్వభావములు నిత్యములు గనుక నాత్మకు స్వభావప్రయుక్త మనియేర్పడిన యీహేతుత్వమునుగూ ర్చి కోపపడుట కేమున్నది ? ఆత్మకంటె మఱి యొకటి హేతువుగాదు. ఆత్మయే హేతువన్నచో నదియు మృషయే యగును. జ్ఞానానందైక రసుండును నిర్వికారుండు నగు నా త్మకుసుఖము దుఃఖమునను వికారములు గలుగనేకలుగవు. సుఖ దుఃఖములకు ద్వాదశాష్టమజన్మస్థానము లందున్న సూ ర్యాదిగ్రహములు నిమిత్తము గావచ్చునన్నచో నాత్మ కేమి? ఆత్మకు జన్మమే లేదనఁగా దానికి జన్మమును నష్టమాదు లందు గ్రహము లుండుటవలని సుఖదుఃఖములు నెట్లు గలు

గును? ఉత్పత్తికిఁ బట్టయిన దేహమునకు జన్మాదిస్థానములం దుండుట వలన సుఖదుఃఖహేతువు లగు గ్రహములకును నితరగ్రహములచేతఁ బీడగలుగుచున్న దని దైవజ్ఞులు చెప్పెదరు. కనుక గ్రహములకును దేహమునకును సన్యూం ఢయిన పురుషుఁ డెవనిని గోపింపవచ్చును? ఈ చెప్పిన వారిలో నెవనిని గోపించుటకును లేదు. గ్రహములకును బరస్పరపీడగల దేని కర్మమే యన్నిటికిని హేతువుగాఁగూడదా యందు వేమో? దాని వలన స్వయంప్రకాశరూపుండును నిర్వికారుండును నగు నాత్మకు సుఖదుఃఖములుగాని తన్మూలమగు శుభాశుభ కర్మములుగాని గలుగవు. దేహ మచేతనము గాన యే ప్రవృత్తికిని యోగ్యముగాదు. కాన దానికి నవి గలుగ నేరవు. జడ మగు దేహ మజడమైన యాత్మయగునేని యాసుఖ దుఃఖాదులు గలుగును. జడమును నజడమును స్వభావము లందు విరుద్ధములు గనుక నొకటి మఱి యొకటి యగుట పొసఁగదు. కాన సుఖదుఃఖాదులు గలుగవు. దేహము జడము. ఈ పురుషుఁడో (జీవుఁడో) సుపర్ణునివలెఁ బ్రకాశస్వరూపుఁడు కనుక వీనికిఁ గర్మమూలము హేతువు గానేరదు. కాఁబట్టి యింత వఱకుఁ జెప్పిన జనాదులలోపల దేనిని గారణమని కోపింపవచ్చును? దేనిని కాము. కాలము సుఖదుఃఖములకు హేతువన్నచో స్వరూపము చేత సుఖదుఃఖముల తోడి సంబంధము లేక జ్ఞానైకస్వరూపమై యున్న యాత్మ కేమి? దానికి సుఖదుఃఖ కార్యములయందుఁ గర్తృత్వకర్మత్వాదు లేవియుఁ గలుగవు. ఆత్మ పూర్వోక్తమగు స్వరూపముగలవాఁ డగును. (అనఁగాఁ బూర్వము చెప్పినట్లు జడుఁడును

నిర్వికారుఁడును నుత్పత్తి వినాశరహితుఁడును స్వప్రకాశస్వరూపుఁడును నగును.) ఇట్లు స్వరూపమునుబట్టి యాత్మసుఖదుఃఖాన్వయము లేనివాఁడయ్యును గాలమునకు వశ్యుఁడగుటంబట్టి సుఖదుఃఖసంబంధము నొందుచున్నాఁ డనవచ్చును. అట్లని యా హేతువును బట్టియే యగ్నికిని స్వరూపసిద్ధమగు తాపము లేక పోవచ్చును. హిమమునకుఁ బ్రసిద్ధమగు శైత్యమును స్వరూపసిద్ధమేకాని కాలవశమున నవియట్లగుటగానరాకున్నది. దీనినిబట్టికాలమును హేతువు గానేరదు. ఇట్లు జనాదులొకటియందును దేనిచేతఁగాని సుఖదుఃఖములు గలుగుట గానరాదు. కనుక వీనియందు దేనిని గారణమని కోపింపవచ్చును? దేహమునకు విలక్షణమయిన యాత్మకుఁ బక్కన జనాదులం దొక్కదానిచేతను మఱివే ఱొద్దాని చేతను నెచ్చటఁగాని యేవిధముననుగాని సుఖదుఃఖములసంబంధము గలుగకుండును. అట్టి యెడ సంసారమును గలిగించునట్టి మనస్సును బట్టి యీయాత్మ కహంకారముగలుగఁగా నాయుపాధినుండి సుఖదుఃఖములు గలుగుచున్నవి. స్వరూపము చేతఁగాదు. (అనఁగా సంకల్ప వికల్పాత్మకమగు మనస్సు సనూహితము గాకుండుటవలన నహంకారమమకారములు పుట్టుచున్నవి). వానినుండి ద్వేషాదులును, ద్వేషాదులనుండి కర్మములును కర్మములనుండి జన్మములును, జన్మములనుండి సుఖదుఃఖములునుగలుగుచున్నవి. ఇది యెఱింగినవాఁడు భూతములచేతను పద్రవము నొందినను నెంతమాత్రము భయపడకుండును. ధన మెల్లఁ బోవఁగా నిర్వేదమునొంది యీయారువెడలి వనమున కేఁగి, భూమియెల్లఁ ద్రిమ్మరుచు బడలికవీసి యిక్కలి

పూర్వులగు మనుష్యులెల్ల సుఖదుఃఖనిదానమని పరిష్కరించి గయికొన్న పరమాత్మనిష్ఠను నవలంబించి దుష్టులెంత నిరాకరించినను దన ధర్మము నుండి కొంచెమైనను జలింపక ముకుందపాదారవిందసేవయే యుపాయముగాఁ గొని యపారమును దమకి కార్యమునగు సంసారమును దాఁటుదు నని నిశ్చయించుకొని మునియైన యాబ్రాహ్మణుఁ డీ గాథను జెప్పెను. మనస్సుచేత దేహమే యాత్మయనియుఁ దాను స్వతంత్రుఁడ ననియుఁ దలంచుటయే సుఖదుఃఖములను బురుషున కిచ్చుచుండును గాని మఱి యొకటిగాదు. ఇట్లు మనస్సుచేతఁ దలంచుట వలన నిదియే కాక మిత్రులు శత్రు లుదాసీనులని ముప్వురేర్పడుటయు సంసారమును గలుగుచున్నవి. నాయనా! ఇట్లు మనస్సు తడఁబాటే సుఖదుఃఖములకు హేతువగుటంబట్టి నాయందు బుద్ధిని జొప్పించి మనస్సును సర్వవిధములచేతను విషయాంతరముల నుండి మరల్చి నాయందు సమాహితము గావింపుము. శాస్త్రములందెల్ల ముఖ్యముగాఁ బ్రతిపాదింపఁ బడుచున్న యోగము సంగ్రహమెల్ల 'నాయందు బుద్ధిని జొనిపి నన్ను నిగ్రహించుట' యను నింతయే భిక్షుండుపాడినయీవిషయమును నెవ్వఁడు శ్రద్ధతో మనంబునఁ దాల్చుచు నొకరికి వినిపించుచును స్తుతించుచు నుండునో వాఁడు సమాహితుఁడై బ్రహ్మనిష్ఠుఁడునై సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములకుఁ గీడ్పడక ముక్తి నొందుచున్నాఁడు. ఇది యిరువదిమూఁడవయధ్యాయము.

శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవునకు సాంఖ్యము నుపదేశించుట.

శ్రీభగవంతుడు—ఇపుడు నీకు సాంఖ్యమును (అనఁగాఁ బ్రకృతి పురుషేశ్వరుల స్వరూపవిభాగమును) జెప్పెదను. ఇది పూర్వులగు ఋషులచేత లెస్సగా నిశ్చయింపఁబడియున్నది. దీనిని బురుషుఁ డెఱింగిన యెడల వీఁడు వాఁ డను భేదబుద్ధిని గలిగించు దేహాత్మభ్రమమును దిగవిడుచుచున్నాఁడు. తొల్లి జీవస్వరూపమును బ్రకృతియు రెండును నామరూపవిభాగములేనివై మిక్కిలి సూక్ష్మములై పరమాత్మతోఁ గూడి యంతయు నొక్క వస్తువుగానే కనుపట్టుచుండెను. నిరుపమానమైన తొంటియుగమగు కృతయుగమునందుఁ జిదచిదీశ్వరులను మూఁడుతత్త్వములను వివేచించి తెలియుటకు నేర్పరులగు వారు సర్వకారణంబగు బ్రహ్మము నుపాసించుచుండిరి. ఆబ్రహ్మము, గుణవైషమ్యము లేక కేవలమైనది; జాత్యాది వికల్పములును లేనిది. దాని స్వరూపస్వభావములను వాక్కుచేతను మనస్సుచేతను గొలఁదియిడఁ దరముగాదు. అది నిత్యమైనది, బ్రహ్మంబయినది. దానికిఁ బ్రళయదశయందు మాయయు (ప్రకృతియు) ఫలమును (పురుషుఁడును) రెండు విశేషణములై యుండెను. ఆమాయాఫలములు రెంటిలో మాయయనంబడు ప్రకృతి, కార్యము కారణమని రెండువిధముల నున్నది. ఫల మనఁబడు మఱియొకటి పురుషుండని చెప్పఁబడుచున్నది. ప్రకృతికిఁ దమస్సు రజస్సు సత్త్వ మని మూఁడు గుణములు గలవు. నేను బురుషునికి దేహేంద్రియము లొసఁగి యనుగ్రహింపఁగోరి యీ గుణములను విషమము లగునట్లు కలఁపగా వానివలన సూత్రం బనఁబడుమహత్తు పుట్టినది

అది పెక్కు మణులందుఁ జొచ్చియున్న సూత్రమువలె బహు కార్యములందు ధారకమై యుండునది. అది వికారమునొందఁ గా దానివలన నుండి యహంకారము పుట్టినది. ఇదియే దే హాత్మభ్రమాదులచే మిక్కిలి మోహపెట్టునది. ఆ యహం కారము, వైకారికము తైజసము తామస మని మూఁడువిధ ములు అది తన్మాత్రములకును నింద్రియములకును మనస్సున కును గారణము. అది [1] చిదచిత్తుల మయమైనది. శబ్దాదితన్మా త్రములకుఁ గారణమయిన తామసాహంకారమువలననుండి యాకాశాది మహాభూత పంచకము పుట్టినది. దేవతలు త మ్మధిష్ఠించియుండుటంబట్టి దేవత లనఁబడునింద్రియము లన్న నో రాజసాహంకారమువలనను సాత్త్వికాహంకారమువలనను బుట్టినవి. మహత్తు మొదలుగా సమస్తములయిన వస్తువులును నే నంతరాత్మనై యుండి పురికొలుపఁగా నొకటిగాఁ గూడి కార్యమునకు సమర్థములయి యండమునుఁ బుట్టించినవి. అది నా కుత్తమమయిన స్థానము. జలములవలననుండి పుట్టిన యా యండమునందు నేను జతుర్ముఖరూపమునఁ బుట్టితిని. ఎట్లన- నా నాభియందుజగత్తనెడి పద్మముపుట్టెను. ఆ పద్మమునందుఁ జతుర్ముఖుఁడు పుట్టెను. ఆ చతుర్ముఖుఁడు రజస్సుతోఁ గూడిన వాఁడై తపస్సుచేసి నా యనుగ్రహమును బడసి భూలోకము భువర్లోకము స్వర్లోక మను [2] మూఁడులోకములనును లోక

1. అచిత్తులయందు నువ్వులయందు నూనెవలె చిత్తు లంతర్గతములై యుండుటను దెలుపుటకై అహంకారమునందు చిదచిత్తు లుండుటను బ్రద ర్శించిరని తెలియునది.

2. అతలాదులు భూమియందలి రంధ్రము లగుటంజేసి భూమియందే యంతర్భవించుచున్నది. మహర్లోకాదులు ముఖ్యప్రధాన మగుటంబట్టి స్వర్లో

పాలురనును సృజించెను. అందు స్వర్లోకము దేవతలకు స్థానమయ్యెను. అంతరిక్షము భూతములకు స్థానమయ్యెను. మనుష్యులు మొదలగువారికి భూలోకము పట్టయ్యెను. భృగువు మొదలగు సిద్ధులయిన బ్రహ్మర్షుల కీమూఁడులోకములకు వేఱగు మహర్లోకజనలోకములు నునికిపట్టయ్యెను. సురలకును నాగులకును భూమికిఁ గ్రిందుగా నున్నయతలము మొదలగు వానిని సృజించెను. క్షేత్రజ్ఞులు కావించు సాత్త్వికరాజస తామసకర్మములకుఁ దగిన ఫలములగు లోకప్రాప్తులు ముల్లోకముల లోపలనే (బ్రహ్మాండమందే) కలుగుచున్నవి. ప్రాణాయామాదిరూప మగు యోగమునకును సన్న్యాసాశ్రమమునకును మహస్సు జనస్సు తప స్సనియెడి యీసాత్త్వికములగు లోకప్రాప్తులు గలుగుచున్నవి. మద్భక్తియోగముగల వానికో మద్గతియగు పరమపదమే ప్రాప్తించుచున్నది నే నంత రాత్మరూపమున లోపలఁ జొచ్చి భరించుచు వెలుపలఁ గాలరూపమున మెలపుచును గర్మయుక్తమగు నీ జగత్తును జరుపుచున్నాను. దానినిఁబట్టిగుణప్రవాహరూపమయిన యాప్రకృతియందం దీ జగము నాచేతఁబుట్టుచును గిట్టుచునుండును. * అయినను దానిదాని కర్మములనుబట్టియె యట్లు చేయుచున్నాను గాని నా యంతటఁగాదు. అణువో పెద్దదియో చిన్నదియో బలసినదియో మఱి యెట్టిపదార్థమయినను,గనఁబడుపదార్థ

కము చేతనే సంగ్రహింపఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి ముత్తమునకు లోకములు మూఁడనియె వ్యవహారము. అవాంతర లోకములనుగూడ వేయివేయిగా లెక్కపెట్టినచో నవి పదునాలుగని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది

* దీనివలన భగవంతునకి వైషమ్యనైర్ఘృణ్యము లను దోషములు చెప్పుటకు వీలులేదు. కర్మములను కారణము కాఁగొని యిట్లు చేయుచున్నాఁడు

మొక్కటియును బ్రకృతి పురుషులు రెంటిలోను గూడియె యున్నది ఏ కార్యవస్తువున కేద్రవ్య మాదియందును నంతమునను గారణముగా నుండునో యదియె మధ్యమందునునుండును కిరీటము మొదలగు కార్యములకు నాద్యంతములందుఁగారణమగు బంగారమే మధ్యమందును గారణముగా నుండునుగదా! ఆయా యవస్థలందొక దానికే వేలువేలు నామములు గలుగును. తైజసములగు కటక మకుటములకు నుపాదానము ద్రవ్యము బంగారు. పార్థివములగు ఘటశరావాదులకుఁ గారణ ద్రవ్యము మృత్తు. అయినను 'ఘటములో నీరు దెమ్ము' మొదలయిన వ్యవహారములకును జలమును దెచ్చుట మొదలయిన ప్రయోజనములకును నుపయోగించుటకై ఘటము మొదలగు వికారములు మృత్తునకుఁ గయికొనఁబడుచున్నవి. ఒక్క యవస్థయందున్న యొక పదార్థ, మేద్రవ్యము నుపాదానముగాఁ గలిగి యా యవస్థను బొందినదో యా ద్రవ్యమేయగును. ఆ యవస్థను బొందినపిదపను గూడ నా ద్రవ్యమే యగును. కనుక నొకానొక ద్రవ్యమందు దాని వికారమున కాదియు నంతమును గనుపట్టుచుండును గాని యా ద్రవ్యముమాత్రము నంతట స్థాయి యనియే చెప్పఁబడుచున్నది. దాని యవస్థలవలె నదియును వచ్చుచును బోవుచును నుండునదిగాదు. దేవుఁడు మనుష్యుఁడు మొదలగు నానావిధములై యున్న యీ దేహజాలమునకు నుపాదానము ప్రకృతి. ప్రకృతికిఁ బరం బగు జీవుఁడు వీనిలోపలఁ జొచ్చి ధారకుండై యుండును. కనుకఁ బ్రకృతివలననే జీవునికి నుత్పత్తి మొదలగు నవస్థలుగాని తనంతట లేవు. ఇట్లు స్వరూపస్వభావముల చేత నిత్యుఁడై యున్న యాత్మకు ధర్మభూతం బగు జ్ఞానము

వెలువడుచున్నది కాదు. ఏలన సృష్టికాలమునందుఁగదా జీవునకు జ్ఞానవికాసము గలుగుచున్నది. ఇట్టి ప్రకృతియుఁ బురుషుఁడును గాలమును మూఁడును బ్రహ్మం బగు నే నగుచున్నాను. ఇట్లు చిదచిత్తులు రెండును స్వరూపమునందు స్థాయులగును. వాని కార్యమగు జగత్తును బ్రహ్మముచేత నిత్యమగును. ఎట్లన భగవంతుని సంకల్పముండు పర్యంతము మహత్తు మొదలుగాఁగల ప్రపంచము సత్త్వాదిగుణములచేత సృష్టినొంది చిదచిద్రూపములస్థితి గలిగి పిదప సంహారమునొందుచు నిట్లు ముందువెనుకగా నిత్యమును బ్రవర్తించుచుండును. జనులకు సృష్టిప్రళయాదు లెందేర్పడుచుండునో యట్టి బ్రహ్మాండమును నేను గాలశరీరకుండనై లయము నొందించుచున్నాను. ఆ బ్రహ్మాండము తనలోపలనున్న భువనములతోఁగూడి పంచత్వమనెడి యవస్థావిశేషమును (నాశమును) బొందుచున్నది. [1] శరీర మన్నమునందు లయించుచున్నది. అన్నము ధాన్యములందు లయించుచున్నది, [2] ధాన్యములు భూమియందు లయించుచున్నవి. భూమి గంధమునందు లయించుచున్నది. గంధ మప్పులయందు లయించుచున్నది. అప్పులు తమగుణమగు రసమునందు లయించుచున్నవి. రసము జ్యోతిస్సునందు లయించుచున్నది. జ్యోతి రూపమునందు లయించుచున్నది. రూపము వాయువునందును, వాయువు స్పర్శమునందును

1. అన్నము లేకపోఁగా శరీరము నశించుచున్నదని భావము. 'ఏషపురుషోఽన్నరసమయః' అని శ్రుతి. ధాన్యములు నశింపఁగా అన్నమును నశించుచున్నదని భావము.

2. ధాన్యములను విత్తఁగా మొలకలెత్తుచున్నవని భావము.

లయించుచున్నది. స్పర్శ మాకాశమందు లయించుచున్నది. ఆకాశము శబ్దతన్మాత్రమందు లయించుచున్నది. ఇంద్రియములును, మనస్సు దనకారణమందు లయింపఁగాఁ, దమకు యోని భూతములగు సాత్త్వికాహంకారమునందు లయించుచున్నవి. శబ్దము * భూతాదియందు లయించుచున్నది భూతాదియుఁ బ్రభువగు మహత్తునందు లయించుచున్నది. అధ్యవసాయహేతు వగుటంబట్టి గుణవత్తమంబయిన యామహత్తు తనకుఁ గారణభూతము లగు సత్త్వాదిగుణములందు లయించుచున్నది. (అనఁగా గుణము లుపరతములుగాఁగా మనస్సు లయించుచున్నది.) గుణములును దమవైషమ్యము నుడిగి యవ్యక్తమునందు లయించుచున్నవి. ఆయవ్యక్తము కాలమునందు లయించుచున్నది. అనఁగాఁ గాలముతోఁగూడ సంసర్గము నొందుచున్నది. ఆ కాల మవ్యయమయినది. కాలమును బ్రకృతితోడ సంసృష్టమగు జీవునియందు (సంసర్గమును) నొందుచున్నది. జీవుఁడు కర్మాయత్తమగు నుత్పత్తి లేకయంతరాత్ముఁడనై యుండునాయందు లయించుచున్నాఁడు. సర్వాంతరాత్మభూతుండ నగు నేను నాయందే నెలకొని యుందును గాని మఱియొక్కటను ండువాఁడను గాను. దానిని బట్టి నాకు దేవాదిశరీరభేదము గలుగుటగాని యవి పోవుట గాని లేవు. ఉత్పత్తి వినాశములు నన్ను ముట్టనేరవు. మహదాదికార్యసమష్టి లేక నేను నాయంతట నుండువాఁడను. ప్రకృతిపురుషకాలేశ్వరులవిశేషము నిట్లు కనుఁగొనుచున్న పురుషునకును, 'నేను స్థూలుఁడను కృశుఁడ' ననెడి యిత్యాది వికల్పములు

* ఇచట భూతాదిశబ్దము తైజస వైకారికములకు నుపలక్షకము.

గుఱించిన భ్రమము మనస్సుచేత హృదయమందెట్లు కలుగఁ గలదు. సూర్యుఁ డుదయింపఁగాఁ జీఁకట్లు నశించుచున్నట్లు అట్టివివేక ముదయింపగానే యా భ్రమమెల్ల మాని పోవుచున్నది. ఇదియె సాంఖ్యవిధి. ఇది హృదయమందు గ్రంథులవలె విడిచిపుచ్చరాకున్న సంశయముల నెల్ల విడిచి పుచ్చుచుండును, నేను బరాపరతత్త్వములనెల్లఁ గనుఁగొను నట్టివాడనుగాన దీనిని * బ్రతిలోమమునను ననులోమమునను నీకుఁ దెలియఁజెప్పితిని. ఇది యిరువదినాలుగవ యధ్యాయము.

{ శ్రీ కృష్ణుఁడుద్ధవునకు నిర్గుణత్వమును బ్రతిపాదించు చిత్తవృత్తి మొదలగు వానిని బ్రతిపాదించుట. }

శ్రీభగవంతుఁడు—సత్త్వాది గుణములు కలసి యుండినపుడు గాని వేఱువేఱుగానుండు నపుడుగాని వానియందు నే గుణము చేతఁ బురుషుఁడెట్టివాఁడగునో (యెట్టి యభినివేశముగల వాఁడ గునో) దానిని నేను జెప్పుచున్నాను. పురుషవర్యా! వినుము.

శ్రీభగవంతుఁడు—శమము (అంతఃకరణజయము), దమము (బాహ్యేంద్రియ జయము), తితిక్ష (ద్వంద్వములను సహించుట), ఈక్ష (తత్త్వవిమర్శము), తపము, సత్యము, దయ, స్మృతి, తుష్టి, త్యాగము, స్పృహలేమి (వైరాగ్యము), శ్రద్ధ (వైరాగ్యము), హ్రీ (తగనిపనులయందు సిగ్గు). దానము, మఱి యార్జవము వినయము మొదలైనవియు, ఆత్మానుభవము వలనఁ గలిగిన సుఖమును, (సాత్త్వికగుణములు). కామము

---

* ప్రతిలోమమనఁగా సృష్టి మొదలుకొని సంహారముదనుక; అనులోమము అనఁగా సంహారము మొదలుకొని సృష్టివఱకని తెలియవలయును.

(విషయము లనుభవింపనిచో నిలుపోపకుండుట), ఈహ (చేష్ట), మదము, తృష్ణ (సంతోషము లేమి), స్తంభము (గర్వము), (ధనాదులు గావలయునను) ఆశ, వైషమ్యము, సుఖము (విషయభోగము), సాహసకర్మములం దుత్సాహము, స్తోత్రప్రియత్వము, అపహాసము, వీర్యము, నెఱపుట, బలిమిచేతఁ బూనుట (రాజసము) - ఇవి రాజసగుణములు. క్రోధము (సహింపకుండుట), లోభము (వెచ్చము సేయమి) అనృతము (ప్రమాణము శాస్త్రీయము గాదనుట) హింస, ద్రోహము, యాచన, దంభము (వంచనము), శ్రమము, కలహము, శోకము, మోహము దుఃఖము, దైన్యము, (ఇది నాకుఁ గలుగఁ గలదనెడి) అపేక్ష, భయము, జాడ్యము ఇవి-తామసగుణములు. (సత్త్వాదిగుణములు మూఁడును బెరుఁగఁగా నీగుణములును క్రమముగాఁ బెరుఁగుచున్నవి. ఈ గుణములనుబట్టియే పురుషుఁడు సాత్త్వికుఁడనియు రాజసుఁడనియుఁ దామసుఁడనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఇట్లు సత్త్వమునకును రజస్సునకునుగల వృత్తులు క్రమముగా నన్నియు నించు మించుగా వర్ణింపఁబడినవయ్యెను. ఇవి యా యా గుణములు వేఱు వేఱ నుండినపుడు వానివలనఁ గలుగు కార్యములను, గుణము లొకటినొకటిగలసినపుడు గలుగువానిని, వినుము. ఉద్ధవా! నేను నాదియని యహంకారమమకారప్రయుక్తమగు మతి గుణమిశ్రమమువలనఁ బుట్టినకార్యము, ఆయహంకారమమకారముల మూలమునఁ మనస్సును దేహమును నింద్రియములను ప్రాణములనును బట్టి కల్గుగు వ్యవహారమంతయు గుణమిశ్రముల వలనఁ గలిగిన కార్యమే యగును. ఈపురుషుఁ డర్థమునందును ధర్మమునం

దును గామమందును, నిష్ఠగలవాఁడయినపుడు. అట్టిమూఁటికై చేయు వ్యాపారము గుణసన్నిపాతమువలనఁ గలుగునదగును. మఱియది శ్రద్ధనును బ్రీతినిని ధనమునుఁ గలిగించును. పురుషుఁడెవ్వఁడెప్పు డట్టి త్రివర్గానుకూలమగు వ్యాపారమునందు నిష్ఠగలవాఁడగునో యపుడు వాఁడు గృహాశ్రమధర్మమునందును నిజవర్ణ ధర్మమునందును నిష్ఠగలవాఁడగుచున్నాఁడు. అట్టి ప్రవృత్తినిష్ఠ, గుణముల సన్నిపాతమువలనఁ గలుగునదగును. ఒక పురుషుని శమదమాదులచేత సత్త్వము మిక్కిలి గలవాఁడనియుఁ, గామాదులచే రజస్సు మిక్కిలి గలవాఁడనియుఁ, గ్రోధాదులచేతఁ దమస్సు మిక్కిలి గలవాఁడనియు ననుమానించుకొనవలయును. ఎప్పుడు ఫలాపేక్షవిడిచి స్వవర్ణాశ్రమములకుఁ దగిన కర్మములచేత నన్ను భక్తితో భజించునో యపుఁడు వాఁడు పురుషుఁడయినను స్త్రీయైనను సత్త్వప్రకృతి గలవాఁడని తెలియవలయును. అట్లుగాక యిహపరభోగముల నుద్దేశించి నిజవర్ణాశ్రమకర్మములచేత నన్ను భజించువాఁడు రాజస ప్రకృతియనియు శత్రువులను జంపుట మొదలగు హింసల నుద్దేశించి యట్టివిచేయువాఁడు తామసుఁడనియుఁ దెలియుము. సత్త్వము రజస్సు తమస్సననెడి యాగుణములు జీవునికే బంధకములుగాని నాకుఁగావు. ఇవి జీవునికిఁ జిత్తమునందుదమ తమ కార్యములను బుట్టింపఁగా వానిచేత వాఁడు భూతపరిణామములయిన దేహములందును వానిని సంబంధించిన విషయములందును నిబద్ధుఁడగుచున్నాఁడు. సత్త్వము తక్కిన రజస్తమస్సుల రెంటిని జయించి యడఁచిపుచ్చునేని యపుడు చిత్తము సూక్ష్మార్థములను గ్రహించుచు సందులకుఁ

ప్రతిబంధకములైన కలుషములేవియులేక రాగాదులు నుడిగి శాంతమై యుండును. అపుడు పురుషుఁడు సుఖముతోను ధర్మము జ్ఞానము శమము దమము మొదలగువానితోను గూడి యుండును. రజస్సు తక్కిన తమస్సును సత్త్వమును రెంటిని గెలిచి యడంచునేని యపుడు చిత్తము విషయాసక్తమై శబ్దాదులగు వేఱు వేఱు విషయములందుఁ జలించుచు నుండును. అపుడు పురుషుఁడు దుఃఖముతోడను రాజస దైవతారాధనములగు కర్మములతోడను ధనాదిసంపదలతోడను దానివలనఁ గలుగు కీర్తితోడను గూడినవాఁ డగుచున్నాఁడు. తమస్సు తక్కిన రజస్సును సత్త్వమును గెలిచి కీడ్పఱచునేని చిత్తము, వివేకముమాలి ప్రసరింపక జడమై యే పూనికయు లేకుండును. దానివలన శోకముతోను మోహముతోను, నిద్రతోడను హింసతోడను విషయ తృష్ణతోడను గూడియుండును. చిత్తము శాంతమైనపు డింద్రియములు విషయములందుఁ జొచ్చు తుందుడుకు లేక సుఖముగానుండును. దేహమునందు రోగాదులవలన భయములేకుండును. మనస్సునకు భయనిమిత్తములగు నష్టిరోగాదులను గలిగించు వస్తువులందుఁ దగులులేకుండును. దీనివలన సత్త్వముద్రేకించియున్నదని తెలియుము. అట్టిసత్త్వమే నన్నుఁ దెలియుటకుఁ బట్టుచుమీ. ఎప్పుడెప్పుడు మంచిదో చెడ్డదో యేదిగాని చేయుచు వానికి ఫలములగు హర్షశోకాది వికారము లొందుచు దాని వలన మనస్సు కలఁతపడఁగా, జ్ఞానేంద్రియములు విషయములందుఁజొచ్చుటకుఁ దుందుడుకుపడఁగాఁ, గర్మేంద్రియములును గుదురులేక పీడనొందఁగాఁ, జంచలమగునో, యపుడీ క్రియల

చేతరజస్సు దేహించియున్నదని తెలియుము. చిత్తమెపుడు తిరోహితమైజ్ఞానేంద్రియవిషయము లగురూపాదులను గ్రహింప నేరక లయించునో యపుడుసంకల్ప వికల్పాత్మక మగుమనస్సు లయించును. అజ్ఞానమును విషాదమునుగలుగును. అప్పుడు తమస్సుత్కటముగా నున్నదని నిశ్చయింపుము. ఉద్ధవా! సత్త్వగుణము పెరుఁగుచుండగా దేవతలకును, రజస్సు పెరుఁగుచుండఁగా నసురులకును, దమస్సు పెరుఁగుచుండఁగా రాక్షసులకును, బలము పెరుఁగుచుండును. జననమరణాది స్వభావమగు దేహముతోఁడి సంసర్గముగలయీజీవునకు సత్త్వముచేత జాగరము గలుగునని తెలియుము. రజస్సుచేత స్వప్నావస్థయుఁ, దమస్సుచేత సుషుప్తియుఁ దెలియుము. ఈ మూఁడవస్థలతోను గూడియున్నట్లు తోఁచుచున్న యాత్మస్వరూపము తురీయమైనది. కనుక దానికి స్వభావముచేత నీమూఁడవస్థలును గలుగనేరవు. (సత్త్వము కొంచెముల్లసితమైనపుడు స్వర్లోకమును మఱింత యుల్లసించినపుడు మహాదాదిలోకములును మఱియు నెక్కుడుగా నుల్లసించినపుడు సత్యలోకమునగును) జనులు సత్త్వముల్లాసమగుకొలఁదిని బ్రహ్మలోకపర్యంతము మీఁదుమీఁదుఁగా బోవుదురు. తమస్సుల్లసిలుకొలఁదిని గ్రిందు క్రిందుగామిక్కిలి హీనమైనలోకములకుఁ బోవుదురు. రజస్సుచేతనీ రెంటికినడుమ సంచరించుచుందురు. సత్త్వము ప్రకర్షము గలిగి యుండఁగా మరణించినవారు స్వర్గమునకుఁ బోవుదురు. రజస్సు మిక్కుటమై యుండఁగా లయించినవారు నరలోకమునకుఁ బోవుదురు. తమస్సు మిక్కిలిగా నుండినపుడు

మరణించినవారు నరకమునొందుదురు. [1] నిర్గుణులగు వారు నన్నే పొందుదురు. నాయందర్పించి నాయారాధనమనితలచి ఫలము నుద్దేశింపక చేయునట్టికర్మము సాత్త్వికము. అభ్యుదయ ఫలమును సంకల్పించిచేయుకర్మము సాత్త్వికము. శత్రుహింసమాత్సర్యము మొదలగునవిమిక్కిలిగాఁగలుగుకర్మముతామసము. ఆరోపితమైన రూపముయొక్క కలరూపునుగుఱించినజ్ఞానముసాత్త్వికము ఆరోపితమైనరూపునుగుఱించినజ్ఞానము రాజసము ప్రాకృతమగు(దీనిని గుఱించినదని తెలియకుండు) జ్ఞానము తామసము. నన్ను గుఱించినట్టిజ్ఞానము నిర్గుణము. (సత్త్వోద్రేకము మిక్కిలియుఁ గలది) యని స్మరింపఁబడెడివి. వనము సాత్త్వికమైన యునికి పట్టు గ్రామము రాజసమయిన పట్టు జూదపుటిల్లు తామసమైనపట్టు. నేనుండెడి దివ్య స్థానములో నిర్గుణమైనవి. అర్థకామములందు సంగములేని కర్త సాత్త్వికుఁడు. రాగాంధుఁడై మిక్కిలి కార్యమందభినివేశముఁగల కర్త రాజసుఁడు. విషయము లనర్థములు గలిగించినవని కనుఁగొనుచున్నను నట్టి తలంపుమాలిన కర్త తామసుఁడు. నాధ్యానాదులయందు వర్తించు కర్త నిర్గుణుఁడు అధ్యాత్మవిషయమగు శ్రద్ధసాత్త్వికి. కర్మములందు శ్రద్ధరాజసి

1. నిర్గుణులనఁగా మిక్కిలి ప్రవృద్ధమైన సత్త్వముగలవారని యీప్రకరణమునఁదెలియవలెను. సత్త్వముమిక్కిలి యుల్లాసితమైనపుడు గుణసంబంధము లేదనుట్టుమన్నది. 'సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాబుద్ధే ర్నచాత్మనః। సత్త్వేనాన్యతమౌ హన్యాత్సత్త్వం. సత్త్వేనచైవహి' అనుటచే నిర్గుణశబ్దముచే నైర్గుణ్యమును గలిగించు అతిప్రవృద్ధసత్త్వమగును.

2. ఇట నిర్గుణ శబ్దముల వల్ల నిరతిశయ సత్త్వోల్లాసము గలుగుటగా తెలియనది.

అధర్మమందుఁ గల శ్రద్ధ తామసి. నాసేవయందుఁ గల శ్రద్ధ నిర్గుణమైనది హితమై దోషము లేక పరిశుద్ధమై యాయాసము లేక ప్రాప్తించినట్టి యన్నాదులు సాత్త్వికములు. ఇంద్రియసుఖావహమై యాయాసముచేత లభించినది రాజసము. దేహేంద్రియములకుఁ బీడ కలిగించునదియు నశుద్ధమును (శాస్త్ర ప్రతిషిద్ధము) నయినది తామసము. ఆత్మానుభవమువలనఁ గలుగు సుఖము సాత్త్వికము. శబ్దాదులగు సుఖస్పర్శములైన విషయములవలనఁ బుట్టు సుఖము రాజసము. మోహముచేతను (మునుమునకు మోహకములగు వస్తువులచేతఁ గలుగు పారవశ్యము చేతను) దైన్యముచేతను (పుత్త్ర కళత్త్రాదుల యుపచ్ఛందనముల చేతను) బుట్టు సుఖము తామసము. నాధ్యానాదుల వలనఁ గలుగు సుఖము నిర్గుణము. ఇట్లు ద్రవ్యమును (అన్నాదులును), దేశమును (వనగ్రామాదులను), ఫలమును (సుఖములు), కాలమును, జ్ఞానమును, కర్మమును, కారణమును, శ్రద్ధయు, అవస్థయు, లయమును (సత్త్వమందు లయించుట మొదలయినవియు), అవస్థయు (జాగరణాదులును), * ఆకృతియు, నిష్ఠయు నివియన్నియును సత్త్వాదులగు మూఁ

---

* ఇందు కాలమును కారణమును ఆకృతియును పూర్వము చెప్పఁబడినవి గావు. అందు కాలమున ప్రాతర్మధ్యందినసాయంతనములు సాత్త్వికము. రాత్రి ప్రహరపర్యంతము రాజసము. నిశీథము మొదలయినవి తామసము. కారణమనఁగా సమీహితము లగు వానికి సాధనములను గుఱించిన జ్ఞానమునకుఁ గారణమనియర్థము. అందు ఊర్ధ్వగమనమునకు సాధనములను దెలుపు శాస్త్రము సాత్త్వికము. దైహికసుఖసాధనములను దెలుపునది రాజసము. అభిచారాదులను దెలుపునది తామసము. భగవత్ప్రాప్తి సాధనములను తెలుపునది నిర్గుణము. ఆకృతియనఁగా వేషము. అందు వైదికమైనది సాత్త్వికము. అర్థకా

దుగుణములమయమ్మై యుండును. సమస్తములయిన యీ పదార్థములు గుణములవలన నుండి వచ్చినవే; అచిత్తుతోడి సంసర్గముగల పురుషునిగుఱించి వర్తించు చుండునవి. పలుమాట లేల! పురుషసింహా! కన్నారఁ జూచునైహికాదులును, వినెడి పారలౌకికాదులును, బుద్ధియందుఁ జింతించునవియు, నగు సుఖములన్నియును, గుణమయములే కాని వేఱుగావు. పురుషుని కీర్త్యాదులెల్లను గుణముల వలనను గుణములకుఁ దగిన పురాతన పుణ్యపాపకర్మముల వలనను బుట్టిన నరుచులచేతఁ గలుగుచుండునవి. మఱి సంసారమునకును హేతువులయినవి. సౌమ్యా! చిత్తమున నుల్లసిల్లుచుండెడి యీగుణములను జీవుఁ డెవఁడు నిర్గుణముచేత (అతి ప్రవృద్ధమైన సత్త్వముచేత) జయించునో వాఁడే సత్త్వము వలన మిక్కిలి వర్ధిల్లిన భక్తి గలిగి నాతోడ సాధర్మ్యమునకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాడు. కాబట్టి జ్ఞానమునకును విజ్ఞానమునకును హేతువయిన యీ దేహమును బడసి, విచక్షణులగు వారు శబ్దాదివిషయములందుఁ దగులును దూలఁబుచ్చి నన్ను భజించుచుందురు. ఇంద్రియములను వశముగావించుకొన్నను వానిని విశ్వసించిన యెడల మరల విషయము లందుఁ దగులుపుట్టించి యనర్థములుగలిగించు నని తెలిసి

మార్జనములకు అనుకూలమైనది రాజసము. పాశుపతాదులైన ఆగమములందుఁ జెప్పబడినది తామసము. భగవచ్ఛాస్త్రమునందుఁ జెప్పఁబడినది నిర్గుణము. ఇట్లన్నియు త్రిగుణముల కార్యములనికాని త్రిగుణముల కుల్లాసకరములగునని కాని యర్థము.

యెవఁ డింద్రియములను విషయములనుండి మరల్చి తనవశ ముచేసికొన్నను మరల వానియందు విశ్వాసమిడక యప్రమత్తుఁడయి సంగము మాలి నన్ను భజించునో యట్టి ముని యగువాఁడు సత్త్వమును మిక్కిలియు నుల్లసిలఁజేయు ద్రవములను సేవించి రజస్సును దమస్సును జయించుచున్నాఁడు. మిక్కిలి యుల్లసితమైన సత్త్వము గూడ ప్రకృతి సంబంధియే కాన యది యుండువఱకుఁ బ్రకృతిసంబంధమును వీడుట యెట్లెందువా? అనన్యప్రయోజనమై మిక్కిలి యుల్లసితమగు సత్త్వమువలనఁ బుట్టిన యుపాసనాత్మకమగు జ్ఞానముచేత నట్టి సత్త్వమువలన రాఁగాది కలుషములడింగి యున్నచిత్తముగలవాఁడు యుక్తుఁడై నత్త్వమును జయించుచున్నాఁడు. అతిశయించిన సత్త్వమువలనఁ బుట్టినజ్ఞానముచేత మూఁడు గుణములు నివర్తింపఁగా సత్త్వమును దనంతట నివర్తించుచున్నది. ఇట్లు గుణముల నెల్ల వీడిన జీవుఁడు దేహమును విడిచి నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. మనస్సనం దుల్లాసము నొందునట్టి గుణములనును దేహమునును వీడి జీవుఁడు బ్రహ్మంబగు నేను దనయందంతర్యామి నై వ్యాపించి యుండుట సాక్షాత్కరించుచు వెలుపల సంసారనిమిత్తమైన కర్మముల నాచరింపఁడు. లోపలను మోక్షసాధనమగు జ్ఞానయోగమును నాచరింపఁడు; అనఁగా ముక్తిదశయందు శాస్త్రమునకు వశ్యుఁడు గాకయుండును. ఇది యిరువదియైనవ యధ్యాయము.

స్త్రీసంగము దూష్యమని తెలుపుటకై యైలగీతలు. సాధుసంగప్రభావము.

శ్రీభగవంతుఁడు—నాదర్శనమునకు సాధనమైనయీమనుష్యదేహమును బొంది ప్రవృత్తి ధర్మము నొందక మదారాధనరూపమగు నివృత్తిధర్మమునే యవలంబించి, యానందమయుండును జీవాత్మయందు నెలకొనియుండువాఁడు నగు పరమాత్మను నన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. గుణత్రయమయ మైన ప్రకృతికార్యములగు దేవాదిదేహములందు జీవపరమాత్మల స్వరూపములను దృఢముగాఁ దెలియుట వలన నేను నాది యనెడి యభిమానమును వదలినవాఁడు ప్రకృతికార్యము లగు శబ్దాదులను విహితములయిన వాని ననుభవించుచున్నను,ఆ వస్తువులచేతఁ గాని గుణములచేతఁ గాని పట్టు వడకుండును. శిశ్నోదరసుఖములయందు మిక్కిలి తగులు గలిగియున్న దుష్టులతోడ సంగము చేయరాదు. వాని ననుసరించు వాఁడు గ్రుడ్డివానిని ననుసరించు మఱి యొక గ్రుడ్డివానివలె నంధతమస్సునందుఁ (నరకమునందుఁ) బడుచున్నాఁడు. పురూరవుఁడు తొల్లి సార్వభౌముఁడై యుండి మిక్కిలియుఁ గీర్తిని సంపాదించెను అతఁ డూర్వశియందు మిక్కిలియు మోహము నొంది తన తెలివి యంతయు దానిచేఁ గోలుపోయినవాఁ డయ్యెను. అందు వలన నతఁ డాసుందరితోఁ గలసి మెలసి యేండ్లు పూండ్లుగా రాత్రులు పోవుటయు వచ్చుటయుఁ దెలియఁడయ్యెను. మఱి యతఁడు దానం జేసి నీచములగు విషయములందుఁ దృప్తినొందక యనుభవించుచునే యుండెను. ఇట్లుండఁగా

నొకప్పు డాపురూరవుఁడి యతనిని దిగవిడిచిపోఁగా రాజును దానివెంటం బడి దిన్సమొలతో వెఱ్ఱిపట్టినవానివలె 'జాయా! ఎంత మనస్సున బెట్టిదురాలవే' నిలునిలు పోకువే' యని విలపించుచు దిటపడిపోయెను. అట్టూర్వశి నెడఁబాయుట వలన మోహము నొంది (కురుక్షేత్రమున దానిని గలసి గంధర్వు లొసంగిన యగ్నిచేత యజించి దాని లోకమునకుఁ బోయి బహుకాలము దానితో రమించిన పిదప) నతనికి శోకమంత యుఁ దొలంగెను. అప్పుడు విషయము లనర్థహేతువు లని యాలోచించి వైరాగ్యము పుట్టఁగా నతఁడీగాథను బాడెను.

ఐలుఁడు-కామముచేత నామనస్సు కశ్మలమైయున్నదిగాన నాకౌరా' యీమోహమెంత విస్తామగా నున్నది! ఆయూర్వశి నన్ను నిత్యము నెడతెగకమెడగాఁగిలించుకొని చొక్కించుచుండఁగా నాయాయువుభాగము లయిన యీ యహోరాత్రములను దలఁపనే తలఁపనయితిని. ఈ యూర్వశిచేత నా వివేకమంతయుఁ గోలుపోయి యిపుడే దాని నుండి విముక్తుఁడ నయితిని. నేను దానితో రమించుచుండునపుడు సూర్యుఁ డుదయించి నదియు నస్తమించి నదియుఁ దెలియకుంటిని. మఱి యెొన్ని పూండ్లుగా దినములు గడచిపోయి నవియు నాకుఁ దెలియవయ్యెను గదా! నేను జక్రవర్తిని. నరదేవశిఖామణిని. ఇట్టివాఁడనై యుండియుఁ దుద కామోహముచేత యబలలకుఁ గ్రీడామృగము గావింపఁబడితినిగదా! ఔరా! నామోహమెట్టిది! సమ్రాట్టయిన నన్నును నాభోగోపకరణములనుగూడ గడ్డిపఱకవలెఁ దలఁచి దిగనిడిచి యాయాఁడుది పోయినదే! అట్టిదాని వెంటదిస్సమొలతో వెఱ్ఱిపట్టిన

వానివలె నేడ్చుచును నేను బోయితినిగా? ఎవ్వఁడు తన్ను విడిచి పోవుచున్న యాఁడుదానిని గాడిదవలెఁ గాలంకన్నినను విడువక వెంబడించిపోవునో యట్టి వానికి మహత్త్వము గాని తేజస్సుగాని ప్రభుత్వముగాని యెక్కడిది? ఎవ్వనిమనన్సు స్త్రీలచేత నపహరింపఁబడినదో యట్టివానికి వివేకముచేతను దపస్సుచేతను దానముచేతను నధ్యయనముచేతను ఏకాంతముగా నుండుటచేతను మౌనముచేతను బ్రయోజనమేమి? నేను భూమీశ్వరత్వమును బొంది యుండియుఁ గడపట నొక యాఁడుదానికి నావువలెను గాడిదవలెను నోడిపోయితినే! నా మేలు నే నెఱుంగనివాఁడనై మూర్ఖుఁడనై పండితుఁ డని మాత్రము తలంచుకొనుచున్న నన్నుఁ గాల్పనా! ఇస్సీ! నాదొక బ్రతుకా! నేను సంవత్సరములకొలఁది నూర్వశి క్రిందిపెదవి యాసవమును జుఱ్ఱుచున్నను, అగ్ని యాహుతులచేతఁ దగ్గక మఱి మఱి మండునట్లు, కామములచేత మన్మథుఁడు తృప్తి నొందియుడుగక పయిపయిని బెరుఁగుచునే యున్నాఁడు. విట కత్తియ యపహరించిన మనస్సును దానినుండి విడిచిపుచ్చుటకు నింద్రియవృత్తులకు లోఁబడనివాఁడును నాత్మస్వరూపమందే రమించుచుండు వారికి నిర్వాహకుండును నగు భగవంతుఁడు తప్ప మఱి యితురుఁ డెవ్వఁడు సమర్థుఁడగును? ఆ యూర్వశియు నాకు సూనృతవాక్యముచేత * బోధించినది. దానియందుఁ దప్పులేదు. నేను దుర్మతిని; యింద్రియములను జయింపనివాఁడను. కనుక నా మనస్సునందలిమోహము

* 'నవై స్త్రైణాని సఖ్యాని సన్తి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతాః' అనిశ్రుతి యీబోధమును బ్రతిపాదించుచున్నది.

నన్ను విడిచిపోయినది గాదయ్యెను! ఈ యూర్వశి నాకపకార ముచేసిన దేమున్నది ? ఏమియు లేదు. త్రాడని కలరూపు దెలియక పామని చూచి పాముగానే మనస్సునం దలంచునేని వాని కాత్రాడు చేసినయపకార మేమి? అట్లె యింద్రియము లను జయింపనందున దేహాత్మస్వరూపములను దెలియక దేహము నే యాత్మగాఁ గను వానికి నా దేహము చేసిన కీడేమి ? ఈ కాయము మిక్కిలి మలినమైనది. దుర్గంధము మొద లయినవాని కిదిపట్టు, అనుచితమైనది, ఇట్టికాయ మెక్కడ ! మంచిగంధము మొదలయిన యింపారు గుణము లెక్కడ ! మిక్కిలి హేయమైన కాయమును భోగ్యముగాఁ దలంచుట యెంతయు నొప్పదు. అట్టి కాయమునం దిట్టిమంచిగుణములు, కలరూపును దెలుపనియవిద్యచేతఁ గావింపఁబడినవే కాని మఱి యొకటి గాదు. 'ఈ దేహము కన్నతండ్రికి సొంతమా! లేక యనుభవించు భార్యాదియా? లోపఱచుకొనియున్న యొడ యనిదా? చితియందుఁ గాల్చు నగ్నిదా? కడపటఁ బెఱికితిను కుక్కగ్రద్దలదియా ? లేక తనకై సొంతమా ? దాని కుప కరించు సుహృదులదియా ?' యని యాలోచించి యెవఁడిది పరకీయ మని తలంచునో వాఁడు దీని యందలి మోహము నొందకుండఁడు. ఇట్లపరిశుద్ధమై తుదకేమియుఁగాక పోవు నట్టి యీకళేబరమునుజూచి. 'ఔరా! ఆ సుందరి ముఖ మేమి సొంపుగానున్నది! దాని ముక్కెంత నిక్కుగా నున్నది! ఆచిఱునవ్వేమి?' యని యందుఁ దగులుపడి కడపట మోహ మునఁ గుందుచున్నాఁడు. ఇది తోలు కండ నెత్తురు నరములు నెనడు మజ్జయెమ్ములునను నివిగూడినదైనది. మూత్రపురీషముల

చేతనిండినది. ఇట్టిదానియందు రమించువారికిని దీనిని దిను క్రిములకును భేద మేమియున్నది ? ఇట మీఁదనయినను నాత్మహితమును దెలిసినవాఁడు స్త్రీలయందును స్త్రీవశ్యులగువారియందును దగులుఁగలిగి యుండరాదు. మనస్సు, విషయములకు నింద్రియసంబంధము గలుగుటచేతనే కలంగుచున్నది కాని, మఱియొకటిచేఁ గలఁగదు. విషయములను జూడకయు వినకయునుండినయెడల మనస్సు కలంకపుట్టదు. అట్లు పురుషుఁడింద్రియములను విషయములందు నిగిడింపక యుండినచో మనస్సు నిశ్చలమై శాంతి నొందుచున్నది. కాఁబట్టి స్త్రీలయందును స్త్రీవశ్యులగువారియందును సంగము చేయరాదు. ఇంద్రియములాఱును విద్వాంసులకుఁగూడ నమ్మఁదగనివనఁగా నిఁక మాబోంట్లకుఁ జెప్పనేల" యని పాడెను.

శ్రీభగవంతుఁడు—ఇట్లు రాజరాజగు పురూరవుఁడు పాడుచు నూర్వశీలోకమును విడిచి తన యాత్మ యందున్న పరమాత్ముండ నగు నన్నునుపాసనముచేత సాక్షాత్కరించి యుపాసనాత్మకమయిన యా జ్ఞానముచేత దేహాత్మాభిమానరూపమగు మోహమునంతయుఁ దూలించి ముక్తుండాయెను. కాఁబట్టి తన శ్రేయస్సును గోరువాఁడు దుష్టులతోడిసంగమును దిగవిడిచి సజ్జనులతోడ సంగము చేయవలయును. సజ్జనులగువారు వాని మనస్సునకు విషయములందుఁ గలసంగమును మాటలచేతఁ జెప్పి త్రుంతురు. సజ్జనులు నాయందే మనస్సుగలిగి నన్నుదప్ప మఱియొక్కటి నపేక్షింపక మనస్సునందలి రాగాదికలుషము లేక శాంతినొంది చిదచిత్తులనెల్లఁ బ్రహ్మాత్మకములని సమముగాఁ గనుఁగొనుచు మమకారమును నహం

కారమును లేక ద్వంద్వములనును వీడి. పరిగ్రహములను మాని యుందురు. మహాభాగా! ఆ మహాభాగులయందు నా కథలు నిత్యమును సంభవించుచునే యుండును. అవి మనుష్యులకు హితములైనవి. అవి, విను వారికిఁ బాపము లెల్లఁబటాపంచలుకాఁగా వారిని బరిశుద్ధులను గావించుచుండును. ఎవ్వరు మదారాధనపరులయి శ్రద్ధతోడ నాకథలను నాదరమున వినుచును బాడుచును ననుమోదించుచును నుందురో వారు నాయందు భక్తిని బొందుదురు. అనంతకల్యాణగుణుండును బరబ్రహ్మమును నిరతిశయానందజ్ఞానరూపుండును నగు నా యందు భక్తిని బొందినసాధుపురుషునకు నిఁకఁ బడయవలసిన దేమున్నది? ఏమియు లేదు. భగవంతుఁడగు నగ్నిని నాశ్రయించుపురుషునకుఁ జలిగాని చీకటిగాని దానివలనభయముగాని లేక పోవునట్లు, సాధువులను మిక్కిలి సేవించుచుండుపురుషునికి నజ్ఞానమును దానివలనఁ గలుగు సంసారభయమును దొలఁగి పోవుచున్నవి. భయంకరమయిన సంసారసముద్రము నందు మునుఁగుచును దేలుచునుండువారికి బ్రహ్మవిదులును శాంతులునగు సాధువులు,నీటియందు మునిఁగిపోవుచున్న వారికిదృఢమైన యొక నావవలెఁ మిక్కిలియుఁ బ్రాపైయుందురు. బ్రతుకుఁ గోరు ప్రాణుల కన్నమె జీవింపఁజేయు ప్రాణము. తాపత్రయము చేతఁ బీడితు లగువారికి నీశ్వరుండ నగు నేను శరణము. పరలోకమందు ధర్మము రక్షకము. ఇహమందు మనుష్యులకు ధనము శరణము. అట్లె యీ సంసారమునకు భయపడు పురుషునికి సాధువులే శరణము. సజ్జనులు జ్ఞానాత్మకములగు కన్నులనిచ్చుచున్నారు. సూర్యుఁడుదయింపఁగా వెలి కన్నులే

యిచ్చుచున్నాఁడు. కనుక సజ్జనులు * దేవతలును బాంధవులు నగుదురు. వారు నా కాత్మ. నేనే వారు చుమీ! వీతసేనుని పుత్త్రుఁడయిన యాపురూరవుఁడు స్త్రీలయు స్త్రీవశ్యులయు సంగమునుండి విముక్తుఁడై తన యాత్మయందే రమించుచు నీ భూమియందు సంచరించినవాఁ డాయెను - ఇది యిరువది యాఱవయధ్యాయము.

భగవంతుఁ డుద్ధవునకు భగవతారాధన క్రమమును జెప్పుట.

ఉద్ధవుఁడు—. 'ప్రభూ! నీ యారాధనరూపమగు క్రియాయోగమును నాకు వివరింపుము. సాత్త్వతులగువారు ని, న్నే యుపకరణములనుగొని, యే యధికరణములం, దేయే విధమున నర్చింతురో పురుషర్షభా! నాకుఁ జెప్పుము. ఈ నీ యారాధనమును నారదుఁడును భగవంతుఁ డగు వ్యాసుఁడును అంగిరసుని కొడుకగు బృహస్పతియు మొదలగు మునులు మనుష్యులకు గొప్ప నిశ్శ్రేయసమై నదని చెప్పెదరు. ఇది నీముఖారవిందమునుండి మొదట వెలువడి బ్రహ్మకుపదిష్టమైనది. భగవంతుఁ డాబ్రహ్మయుఁ దన పుత్త్రులయిన భృగువు మొదలగు వారికి దీని నుపదేశించెను. భగవంతుఁ డాశివుఁడు దీనిని దన దేవి యగు పార్వతికినుపదేశించెను. సత్తమా! ఇది సమస్త వర్ణములవారికిని నాశ్రమములవారికిని, ఇంతేల! స్త్రీలకును శూద్రులకును నుత్తమంబయిన శ్రేయముగాఁ దలఁచుచున్నాను. కమలపత్త్రాక్షా! కర్మబంధములనెల్ల వడిచివుచ్చునట్టి

* దేవతలవలెఁ బూజింపఁదగినవారును బంధువులవలె నుపకరింపఁదగినవారు నగుదురని భావము.

దీనిని నీభక్తుఁడును నీకనురక్తుఁడునైన నాకుఁ జెప్పుము. ఇది బ్రహ్మాదులవలనఁ బ్రాప్తించియున్న దేకదా; నే నేల చెప్పవలెనని? నందువా! నీ వావిశ్వేశ్వరుల కెల్ల నీశ్వరుఁడవుగాన నీవే చెప్పఁదగును' అని యడిగెను.

శ్రీ భగవంతుఁడు—ఉద్ధవా! మదారాధనమగు కర్మమును బోధించు శాస్త్రమునకుఁ బారములేదుగాన దాని కంతములేదు. దానిని సంక్షేపించి గలరూపునఁ గ్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నన్నారాధించు యజ్ఞము వైదికము తాంత్రికము మిశ్రమని మూఁడువిధము లయినది ఈ మూఁటియందు దిష్టమైన విధిచేత నన్నర్చింపవచ్చును. త్రైవర్ణికుఁడగు పురుషుఁడు తన యధికారమును బ్రతిపాదించు వేదముచేతఁ జెప్పఁబడినట్లు(జన్మించిన యెనిమిదవయేఁటనో, పదునొకండవయేఁటనో, పండ్రెండవయేఁటనో) యుపనయనము పొందినపుడు నన్ను భక్తితోను శ్రద్ధచేతను నెట్లు యజింపవయునో దానిని వినుము. అర్చయందును (ప్రతిమయందును) స్థండిలమునందును (చక్రాబ్జమండలాదులందును) అగ్నియందును, సూర్యునియందును, జలములందును, హృదయమందును, ద్విజునియందును, గంధకుసుమాది ద్రవ్యములచేత భక్తియుక్తుండై తనగురుండగు నన్నుఁ గపటములేక యర్చింపవలయును. మొదటఁ బలుదోముకొని, దేహశుద్ధికి స్నానముచేయవలయును. అంతమృత్తుగోమయము మొదలగువాని లేపముచేత వైదిక తాంత్రికములగు నుభయ మంత్రములచేతను స్నానముచేయవలయును, పిదప, నేను వేదముఖమునఁ జోదితముగావించియున్న సంధ్యోపాసనాది కర్మములను గావింపవలయును. పిదప ఫలాభిసంధి లేకుండునట్లు

చక్కఁగా సంకల్పించుకొని ప్రాప్యప్రాపకవిరోధియుఁ బ్రాచీన ములునగు కర్మములనెల్లఁ దూలించునట్టి పూజను నాసంధ్యో పాసనాదులతోఁ గూడనే కల్పింపవలయుఁ గాని దానిని విడిచి చేయరాదు. శిలామయము దారుమయము లోహామయము (మృచ్చందనాది)లేపమయము. లేఖ్యామయము, సికతామయము మనోమయము మణిమయము నని ప్రతిమయెనిమిది విధములు. అనిమటియుఁ జలమనియు నచలమనియు రెండువిధములగును. అవి భగవంతునికి స్థానములు. ఉద్ధవా! అచలమైనదానియం దర్చనచేయునపుడు, ఉద్వాసమును నావాహమును రెండునుగలు గవు. చలమం దారెంటిలోనేదియేని యొకటి గలుగుచున్నది. స్థండిలమందు రెండును గలుగుచున్నవి. విలేప్యమందు (లేఖ్య మందును సైకతమందును) స్నపనముమాత్రముచెల్లును. తక్కిన వానియందుఁబరిమార్జనముచెల్లును. శాస్త్ర ప్రసిద్ధములయిన ద్రవ్యములచేత నాయాగము (అనఁగా మదారాధనము) ప్రతి మలయందు మాయలేక కావింపవలయును. భక్తుఁడగువాఁడో దొరకినవానితోఁగాని, నా ద్రవ్యములను గేవలముహృదయమం దుసంకల్పించుకొని కాని నన్నారాధించినఁ జాలును. ఉద్ధవా! అర్చయందు స్నానమును నలంకరణమును నాకు మిక్కిలియుఁ బ్రియములైనవి. కాఁబట్టి యీరెండును జప్పక చేయవల యును. స్థండిలమునందు, అయా యంగప్రధానదేవతలను వాని వాని స్థానములందు మంత్రములచేత స్థాపనముచేయు టయు, అగ్నియందు నాజ్యముతోఁ గూడిన హవిస్సును, నాకుఁ బ్రియతమములు. సూర్యునియందుస్తుతులచేనారాధించుటయు జలమునందు సలిల గంధపుష్పాదులచేత నర్చించుటయు శ్రేష్ఠ

మైనది. నట్టిజలమైనను భక్తితోడ సమర్పించిన యెడల నాకు మిక్కిలియుఁ బ్రియమగు ననఁగా గంథము ధూపము పుష్పములు దీపము అన్నము తాంబూలము మొదలగువాని యందు దేనితోనైనను భక్తితో నారాధించినఁ జెప్పవల యునా? భక్తిలేక నాకెంత పెద్దకానుక పెట్టినను సంతో షము కలిగింపనే చాలదు. పూజాక్రమము వినుము:—

మొదటఁబూజకు వలయునుపకరణముల నెల్లసమకట్టుకొన వలయును. పిమ్మటఁ దూర్పు మొదలగు దర్భలచేత నాసనము కల్పించుకొని తూర్పుమొగముగానో యుత్తరదిక్కు మొగము గానో లేక యర్చావిగ్రహమునకు నభిముఖముగానో కూర్చుండి మాటిమాటికి లేవక యర్చింపవలయును. అర్చించువాఁడు మొ దటఁదనయంగములందు మంత్రన్యాసము చేసికొని నాయర్చా ప్రతిమయందును నట్లెన్యాసముచేసి చేతితోఁదడువవలయును. పిదపఁ దనకు నెడమప్రక్క బ్రోక్షణకలశము నుంచుకొనవల యును. ఆకలశమునందలి జలముచేత యాగభూమినిని బూజా ద్రవ్యములనును దనదేహమును బాద్యము మొదలయిన మూఁడు పాత్రములనును బ్రోక్షించి యంత నాకలశోదక ముల చేతను దులసి దర్భమొలకలు విష్ణుక్రాంత యెఱ్ఱగలు వలు మొదలైన యాయాద్రవ్యములచేతను బూజింపవల యును. ఆరాధకుఁడు పాద్యముకొఱకును నర్ఘ్యముకొఱకును నాచమనీయము కొఱకును గల పాత్రములు మూఁటిని హృద యమంత్రము చేతను శిరోమంత్రముచేతను శిఖామంత్రము చేతను విష్ణుగాయత్రిచేతను నభిమంత్రింపవలయును. శోష ణముచేతను దాహనముచేతను బ్లావనముచేతను బరిశుద్ధమయి

యున్న శరీరమునందలి హృదయపద్మమునందు జ్ఞానస్వరూప మగు జీవుఁడున్నాఁడు. వాఁడు మదాత్మకుఁడు, దేహేంద్రియ ములకు విలక్షణుఁడు, అణుస్వరూపుఁడు, ఉదాత్తస్వరయుక్త మగు ప్రణవమందలి కడపటి వర్ణమగు మకారమునందుఁ బ్రతిపాద్యుఁడని యోగులువానిని ధ్యానింప వలయును.

దీపము ప్రభచేత గృహమునవ్యాపించినట్లు స్వరూపభూతుం డైన జీవుఁడుధర్మభూత జ్ఞానముచేత వ్యాపించియున్నట్లు శరీర మునుధ్యానించి, యిట్లునంస్కరింపఁబడిన శరీరమందలిహృత్పద్మ మున మొదట మానసోపచారముల చేతనర్చించి,యంతయర్చ స్థండిలము మొదలగు వానిలో దేనియం దయినను [1] నా వాహనముచేసి స్థాపనముగావించి, నాకు నంగన్యాసమునలిపి యంతఁ బూజింప వలయును. పిదప [2] ధర్మము మొద లయిన యెనిమిదిపాదముల తోఁగూడిన పీఠమందుఁ [3] దొమ్మి ది మూర్తులతోఁ (పీఠదేవతలతోఁ) గూడినదియుఁ గర్ణి కతోడను గేసరములతోడను గూడినదియు నెనిమదిదళములు గలదియు నగు పద్మము నాసనముగాఁ గల్పించి యందుఁ

1. ఇచట ఆవాహనస్థాపనముల చేత సన్నిధాపనము మొదలగు వానినిగూడ గ్రహింపవలయును. ఆవాహనము మొదలగు అణుముద్రలను బ్రవర్తించుట చేత ఆవాహనాదులు కావించుట యని తెలియునది.

2. ధర్మము జ్ఞానము వైరాగ్యము ఐశ్వర్యము అధర్మము అజ్ఞానము అవై రాగ్యము అనైశ్వర్యము అనిపీఠమునకు పాదములెనిమిది.

3. పీఠదేవతలు 'విమలోత్కర్షిణీ జ్ఞానా క్రియా యోగాతథః పరమ్। ప్రహ్వీసత్యా తథేశానా చానుగ్రహా నవ మూర్తయః; విమల, ఉత్కర్షిణి, జ్ఞాన, క్రియ, యోగ, ప్రహ్వా, సత్య, ఈశాన, అనుగ్రహ యని తొమ్మండ్రు తెలియునది.

నర్ఘ్యమును బాద్యమును నాచమనము మొదలగునుపచార ములను వేదవిధులచేతను బంచరాత్రోక్తవిధులచేతను మంత్రములచేతను స్వర్గాపవర్గములు రెండును సిద్ధించుకొనుటకు నాకుఁ గావింపవలయును. పిదప సుదర్శనమును బాంచజన్యమును, గదను, అబ్జమును, ఇషువును, శార్ఙ్గధనువును, హలమును ముసలమును, కౌస్తుభమును వనమాలికను, శ్రీవత్సమును, వెంటనే పూజింప వలయును * అంతఁ బార్షదులగునందుని, సునందుని గరుడునిఁ, బ్రచండుని, చండునిని, మహాబలునిని, బలునిని, కుముదునిఁ, గుముదేక్షణునిని బూజింపవలయును. పిదపఁ దమ తమ స్థానములయందు నాకభిముఖములుగా నెలకొల్పఁబడియున్న దుర్గ నును, వినాయకునిని, వ్యాసుని, విష్వక్సేనుని, గురువులను నింద్రాదిదేవతలనును బ్రోక్షణము పాద్యము మొదలగు వాని చేతఁ బూజింపవలయును. చందనము, వట్టివేరు, కర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, అగరువు ననెడివీనిచే జలమును వాసింపఁ జేసి మంత్రములచేతఁ, బ్రతిదినమును మంచి కలిమియున్న యెడల స్నానము చేయింపవలయును. కలిమి లేనిచో దొరకిన

* సుదర్శనము మొదలుగా ముసలముతుదకుఁగల యాయుధములను అష్టదిక్కులయందును, కౌస్తుభవనమాలా శ్రీవత్సములను వక్షమునందును, నందాదులను అష్టదిక్కులందును, గరుడుని ముందటను, దుర్గాదులను కోణములందును, గురువులను భగవంతుని దక్షిణపార్శ్వమందును, ఇంద్రాదులను తూర్పు మొదలుగా అష్టదిక్కులందును నుంపవలయును. దుర్గ, భగవన్మాయాభిమాని దేవతయగుటంబట్టియు, వినాయకుఁడు విష్వక్సేనుని పార్షదుఁడగుటంబట్టియు, వ్యాసుఁడు వేదశాఖలను విభజించి వానిని బ్రవర్తింపఁ జేసి యుపకరించినందుంబట్టియు, దేవతలు భగవద్విభూతులగుటంబట్టియు, వీరి నెల్లభగవంతుని పరివారములలోఁ జేర్చి పూజ విధింపఁబడినది.

వలెను; చందనాదులు గలిపి స్నానము చేయింపవలయును. *సువర్ణ ఘర్మానువాకమంత్రము చేతను మహాపురుషవిద్య చేతను పురుష సూక్తము చేతను, సామాశ్రయములగు నీరాజనము రౌహిణ ము మొదలగు మంత్రముల చేతను స్నానము చేయింపవలయును. పిమ్మట వస్త్రములు యజ్ఞోపవీతము భూషణములు తులసీదళము లు పుష్పమాలికలు చందనలేపనములు మొదలగువాని చేత నా భక్తుఁడగువాఁడు నన్నుఁ బ్రేమతోడ యథోచితముగా నలం కరింపవలయును. అర్చకుఁడు నాకుఁ బాద్యమును నాచమ నీయమును గంధమును బుష్పములను నక్షతలను ధూపదీప ములను నుపహారములను శ్రద్ధతో నొసంగవలయును. పిదప బెల్లము, పాయసము, నెయ్యి, చక్కిలములు, పిండివంటక ములు, కుడుములు, గోదుమపిండి, వటకములు, పెరుఁగు, వండిన పప్పు, మొదలగు వానిని నైవేద్యము చేయ వలయును. ఏకాదశి మొదలగు పర్వదినములయందు, నాకభ్యంగనము, ఉన్మర్దనము, అద్దము చూపుట, దంతధావ నము, పంచామృతము చేత నభిషేకించుట, అన్నాదులు, గీతము, నృత్యము, వాద్యము, మొదలగునవియుఁ గావింపవలయును. సంపదయుండెనా ప్రతిదినమును నివి చేయవలయును. అగ్ని యందుఁ బూజాప్రకారము వినుము. మేఖలాగర్తవేదు లగు

---

* 'సువర్ణం ఘర్మం పరివేద వేన', ఇత్యాదులు సువర్ణ ఘర్మానువాకమంత్ర ములు 'జితన్తే పుణ్డరీకాక్ష నమస్తే విశ్వభావన। నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ మహా పురుష పూర్వజ' అనుమంత్రము మహాపురుషవిద్య. పురుషసూక్తము ప్రసి ద్ధము. 'ఇన్ద్రం నరో నేమధితా హవన్తే' ఇత్యాదులగు ఋక్కులు నీరా జనాదులు ఇవి సామము నాశ్రయించినవని తెలియవలెను.

వారి చేతఁ దంత్రోక్తవిధిప్రకారము నిర్మింపఁబడిన కుండ మందో లేక స్థండిలమందో యగ్ని నునిచి, మండిన వెనుక నాయగ్నిని జేత నలుప్రక్కలనుండి యొకటిగాఁ జేర్ప్వవల యును. పిదప దర్భలు పఱచి పరిషేచనము చేయవలయును. అంతఁ దన గృహ్యవిధి చెప్పిన నగ్నిముఖ మనెడి కర్మము నెల్ల సంకల్పము చేసికొని ప్రోక్షణపాత్రజలము చేత, నాజ్య మున్థాలి మొదలైనయుపకరణములను బ్రోక్షించియగ్నియందు నన్ను మేలిబంగారుకాంతి గలవాఁడుగను శంఖచక్రగదాం బుజములు నాలుగును నాలుగు జేతులయందు వెలుంగుచున్న వాఁడుగను, శాంతుఁడుగను, తామర కింజల్కములవలె నెఱ్ఱని వస్త్రముగలవాఁడగను, గిరీటమును గటకములును గటి సూత్రములును నంగదములును వెలయుచుండువాఁడుగను, శ్రీ వత్సవక్షుఁడుగను, వనమాల ధరించి యున్నవాఁడుగను భావనచేయవలయును. ఇట్లు ధ్యానించి యర్చించి నేతఁ దడి సిన సమిధలనును హావిస్సులనును నగ్నియందు వైచి, అఘార ములనెడి యాజ్యాహుతులను వేల్చి తెలిసినవాఁడు శ్రీమ దష్టాక్షరన్యాహాంతి మగుమూలమంత్రముచేతను, బురుషసూ క్తమునుఁ బదియాఱు బుక్కులచేతి నగు నవదానములచేతను, నాజ్యమందుఁ దోఁగిన హావిస్సును హోమము చేయవలయును. అంత న్యాయము చెప్పిన ధర్మాదుల కొఱకును, విమలాదులు అంగదేవతలావరణదేవతలు నస్త్రభూషణపార్షదులు మొద లగు వారికొఱకును హోమము చేయవలయును. అంత స్విష్టకృతము వేల్వవలయును. పిదప నగ్నియం దావా హనము చేయఁబడియున్న భగవంతు నర్చించి

లయిన నందాదులకు నష్టదిక్కుల యందును బలి నొసంగవల యును. బ్రహ్మంబగు నన్ను ధ్యానించుచు నారాయణాత్మక మగు మూలమంత్రమును జపింపవలయును. పిదప విష్వక్సేను నకు నాచమనము సమర్పించి భగవంతునకు నివేదించిన వాని నతనికి నర్పింపవలయును. అవ్వల, కర్పూరాదులచే వాసిత ములయిన తాంబూలము మొదలగు ముఖవాసములను సమ ర్పింపవలయును. మరలఁ బుష్పాదులచేతఁ బూజింపవల యును. అంతఁ బాడుచును బొగడుచును, నాడుచును, నా చేష్టితముల నభినయించుచును, నాకథలను వినుచును, వినిపించు చును, ముహూర్తము సేపు లబ్ధావసరుండై యుండవలయును. అంత శ్రుతి ప్రతిపాదితములును బురాణోక్తములును ద్రవిడాంధ్రభాషాత్మకములును బ్రాకృతములునగు నానావిధ స్తవముల చేత స్తుతించి 'భగవంతా! ప్రసన్నుఁడవగు' మని దండమువలె బడి వందనము చేయవలయును. నా పాదములయందు శిరస్సునిడి రెండుచేతులచేత నా రెంటిని బట్టికొని 'ఈశా! నేను శరణుఁ జొచ్చితిని. మృత్యువువలెను బిశాచమువలెను సముద్రము వలెను నున్న సంసారమునకు భయపడియున్న నన్ను రక్షింపు' మని పలికి నేననుభవించిన తులసి మొదలగువాని నేనిచ్చినట్లు గాఁ జేకొని యాదరముతోడ శిరస్సునందుఁ దాల్చి జ్యోతియగు నాస్వరూపమును నుద్వాసనము చేయవలయు నేని యాజ్యోతిని మరల జ్యోతి యగునంతిగాత్మయం దుద్వాసనము చేయవల యును. అర్చ మొదలగు వానిలో నెప్పుడు దేనియందు శ్రద్ధ గలుగునో దానియం దపుడు న న్నర్చింపవలయును. మఱియు సర్వాత్ముం డగు నేను భూతములయందును దనయందును నెల

కొనియుండునట్లు భావింపవలయును. పురుషుఁడిట్లు వేదములందును దంత్రములందును జెప్పఁబడిన క్రియాయోగమార్గములచేత నన్నర్చించి యిహమందునుఁ బరమందును దాను గోరినట్టి ఫలమును నావలనఁ బొందుచున్నాఁడు. శక్తి గలిగినవాఁడు నాకు దృఢమైన మందిరమును గట్టింపవలయును. అందు నాప్రతిమను బ్రతిష్ఠాపించి రమణీయములయిన పుష్పోద్యానములను బూజలను యాత్రలను నుత్సవములను జేయింపవలయును. మహాపర్వములయందును బ్రతిదినమును బూజాదు లెడతెగక జరుగుచుండుటకై యాపూజాదులకుఁగాను నారాధించు వారికో నాకో క్షేత్రములను బురములను గ్రామములను మాన్యములనిచ్చు నాతోడి సమానైశ్వర్యమును బొందుచున్నాఁడు. నాప్రతిమను బ్రతిష్ఠించుటచేత సార్వభౌముఁడగుచున్నాఁడు. మందిరము నిర్మించుటచేత ముల్లోకముల కధిపతి యగుచున్నాఁడు. పూజాదులచేత బ్రహ్మలోకమును బొందుచున్నాఁడు. ప్రతిష్ఠాదులు మూఁటిని జేసిన యెడల నాతోడి సాధర్మ్యమును బొందుచున్నాఁడు. ఎవ్వఁడు ఫలాభిసంధిలేక నన్నిట్లు పూజించునో వాఁడు భక్తియోగమును బడయుచున్నాఁడు. ఆభక్తియోగముచేత నన్నే పొందుచున్నాఁడు. ఎవ్వఁడు దేవతలకును బ్రాహ్మణులకును గల వృత్తులను దానిచ్చినవానినిగాని పరు లిచ్చిన వానినిగాని యపహరించునో వాఁడు వేలకోలఁదిసంవత్సరము లమేధ్యమును దినుచుండును. ఈ దానముగాని యపహారముగాని చేయువాఁడును జేయించు వాఁడును నందులకు దోడుపడువాఁడును వానియందు భాగముగలవారు గాన దానివలని ఫలము లనుభవింతురు. ఆ

ఫలమే పరలోకమందు వారికిమతిమతి పెచ్చు పెరిఁగిన దగును.
ఇది యిరువదియేడవయధ్యాయము.

భగవంతుఁ డుద్ధవునకు జ్ఞానయోగమును మరల సంగ్రహరూపమున వర్ణించుట.

భగవంతుఁడు——పరులకు స్వభావానుగుణముగా నిచ్చుట రో యపహరించుటయో యిత్యాదికార్యములు గలిగియుండ వచ్చును. కాని యందులకై వారిని స్తుతించుటయు నిందించు టయుఁ దగదు. ప్రకృతితోడను బురుషుని (జీవుని) తోడను గూడియున్న యీ ప్రపంచమెల్ల నంతర్యామి యైన నాకు శరీర భూతమై యున్నదని కనుఁగొనవలయును. ఎవఁడు పరుల స్వా భావికములగు కర్మములను బొగడుచును దెగడుచు నుండునో వాఁడు దేహము తీఱఁగానే తనయాత్మాభిమానమును బట్టి స్వార్థంబగు జ్ఞానయోగమునుండిభ్రష్టుఁడగుచున్నాఁడు. దేహ మునకంటె నాత్మ వేఱయినదని తెలియమిచేత దేహమే యా త్మయని భ్రమించుట గలుగుచున్నది. అపుడు దేహమందున్న జీవుఁడు మెఱుకచెడి మృత్యువునకు సాటియు సూక్ష్మరూపము నగు ప్రకృతిచేత మఱుఁగుపడుచున్నాఁడు. అట్లు నానావిధ దేహములుగల యట్లుగా భ్రమించుపురుషుఁడును బ్రబుద్ధుఁడ యినను దత్త్వజ్ఞానము లేనందున నిదురపోయినవానితో సాటి యగుచున్నాఁడు. దేహములన్నియును దేవాదులవియైనను గ్రిములవియైనను నొక్కరూపముననుండక ప్రకృతిచేత వికార ముల నొందుచునే యుండును. వాని కన్నిటికి నిషేకముగర్భము మొదలగు కాలకృతములైన యవస్థలును సమానములుగానే

యుండును. మఱి యవియన్నియు నాత్మకు వేఱైనవియగును. ఇట్లన్నియు నభద్రములై యుండఁ గొన్ని భద్రములనియు మఱి కొన్ని యభద్రములనియుఁజింతయేల? దేవాదిశబ్దములచే నా యాశరీరములు చెప్పఁబడుచున్నవి. మఱి యాయాశరీరములే యాత్మ యనియుఁ దప్పఁ దలంపఁబడుచున్నది. అట్టి దేవత్వము క్రిమిత్వము మొదలయినవి యాయా దేహములయందేయున్నది గాని యాత్మయందుఁగలుగవు. కనుక దేహములను బట్టి కాని యొక దానిని స్తుతించుటయు మఱొక దానిని నిందించుటయు యుక్తములు గావు. దేహమునకుఁ గల దేవాద్యాకారము లాత్మయందు లేవు గనుక నట్టి లేనివానియం దభినివేశమున్న మాత్రనే యనర్థము లెట్లు కలుగునందువా? ఒక నీడను జూచి రాక్షసుఁ డని భ్రమించినపు డది భయముకలిగించుచు న్నది. అది తన నీడయే యని సరిగా గ్రహించినపు డట్లుగాదు. ఒక ప్రతిశబ్దము విన్నపు డది కొండగుహ యందలిజంతువు శబ్దముగాఁ దలంచినపుడు భయమును దన ధ్వనియే యని తెలిసినపు డది లేకపోవుటయుఁ గలుగుచున్నది. స్వప్న మందు బాధించునవిగాఁ గొన్నితోఁచుచున్నవి. అవి మే లుకొన్నప్పటి వానివలెనే భ్రమించుటవలన భయము గలిగించుచున్నవి. వట్టి కలలోని వని తెలియఁగా నట్లు గాకుండును. ఇట్లు రాక్షసత్వాదులు లేనివిగాన తమంతట ననర్థము లేనియుఁ గలిఁగింపజాలవు గాని వాని కలరూపును గ్రహింప నపుడు భయాదులను గలిగించుచున్నవి. అట్లే దేహా దులను వాని కలరూపునగ్రహింపక యాత్మగా భ్రమించిన యెడల నవి ప్రలయమువఱకును సంసారభయము గలిగించు

చున్నవి. ప్రపంచమంతయుఁ బరమాత్మయే యగును. మఱి యుఁ బ్రభుండును విశ్వాత్ముండు నగు నీశ్వరుఁడు సృజించుచును రక్షించుచును హరించుచు నుండుటయె కాక తానే చిదచిత్తుల రూపమున సృజింపఁబడుచును రక్షింపఁబడుచును సంహరింపఁ బడుచును నుండును. ఇట్లు ప్రపంచమునందుఁ గలవానిరూప ములనెల్లఁ బరమాత్ముఁడే యుండుటనుబట్టి "వానినుండి యాత్మ వేఱుగా నేర్పడినది; ఆ యాత్మనుండి యాజడము వేఱుగా నేర్పడిన'దని నిరూపించుటకు శక్యముగాదు. ఇట్లు పరమాత్మ యందు దానికంటె వేఱయినవస్తు వొకటి నిరూపించుట కల విగానందున నన్నివస్తువులు నతఁడే యగుటంబట్టి దేనినిగాని నిందించుట పొగడుట యుపేక్షించుట యనెడి యీ మూఁడును బ్రమాణశూన్యములు; వట్టి భ్రమరూపములు. ఈ జగమున కెల్ల నుపాదానము పరమాత్ముఁడే యైనచో దాని వికారము యాతనికిఁ గలుగు నేయందువా? నిందకును బ్రశంసకును నుపేక్ష కును విషయమైయున్న యీ జగము ప్రకృతిగుణములయిన సత్త్వాదుల వికారమే యని తెలయుము. కనుక వికారము లా గుణములతోఁ జేరినవే యగును. గుణమయమైన జగత్తు నకు నుపాదానము పరమాత్ముఁ డెట్లన్నచో వాఁడు సంకల్ప రూపమున గుణములందుఁ బ్రవేశించి యుపాదాన మగు చున్నాఁడు. ఇట్లతఁడు సర్వాత్మకుఁ డగుటవలన గుణము లందును జొచ్చియుండుటంబట్టి గుణమయమగు జగమును నతనిమయమే యగును గాన నతఁడు దాని కుపాదానమగుట విరుద్ధము కానేరదు. ప్రకృతిపురుషులు పరస్పరము విలక్షణుఁ లనెడిజ్ఞానమును పరమపురుషుఁడాయుభయమునకును విలక్షణుఁ

డనెడి విజ్ఞానమును గుశలముగా నెఱింగినవాఁడు దేనిని నిందింపఁడు, స్తుతింపఁడు; మఱి సూర్యునివలె గుణదోషములను బాటింపక లోకమందు సంచరించుచుండును. బ్రహ్మ మొదలుగాఁ గీటమువఱకుఁగల దేహ సమూహమంతయును నుత్పత్తి మరణము లొందుననియును నాత్మకంటె వ్యతిరిక్తమైనవనియుఁ బ్రత్యక్షము చేతను ననుమానము చేతను నిగమము చేతను నాత్మ బుద్ధిచేతను దెలిసికొని దేనియందును దగులు లేక యీ లోకమందుఁ జరింపవలయును' అనెను

ఉద్ధవుఁడు—ఈశా! ద్రష్టయగు నాత్మయును దృశ్యమగు దేహమును రెండును బరస్పరము విలక్షణము లగుటంబట్టి యిందు దేనికి సంసారము? దేనికి లేదు? అయినను సుఖదుఃఖము లనుభవించుచుండుట ప్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కాన సంసారము లేదనుటకును శక్యముగాదు. ఆత్మ తనంతటఁ స్వభావము చేతనే శుద్ధుడు; ఒకనిచేతఁ గాక తనంతటనే ప్రకాశించుచుండువాఁడు. కర్మము లతని నావరింపవు. సత్త్వాదిగుణములకాశ్రయముగాఁడు. వాఁడుజన్మమరణాది వికారములు లేనివాఁడు. దేహమో జడము. ఇట్టు లాత్మయు దేహమును విజాతీయములై యున్నను రెండును, నగ్నియును దారువులుంబలెనే, కలసియున్నవి. అయినను జడము గాని యాత్మ తనంతటఁ బరిశుద్ధమగుటచేత, దానికి సంసారము గలుగనేరదు. అశుద్ధమైన దేహము జడముగాన దానికి సంసారము గలుగఁజాలదు. కనుక నిందు సంసారము దేనికి'? నని యడిగెను.

శ్రీభగవంతుఁడు——ఆత్మకు దేహాదులతోడ నెంతవఱకు సంబంధము గలదో యంతవఱకు దానికి సంసారావహము లయిన దేవాదిరూపములు తనంతట లేకున్నను నున్నట్టివాని వంటివై యాత్మకు సుఖదుఃఖములు కలిగించుచుండును. ఏలన నా యాత్మ దేహమునకంటెఁ దాను విలక్షణమని తన స్వరూపమును దెలియనందున దానితోడి సంబంధమునొంది యశుద్ధి నొందుచున్నది. ఆత్మకు దేవమనుష్యాద్యాకారములు లేకున్నను నవి 'నేను స్థూలుఁడను. నేను కృశుఁడను. వీరు నా యాలుబిడ్డలు. వీరు నాకు ప్రతికూలురు. వీరనుకూలురు'రని యిట్లు విషయములను జింతించుచుండువానికి సంసారము నివర్తింపదు. కలగినునపుడు స్వప్నదేహము తన యాత్మ కాదనుట యొప్పి యున్నను నప్పటి కా దేహమె యాత్మయనిభ్రమించుటవలన సుఖదుఃఖము లనుభవించుట గలుగుచున్నది గదా! అట్లే యాత్మకు దేవాదిరూపములు లేకున్నను నవి యున్న దలంచి విషయములను జింతింపఁగా సంసారము విడువక యనుభవింపవలసివచ్చుచున్నది. మేలుకొనినవానికి స్వప్నమె మిక్కిలి యనర్థము గలిగించుచున్నది. ఆస్వప్నమె దానినుండి మేలుకొన్నవానికి దేహాభిమాన మనెడు మోహమును గలిగింపఁ జాలదు. దానిమూలమున సుఖదుఃఖములును గలుగనీయదు శోకమును హర్షమును భయమును గ్రోధమును లోభమును మోహమును స్పృహయు జన్మమును మరణము మొదలగు నవియెల్లఁ బ్రకృతి పరిణామమై యాత్మగానిదానిని నాత్మగా భ్రమింపఁజేయు నహంకారమువలనఁ గలుగునవే కానియాత్మకు స్వభావసిద్ధములుగావు. దేహము, ఇంద్రియములు, ప్రాణము,

మనస్సు, అభిమానము (ఆత్మ గాని దానియం దాత్మయనెడు భ్రమము), (కర్త్రానుష్ఠాతయగుటవలన)జీవుఁడును,గుణములును గర్మములును దనకు లోనై యుండు పరమాత్మయును, సూత్ర మగు మహత్తును, ననెడి వీనివలన బహుప్రకారములు సంసారము కాలవశమై ప్రవర్తించుచున్నది. మనస్సుచేతను వాక్కుచేతను బ్రాణములచేతను శరీరముచేతను జేయంబడిన కర్మము పెక్కు దేహవిరూపములచేత రూపింపఁబడుచున్నది. సంసారమున కిది మూలము. దీనిని వేరు లేకుండునట్లుగా నాయుపాసన మొనతెగక చేయుటచే వాఁడియైన జ్ఞానమనెడి కత్తిచేతఁ ద్రుంపఁబూనినవాఁడై శబ్దాదులయందుఁ దృష్ణవదలి శుభాశ్రయమగు నావిగ్రహమును మననముసేయుచు భూమియందు సంచరింపవలయును. వేఱువేఱుధర్మములచేత నాత్మకును దేహమునకునుగల వేఱుపాటు తెలియునట్టి వివేకముచేతను తపము (కర్మయోగము) చేతను (శాస్త్రాధ్యయనమువలనఁ బుట్టిన జ్ఞానమగు) నిగమముచేతను 'నేను ఇది'యని యాత్మనుదేహమును దెలియు ప్రత్యక్షముచేతను, ఐతిహ్యము (ఉపదేశము) చేతను, అనుమానముచేతను, జ్ఞానమును సాధింపఁదగినది. *ఆ జ్ఞానస్వరూప మెట్టిదనఁగావినుము. ఈ దేహమునకు మొదటను గడపటను నేది శరీరరహితమై యుండునో యా యాత్మస్వరూపమె దానికి నడుమనుగూడ నుండును. కాని శరీరమాత్మగాదు. భగవంతుఁడు దాను పెక్కులగునట్లు సంక

* సంసారనివృత్తి కుపాయమైన యీజ్ఞానము ఇచట 'దేహమునకు మునుపును వెనుకను నడుమను ననువర్తించునదై దానికి విలక్షణముగా నాత్మస్వరూపముండు' ననుటను గూర్చినది.

ల్పించుకొన్న కామమె యిటువంటి యాత్మకు దేహసంబంధము గలుగుటకు నిమిత్తమని తెలియుటయే జ్ఞానము * పుటముచేఁ బరిశుద్ధమయిన బంగారము కటకమకుటాదులగు బంగారు నగ లెన్నియైనను వెండి మొదలగువానితోఁ గూర్పఁబడుచున్నది. అది కటకమకుటాదులగుటకుఁ బూర్వమును, దానికిఁ బిదపను, నడుమ రజతాదులతోఁ జేరి కటకాదులయి యుండునపుడును, ‘నచ్చము కలపడ’మని నానావిధములయిన పేళ్లనువ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇట్లచ్చపుబంగారు రజతాదులతోఁ గలసి నగలై యుండునపుడు గూడ బంగారమని చెప్పఁబడుచున్నది. అట్టియెడ దానిని బంగారమని వ్యవహరించుట వట్టిభ్రాంతియె. నిరూపకులగువారు రజతాదులతోఁ గలియక మునుపును నగ్నియందుఁ బుటముపెట్టినవెనుకను గల యచ్చపుబంగారమునే బంగారమనునట్లు, నగలతో నడుమఁగూడియుండునపుడు నందలి యచ్చపుబంగారమునే బంగారమందురు గాని కలసియున్న రజతాదులను గూడ నట్లు చెప్పరు. అట్లు చెప్పకుండుట భ్రాంతిమూలముగాదు. అట్లె నేననెడి యాత్మ దేహముతో సంబంధించుటకు మునుపును వెనుకను నెట్లో యట్లే నడుమ దేహముతోఁ గలసియుండునపుడును దేహవిలక్షణమైనదే కనుక దేహముతోఁ గూడి యుండినపుడు దానినిమాత్రము గాక దానితోఁ గూడియున్న దేహమును గూడ నేనని తలంచుట భ్రాంతియె యగును. ఇట్లెఱుఁగుటయుఁ బూర్వోక్తమగు

* ఇచట జ్ఞానము, ఆత్మ దేహముతోఁ గూడియున్నపు ‘డా దేహమును నే’ ననుటచే భ్రాంతిరూపమని నిర్ణయించునదగును.

జ్ఞానమే. ఉద్ధవా! [1] కారణభూతమగు నింద్రియవర్గమును గార్యమగు శరీరమును గర్తయగు నహంకారము ననెడి మూఁడవస్థలు గలదై త్రిగుణపరిణామమైయున్న యచేతనము 'ఆత్మ దేహములోపలనుండఁగా నింద్రియములు ప్రవర్తించుచున్నవి' యని యన్వయముచేతను 'ఆత్మ లోపలలేనిచో నింద్రియములు ప్రవర్తింప' వను వ్యతిరేకముచేతను నామూఁడవస్థలు లేని తురీయమగు దేనిచేతఁ బ్రవర్తించుచున్నదో యదియే యాత్మతత్త్వము. ఆ యాత్మ పరిణామములేనిది యని తెలియుటయె యావిజ్ఞానము. [2] శరీరముత్పత్తికిఁ బూర్వమాత్మగాదు; లేక నశించినపిదపను నాత్మగాదు, రెంటికినడుమను నాత్మగాదు. నేను స్థూలుఁడని యూరకె చెప్పికొనుటయె కాని యది భ్రాంతిమూలము. దేహమునకుఁ బూర్వమందును బిదపను గూడను నుండునదియుఁ బ్రమాణముచేతఁ బ్రసిద్ధమునునైన యాత్మతత్త్వమె యెప్పుడు నేకరూపమై యుండునని తెలియుటయే జ్ఞాన మని నామతము. [3] మఱియుఁ బ్రకృతికారమై రజోగుణము దేకించుటచేతఁ బ్రవృత్తిస్వభావమై యున్న యీ సృజ్యపదార్థమగు శరీరమాత్మయందులేనిదైనను దానే యాత్మయని తోఁచుచున్నది. పరిశుద్ధంబగు జీవాత్మస్వరూ

1. ఇచట జ్ఞాన మన్వయవ్యతిరేకములచేత దేహాదులను బ్రవర్తింపఁజేయుచున్న దనుటను గుఱించినది.

2. ఇచట జ్ఞానము 'దేహము ఆత్మగా'దని నిశ్చయించుచున్నది.

3. పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము దేహమును వీడి యవభాసించుటను విచారించునదై యిచట జ్ఞానమున్నది. ఇట్టిజ్ఞానము సంసారమునకుమూలమైనదేహాత్మాభిమానమును భేదించునదిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఇట్లె తక్కినభేదకములను జెప్పి యీజ్ఞానము నుపసంహరించుచున్నారు.

పమో యీ దేహమును మరలిరాకుండునట్లు దిగవిడిచి స్వయం ప్రకాశమై వెలుంగును. ప్రకృతియో, యింద్రియ రూపములు శబ్దాదివిషయరూపము లనువికారము లొంది చిత్రముగా వెలయుచున్నది. ఇది యెఱుఁగుటయు విజ్ఞానమగును. ఇట్లుపర మాత్మ ప్రకృతిపురుషు లిరువురకంటె విలక్షణుఁ డని స్పష్ట ముగా నిర్ణయించుటకు హేతువులయిన జ్ఞానముల (విచార ముల) చేతను, ఇతరములగు దేహేంద్రియప్రాణాదులకు నాత్మత్వమును నిపుణముగాఁ ద్రోఁగొట్టుటచేతను తానే దేహ మనియు స్వతంత్రుఁడనియుఁగల మోహమునుఛేదించి బ్రహ్మా త్మకస్వాత్మానుభవానందముచేఁ బరితుష్టుఁడై సమస్తకర్మజనుల తోడ సంగముగావింపకుండవలయును. పృథివీమయమైన యీ దేహ మాత్మగాదు. దేవతలని చెప్పఁబడు నింద్రియములును ప్రాణమును, వాయువును, జలమును, అన్నముచేత నాప్యా యితమగు మనస్సును, బుద్ధియు, నంతఃకరణమును, నహంకా రమును, నాకాశమును, ఆత్మగావు. ఇట్లు దేహము మొదలగు నవన్నియును సమముగాఁ బ్రకృతిపరిణామములై యున్నవి. ప్రకృతియే యాత్మకంటె వేఱైయుండఁగా దాని పరిణామము లయిన దేహాదు లాత్మ యెట్లగును? నాస్వరూపము వివిక్త ముగాఁ దెలిసికొన్న యాత్మకు సత్త్వాది గుణపరిణామము లయిన యింద్రియము లెచ్చరిక గలిగియుండుటవలన నపూర్వ గుణ మేమి కలుగఁగలదు! ఆ యింద్రియములను విచ్చలవిడి నిగిడించినను దానికి దోషమేమి? సూర్యుని మబ్బులుగ్రమ్మినను బాసినను దానివలన నతనికొక దోషముగాని గుణముగానికలు గదుగదా? సూర్యునికిని మేఘములకును గూడిక గలుగదుగాన

వానివలన నతని కేకదోషమును గలుగదు. ఆత్మ కును నింద్రియములకును నట్లుగాదే యందువా ? వాయువు శోషింపఁజేసినను నగ్ని దహించినను జలము దడిపినను భూమి దుమ్ముగ్రమ్మినను ఆకాశము వాని గుణములచేతఁగాని మఱి ఋతు గుణములగు శీతోష్ణాదులచేతఁగాని లేపమునొందకుండు నట్లు, ప్రకృతి విలక్షణమును సదాయేకరూపమును నహంశబ్దవాచ్యమునగు నాత్మస్వరూపముగూడ సంసారమునకు హేతువులు గాఁదలంపఁ బడురజస్తమస్సత్త్వాదులతోడను వానికార్యముల తోడను సంబంధింపదు. కాఁబట్టి, వారికిఁగాముకులతోడిసంగ మమున దోషముగలుగదు. అయినను మనస్సునకుఁగషాయము వంటిదగు రజస్సును దాని కార్యములగు కామక్రోధములును దృఢమగునాభక్తియోగము చేత నిరసింపఁబడినంతవఱకును బ్ర కృతిచేతఁగలిగింపఁబడు శబ్దాది విషయములందుసంగము లేకుండ వలయును. రజస్సును నిరసింపక భక్తియోగము పెరుఁగఁజాలదు. అట్టి భక్తియోగము నిష్పన్నమగుటకు దానికి విరోధియగు రజ స్సునుదూలించుట, యుపాయముగానసంగము లేనివాఁడై యుండ వలయును. మనుష్యులకు రోగము చక్కఁగాఁ గుదుర్పఁ బడని యెడల నది మరలమరల దేహమును బాధ పెట్టుచుండును. అట్లె యపక్వమగు కషాయమువలె విడిచి పుచ్చరానిదై యుపాయ విరోధియగు ప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకర్మము గలిగి యుండు చెడ్డ యోగికి మనస్సు విషయములందుఁ దగిలినదై యోగమునుండి భ్రంశము గలిగించుచున్నది. పరుల పెంపును దేవతలు చూడనోపరుగాన వారు మనుష్యరూపములచేఁ గాముకులను సృజించిపంపుదురు. ఆకాముకులు వచ్చివిఘ్నములుగలిగింపఁగా

యోగులు పూర్వ మభ్యసించినవిషయవాసనల బలముచేత మరల యోగము ననుష్ఠింపరు; కర్మతంత్రమునే యనుసరించి సంసారమునఁ బడుదురు. జంతువు శరీరము పడి పోవువఱకును దనంతట నేదేని యొకకార్యము చేయుచును లేక మఱి యొకజంతువువలన దా నేదేని కార్యము చేయింపఁబడుచునే యుండును. సంగమిట్టి యనర్థము గలిగించుచుండు నని తెలిసిన వాఁడు స్వానందానుభవముచేత విషయములందలి యభిలాష మునుడిగి దేహమునందే యున్నను దానియందునుండనివానివలె నేమి చేయుచున్నను జేయనట్టివాఁడే యగుచున్నాఁడు. వాఁడు బలుకుచున్నను వెంటఁబడుచున్నను బరుండియున్నను మూత్ర పురీషములు విడుచుచున్నను నన్నముదినుచున్నను స్వభావమును నిట్టి చూచుట తాఁకుట మొదలగు నితరకార్య మేదేని చేయు చున్నను నాత్మయందే మతి గలిగినవాఁ డగుటంబట్టితన దేహమును సంబంధించిన స్థితిగమనాది వ్యాపారములను నాత్మ ను సంబంధించినవిగాఁ దలంపఁడు. ఎఱుకగలవాఁడు ప్రతికూల ములగు శబ్దాది విషయములను మఱితక్కిన శరీరమును,నను కూలములగు శబ్దాదివిషయములను బెక్కింటిని జూచుచున్నను స్వప్నమునుండి మేలుకొనఁగా నందుఁ గన్నపదార్థముల నెల్ల మఱుఁగుపడుటవలన స్థిరములయినవని తలంపనియట్లు, వానినెల్ల ననిత్యములని యనుమానించుటచేత నిత్యములయిన విగాఁ దలంపకుండును. సత్త్వాదిగుణముల కనుగుణములుగా నుండు పుణ్యాపుణ్యకర్మములచేత నానావిధములై యుండు దేవ మనుష్యాది శరీరములును దేహాత్మాభిమానరూప మయిన యజ్ఞానమును జ్ఞానముపుట్టుటకు మునుపు నాత్మయం దవివిక్త

ముగా గ్రహింపఁబడినవి. అదియే మరల జ్ఞాన ముదయించిన పిదప నన్నుగుఱించిన జ్ఞానముచేత నివర్తించుచున్నవి. అప్పు డాత్మ మరలమునుపటివలె నేనుస్థూలుఁడ'నిత్యాదులగు దేహాకారములచేత గ్రహింపఁబడదు. అదిసంహారాదులను బొందదు. సూర్యునియుదయము మనుష్యులకన్నులకుఁ గలఁచీఁకటినిదూలించునే కాని కలిగింపనట్లు, నన్నుగుఱించినజ్ఞానము గలుగఁగానే పురుషుని 'నేను స్థూలుఁడ'నిత్యాదికమగు బుద్ధినిని దన్మూలమైన సంసారమునును, నాశనము సేయుచున్నది. అపుడుపరిశుద్ధుండయిన యీజీవాత్మ స్వయంప్రకాశుండును జన్మాదివికారరహితుండును బ్రత్యక్షాది ప్రమాణములచేఁ దెలియరానివాఁడును, నపరిచ్ఛిన్నమగు ధర్మాభూతజ్ఞానముగలవాఁడును, సర్వార్థములను దెలియుజ్ఞానము గలవాఁడును, నేకద్రవ్యమయుండును, బ్రాకృతదేహరహితుఁడును, దేవమనుష్యాది శబ్దములకువిషయముగాని వాఁడు నై యుండును. వీనిచేతనే కదా మునుపు వాగాదు లయిన యింద్రియములును బ్రాణములును బనులు చేయుచుండెను. దేహము ప్రకృతి నవలబించుటయు దేవాదులయిన యాకారములును దేనికిఁ గలుగవ్వో యట్టి తన యాత్మను మఱచి కేవలజ్ఞానైకస్వరూపంబయిన యీయాత్మయందు 'నేను దేవుఁడను మనుష్యుఁడను స్థూలుఁడను కృశుఁడ' నని యిత్యాది విధమున నభిమానము గలిగియుండుట యను నింత మాత్రమే యాత్మసమ్మోహ మగుచున్నది. అట్లు దేవమనుష్యాది నామరూపములచేత గ్రాహ్యమును బంచభూతములచే రచితమగుటంజేసి పంచవిధమును నగు దేహమును వివిధములగు స్వర్గాదిభోగ్యవిషయములను నిత్యమని తలంచుట

యు నాత్మసమ్మోహముగుచున్నది. అట్లైనేను దేవుఁడను గృశుఁడ
ననెడి యీ రెండును దమ్ముఁబండితులుగాఁ దలంచుకొను చుండువారికి
నర్థవాదమె. వాస్తవమునకు రెండును భ్రాంతిరూపము లని
తెలియునది. యోగము పరిపక్వము గాకున్న యోగికి యోగము
చేయు చున్నప్పుడతని దేహమునకు రోగాదులయిన యుపద్రవ
ములు పుట్టి విఘాతము చేయుట కలదు. అప్పు డందులకుఁ బ్రతీ
కార మిది విధింపఁబడియున్నది. అది యేదనఁగా— సోమసూర్యాగ్ని
ధారణము చేతఁ గొన్ని కాఁకలను జలుబులనును, వాయుధా
రణముతోఁ గూడిన యాసనముల చేత వాతాదిరోగముల
నును, దపస్సుచేతను మంత్రము చేతను నౌషధముల చేతను బాప
ములు గ్రహములు సర్పములు మొదలగు నుపద్రవములనును
నిర్వహింపవలయును. నన్ను ధ్యానించుటవలనను సంకీర్తనాదుల
చేతనును మఱియుఁ దక్కినవాని చేతనును గామాదులను,
యోగనిష్ఠులగు సదాచార్యుల ననువర్తించుట చేత దంభము
మొదలగువానిని, నిట్లు శుభములయిన యుపాయముల చేత నశుభ
ప్రదములగు విఘ్నము లను నాశము సేయవలయును. ఇట్లు
విఘ్నములను దూలించు యోగమును నిష్పన్నము గావించు
కొనవలయును. కొందఱు ముదిసిన శరీరమును సైతము
మంత్రౌషధాదు లయిన వివిధోపాయముల చేత మిక్కిలి పటు
తరమైనదిగా వించుకొని కాయసిద్ధి కొఱకై, యద్వంద్వపర
కాయప్రవేశాదులకై యోగము నాచరించెదరు. అది ప్రాజ్ఞులగు
వారించుకయు నాదరింపఁ దగినది గాదు. అట్లు దేహము స్థిరము
గానుండుటకై పడు పాట్లన్నియు దేహమంత యుగలది గాన నిష్ఫల
మే యగుచున్నది. ఇంద్రియపాటవ మెంత యుండినను నా

యువు మంత్రౌషధాదులచేత నొనఁగూడి రానేరదుగదా! కనుక దేహమును దృఢము గావించుటకై కాలమును బుచ్చుటను దిగవిడిచి యా కాలమును యోగమునకై వినియోగింపవల యును. వృక్షమునందలిబంకువలె దేహ మాత్రముగలది చుమీ. ఇట్లు యోగము నిత్యమును మిక్కిలి యనుష్ఠించుచుం డువానికిఁ గాయము మిక్కిలి పటుత్వమునొందెనేని, మఱి మంతుఁ డగువాఁడు యోగమును దిగవిడిచి మత్పరుఁడై యాకాయ మట్లు దృఢముగా నున్నదని దాని స్థితిని యెంత మాత్రము నమ్మరాదు. యోగియగువాఁడు యోగచర్యనను ష్ఠించుచు నన్నె శరణముగా నాశ్రయించి, యణిమాదుల యందు స్పృహ లేక నాకు శేషమై యుండు తన యాత్మయందలి సుఖము ననుభవించుచుండును గానయట్టివాఁ డంతరాయముల చేత విఘాత మెంతమాత్రము నొందకుండును జుమీ. ఇది యిరు వదియొనిమిదవయధ్యాయము.

—●●◆ { *భగవంతుఁ డుద్ధవునకు మరల సంగ్రహముగా, భక్తియోగమును వర్ణించుచున్నాఁడు. } ◆●●—

ఉద్ధవుఁడు—అచ్యుతా! అనాత్మ యగు వానికి నీయోగ చర్య మిక్కిలియు దుష్కరమయిన దని తలంచుచున్నాను. కనుకఁ బురుషుఁడు సులభముగా సిద్ధి నొందు ప్రకారమును నాకుఁ జెప్పుము. పుండరీకాక్షా! శ్రీకృష్ణా! మన స్సును వశీకరించుకొనుచును గాఁబట్టి మనస్సును నిగ్రహించు టకై యుపవాసాదులుండి చిక్కి మనస్సెప్పటికిని సమాధా

* ఇందుఁ జెప్పినదే కాక మరల మొదటియధ్యాయమునందును భక్తి యోగమును సంగ్రహముగాఁ జెప్పుట తెలియువది.

నము నొందక యోగులు తఱచుగాఁ గీడ్పడుచున్నారు. కనుక యోగచర్య మిక్కిలియు దుష్కరముగా నున్నది. కాఁబట్టి సారాసారములు వివేచించి తెలిసికొనువారు కొందఱా నందమును బిదుకునట్టి నీపదారవిందమును హాయిగా నాశ్ర యింతురు. విశ్వేశ్వరా! వారు తమ యోగకర్మములకు గర్వ పడకుందురు గాన నీచేత వంచింపఁబడ కుందురు. తక్కిన వా రన్ననో విఘ్నపీఁగుచు విఘాతము నొందుదురు. అచ్యుతా! ని న్నాశ్రయించిన మాత్రముననే నీ వీ మాయనుండి నుమ్ము దాఁటించుటయు నిన్నే శరణొంది యుండు నీదాసులకు నీ వధీనుఁడవై యుండుటయు, అశేషబంధూ! నీయం దొక చిత్రముగాదు. ఏ లందువా? తమంతట నీశ్వరులై యుండు బ్రహ్మాదిదేవతలు తలతల మెఱయుచున్నతమ కిరీటముల మొనలచే నీపాదపీఠమునకు నొత్తుడు గలిగించుచుందురు. నీ విట్టివాఁడయ్యు బృందావనమునందు నీ పిల్లంగ్రోవికిఁ జిక్కి వచ్చిన మృగములతోఁ గూడి మాడి యుండుటకు నిష్టపడిన వాఁడవు గదే. ఇఁక నీభక్తు లగు మనుష్యులకు లోనయియుం డుట చెప్పవలయునా? ఇట్లు పరత్వమును వాత్సల్యమును సౌలభ్యమును సౌశీల్యమును గలిగి సకలమయినయాత్మలకును బ్రియతముఁడై స్వామివై యాశ్రితులు గోరినపురుషార్థముల నెల్ల నిచ్చుచుండు నిన్ను, నీవు చేసినయుపకారము నెఱింగిన మనుష్యుఁ డెవఁడు విడుచును? పురుషుఁ డెవఁడు తన్నుఁదానే మఱచునట్లు చేసెడి యైశ్వర్యమును గోరి నిన్నుఁ దప్ప మఱి యొకదైవమును భజించును? ఆరోగ్యాదులకు సూర్యాది దేవతాంతరములనుభజింపరాదా యందువా? నీపాదపద్మముల

ధూళిని సేవించుచుండు మాకు శ్రేయమేది గలుగదుని కోరిన వన్నియుం గలుగుచుండఁగా నితరదేవత లెందులకుని ఈశా! బ్రహ్మాదు లగువారు నీవు చేసినయుపకారమును దలంచుకొని మిక్కిలి యుబ్బుచుఁ దమకానందము పెచ్చుపెరుఁగఁగా నీకుఁ బ్రత్యుపకారము బ్రహ్మాయుష్య మంతకాలమునకుఁ జేయుటకు శక్తులుగాకున్నారు. నీవు వెలుపల నాచార్యరూపమునను,లోపల హృదయమందు మేము చింతించుచున్నరూపమునను, నెలకొని దేహధారులకుఁ గల యశుభమును దూలించుచు నీరూపును మాకు వెలువఱచు చున్నావు' అనెను.

శ్రీశుకుఁడు—ఇట్లుద్ధవుఁడు మిక్కిలి మనస్సునం దనురక్తిం బొంది యడుగఁగా, జగమంతియుఁ దన కాటబొమ్మగాఁగల యాదేవుఁడు, తన సృష్టిస్థితి సంహారశక్తులచేత బ్రహ్మవిష్ణు శివమూర్తులు మూఁటిని దాల్చు నాప్రభువు, ఈశ్వరులగు బ్రహ్మాదులకును నీశ్వరుండయిన యాభగవంతుఁడు, సొగసయిన చిఱునవ్వుతోఁ బ్రేమ దొలఁకుపలుకుల నుద్ధవున కిట్లనియె. శ్రీభగవంతుఁడు—'ఓయీ! నాభాగవతధర్మములను మిక్కిలి మంగళకరము లయిన వానిని బెక్కింటిని నీకుఁ జెప్పెదను వినుము. ఆధర్మముల శ్రద్ధతో ననుష్ఠించిన యెడల మిక్కిలి జయింపరానిదియు మృత్యురూపము నయిన సంసారమును మనుష్యుఁడు జయించుచున్నాఁడు. వర్ణాశ్రమోచితము లయిన కర్మముల నెల్ల మదారాధనరూపములుగా ననుసంధించుచును మనస్సును జిత్తమును నాయం దర్పించి క్రమముగా వానిని జేయుచుండవలయును. అట్టి వాఁడు నాధర్మముల కొఱకే తన మనోవృత్తి నంతయుఁ జెల్లించుచుండవలయును. మద్భక్తు లగు సాధుజను

లుండు నట్టి పుణ్యదేశములను సేవింపవలయును. దేవతలయం దును నసురులయందును మనుష్యులయందును నాభక్తులెవరో వారిచరితములనుగూడ సేవింపవలయును. జనులు వేఱువేఱ గానియొక్కటిగాఁగూడికాని నాకొఱకు నృత్తములు గీతములు వాద్యములు మొదలయిన మహారాజోపచారములతోడ యాత్రలనును మహోత్సవములనును జేయింపవలయును. నిర్మలాంతఃకరణుఁడు లోపలను వెలుపలను నంతటను నాకాశ మును జూచునట్లే, నేను సర్వభూతములయందును దనయం దును లోపలను వెలుపలను నావరణములేక వ్యాపించి యున్న పరమాత్మునిఁగాఁ గనుఁగొనవలయును. ఇట్లు నేను సర్వమున కంత రాత్ముఁడనై వర్తించుచుండుటంబట్టి మహాద్యుతీ! సమస్తభూత ములును నేను లేకనిలుపోపవుగాన నా శరీరముగాఁ దలంచుచుఁ దానిబట్టియే వాని నెల్ల బహుమానించుచు, సమస్త భూత ములయందును వైషమ్యము లేకుండునట్టి జ్ఞానము నాశ్ర యించినవాఁ డగుచున్నాఁడు. బ్రాహ్మణునియందును బుల్క సునియందును, బ్రాహ్మణధనము నపహరించువానియందును, బ్రాహ్మణులయందు భక్తిగలవానియందును, సూర్యునియందు ను, మిడుఁగుఱునందును, సర్వభూతహితము సేయువానియం దును, సర్వభూతములకు ద్రోహి యగువానియందును, వీఁడు బ్రాహ్మణుఁడు వీఁడు చండాలుఁడని యెక్కువతక్కువలు తలంపక యందఱను సమానముగాఁ గనుఁగొనువాఁడే పండితుఁ డని యెన్నఁబడుచున్నాఁడు. ఏలనఁగా వీరందఱశరీరములును బ్రకృ తిపరిణామములే. వీరి యాత్మ లన్నియును జ్ఞానైకాకారములే. వీరి దేహములును నాత్మలును రెండును బరమాత్మునికి శరీరమే

కావున నందఱును సమానులనియె పండితుఁడగు వాఁడు తలం చును. మనుష్యు లందఱును మదాత్మకులని మాటికిఁ దలంచు నట్టి పురుషునకుఁ గలహమును నసూయయును నవమానమును నహంకారమును దనయందుఁగాని పరులయందుఁగాని త్వరిత ముగానే నివర్తించుచున్నవి. 'సమస్తభూతములను నన్నుగా భావించుట దృఢముగానుండిన నేకదా కలహాదు లుడిగిపోవును. అట్టి భావనమును సంపాదించువిధ' మెట్లందువా? గ్రామమ్మృగ ములలో శునకమువఱకును, మనుష్యులయందుఁ జండాలురవఱ కును బశువులయందు గాడిదలవఱకును, మఱి యితరజాతుల యం దాయానిహీనము లగువానివఱకును, గల సమస్తమున కును దండమువలెఁబడి మ్రొక్కుచుండవలయును. అప్పుడు బంధువులు పరిహాసింతురేని యట్లు నవ్వుచున్న తనవారిని దిగ విడువవలయును. మఱియు నే నెక్కువ వీఁడు తక్కువ యను గర్వమును మానవలయును. అప్పటికినా దేహ మెక్కుడు వానిది తక్కువయని యనుసంధింపఁగా లజ్జ కలుగుచున్న దేని, దేహ మునుగూర్చియా లజ్జయును దిగవిడచి, జీవుని శరీరముగాఁ జేసి యతనియందంతరాత్ముఁడై భగవంతుఁడు ప్రవేశించియున్నవాఁ డుఁ గాన సర్వము నీశ్వరశరీరమే యని తలంచి మ్రొక్కవల యును. ఇట్లు సమస్తములయిన భూతములందును నేననెడి భావము మిక్కిలి దృఢముగాఁ గలుగ కుండునంతవఱకు, సర్వ భూతములనుజూచి 'భగవతేనమః' యని వాక్కనుచ్చరించు చును, 'ఈశ్వరుఁడు జీవశరీరకుఁడై భూతములందుఁ బ్రవేశించు చున్నాఁ'డని మనంబునఁదలంచుచును, గట్టిన లెఁబడి దేహము చేత మ్రొక్కుచును నిట్లు మనోవాక్కాయ వృత్తులుమూఁటి

గోఁడ నుపాసింపవలయును. ఇట్లుపాసించుచుండువానికి సమస్తమును బ్రహ్మాత్మకమే యని దృఢతర మగు నధ్యవసాయము గలుగుచున్నది. ఇట్లు సర్వమును భగవదాత్మకమనెడి బుద్ధిచేత నన్నిటిని గనుఁగొనుచుండఁగా నీపురుషుఁడు 'ఆత్మయే దేహమా? లేక దేహమునకంటె వేఱా? జీవుఁడు స్వతంత్రుఁడా? పరమాత్మునకుఁ బరతంత్రుఁడా?' యనెడియిట్టి సంశయములను వీడి సంసారమునిమిత్తములయినవాని యన్నింటినుండి విముక్తుఁడగుచున్నాఁడు. సమస్తభూతములందు నేనే యని మనోవాక్కాయవృత్తులు మూఁటిచేతను మద్భావము గలిగి యుండుట యనునదియే సమస్తములయిన యుపాయములందును మిక్కిలి సమీచీనమైనదని నామతము. ఉద్ధవా! ఇట్లు సర్వమును బ్రహ్మాత్మకముగా నుపాసించుట యనెడి యీ నాధర్మము నుపక్రమించినచో దానికి ఫలము లేక నశించుట గలుగదని *నా నిశ్చయము. ఏలనఁగా ధర్మ ముపక్రమించిన మాత్రమున నప్పటికో కాలాంతరముననో గుణత్రయ సంబంధమును దొలఁగించుచుండును. దానినే నిష్కామముగా ననుష్ఠించినయెడ దానికి ఫలనాశము గలుగదని చెప్పనేల? లోకమందు దాయావ్యాపార మూరక తలంచుచున్నంతమాత్రము గాని కనుమూసినంతమాత్ర ముండునది గానియైనను మిక్కిలి యాయాసకరమైనదిగా నుండినను నిష్ప్రయోజనమే యగుచున్నదిగదా. అట్టివానిని బరమపురుషుఁడగు నాయందు ఫలాభి

* ఇదియే గీతయందు 'నహికల్యాణకృత్కశ్చిద్దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి' అనియు 'నేహాభి క్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో నవిద్యతే' అనియుఁ దెలియునది.

సంధిని విడిచి యుదర్థముగా ననుసంధించినగొడల నవి ధర్మమే (యనఁగా ఫలమును వీడనిదే) యగుచున్నవి. ఎట్లనఁ గంసుఁడు భయముచేతను, గోపికలనురాగముచేతను, శిశుపాలుఁడు ద్వేషముచేతను ఫలమునొందరా? అనిత్యమగుమనుష్య శరీరముచేత నిత్యుఁడును స్వభావముచే నిర్వికారుఁడును నగు నన్నుఁ బ్రాప్తించుటకు వలయుసాధనములను సమర్థించుటయే బుద్ధిమంతులకుఁ గలబుద్ధి (అధ్యవసాయము); ఇదియె మనుష్యునకుఁగల మనీష (హితాహిత వివేకము) వేదాంతసిద్ధము లగు నర్థములకెల్ల సంగ్రహ మిదియె, దీని నీకు విస్తరించియు సంక్షేపించియు సంపూర్ణముగాఁ జెప్పితిని. ఇది దేవతలకు సైతము పొందరానిది సుమీ; నీకుఁ దత్త్వత్రయ వివేచనరూపమును నీశ్వరోపాసనరూపము నగు జ్ఞానముప్రకారమును మిక్కిలి స్పష్టములగు యుక్తులతోఁగూడ మాటిమాటికిఁ జెప్పితిని ఈ జ్ఞానమును గలరూపునఁ దెలిసి పూర్వోక్తములయిన సంశయములను వీడిన పురుషుఁడు ముక్తినొందుచున్నాఁడు. నీవడిగిన దానిని నేను జక్కఁగా వివేచించి యుపపాదించితిని. దాని నెవఁడు మనస్సునందుఁ దాల్చునో వాఁడు సనాతనమగువేదాంత రహస్యమును బరబ్రహ్మము నగునన్నుఁ బొందుచున్నాఁడు. ఎవఁడు దీనిని నా కనుకూలురయినవారియందు మిక్కిలియుఁ బుష్కలముగా నుపదేశించునో యా బ్రహ్మోపదేశము చేసినవానికి నన్ను నేనే యిచ్చుకొనుచున్నాను. ఆత్మకుఁబరిశుద్ధి గలిగించునదియు వినువారికిని శుచిగావించునదియు నయిన దీని నెవ్వఁడు పఠించునో వాఁడు ప్రతిదినమును బెరుఁగుచున్న జ్ఞాన దీపముచేత (అనఁగా యోగ పరిశుద్ధమైన మనస్సు

చేత) నన్ను సాక్షాత్కరించుచు నాప్రాప్తికిఁ బ్రతిబంధకము లగువాని నెల్ల విడిచి శుద్ధుఁ డగుచున్నాఁడు. ఏ నరుఁడుదీనిని సమాహితుఁడై శ్రద్ధతోడ నిత్యమును వినుచున్నాఁడో వాఁడు నాయందలి భక్తిని గలిగించుకొనుచు నాప్రాప్తికిఁ బ్రతిబంధకములగు కర్మములచేత బద్ధుఁడుగాక యుండును ఉద్ధవా! సఖా! నీకు బ్రహ్మమును దానికి సాధనములునుజక్కఁగా దెలిసినవా! తెలియనియెడల మరల నుపదేశించెదను. దేహాత్మభ్రమాదిరూప మగు మోహము వీడినదా? తాపత్రయము వలనను జ్ఞానము లేమివలనను నీ మనస్సునఁబుట్టిన శోకము దూలినదా? నీవు దాంభికుఁడగువానికిని నాస్తికునకును మూర్ఖునకును వినవలెనని యిచ్ఛలేనివానికిని భక్తుఁడు గానివానికిని దుర్వినీతుఁ డగువానికిని, దీని నొసంగవలదు. ఈ చెప్పంబడిన దోషములు లేనివానికిని, బ్రాహ్మణులయెడ మంచివానికిని, దనయందుఁ బ్రీతి గలవానికిని, బరుల కుపకరించు వానికిని జెప్పవలయును. శూద్రుఁడు గాని స్త్రీగాని శ్రద్ధ గలిగియున్నయెడ వారికిని జెప్పవచ్చును. తెలియఁగోరినవానికి దీనిని తెలిసిన పిదప నిఁకఁ దెలియవలసిన దొక్కటియుఁ గలుగదు. తియ్యని యమృతమును గ్రోలినపిదపఁ ద్రాగవలసినది మఱేమియుఁ గలుగదుగదా. (ఆత్మోపాసన రూపంబగు) జ్ఞానమందును గర్మమందును యోగమందును కృషియందును (సామాద్యుపాయరూపమగు) దండ ధారణమందును ధర్మార్థ కామ మోక్షము లని నాలుగువిధము లయినపురుషార్థము లెంతయున్నదో * యంత

---

* జ్ఞానమందు మోక్షమును, కర్మమందు ధర్మమును యోగమం దణిమాదిరూపమయిన కామమును, కృషియందును దండ ధారణమందును అర్థమును

యు నాయనా! నీవంటి భక్తునికి నేనేయగుదును. ఇట్లను గ్రహింపఁగోరుచున్న నాకునట్టివాఁడు దనయాత్మను సమర్పించు కొనిదానిని రక్షించుభారము నాయం దిడి నాకారాధనములు గాని కర్మములనెల్లఁ ద్యజించినవాఁ డగుచున్నాడు. అపుడు నాచేత ముక్తినిబొంది తనకు స్వభావసిద్ధములయిన యపహత పాప్మత్వాదులు పొడసూపుటకుఁ బాత్రుఁ డగు చున్నాఁడు; మఱి మత్సాధర్మ్యమును బొందుచున్నాఁడు' అనెను.

శ్రీ శుకులు—భగవంతుఁ డిట్లు న్యాసోపాసనరూప మగు జ్ఞానయోగ మార్గమును జూపఁగా నుద్ధవుఁ డా యుత్తమ శ్లోకునివచనమునువిని చేతులు మోడ్చి యానందాశ్రువులచే డగ్గుత్తికవడి కన్నీరు కన్నుంగవను గ్రమ్ముచుండఁగా నొక్కటియుఁ బలుకకుండెను. రాజా! అంత నతఁడు ప్రణయముచేతఁ గలంగిన మనస్సు మెల్లగా ధైర్యముచేతఁ గుదురుపఱచి వశము చేసికొని తన్నుఁ గృతకృత్యునిఁగాఁ దలంచుచుఁ దన శిరముచేత యదుప్రవీరుఁడయిన యాకృష్ణు పాదారవిందములను ముట్టుచు 'బ్రహ్మజనకా! న న్నాశ్రయించినమాహా మనెడి మహాంధకారము నీసన్నిధానమువలనఁ దఱుమఁగొట్టఁబడినది. సూర్యుని సమీపమును బొందినవారికి శీతముగాని చీఁకటిగాని దాని వలన భయముగాని కలుగునా? నీ సన్నిధానమాత్రము చేతనే యా చీఁకటి తొలఁగింపఁబడినను నీ వనుగ్రహించి విజ్ఞానమనెడు దీపమును నీ భృత్యుండనగు నాకర్పించితివి. ఇట్లుపకరించుచున్నవాఁడవని నిన్నుఁ దెలిసినపురుషుఁ డెవఁడు నీ పాద

న్నవి. ఈ చతుర్విధపురుషార్థములు భక్తునకు భగవంతుఁడే యని భావము.

మూలమునువిడిచి మఱియొకరిని శరణుఁజొచ్చునుః దాశార్హు లందును వృష్ణులందునునంధకులందును సాత్త్వతులందునుసంసారము వృద్ధినొందుటకై నీవు నీ మాయచేత మిక్కిలి దృఢమైన స్నేహపాశమును వైచితివి. ఆ పాశమును నీవే యాత్మజ్ఞానమనెడి కత్తిచేతఁ ద్రుంచితివి మహాయోగీ! నీకు నమస్కారమగుఁగాక, నిన్ను శరణుఁజొచ్చితిని. నీ చరణారవిందమునందు నా కనురాగమయమైనభక్తి యెప్పుడు నెడతెగకుండునట్లుగా ననుగ్రహింపుఁ' డనెను.

శ్రీ భగవంతుఁడు—— ఉద్ధవా! నే నాజ్ఞాపించినట్లు నా యాశ్రమంబగు బదరికావనమునకుఁ బొమ్ము. అచ్చట నాపాద తీర్థమయిన గంగయందలి జలములందు స్నానముచేసి యాచమించి శుచివై యా గంగదర్శనముచేత సమస్తమయినకల్మషములను బాఱఁజిమ్మి వల్కలములనుదాల్చి వనమునం బుట్టు కందమూలఫలాదు లనుభవించుచు నాత్మానుభవసుఖముచేత విషయాభిలాష మాని ద్వంద్వమాత్రము లగు శీతోష్ణాదులను సయించుచు నార్జవము మొదలయిన స్వభావముతోఁ గూడి బాహ్యము లగు నింద్రియముల నడంచి యంతరింద్రియములను గూడ గెలిచి తత్త్వత్రయస్వరూపవివేచనరూప మగు విజ్ఞానమును బ్రహ్మోపాసనరూప మగువిజ్ఞానమును బుద్ధిసమాధానముచేతఁ బడసినవాఁడై నేను నీకు వేఱువేఱ స్పష్టముగా బోధించినదానిని మనస్సునందు దృఢముగా నెలకొలుపుచు నా యందు వాక్కును నిలిపి (నా గుణనామములను వాక్కుచేఁ గీర్తించుచు) మనస్సునునిలిపి కాయముచేత నన్నారాధిం

చుచు నుండి ప్రారబ్ధము ముగియఁగా * సాత్త్విక రాజస తామసము లనెడి మూఁడుగతులను గడచి 'యా ప్రకృతిమండలమున కవ్వల నున్నవాఁడును నిత్య ముక్తులచేత ననుభవింపఁబడుచున్నవాఁడు నగు నన్నుఁ బొందఁగలవు' అనెను. సంసారబుద్ధినెల్ల హరించునట్టి యాభగవంతుఁ డిట్లు చెప్పఁగా నుద్ధవుఁడతనికిఁ బ్రదక్షిణముగావించి పాదములయందు శిరసిడి ప్రియ సంయోగవియోగములకు హర్ష శోకములు రెండును లేకుండువాఁడయ్యును నాహరిని విడిచిపోవునపు డాభగవంతుని యందు మిక్కుటమగు రాగమువలన హృదయము కరంగఁగా నశ్రుబిందువులు దొరిఁగినవాఁ డయ్యెను. భగవంతుని యందలి స్నేహమును దిగవిడుచుట మిక్కిలియుఁ గష్టమైనది. అట్టి హరి నెడఁబాయగలుగుటకు భయపడి దీనుఁడై యతనిని విడనాడి పోవఁ నాల్లాడక మిక్కిలి సంకటమునొందెను. అంత నతఁడు భర్త పాదుకలను మాటి మాటికి శిరమునందుఁ దాల్చుచు నమస్కరించి వెడలిపోయెను. ఆమహాభాగవతుఁ డుద్ధవుఁడంత నా భగవంతుని హృదయమందు ధ్యానముచేత నెలకొల్పి యా జగదేకబంధుఁ డానతిచ్చిన ప్రకారము బదర్యాశ్రమమునకుఁ బోయి యచ్చట నా కరుణాసముద్రుఁడు తన కుపదేశించిన ప్రకారము తపస్సును సలిపి హరిగతిని బొందువాఁడయ్యెను. యోగీశ్వరు లెవ్వనిపాదములను సేవింతురో యా భగవంతుఁడుహరి నిరతిశయానందమగు పరబ్రహ్మస్వరూపమును దెలుపు వేదాంతసముద్రము నుండి యెత్తినదియు భాగవతుం డగు నుద్ధవునకుఁ జెప్పినదియు నైన యీ

* 'ఊర్ధ్వంగచ్ఛన్తి సత్త్వస్థాః' ఇత్యాది లిట యనుసంధించునది.

భాషితమునునాజ్ఞానమనెడియమృతము వర్షించుదానిని, బురుషుఁడెవ్వఁడు సేవించుచుండునో యట్టి వానినిసంబంధించినజగత్తు కూడవిముక్తినొందును. ఇఁకనతఁడు విముక్తుఁడగుటచెప్ప నేల? ఊపిరిచేతసకలనిగమములును వెలిపుచ్చినభగవంతుఁడుజ్ఞానవిజ్ఞానసారమునునమృతతుల్యమునగు వేదసారమును వేదాంతసముద్రమునుండి యెత్తి తనభృత్యవర్గమునుద్రావించిన వాఁడయ్యె; అట్టి యాద్యుండును విష్ణుసంజ్ఞుండునగుపరమపురుషునికి మ్రొక్కినవాఁడ నయ్యెదను. ఇది యిరువదితొమ్మిదవయధ్యాయము.

{బ్రాహ్మణశాపమువలన యదువులుపరస్పరము కలహించి నాశమునొందుట. బలరామనిర్యాణము.}

పరీక్షిత్తు—అంత మహాభాగవతుండయిన యుద్ధవుఁడు బదరికావనమునకు వెడలిపోయినపిదప భూతభావనుఁడయిన భగవంతుఁడు హరి ద్వారకయందేమి గావించెను? ఆయాదవసింహుఁడు బ్రాహ్మణశాపముచేతఁ దనకులము కీడ్పడినపుడు సమస్తేంద్రియములకును మిక్కిలిప్రియమైనతనదేహము నిందే విడిచెనా? లేక కూడఁ దీసికొనిపోయెనా? పూఁబోండ్లెవ్వని దేహమునందుఁ దగిలిన చూపులను మరలఁ దివిచికొనఁజాలరయిరో, యెవ్వనిరూపము వినికిచేతఁ గర్ణరంధ్రములందుఁ జొచ్చి సత్పురుషుల హృదయములందుఁ జిత్తరువు వ్రాసినట్లు నిలిచి యందుండి వెలువడిపోవకుండునో యెవ్వని దేహకాంతి కీర్తించుచుండుట కవులవాక్కుల కింపు గూర్చుచుండునో, దేనిని యుద్ధమునం దర్జునిరథమునం దుండఁగా జూచి హతులైనవారు దానిసామ్యమును బొందిరో యట్టిదేహము నేమి చేసెను? అని యడిగెను.

శ్రీశుకుఁడు—కృష్ణుఁడు భూమియందును దివియందును నంతరిక్షమునందును బొడసూపినట్టి పెద్ద యుత్పాతములను జూచి యప్పుడు సుధర్మాసభయం దాసీనులై యున్న యదువులతో 'యదునందనులారా! మన ద్వారకయం దివిగో ఘోరము లయిన మహోత్పాతములు పెక్కు కనఁబడుచున్నవి. ఇవి నాశహేతువులయినవి. ఇం దిఁక ముహూర్తమునే పయిన మన ముండరాదు. మన స్త్రీలును బాలుగును వృద్ధులును నిచటనుండి కదలి శంఖోద్ధారమునకుఁ బోదురుగాక. మనము ప్రభాసమునకుఁ బోవుదము. అందుఁ బ్రత్యగ్వాహినియైన సరస్వతి సముద్రమును బ్రవేశించుచున్నది. మన మందు స్నానముచేసి శుచులమై యుపవసించి మిక్కిలి సమాహితులమై దేవతలను నభిషేచనముల చేతను జందన చర్చలచేతను బూజోపకరణములగు కుసుమాక్షతాదులచేతను బూజింతము. మహాభాగులయిన బ్రాహ్మణులను, మనము గోవులను భూములను బంగారములను వస్త్రములను, గజములను నశ్వములను రథములను గృహములను నొసంగి పూజించి వారిచేత శాంతి కర్మము చేయించుకొందము. ఈవిధియె యరిష్టములనెల్లఁ బోఁగొట్టునది; మఱి యుత్తమంబగు మంగళకరము. దేవతలను బ్రాహ్మణుల గోవులను బూజించుట యారాధించువారికి మిక్కిలి శుభ్యుదయకరము' అనెను.

శ్రీ శుకుఁడు—ఇట్లు కృష్ణుండు చెప్పినదానిని యదువృద్ధులందఱును విని యట్లె యని యియ్యకొని యోడలచే సముద్రమును దాఁటి రథము లెక్కి ప్రభాసతీర్థమునకుఁ బోయిరి. అచ్చట యాదవులు భగవంతుఁ డానతిచ్చినట్లు పరమంబగు

భక్తితోడ సమస్తములయిన శ్రేయములతోడ **గూడిన** కర్మములను **మఱియు** భగవంతుఁడు చెప్పని శ్రేయములతోడఁ **గూడిన** వానిని గావించిరి. అంతవా రచ్చట దైవముచేత **బుద్ధులు** దూలినవారగుటచేత మిక్కిలి చవిగలైన మైరేయక **మను మద్యమును** ద్రావిరి. ఆరసములను ద్రాఁగఁగా మతి యంతయుఁ **దూలిపోవుచున్నది.** వారు వీరలయినను భగవంతుఁడగు కృష్ణుని **మాయచేత** మూఢులగుటవలన మిక్కిలి **మద్యపానము చేసి మత్తులై** మనస్సులందు విభ్రమీఁగుటచే వారికి **నడుమఁ బెద్దకలహముపుట్టెను.** పిదప వారు సముద్రతీరమునం **దొకరి నొకరు** చంపఁబూని కోపముచేత సంరంభించి **విండ్లను గత్తులను** బల్లెములను గుదియలను **దోమరములను బుష్టులను** గొని **యుద్ధము** చేసిరి. వారు పతాక లల్లలాడుచుండు రథములను నేనుంగులను గాడిదలను **లొట్టియలను నెద్దులను** బఱ్ఱెలను మను ష్యులను గంచరగాడిదలను **గూడి** యొండొరులపయిని దలపడి **యేనుఁగులు** దంతములచేత నడవిని బాఁడుచేయునట్లు, బాణ **ములచేత** మిక్కిలియు మదించియున్న వారిని వధించిరి. ప్రద్యుమ్నుఁడును సాంబుఁడును అక్రూరుఁడును భోజుఁడును అనిరుద్ధుఁడును సాత్యకియును సుభద్రుఁడు సంగ్రామజిత్తును **సుచారుఁడును** గదుఁడును **సుమిత్రుఁడును** సురథుఁడును **మచ్చరము** పెచ్చు పెరిఁగి యొకరి నొకరు తలపడిరి. **మఱి తక్కినవారగు** నిశఠుఁడు **నుల్ముకుఁడు** మొదలగువారును సహస్ర **జిత్తు శతజిత్తు భానుఁడు** మొదలగువారును గృష్ణునిచేత మిక్కి **లియు** మోహితులగుటవలన **మద మనుచీఁకటి** క్రమ్మఁగా **నొకరినొకరు మార్కొని హతులం** గావించిరి. దాశార్హులును

వృష్ణులును నంధకులునుభోజులును సాత్త్వతులునుమధువులును అర్బుదులును మాథురులును,శూరసేనులును,వితర్జనులును, కురు రులును, కంతులును మంచిమనస్సువిడిచి యొకరినొకరు కొట్టు కొని కూలిరి. పుత్త్రులును దౌహిత్రులును నన్నదమ్ములును మేన ల్లుండ్లును గూఁతుల కొడుకులును బిన్నతండ్రులును మేనమా మలును నొకరినొకరు చంపిరి. ఇట్లు * మిత్త్రులతోడ మిత్త్రు లును సుహృదులతోడ సుహృదులును జ్ఞాతులతోడ జ్ఞాతు లును మూఢులై తలపడిచంపిరి,బాణములన్నియుఁదఱిఁగి, విండ్ల న్నియు విఱిగి, యాయుధములెల్ల వ్యయమైనపిదప వారు పిడి కిళ్లయందచ్చట నున్న యేరకలను బెఱికి కొట్టసాగిరి. అవి వారి పిడికిళ్లయందుఁ బట్టుకొనఁగా, వజ్రములవంటి పరిఘము లాయెను. కృష్ణుఁడు వలదని యెంతవారించుచున్నను వారు వినక యొకరినొకరే కాక కృష్ణునిఁగూడఁ గొట్టసాగిరి. వారా కృష్ణుని బలభద్రునిని దెలివిదూలి శత్రులుగాఁదలఁచుచు వారిని గొట్ట నిశ్చయించి యాతతాయులై వారిపయినిఁబడిరి. అంత నాయిద్దఱును మిక్కిలి క్రుద్ధులై పరిఘములుగా నున్న యేరకల పిడికిళ్లను నెత్తికొని తిరుగుచు యుద్ధమున వారిని జంపిరి. కృష్ణునిమాయచేత మనస్సు మోహితములై దానిచేత బ్రాహ్మ ణశాపమునఁ గీడ్పడియున్నవారుగాన వారికి మచ్చరమువలనఁ గ్రోధముపుట్టి, వెదుళ్ల యొరయికవలనఁ బుట్టిననిప్పు వనము నంతయు దహించునట్లు, కులక్షయమును బొందించెను. ఇట్లు తనకులమువా రందఱును నశింపఁగా హరి తా నొక్కఁడు

---

* మిత్త్రులనఁగా సమానవయస్సును బట్టి పరస్పరహితము గోరువారు. సుహృదులనఁగా వయస్సు సమానముగాకున్నను నట్లు హితముఁగోరువారు.

మాత్రము మిగిలి యుండి భూమి భాగమును దింపినదైనదని తలఁచెను. రాముఁడు సముద్రతీరమందుఁ బరమపురుష ధ్యానరూప మగు యోగమును నూఁది తన స్వరూపమగు సంకర్షణుని యందుఁ దనసంకర్షణాంశము నొక్కటిగాఁ గూడినట్లు ధ్యానించి మనుష్యరూపమును బరిత్యజించెను. దేవకీసుతుఁడు భగవంతుఁడు రాముని నిర్యాణమును దెలిసి యంతభూతలమున నొక మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద మౌనియై కూర్చుండెను. అప్పు డతఁడు చతుర్భుజములు గల రూపమును దాల్చెను. ఆరూపము ధగధగ మెఱయుచున్న తన ప్రభచేతఁ బొగలేని యగ్నివలె దిక్కుల చీఁకట్ల నెల్లఁ బాపుచు వెలుంగుచుండెను; శ్రీవత్సమను మచ్చగలిగి మేఘమువలె నల్లనై మేలి యపరంజి కాంతిని దులఁకించు పట్టుపుట్టములు రెండు దోఁడిగి మిక్కిలియు మంగళమై ప్రకాశించుచుండెను. మఱియు నది సొగసైచిఱునవ్వుగులుకు ముఖారవిందము గలిగి నల్లని ముంగురులచే నలంకృతమై తెల్లతామరలవలెఁ జెలువయిన కన్నులతోను నల్లాడుచున్న మకరకుండలములతోను గంపరించుచుండెను. అది మొలనూలును జందెమును గిరీటమును గడియములును బాహుపురులును హారనూపురములును నంగుళీయకములును గౌస్తుభమును గలిగి వెలుఁగుచుండెను. అతని దేహమందు వనమాలిక వెలయుచుండెను. ఆయుధము లెల్లఁ దమ తమమూర్తులు ధరించి యాతనిని బలసియుండెను. అతఁడు తామరవలె నెఱ్ఱనయిన డా కాలిని గుడితొడపయి నిడికొని కూర్చుండియుండెను. అప్పుడు జర యనెడి యొక వేఁటకాఁడు ముసలమందు మిగిలిన యినుపదునియలతో నొక బాణము ను

గావించుకొని యాకృష్ణుని చరణము మృగమువలెఁ దోఁచినందున మృగమని శంకించి యాబాణమును గాఁడనేసెను. అంత వాఁడు దగ్గఱి చతుర్భుజములతోఁ గూడి యున్న యాపురుషునిఁ జూచి యతని యెడ నాకిల్బిషము చేసినందులకు భయపడి యామధురాంతకుని పాదములయందుఁ దలసోఁక వ్రాలి 'మధుసూదనా! పాపాత్ముఁడగు నేను దెలియక యిట్లుచేసితిని. ఉత్తమశ్లోకా! అనఘా! కాఁబట్టి నాపాపమును క్షమింపఁదగును ఎవ్వని యనుస్మరణము పురుషుల కజ్ఞానమనెడి చీఁకటిని బోఁకార్చునందురో యట్టి విష్ణుండగు నీకుఁ బ్రభూ! నేనీయపరాధము గావించితిని. కాఁబట్టి పాపాత్ముండయిన యీమృగముల వేఁటకానిని, వైకుంఠా! మఱల నిట్లు సజ్జనులకుఁ దప్పుగావింపకుండునట్లుగా వేవేగ చంపి పుచ్చుము. బ్రహ్మరుద్రాదులును బ్రహ్మపుత్రులును వేదార్థములను గనుఁగొనువారును నీయాత్మసంకల్పముచేతఁ బరిగ్రహించిన యీరూపమును, నీయవతార రహస్యమును దెలియరు. ఏలనఁగా వారు నీమాయచేతఁ గన్నులు గప్పంబడి యుందురు. అట్టి వారికిని దెలియరాకున్న యీ నిరూపరహస్యమును నసద్గతులగు మేమెట్లు వర్ణింపఁగలము' అనెను.

భగవంతుఁడు—'జరా! భయపడకుము, లెమ్ము. ఇది నా యిచ్ఛచేతనే కలిగినది సుమీ. నీవు నాయనుజ్ఞచేత సుకృతాత్ములపదవియగు స్వర్గమును బొందు'మనెను. ఇట్లు కర్మముచేతఁగాక తన యిచ్ఛచేత శరీరమును దాల్చిన యాభగవంతుఁడు కృష్ణుఁ డానతియ్యఁగా, నతనికి మువ్మారు ప్రదక్షిణము చేసి దేవతలు పంపిన విమానమెక్కి దేవలోకమునకుఁ

బోయెను. దారుకుఁడును గృష్ణుఁ డున్నచోటును వెదకుచు వచ్చితులసివాఁడు వాసనలతోఁ గూడియున్న వాయువును మూర్కొనియతఁ డది వచ్చినచోట నుండునని యాలోచించి గాలి కభిముఖముగాఁ బోయెను అట్లుపోయి యచ్చట నతిశయించిన కాంతితోఁ గూడి మూర్తులు ధరించిన యాయుధములు బలసి యుండ మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద వసతిఁగొని యున్న పతిని జూచి రథమునుండి గొబ్బునఁ గ్రిందికి దూకి మనస్సునందు నెయ్యము పొంగారఁ గన్నులయందు బాష్పములు గ్రిమ్మ నతని యడుగులపయినిబడెను. అట్లు పడి యతనితో 'ప్రభూ! నీచరణారవిందములను జూడలే కుండినందున నాచూపు చెడి చీఁకటియందుఁ బడినది. కాఁబట్టి రాత్రియందుఁ జంద్రుఁడు మఱుఁగు వడఁగా నెట్లో యట్లు నాకు దిక్కులు తెలియకున్నవి. నా మనస్సునఁ గూాఱటగలుగకున్నది' యనెను. ఇట్లా సారథి పలుకుచుండఁగా గరుడధ్వజము గల యారథమును రాజేంద్రా! దారుకుడు చూచుచుండఁగానే, యశ్వములతోను ధ్వజముతోను నాకాశమున కెగసెను. దాని వెంట విష్ణుదేవుని యస్త్రములును నాయుధములును బోయెను. అందులకు మనస్సునందు మిక్కిలి యాశ్చర్యపడిన యాదారుకునితో జనార్దనుఁ డిట్లనియె— 'సూతా! నీవు ద్వారకకుఁ బొమ్ము. పోయి జ్ఞాతులు పరస్పరము వధించుకొనుటయు బలరాముని నిర్యాణమును నాస్థితినిని బంధువులకుఁ జెప్పుము. ద్వారకయందు మీరును మీబంధువులు నిఁక నెంత మాత్రము నిలిచి యుండఁ గూడదు. ఆపురమును నేను విడిచిన పిదప సముద్రము ముంచివైవఁగలదు. మీరు మీ మీ దేహానుబంధులనును మా

తలి దండ్రులగు దేవకీవసుదేవులను నెల్లవారిని బిలుచుకొని యర్జునుఁడు కాపుదలయై వచ్చుచుండఁగా నింద్రప్రస్థమునకుఁ బొండు. నీవు భాగవతధర్మము ననుష్ఠించి మద్భక్తియోగమందు నిష్ఠగలిగి శబ్దాది విషయముల నుపేక్షించి యీజగత్తు నా మాయచేత రచింపఁబడిన దని యెఱింగి రాగాదులచేఁ గలుష మొందక (శాంతిని వహించి) యుండుము' అనెను. ఇట్లతఁడు చెప్పఁగా దారుకుఁ డతనిని వలగొని మాటి మాటికి నమస్కరించుచు నతని యడుగులు శిరసునందు మోపుకొనుచు మనంబున దుఃఖము మల్లడి గొనుచుండ ద్వారకాపురమునకుఁ బోయినవాఁ డయ్యెను. ఇది ముప్పదియవయధ్యాయము.

(శ్రీకృష్ణ నిర్యాణము. వసుదేవాదులును పరలోకమున కేఁగుట.)

శ్రీశుకులు—అంత నక్కడికి బ్రహ్మాయు శివుఁడును బార్వతియు నింద్రుఁడు మొదలగు దేవతలును మునులును మరీచి మొదలగు ప్రజాపతులును బితృదేవతలును సిద్ధులును గంధర్వులును విద్యాధరులును నురగులును జారణులును యక్షులును రక్షస్సులును గిన్నరులును నప్సరసలును గరుడులును భగవంతుని నిర్యాణమును జూడఁ గోరి మిక్కిలి కుతూహలముతో హరి కర్మములను జన్మమును బాడుచును గీర్తించుచును వచ్చిరి. వారు మిక్కుటమయిన భక్తిగలవారై తమ విమానములచే నాకాశమంతయు నెరసి పెరసి యుండఁ బుష్పవర్షములు గురిసిరి. భగవంతుఁడును దనకు విభూతులయిన యాబ్రహ్మాదులను జూచి తా నవతరించిన యాత్మయందుఁ దా నేకీభవించి నట్లుగా ధ్యానించి తామరరేకులవంటి కన్నుంగవను మొగి

డ్చెను. ఆదేవుఁడు ధారణాధ్యానములకు శుభాశ్రయభూత మును నిట నుపాసించి ముక్తు లయిన వారికి మనోహరము నయిన తనదేహమును నాగ్నేయియగు యోగధారణచేత * ద హింపకయే యాదేహముతోనే తనధామమగు వైకుంఠమును సుఖముగాఁ బ్రవేశించినవాఁడయ్యెను. అపుడు దివియందు దుం దుభులు మ్రోగెను. ఆకాశమునుండి పుష్పములు గురిసెను. భూ మి నుండి సత్యమును ధర్మమును ధృతియుఁ గీర్తియు నాదేవు ని వెంటఁ బోయినవి. కృష్ణుఁ డట్లు తనగతి యెవ్వరికిని దెలియ కుండ, నిజధామమును బ్రవేశించుటను బ్రహ్మ మొదలగు దేవ తలు చూడనేరక మిక్కిలి యాశ్చర్యభరితులయిరి. మెఱపుఁ దీఁగ యాకాశమందు మేఘమండలమును విడిచి పోవునపుడు దానిగతి మనుష్యులకుఁ దెలియనట్లు కృష్ణునిగతియు దేవత లకుఁ దెలియరాదయ్యెను. బ్రహ్మరుద్రాదులుహరియోగగతిని జూచి మిక్కిలి విస్మితులై యతనిని బొగడుచుఁ దమ తమ నెలవులకుఁ బోయిరి. రాజా! పరమపురుషుఁడు యాదవాది దేహ ధారుల యందుఁ బుట్టుట మరణించుట యనెడి యీచేష్టలు నటునివేషములవలె వట్టి మాయావిడంబనమే యగు నని తెలి యుము. ఆపరమపురుషుఁడు చిదచిదాత్మకమయిన యీజగత్తు నుసృజించి దీనిలోపలఁ జొచ్చి వెలుపల నవతారములచే విహ రించి రెండు పరార్ధములు మాగిసినపుడు జగమునంతయు సం హరించి స్వానుభవవిషయ మగు మహిమచేత జగద్వ్యాపార

---

* స్వచ్ఛంద మృత్యువులగు యోగులు తమదేహము నాగ్నేయి యగు ధారణచేతదహించి లోకాంతరములు బొందుదురు. భగవంతుఁ డట్లుదహిం పకయే పొందెనని భావమూహ్యము.

మును నుడిగి యూరకుండును. అట్టి యపారమహిమునికి నిది యెంత మాత్రము! ఈయవతారమందే యెవఁడు యమలోకమునకుఁ బోయిన గురుపుత్రుని వాని మర్త్య దేహముతోనే మరలఁ దీసికొనివచ్చెనో యెవఁడునీతల్లికి శరణ్యుఁడై బ్రహ్మాస్త్రముచేత దగ్ధుఁడవగు నిన్ను (పరీక్షితుని) రక్షించెనో, యెవఁడు మృత్యువునకు మృత్యువయిన రుద్రుని బాణాసురయుద్ధమునందు జయించెనో, యెవఁడు వేఁటకానిని దేహముతోడనే స్వర్గమునకుఁ బంపెనో, యాభగవంతుఁడు తానెవరికిని దెలియకుండఁబోవుటకుసమర్థుఁడు గాఁడా? ఈశ్వరుఁడు తాన శేషశక్తులను ధరించివాఁ డయ్యెను, గావున నే జగమున కెల్ల జన్మస్థితి నాశములు మఱియొకరి నపేక్షింపక తానేచేయువాఁడయ్యెను, దనదేహమునుమాత్ర మిచ్చటనే మిగిలియుండు నట్లు చేయనొల్లఁడయ్యెను. ఏలన నాత్మస్వరూప మందు నెలకొని యుండు యోగికి మరణశీలమైన శరీరముచేతఁ బురుషార్థమేమియులేదనియు నుత్పత్తి గలదాని కెల్లఁ గాలాంతరముననైన మృత్యువుగలుగుననియు, గనుక దీనితోఁ బనియేమి యనియుఁ దెలుపుకొఱకే యతఁ డా దేహమును నిలుపక కొనిపోవుటకునిష్టపడెను. ఎవఁడు ప్రాతఃకాలమున లేచి కృష్ణుఁడు పొందిన యుత్కృష్టమైన యీ గతిని భక్తితోడఁ బ్రయతుఁడై కీర్తించునో వాఁడాతనియుత్తమగతి యగు వైకుంఠమునేపొందుచున్నాఁడు. దారుకుఁడు ద్వారకకుఁ బోయి వసుదేవుని పాదములను నుగ్రసేనుని పాదములను బడి కృష్ణు నెడఁబాసినందునకు పైపక యశ్రువులచేఁ దడిపెను. రాజా! అతఁడు వృష్ణులెల్లనుఁ బూర్ణముగా హతులగుటను జెప్పెను. అది విని యక్కడ

నున్న వారందఱును హృదయములు భయమొంద శోకంబున మూర్ఛితులైరి. అంత వారు కృష్ణవియోగమునకు విర విరఁ బోవుచు, జ్ఞాతులు మొగముల నిటునటు గొట్టుకొనుచుఁ బ్రాణములు వీడి పడి యున్న చోటికిఁ ద్వరితముగాఁ బోయిరి. దేవకియు రోహిణియు వసుదేవుఁడును గృష్ణునిని రామునిని జూడలేక శోకార్తులై తెలివిదప్పి యాభగవంతునితోడివిరహమునకు సైఁపక ప్రాణములను దిగవిడిచిరి. ఆయాస్త్రీలు తమతమపతుల దేహములను గాఁగిలించుకొని చితనారోహించిరి. రామునిపత్నులతని దేహమును గాఁగిలించికొని యగ్నిఁ జొచ్చిరి. వసుదేవుని పత్నులతని దేహమును గాఁగిలించియుఁ బ్రద్యుమ్నాదులను వారివారి పత్నులు గాఁగిలించు కొనియు నగ్నిఁ జొచ్చిరి. కృష్ణపత్నులు రుక్మిణి మొదలగు వారు మనస్సులతనియందే నిలిపి యగ్నినిజొచ్చిరి. అర్జునుఁడు తనకనుఁగుచెలికాఁడయిన కృష్ణుని విరహమునకు దుఃఖితుఁడై కృష్ణగీతములచేతను సజ్జనులగు లితరుల యాఅటమాటలచేతను దన్నూరార్చు కొన్నవాఁ డయ్యెను. అర్జునుఁడు సంతానములేక నశించిన యా బాధువులకు విధ్యుక్తముగా వరుసచొప్పున పిండోదకదానాదికర్మములు చేయించెను. హరి దిగవిడువగానే ద్వారకను సముద్రముక్షణమాత్రమున ముంచివైచెను. అయినను నది శ్రీమంతముగుభగవంతుని గృహమునుమాత్రము విడిచిపెట్టెను. అచ్చట భగవంతుఁడు మధుసూదనుఁడు నిత్యమును స్మరించిన మాత్రమున సమస్తములైన యశుభములను నపహరించుచుసన్నిహితుఁడై యుండును. కాన యది సమస్తమంగళములయందును మంగళమై యొప్పుచుండును. అర్జునుఁడు బాలికలును వృద్ధులు నగు

స్త్రీలును నందఱును జావఁగా మిగిలిన వారిని దోడుకొని యింద్రప్రస్థమును బ్రవేశించి యందు (భగవత్సంకల్పము చేత నశింపక మిగిలియున్న) వజ్రుడను వానిని నభిషేకము చేసెను. రాజా! నీ పితామహులయిన ధర్మరాజాదులు బంధువులెల్ల హతులగుట నర్జునునివలన విని నిన్ను వంశోద్ధారకునిఁగా నిలిపి యందఱును మహాప్రస్థానమునకు బోయిరి. దేవదేవుఁడయిన విష్ణుని యీ కర్మములును జన్మమును మనుష్యుఁ డెవ్వఁడు శ్రద్ధతోడఁ గీర్తించుచుండునో వాఁడు సర్వపాపములనుండి విడిపడుచున్నాఁడు. ఇట్లు భగవంతుఁ డగు హరి యెత్తిన మనోహరములయిన యవతారములను నతని వీర్యములు దెలుపు చేష్టితములను బాల్యపౌగండ యౌవనచరిత్రములను నితర పురాణములందును నీ పురాణమందును విన్నవానిని మిక్కిలి మంగళావహము లగువానిని మనుష్యుఁడు కీర్తించుచుఁ బరమ హంసులకు గతి యగు భగవంతునియందుఁ బరంబయిన భక్తిని బొందుచున్నాఁడు. ఇది ముప్పదియొకండవ యధ్యాయము.

శ్రీ మహాభాగవతమున నేకాదశస్కంధము

సమాప్తము.

శ్రీ రామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరుక్మిణీ సత్యభామాసమేత శ్రీగోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ శుభమస్తు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతము.

ద్వాదశస్కంధము.

పరీక్షిత్తు— మునీ! యదువంశ భూషణుఁడయిన కృష్ణుఁడు తన ధామమునకు వేంచేసిన పిదప భూమియందుఁ జెప్పఁబడిన యదువంశమువారిలోను జంద్రవంశమువారిలోను నెవ్వని వంశము పరంపరగాఁ బ్రవర్తించెనో నాకు వివరింపు' మని యడిగెను.

శ్రీశుకులు— రాజా! మగధరాజగు బృహద్రథుని వంశమందు మార్జారి యనువాని కడపటికొడుకు పురంజయుఁడను వాడు పుట్టఁగలఁడు. వాని మంత్రి శునకుఁ డనువాఁడు తన స్వామిని వధించి యతని పుత్రుఁడగు ప్రద్యోతనుని రాజుగాఁ జేయఁగలఁడు. అతనికి నలకుఁడును నలకునకు విశాఖపుత్రుఁడును విశాఖపుత్రునకు రాజకుఁడును రాజకునకు నందివర్ధనుఁడును బుట్టుదురు. ఆనందివర్ధనునకుఁ బ్రద్యోతనులను రాజులయిదుగురు పుట్టుదురు. ఈ రాజులందఱును భూమిని నూటముప్పది యెనిమిది సంవత్సరము లనుభవింతురు. ఆ ప్రద్యోతనులకు శిశునాగుఁడును నతనికిఁ గాకవర్ణుఁడును నతనికి క్షేమధర్ముఁడును నతనికి క్షేత్రజ్ఞుఁడును క్షేత్రజ్ఞ

నకు విధిసారుఁడును విధిసారునకు నజాతశత్రుండును నజాతశత్రునకు దర్భకుండును దర్భకునకు నజయుఁడును ఆనజయునకు నందివర్ధనుఁడును, నందివర్ధనునకు మహానందియుఁబుట్టుదురు. ఈశిశునాగులు మొదలగు రాజులు కలియుగమందు మున్నూటడెబ్బదియేండ్లు భూమిని ననుభవింతురు. రాజా ! మహానందికి శూద్ర స్త్రీ గర్భమందు బలవంతుఁడగు మహాపద్మపతి యను పుత్రుఁడు పుట్టును. వాఁడే నందుఁ డనఁబడును. వాఁడు క్షత్రియులనెల్ల నాశముచేయును. ఆనందునివలననుండి శూద్రప్రాయులును నధార్మికులు నగు రాజులు పుట్టఁగలరు. ఆమహాపద్ముఁడును తన యాజ్ఞ యప్రతిహతముగా భూమినంతయు రెండవ పరశురామునివలె నేకచ్ఛత్రముగాఁ బాలింపఁ గలఁడు. అతనికి సుమాల్యుఁడు మొదలయిన పుత్రు లెనమండ్రుపుట్టఁగలరు. ఆ రాజు లీ భూమిని నూఱుసంవత్సరములు పరిపాలింపఁగలరు. ఒకానొక బ్రాహ్మణుఁడు (కౌటిల్యవాత్స్యాయనుఁ డను వాఁడు) తన్నీ*తొమ్మండ్రు నందులును నమ్మియుండఁగా వారిని నాశము చేయఁగలఁడు. అట్లానందులు లేకపోవఁగా మౌర్యులు కలియుగమునందు భూమిని ననుభవింపఁగలరు. ఆతొమ్మండ్రను నాశముచేసిన ద్విజుఁడే మౌర్యుఁ డను పేరుగల తన పుత్రునిఁ జంద్రగుప్తుని రాజ్యమున నభిషేకము సేయును. ఆ చంద్రగుప్తునికి వారిసారుఁడును వారిసారునకు నశోకవర్ధనుఁడును అశోకవర్ధనునకు సుయశుఁడును సుయశునకును సంగతుఁడును సంగతునకు శాలిశుకుండును శాలిశుకునకు సోమశర్ముఁడును

* తండ్రియగు నందుఁడును నతనిపుత్రు లెనమండ్రును జేరి తొమ్మండ్రు నందు లనఁబడిరి.

సోమశర్మునకు శతధన్వుఁడును శతధన్వునకు బృహద్రథుఁడును బుట్టిరి. ఈ మౌర్యరాజులు పదుగురును గలియుగమందు భూమిని నూటముప్పదియేడు సంవత్సరము లనుభవింపఁగలరు. ఆ బృహద్రథుని సేనాని యగు పుష్యమిత్రుఁడు స్వామినిజంపి రాజ్యము సేయఁగలఁడు. అతని కగ్నిమిత్రుఁడు నగ్నిమిత్రునకు సుజ్యేష్ఠుఁడును, సుజ్యేష్ఠునకు వసుమిత్రుఁడును, వసుమిత్రునకు భద్రకుఁడును, భద్రకునకుఁ బులిందుఁడును, బులిందునకు ఘోషుఁడును, ఘోషునకు వజ్రమిత్రుఁడును బుట్టఁగలరు. ఆ వజ్రమిత్రునకు భాగవతుఁడును, భాగవతునకు దేవభూతియును బుట్టుదురు. అగ్నిమిత్రాదులు తొమ్మండ్రును శుంగు లీపదుగురును నూటపండ్రెండేండ్లు భూమిని ననుభవింతురు. అంత నీ భూమి గుణహీనులయిన కాణ్వులను బొందఁగలదు. అంత శుంగుం డయిన దేవభూతి స్త్రీలోలుఁడై యుండఁగా నతనిమంత్రియును గాణ్వుఁడు నగు వసుదేవుఁడనువాఁ డతనిని జంపి తానే రాజ్యమును జేయఁగలడు. అతని పుత్రుడు భూమిత్రుఁడు, భూమిత్రునకు నారాయణుఁడు పుట్టును, నారాయణునకు సుశర్ముఁడుపుట్టును. వసుదేవాదులయిన యీ కాణ్వులు మున్నూటనలువదిరైదేండ్లు భూమిని గలియుగమం దనుభవింపఁగలరు. కణ్వుండగు సుశర్ముని వాని భృత్యుఁడగు బలికుఁ డగువాఁడు చంపి భూమిని గొంతకాలమే యనుభవించును. అతఁ డాంధ్రజాతివాఁడు వాఁడు సత్తముఁడుగాఁడు వాని తమ్ముఁడగు కృష్ణుఁడు రాజుకాఁగలఁడు. వానికి శ్రీ శాంతకర్ణుఁడును, శాంతకర్ణునకు పౌర్ణమానుఁడును, పౌర్ణమానునకు లంబోదరుఁడును, లంబోదరునకును జివిలకుండును, జివిలకునకు

మేఘస్వాతియు, మేఘస్వాతికి నటమానుఁడును, అటమానునకు ననిష్టకర్ముఁడును, ననిష్టకర్మునకు హాలేయుఁడును, హాలేయునకుఁ దలకుఁడును తలకునకుఁబురుషభానుఁడును బురుషభానునకు సునందనుఁడును, సునందనునకుఁజకోరుఁడును బుట్టుదురు. వారియందుఁగడపటివాఁడు శివస్వాతి. వానికి గోమతియు గోమతికిఁ బురీమంతుఁడును వానికి మేదశిరుండును మేదశిరునకు శివస్కంధుఁడును శివస్కంధునకు యజ్ఞశ్రీయును యజ్ఞశ్రీకి విజయుఁడును విజయునకు చంద్రవిజ్ఞుఁడును, చంద్రవిజ్ఞునకు సలోమధియును బుట్టుదురు. ఈ వలీకులను రాజు లిరువదియేగురును నన్నూటయేనుబదియాఱు సంవత్సరములు భూమిని ననుభవింతురు. అవభృత్యులనెడు తొమ్మండ్రాభీరజాతులు గలుగుదురు. పిదప గర్దభు లనువారు పదుండ్రు రాజులగుదురు. పిదపఁగాముకులగు కంకులను పది యాఱుగురు రాజులగుదురు. తరువాత యవను లెనమండ్రును దురుష్కులు పదునాలుగురును మురుండులు పదుముగ్గురును మానులు పదునొకండ్రును రాజు లగుదురు. వీరిలోఁ దప్పఁ దక్కిన రాజులును భూమిని వేయుం దొంబదితొమ్మిది సంవత్సరము లనుభవింతురు. పదునొకండ్రు మానులు మున్నూఱుసంవత్సరము లనుభవింతురు వారు మరణించిన పిదపఁ గిలింకిలయను పురమునందు భూతనందుఁడు యవాహారుఁడు శిశునందుఁడు వాని తమ్ముఁడు యశోనందియుఁ బ్రవీరకుఁడు ననెడి యీ రాజులు టయాఱుసంవత్సరము లుందురు, వారికిఁ బదుమువ్వురుపుత్త్రులు బాహ్లికు లనువారు గలుగుదురు. పిదపఁ బుష్యమిత్త్రుఁడు రాజగును. వానికి దుర్మిత్త్రుఁడు పుట్టును. ఆంధ్ర లేడుగురును గోసలు లేడుగురును వైదూరపతులును

నిషధులును, ననువా రాయాపేరుగల చిన్నచిన్న మండలము లకు రాజులగుదురు. వీ రంద ఱించుమించుగా నేక కాలము వారు. వీ రందఱును బాహ్లికులవలననుండి పుట్టినవారు. అంత మగధరాజులలో విశ్వస్ఫూర్జి యనువాఁడు పుట్టఁగలఁడు. వాఁడు పూర్వము చెప్పఁబడిన పురంజయునికంటెను మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు. వాఁడు బ్రాహ్మణాదివర్ణములను బులిందులు యదువులు మద్రకులనెడి మ్లేచ్ఛప్రాయులను జేయఁగలఁడు. ఆ దుర్మతియిట్లు చేసి ప్రజలను దైవవర్ణ్య లంతగా లేకుండునట్లుగాఁ బాలింపఁ గలఁడు. వాఁడు వీర్యవంతుఁడై క్షత్రకులమును నిర్మూలము గావించి పద్మవతియను పురమందుండి గంగాద్వారము మొదలుకొని ప్రయాగపర్యంతముగల భూమిని బాలించి యనుభవింపఁగలఁడు. పిదప సౌరాష్ట్రమందును నవంతియందు నాభీర దేశమందును నర్బుదమాలవములందును గల బ్రాహ్మణులు శూద్రప్రాయులై యుపనయనాది సంస్కారదూరులై యుందురు. సింధుతటమునుజంద్రభాగానదితీరమును గౌంతి దేశమును గాశ్మీరమండలమును నుపనయన సంస్కారము లేని బ్రాహ్మణులు గలవారును బ్రహ్మవర్చసము లేనివారు నగు శూద్రులును మ్లేచ్ఛులును ననుభవింతురు. మ్లేచ్ఛప్రాయులయిన యీ రాజులందఱును సమకాలు లగుదురు. మఱి వీర ధర్మమందును ననృతమందును నిష్ఠగలిగి యల్పదాతలై తీవ్రకోపులై యుందురు. మఱి స్త్రీలను బాలురను గోవులను ద్విజులను జంపువారును బరదారధనములను గొనువారును క్షణమునఁ గోపమును క్షణమున సంతోషమును బొందువారును, నల్పబలులును, నల్పాయుష్కులును, గర్భాదానాది

సంస్కారశూన్యులును క్రియాహీనులునురజస్సుచేతనుదమస్సు చేతను గప్పఁబడినవారలును నగుదురు. ఇట్లు రాజరూపముల నున్న మ్లేచ్ఛులు ప్రజలనుబట్టి పీడించుచుందురు. మ్లేచ్ఛులు నాథులగుటంబట్టి వారి దేశములందు వర్తించు ప్రజలుకూడ వారి శీలములను నాచారములును వాదములునే కలవారై రాజులచేతను దమచేతను దాము బీడితులై నాశము నొందు దురు. ఇది మొదటియధ్యాయము.

శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకుఁ గలియుగ ప్రాదుర్భావ లక్షణములను జెప్పుట.

శ్రీశుకుఁడు—రాజా! అంత బలీయమగు కాలమునుబట్టి ప్రతిదినమును ధర్మమును సత్యమును శౌచమును క్షమయు దయయునునాయువును బలమును స్మృతియును నశింపగలవు. కలియుగమందు గొప్పకులమువానినిగాను నాచారవంతునిఁ గాను గుణవంతునిఁగాను జేయునదిధనమే కాని మఱియొకటి గాదు. ధర్మమును న్యాయమును దీర్చునది బలమేకాని వేఱొకటికాదు. స్త్రీపురుషులను నాలుమగలుగాఁ జేయునది వారి వారి రుచియె కాని యాభిజాత్యాదులుగావు. క్రయ విక్రయాదివ్యవహారములను జరుపునది వంచనమేకాని నిష్కా పట్యముగాదు. ఆఁడుది మగవాఁ డనుటకు లక్షణము రతి కౌశలమే కాని చీరలు అవికలు దోవతులు మొదలగు నాయావృత్తులు గావు. బ్రాహ్మణుఁడగుట వట్టి జందెముచేతనే కాని యుపనయనాదుల వలనఁగాదు. ఆశ్రమమును దెలు పునదియు నొక యాశ్రమమునుండి మఱియొక యాశ్రమ

మును బొందినదికాని యొకవర్ణమునుండి మఱియొక వర్ణము గయికొన్నదిగాని తెలుపునదియుదండము నజినము మొదలయిన వేషపుగుఱుతులే కాని దాని దాని యాచారవిశేషములు గావు. ఒకఁడు పట్టిన న్యాయము దుర్బలమగుటకు వాని దారిద్ర్యమె కారణము. పాండిత్యము గలదనుటకు మిక్కిలిమాటలాడుటయె కారణముగాని జ్ఞానము గాదు. నికృష్టుఁడగుట సంపద లేమిచేత నే కాని కులహీనత చేతఁగాదు. ఉత్కృష్టుఁడగుట దేహాలంకారాదిక మగు డంబముచేత నే కాని జాతిచేతఁగాదు. వివాహ మూరక స్వీకరించుటచేత నే కాని శాస్త్రీయవిధిచేతఁగాదు. స్నాన మొడలియందలి మురికిఁ బోఁగొట్టుకొనుటచేత నేకాని శుద్ధతీర్థములందు మునుఁగుటచేతఁ గాదు. దూరమం దుండునీటిపట్టుతీర్థముగాని గంగాదులు గాని గురువు మొదలగువారుగాని గారు. లావణ్యము వెండ్రుకలు పెంచుకొనుటచేత నే కాని శాస్త్రవిహితమగు క్షౌరము చేతఁగాదు ఉదర భరణమె సమస్తమయిన పురుషార్థము. సత్యము పలుకువాఁడగుట దిట్టతనముచేత నేకాని యబద్ధమాడకుండుట చేతఁగాదు. సామర్థ్యము కుటుంబమును భరించుటయె కాని ధర్మాది పురుషార్థములను గడించుటగాదు. ధర్మమాచరించుట యశస్సు కొఱకే కాని పరలోకమునకుఁగాదు. ఇట్లు భూమండలమందు దుష్టులయిన ప్రజలు వ్యాపించి యుండఁగా బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్రులం దెవఁడు బలవంతుఁడో వాఁడే రాజగును. లుబ్ధులును దయమాలినవారలును దస్యుధర్మములు గలవారును నగురాజులచేత దారములను ధనములను గోలుపోయి ప్రజలు పర్వతములకు నరణ్యములకుఁ

బాఱిపోవఁగలరు. కాయగూరలు వేళ్లు మాంసము మధువు పువ్వులు పండ్లు విత్తులును భుజించుచు నాఁకలి దప్పులచేతను వ్యాధులచేతను సంతాపముచేతను జింతచేతను పీడితు లగుచుందురు. కలియుగమందు మిక్కిలి యెక్కుడయిన యాయువు ముప్పది లేక యిరువది సంవత్సరములుగా నుం డును. కలిదోషమువలన దేహులకు దేహములు క్షీణించు చుండును. వర్ణాశ్రమాచారముల కర్తలయిన వారి వేద మార్గమును వానియందుఁ జెప్పబడిన ధర్మములును నశించు చుండును. ధర్మములు పాషండమతములు మిక్కిలి గలిగి యుండును. రాజులు చోరప్రాయులుగా నుందురు. మను ష్యులు చౌర్యము కల్లలు వట్టిహింస మొదలగు నానా వృత్తులు గలిగియుందురు. వర్ణములెల్ల శూద్ర ప్రాయములుగా నుండును. ధేనువులు మేఁకలవలె నుండును. ఆశ్రమములు గృహములవలె మైథునాదులతోఁ గూడియుండును. యోని సంబంధమును బట్టి చుట్టములయిన వారే ముఖ్యముగా బంధు వులగుదురు. ధాన్యము లణువులవలె నతిసూక్ష్మములుగా నుండును. వృక్షములు కొలఁదియందు నీడయందును ఫలము నందును జమ్మివలెనుండును. మబ్బులు మిక్కిలి మెఱపులుగా నుండును, గృహము లతిథిభోజనాదులు లేక శూన్యప్రాయ ములుగా నుండును. ఇట్లు కలి దుస్సహములయిన చేష్టి తములు గలదై జనులయందు వచ్చినపిదప భగవంతుఁడు శుద్ధ సత్త్వమయమైన దేహముతో ధర్మమును రక్షించుకొఱకు నవతరింపఁ గలఁడు. అఖిలాత్ముండును నీశ్వరుఁడును బరావర గురుండునగు విష్ణుండు జన్మించుట ధర్మమును రక్షించు కొఱ

కును సాధువులకు మోక్షప్రతిబంధకములుగా నుండు కర్మ ములను దొలఁగించుటకునే యగుచున్నది. శంబల మను గ్రామముగలదు. అందు శ్రేష్ఠుఁడును మహాత్ముఁడునగు విష్ణుయ శుండను బ్రాహ్మణుని గృహమందుఁ గల్కి యవతరింపఁ గలఁడు. ఆజగత్పతి యణిమాదులగు నెనిమిది విభూతుల తోను శౌర్యవీర్యాది గుణములతోను గూడినవాఁడై యప్రతి మంబగు కాంతితో దేవదత్తమనెడి యశ్వమును మిక్కిలి వేగముగాఁ బోవుదాని నెక్కి భూమియందతివేగముగాఁదిరు గుచు దుష్టులనెల్ల నడఁచి ప్రచ్చుటకై కత్తింగొని రాజవేష చ్ఛన్నులగుదస్యులను గోట్లకొలఁదిని సంహారింపఁగలఁడు. ఇట్లు దస్యులెల్లను హతులుకాఁగా నంతఁ బౌరజానపదులైన యీ జనులు మనంబులెల్లను వాసుదేవుని మైపూఁతలకుఁ గల మిక్కిలి పుణ్యగంధముతోడి గాలి సోఁకగానే నిర్మలము కాఁగలవు. అపుడు భగవంతుఁడు వాసుదేవుఁడు సత్త్వమూర్తి యై హృదయమందు నెలకొనఁగా వారి మనస్సులును సాత్త్వి కములు కాఁగలవు. వారలకుఁ బుత్రాది ప్రపంచమును స్థూల ముగా నుండును. ధర్మరక్షకుఁడును భగవంతుఁడు నగు హరి కల్కియై యవతరించినపుడు కృతయుగముగలుగును; అప్పుడు ప్రజాప్రసూతియు సత్త్వగుణప్రధానమై యుండును. చం ద్రుఁడును సూర్యుఁడును బృహస్పతియుఁ బుష్యయోగమున నేకరాసిని బొందునపుడు కృతయుగముపుట్టును. చంద్రవంశము నందును సూర్యవంశమునందును గల రాజులును జరగిపోయిన వారును జరుగుచున్నవారును జరుగగలవారును నుత్పత్తిక్రమ మునఁ జెప్పఁబడిరి. నీవు పుట్టినది మొదలుకొని నందునియభి

షేచనము వఱకు మాత్రమే చంద్రవంశ మనువర్తించుచు వచ్చెను. [1] ఈ రెంటికి నడిమికాలము వేయున్నూటపదియేను సంవత్సరములు. ఆకాలమునందు సప్తఋషులలో మొదట [2] నెవ్వరిద్ద ఱుదయించి కనుపట్టుదురో యాపులహాక్రతువు లిరువురకునడుమఁ గుడిప్రక్కను సమదేశమందు రాత్రియందుఁ గనుపట్టు నక్షత్రముతోఁగూడ నల్లెఋషులు గూడి మనుష్యులనూఱేం డ్లుండఁగలరు. ఆఋషు లిపుడు నీకాలమందు మఘానక్షత్రము నాశ్రయించి యున్నవారు. భగవంతుఁడును బహుప్రకాశుండును విష్ణుండు నయిన యీకృష్ణుఁడు దినమునకుఁ బోయినప్పుడు కలిపురుషుఁ డీలోకమును బ్రవేశించెను. ఆయుగాభిమానిపురుషునివలననే జనులు పాపమందు రమించు

---

1. పరీక్షిత్తుకాలము మొదలుకొని నందునికాలమువఱకును ౧౪౯౮ సంవత్సరములగుచున్నవి. ఎట్లన పరీక్షిత్తునకు సమకాలీనుఁడైన మగధరాజు మార్జారి. అతఁడు మొదలుగా రిపుంజయుని వఱకుఁగల యిరువదిమందిరాజులు వేయి సంవత్సరములు భూమిననుభవింతురు. 'యే భార్హద్రథ భూపాలా భావ్యాస్తే సహస్రవత్సరమ్' అని నవమస్కంధమునఁ జెప్పఁబడియున్నది. వారికివెనుక ప్రద్యోతనులు ౧౩౮ సంవత్సరములును శిశునాగులు ౩౬౦ సంవత్సరములు నను భవింపఁగా ౧౪౯౮ సంవత్సరములగుచున్నవి. ౧౧౧౫ సంవత్సరములని యిటచెప్పుట యేదోయొక వివక్షచేత అవాంతరసంఖ్యగా నుండును.

2. తూర్పుమొనగానున్న శకటరూపమున నున్నయెడల నక్షత్రములు సప్తర్షిమండలమగును అందు కొంచె మెత్తుగానున్న యేఁడికోలమూలనుండువాఁడు మరీచి, అతనికవ్వలవంగిన కాఁడి మూఁపువలె నుండువాఁడు వసిష్ఠుఁడు నతని భార్యయు. అతనికవ్వల కొంచెమెత్తుగానున్న యేఁడికోలమూలనుండువాఁడు అంగిరసుఁడు. అతనికవ్వల చదరముగానున్న నాలుగుతారల యందు ఈశాన్యమున అత్రి. ఆతనికి దక్షిణమున పులస్త్యుఁడు. పులస్త్యునికిపశ్చిమమున పులహుఁడు. అతని కుత్తరమున క్రతువు. వీరిలో ఉదయసమయమున మొదట బుట్టువారు పులహక్రతువులు.

చున్నారు. లక్ష్మీపతి యగు నాహరి యెంతకాలము తన పాద పద్మములచేత భూమిని స్పృశించుచునుండెనో యంతకాలము కలిపురుషుఁడు దీనిని గీడ్పఱచుటకుశక్తుఁడు గాఁడయ్యెను. దేవర్షులు తొమ్మండ్రును మఘానక్షత్రములందు సంచరించుట కెపు డారంభించిరో యపుడు కలియుగము ప్రవర్తించిన దగును. అది దేవమానమున సంధ్యలతోను సంధ్యాంశముల తోనుబం డ్రెండువందలసంవత్సరములకొలఁదిగా నుండును. మహర్షులు మఘానక్షత్రములనుండి పూర్వాషాఢలకు నెప్పుడుపోవుదురో యప్పుడునందుఁడు మొదలుకొనియీకలివృద్ధినొందఁగలదు. ఏదినమునందుఁ గృష్ణుఁడు దివమునకుఁ బోయెనో యాదినమునం దాపగటనే కలియుగము ప్రవేశించిన దని కాలాభిజ్ఞు లగువారు చెప్పుదురు. నాలుగవది యగు కలియుగమునందు వేయి దివ్య సంవత్సరములకుఁ గడపటఁ గృతయుగము మరలఁ గలుగఁ గలదు. అప్పుడు మనుష్యుల కది యాత్మస్వరూపమును గోచరింపఁజేయఁజాలిన దగును. ఇట్లు వైవస్వతమనువంశమున కే యే యుచ్చనీచావస్థలు చెప్పఁబడునో యాయవస్థలు శూద్రులకును వైశ్యులకును బ్రాహ్మణులకును బ్రతియుగమందును గలుగునని తెలియవలయును. ఇట్టి పేళ్లును రూపములును గల మహాత్ములగు పురుషులందఱు నిపుడు చెప్పుకొనుట మాత్రమే కాని యొక్కరును మిగిలియున్నవారు గారు. వారి కీర్తి యొక్కటిమాత్రమే భూమియందు నిలిచియున్నది. చంద్రవంశమందు శంతనునిభ్రాత యగుదేవాపియును నిక్ష్వాకు వంశజుఁడయిన మరుత్తుండును మహాయోగబలముతోఁ గూడిన వారై బదర్యాశ్రమమందు యోగులకు వాసస్థలమైన కలాప

గ్రామమందున్నవారలు. వారు కలియంతమునఁ గృతయుగా దిని భగవంతునివలన వర్ణాశ్రమధర్మము లుపదేశము నొంది యీలోకమునకు వచ్చి వర్ణాశ్రమధర్మములను బూర్వము వలెను వ్యాపింపఁజేయుదురు. కృతము త్రేత ద్వాపరము కలి యని యీనాలుగును జేరియొక చతుర్యుగ మగును. ఈ క్రమ ముతోఁ గూడియే ప్రతిచతుర్యుగమును బ్రాణులయందు నిమిత్తమై ప్రవర్తించుచున్నది. రాజా! నే నిపుడు చెప్పినవైవ స్వతమన్వంతరపు రాజులును మఱియుఁ జెప్పని యితరరాజు లును భూమిని నాది నాది యని మమత్వబుద్ధి గలిగియుండి కడపట దానిని భోగింపవలసిన పుణ్యము ముగియఁగా నా మమ త్వముతోఁ గూడియె నిరయమును బొందిరి. రాజను పేరుగాంచిన వాని శరీరము ముగియఁగా పురుగులనియుఁ బురీష మనియు బూడిదయనియుఁ బేళ్లు గలుచున్నవి. వాఁడట్టి దేహముకొఱకై భూతములకు ద్రోహము సేయుచున్నాఁడు, దానివలన నిరయము నొందుచున్నాఁడు గాని తన యాత్మహితము నెఱుఁగఁడు. ఆరాజులు 'ఈయఖండమయిన భూమిని నాపూర్వజులు దాల్చి యుండిరి. ఇపుడు నేను ధరించియున్నాను. ఇఁక నాపుత్త్రునకుఁ బౌత్త్రునకును నెట్లు కలుగునో' యని చింతించుచుందురు. తేజ స్సు నీళ్లు నన్నము ననెడి యీమూటిమయము దేహము. ఇట్టి కాయమును వారు తెలివిమాలి యాత్మగాను భూమిని దనది గాను గ్రహించి కడపట నాదేహమును నాభూమిని రెంటినిని దిగనాడి ప్రారబ్ధాంతమందు లయమును బొందిరి. రాజా! ఏ యే రాజులు భూమిని బౌరుషముచేత ననుభవింతురో వారంద ఱును గాలము చేత సమాప్తినొందినవారై కడపటఁ గథల

యందుఁ జెప్పంబడుచు మాత్రముందురు. ఇది రెండవ యధ్యాయము.

{ మమకారముగల రాజులను భూమి పరిహసించుట
ఆయాయుగములధర్మములు, ప్రజల వర్ణనములును. }

శ్రీశుకులు — ఈభూమి తన్ను జయింపవలయు నని తుక తుక పడుచున్న రాజులను జూచి "ఔరా! ఈరాజులు మృత్యువున కాటబొమ్మలు ఇట్టి వీరు నన్ను జయించి భోగింపఁ గోరుచున్నారు. ఈరాజులు తమ తండ్రి మొదలగువారు మరణించుటను బట్టి తామును మృత్యువునకు వశులే యని తెలిసినవారయ్యు నన్ను జయింపవలయునని యువ్విళ్లూరుచున్నారే! ఈకోరిక యంతయు వ్యర్థము. ఏలన వీరికోరికను బట్టి నీటిబుగ్గవలె నున్న యీ దేహమునందు మిక్కిలియు నమ్మిక గలిగియుండులకై పాటుపడుచున్నారు. కనుక వీరి కోరిక నిష్ఫలమే కదా. వీరింద్రియలంపటులకు రాజ్యప్రాప్తి కలుగదను తలంపున 'మొదట నింద్రియము లాఱింటిని జయించి దాని మూలమున దేవతా ప్రసాదమును బడయుదుము. పిదప రాజును మంత్రులను సచివులను బురజనులును వారి యాప్తులను సేనఁగులయధిపతులను బిదప భూమికిఁ గంటకప్రాయు లగు వారిని జయింతము. ఇట్లు క్రమముగా సముద్రపర్యంత మైన భూమండలముల నంతయు గెలుత' మని యిట్టి యాశలకు మనస్సును లోఁబఱచుచుందురు గాని దగ్గఱనున్న మృత్యువును గనుఁగొనరు.నన్నుఁ,జుట్టు సముద్రముగల యంత మట్టును జయించి యంత సముద్రము నడుమనున్న ద్వీపములను గెలుచుటకుఁ జొత్తురు. ఇట్లు సమస్త భూమండలమునుద్వీపములను జయించినను వారింద్రియములను

జయించి నందుల కిది యెంత మాత్రము ఫలము? ఇంద్రియ జయమునకుఁ దగిన ఫలము ముక్తియే. దేనినిమనువులును వారి పుత్త్రులును జయించియు దిగవిడిచిపోయిరో యట్టి నన్ను బుద్ధి మాలినవారుగాన యుద్ధమున జయింపఁ దివురుచుందురు. వీరు రాజ్యమందు నాది నాది యనెడి మమకారబుద్ధికిఁ మన స్సులు కట్టుపడియుండుట వలన దుష్టులౌటచే నాకొఱకు వీరిలోఁ దండ్రులకును గొడుకులకును నన్న దమ్ములకును గలహములు పుట్టుచున్నవి. వీరు 'ఈభూమండల మంతయు నాదియే. ఓరీ! మూఢా! నీ దికాా' దని పలుకుచు నొకరినొకరు మచ్చరించుచు నాకొఁసర మొండొరులను జంపుచును జచ్చుచు నుందురు. పృథుఁడు, పురూరవుఁడు, గాధి, నహుషుఁడు, భరతుఁడు, అర్జునుఁడు, మాంధాత, సగరుఁడు, * రాముఁడు, ఖట్వాంగుఁడు, ధుంధుమారుఁడు, రఘువు, తృణబిందుఁడు, యయాతి, శర్యాతి,శంతనుఁడు, గయుఁడు, భగీరథుఁడు, కువలయాశ్వుఁడు, కకుత్థ్సుఁడు, నలుఁడు, నృగుఁడు, హిరణ్యకశిపుఁడు, వృత్రుఁడు,లోకరావఃఖుఁడగురావణుఁడు, నముచి, శంబరుఁడు, భౌముఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు, తారకుఁడు మఱియు నితరులైన దైత్యులును రాజులును లెక్కండ్రు భూమికిఁ బతులుగా నుండిరి. వీరందఱును సర్వవిదులు. వీరందఱును శూరులు. సమస్తమును జయించిన వారు; ఎవ్వరిచేతను జయింపఁబడనివారు. అయినను మనుష్య ధర్ములై నాయందు మిక్కుటముగా మమకారమునుగలిగి కొంతకాల ముండినవారైరి కాని' యని భూమి నవ్వుచున్నది. రాజా! ఆరాజులు తమవిషయభోగాభిలాషలు తీఱకమునుపే

---

*ఇతఁడు దశరథరాముఁడు గాఁడు. మఱియొకరాముఁడని వీరరాఘవులు.

వారిని గాలము గొంపోయినది. ఇప్పుడు వారు లేరు. వారి కథలుమాత్రమే మిగిలియున్నవి. రాజా! లోకములందు యశస్సును విస్తరింపఁజేసి పరలోకమును బొందిన మాహాత్మ్యనిధులగు రాజులను గుఱించి యీ కథలు నీకుఁజెప్పఁబడినవి. విషయములు నిస్సార మని తెలియుటకును దానిని బట్టి దానియందు వైరాగ్యము గలుగుటకును జెప్పఁబడినవి. ఇవి వట్టి వాగ్విభవములే కాని యీరాజు లనుభవించినభోగ్యములందుఁ బారమార్థికమైన దొక్కటియు లేదు. ఉత్తమశ్లోకుం డగు భగవంతుని గుణానువాదములను నమంగళము లెల్లను దూలించువానిని సజ్జనులు పాడుచుందురుగదా. దానినే పురుషుఁ డగువాఁడు నిత్యమును మాటిమాటికి వినుచుఁ గృష్ణునియందు నిర్మలంబగు * భక్తిని గోరుచుండవలయును'' ననెను. రాజు 'మహాత్మా! మునీంద్రా! కలియుగమందు జనులు కలిదోషములు పెచ్చుపెరుఁగుచుండఁగా నేయుపాయముచేతఁ దూలింపనేర్తురో దానిని నాకుఁగలరూపునఁ జెప్పుము. మఱియు యుగములను యుగధర్మములను బ్రలయకల్పములకొలఁదులను మహాత్ముండయిన యీశ్వరుని విష్ణుని శరీరంబగు కాలము గతియును జెప్పు'మని యడిగెను.

శ్రీశుకులు—కృతమందు ధర్మము నాలుగుపాదములతోఁ గూడినదై కృతయుగజనులచేఁ దాల్పఁబడుచుండును. రాజా! పూర్ణంబయిన యాధర్మమునకు సత్యము దయ తపస్సు దానము నని యీనాలుగును బాదములు, ఆయుగమందు జనులుసంతు

* శ్రవణ పరంపరచే భగవంతునియందు దృఢమైన భక్తి కలుగుచున్నదని భావము.

ష్ఠులును గరుణగలవారును భూతమైత్రిగలవారును శాంతులును దాంతులును ద్వంద్వసహిష్ణులును ఆత్మారాములును జాతిగుణాదితారతమ్యములను బాటింపక సమస్తమును భగవదాత్మకముగాఁ గనుగొనువారును దపశ్చర్యాదులచేతఁ గాయక్లేశముగలవారును నై * బహుతరముగా నుందురు. త్రేతాయుగమందు ధర్మమునకుఁ గల పాదములందు నాలవపాలిని, అధర్మమునకుఁ బాదములయిన అనృతము, హింస, అసంతోషము, విగ్రహ మనెడి యివి మెల్లమెల్లగా హరించుచున్నవి. ఆయుగమందుఁ గ్రియాతపస్సులందు నిష్ఠులయిన వారును మిక్కిలి హింసాస్వభావము లేనివారును మిక్కిలి లంపటులుగానివారును ద్రివర్గపరాయణులును వైదికకర్మవృద్ధులు నై వర్ణములవారుందురు. ఆవర్ణములందుబ్రాహ్మణు లధికులై యుందురు. ద్వాపరమున ధర్మపాదము లగు తపస్సునందును సత్యమునందును దయయందును దానమందును సగము వరుసగాన ధర్మలక్షణము లగు నసంతుష్టిచేతను, ననృతముచేతను, హింసచేతను, విగ్రహముచేతను, దఱఁగిపోవును. అపుడు జనులు యశస్వులును మహాయజ్ఞానుష్ఠానశీలురును మహాశ్రోత్రియులునై సంపన్నులును గుటుంబులును దర్పితులు నై యుందురు. వారియందు బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులు నధికులగుదురు. కలియుగమందు ధర్మపాదములందు నాలవభాగము మాత్రమే మిగిలియుండును. అదియు నధర్మపాదములు పెచ్చు

* అందఱును నిట్టి గుణములుగలవారై యుండినయెడల ముక్తులగుదురు; యుగాంతరము కలుగవలసినది లేకుండును. కావున నే యందఱుగాద నుటకై 'బహుతరముగా' నని కూర్పఁబడినది

పెరిఁగి క్షీణించుచువచ్చి కడపటఁ బూర్ణముగా నశింపఁగలదు. ఆ యుగమందు జనులు లుబ్ధులును దురాచారులును నిర్దయులును నిష్కారణవైరులును, భాగ్యహీనులును, మిక్కిలి యర్థకామ తృష్ణగలవారును నై యుందురు. వారియందు శూద్రులును గైవర్తకాదిబాహ్యులును బ్రధానులుగా నుందురు. యుగములం దిట్టి వైషమ్య ముండుటకుఁ గారణము వినుము. పురుషునియందు సత్త్వము రజస్సుతమస్సనిగుణములుచూపట్టుచున్నవి. అవియె కాలముచేఁ బ్రేరితమై పెరుఁగుచును దగ్గుఁగుచును మనస్సునందుఁ దమతమ కార్యములు నెఱపుచుండును. మనస్సును దానికి వశములయిన బుద్ధియు నింద్రియములును నెపుడు సత్త్వమునందు మిక్కిలియుఁ బ్రవర్తించునో, యపుడు కృతయుగమని తెలియవలయును. దానివలన జ్ఞానమందును దపస్సునందును జనులకు రుచి గలుగుచున్నవి. ఎప్పుడు దేహికిఁ గామ్యకర్మములందు నభిరుచి కలుగునో యపుడు రజోగుణ ప్రధానమగు త్రేతాయుగమని తెలియును ఎప్పుడు లోభమును నసంతుష్టియును మానమును దంభమును మత్సరమును గామ్యము లగు కర్మములం దభిరుచియుఁ గలుగునో యపుడు రజస్తమః ప్రధానమగు ద్వాపర మని తెలియుము. ఎప్పుడు కాపట్యమును, ననృతమును, దరిద్రతయు, నిద్రయును, హింసయు విషాదనమును, శోకమోహములును, భయమును, దైన్యమును గలుగునో యపుడు తామసం బగు కలి యని తెలియునది. మనుష్యులు మందమతులును నల్పభాగ్యులును మిక్కిలి తిండిగలవారును గాములును ధనహీనులు నగుటయు స్త్రీలు సతులు గాక స్వైరిణులై యుండుటయును నా కలివలననే

యగును. అప్పుడు దేశమందలి ప్రజలు దస్యులచేత నుపద్ర
వము నొందుచుందురు. వేదములు పాషండులచే దూషితము
లగును. రాజులు ప్రజలనుబట్టి పీడించుచుందురు. ద్విజులు
శిశ్నోదరపరాయణులై యుందురు. బ్రహ్మచారులు వ్రత
శూన్యులై యశుచులై యుందురు. గృహస్థులు భిక్షులగుదురు.
తపస్వులు గ్రామములందు వసించుచుందురు. సన్న్యాసులు
విత్తాభిలాషులై యుందురు. స్త్రీలు పొట్టికాయములు గలిగి
మీఁదు మిక్కిలి తిండితినుచుఁ బుట్టెఁడు బిడ్డలను గనుచు సిగ్గు
మాలి యెపుడును గటువుగా మాటలాడుచుఁ జౌర్యములును
మాయలును మిక్కుటమయిన సాహసములును గలిగియుందురు.
వణిజు లొక్కటిగాఁగూడి వ్యాపారములు చేయుచుఁ గ్రయ
విక్రయాది వ్యాపారములు జరుపుచుందురు. ఏదేని వ్యత్యా
సము గలిగెనా క్షుద్రచేష్టలు గలవా రగుదురు. మఱియు
నాపద లేకుండునపుడును మిక్కిలి రోఁతపడునట్టి వృత్తిని నుంచి
దిగాఁ దలంతురు. భృత్యులు తమపతి సర్వోత్తముఁడుగా
నుండినను ధనహీనుఁడయ్యెనా తోడనే దిగవిడుతురు. పతులును
భృత్యుఁడు రోగాదులచేత విపత్తినొందెనా వానిని, బరంపరా
గతమైన భాగవతధర్మమును బాఁడియుడిగిన యావులను, దిగ
విడుతురు. కలియుగమునందు నరులు దంద్రులను దోఁబుట్టు
వులను సుహృదులును జ్ఞాతులను విడిచి సురతనివాసమగు
భార్యవంకవారే సుహృదులుగాఁ గొని స్త్రీవశ్యులై భార్య
వంకవా రయిన వదినలతోను బావలతోను గార్యము లాలోచ
నము సేయుచుందురు. శూద్రులు తపస్సుచేతను విద్యచేతను
నుపజీవించుచుఁ బ్రతిగ్రహములు పుచ్చుకొనఁగలరు. మఱియు

ధర్మజ్ఞులు గాకుండియు నుత్తమాసనముల నధిష్ఠించి ధర్మములు నుపదేశించుచుందురు. ప్రజలు నిత్యము దుర్భిక్షముల చేతను రాజునకుఁ గట్టుకప్పముల చేతను జిక్కుసొక్కి మనంబున భయపడుచు నన్నరహితమగు భూతలమునందు ననావృష్టి భయమున దుఃఖించుచు నుందురు. మఱియుఁ గలియందుఁ బ్రజల వస్త్రములు నన్నమును బానములును శయనమును మైథునమును స్నానమును భూషణములును లేనివారై హీనులై పిశాచుల వలెఁ జూపట్టుచుండఁగలరు. కలియందు జిల్లిగవ్వంత యర్థమునకయినను జగడములు పెట్టుకొని సౌహార్దములు దిగవిడిచి యొకరినొకరు సొంత చుట్టముల నయినను జంపుచుఁ దామును బ్రాణములు విడుచుచు నుండఁగలరు. మఱియు జనులు క్షుద్రులై శిశ్నోదరపరాయణు లగుటఁబట్టి ముదిసిన తలిదండ్రులను రక్షింపరు; పుత్రులును భార్యలు నన్నిటఁగుశలులై యున్నను వారిని బోషింపరు. రాజా! కలియుగమందు "మనుష్యులు జగములకుఁ బరమగురుండును ముల్లోకములకు నాథుండగు బ్రహ్మ మ్రొక్కిన పాదపద్మములు గలవాఁడును నగు భగవంతుని నచ్యుతునిఁ, బాషండుల చేత మనస్సు భేదిల్లి యారాధింపకుందురు. ఎవ్వని నామధేయమును మరణించుచున్నపుడు గాని దుఃఖితుం డయినపుడు గాని పతితుఁడయినపుడు గాని వర్ణాశ్రమాచారములు తప్పి నడచునపుడుగాని పరవశుఁడై యున్నపుడుగాని పురుషుఁడు కీర్తింపఁగానే కర్మబంధములన్నింటినుండి విడివడి యుత్తమం బగు గతిని బొందునో యట్టి భగవంతుని మనుష్యులు కలియుగమునందుఁ బూజింపరు. జనులు కలివలన నిషిద్ధద్రవములనుబట్టి కాని నిషిద్ధదేశ

మునుబట్టికాని విషయప్రవణమైనమనస్సునుబట్టికాని కాపించు నట్టి దోషములను నన్నిటిని పురుషోత్తముఁడగు భగవంతుఁడు చిత్తమునందు నెలకొన్నవాఁ డయ్యేనేని హరించుచున్నాఁడు. భగవంతుని విన్నను గీర్తించినను ధ్యానించినను బూజించినను నాదరించినను నతఁడు మనుష్యుల హృదయములందు నెలకొని యుండి వారు వేలకొలఁది జన్మములను గావించిన యశుభములనెల్లఁదూలించివైచుచున్నాఁడు. అగ్ని, బంగారమునందుండి రాగి మొదలగువాని కలియుటవలన దానికిఁ గలిగిన తక్కువ వన్నెను బోఁగొట్టునట్లు, విష్ణువును యోగుల మనంబుల నెల కొని యందలి యశుభములనెల్ల హరించి వైచుచున్నాఁడు. అంతరాత్మ, హృదయస్థితుండగు భగవంతుఁడనంతునిచేతంబోలె మఱి శాస్త్రాధ్యయనముచేతఁగాని తపముచేత గాని ప్రాణాయామముచేతఁగాని, భూతమైత్రిచేతఁగాని తీర్థస్నానములచేతఁగాని, వ్రతముచేతఁగానిదానములచేతఁగాని, మంత్రజపములచేతఁగాని శుక్కలియు శుద్ధినొందనేరదు. రాజా! కాఁబట్టి నీవు సర్వవిధములచేతఁ గేశవుని హృదయమందు నెలకొల్పుము. ఏలనఁగా నీవవహితచిత్తుఁడవై మరణించునపుడు పరమంబగు గతిని బొందుదువు కాన హృదయమందుఁ గేశవుని నిలిపియుంపుము. భగవంతుఁడగుపరమేశ్వరుని మరణించునపు డెల్లవారును దప్పక ధ్యానింపవలయును. అతఁడు సర్వాత్ముఁడు, సర్వమున కాశ్రయభూతుఁడుగాన యట్లు చేయువారినిఁదన సామ్యమును బొందించును. కలి దోషములకు నిధియైనది. రాజా! అయినను దాని యందు మహాగుణ మొక్కటి యున్నది. కృష్ణుని నూరక కీర్తించుట యొక్కటిచేతనే మనుజుఁడు బంధములనుండి విము

క్తుఁడై పరమపురుషునిఁ బొందుచున్నాఁడు. కృతయుగమందు ధ్యానించుటవలనను, త్రేతయందు యజ్ఞములచేత నారాధించుటవలనను, ద్వాపరయుగమందును నర్చించుటవలనను,గలుగు ఫలమంతయును గలియుగమందుఁగృష్ణునిఁ గీర్తించుమాత్రము వలననే కలుగుచున్నది. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకుఁ గల్పప్రలయముల కాలపరిమాణములను జెప్పుట.

శ్రీశుకుఁడు—రాజా! నీకుఁ బరమాణువు మొదలుగా రెండు పరార్థములు కడపటగాఁగల కాలమును యుగముల పరిమాణములును జెప్పఁబడినవి. [1] కల్పములను లయములను గూడ వినుము. వేయిచతుర్యుగములు బ్రహ్మకు నొక్కదిన మనఁబడుచున్నది. ఇదియే కల్పము. ఇందుఁ [2] బదునాలుగురు మనువులు క్రమముగాఁ గలుగుదురు. ఆవేయిచతుర్యుగముల కడపటఁ బ్రలయము. ఈ ప్రలయముకూడ నంత కొలఁదియే (యనఁగా వేయిచతుర్యుగముల పరిమితియె) కలిగియుండు ఇది బ్రహ్మకు రాత్రి యనఁబడును. ఆరాత్రి యందు భూమి మొదలయిన యీ మూఁడులోకములును ప్రలయము నొందు

---

1. కల్పము—దైనందనకల్పము మహాకల్పమని రెండువిధములు. ఇట దైనందిన కల్పము చెప్పఁబడుచున్నది.

2. మన్వంతరకాలము 'స్వంస్వంకాలం మనుర్భుఙ్క్తే యుగానామేకసప్తతిః' అని తృతీయస్కంధమునఁ జెప్పినట్లు డెబ్బదియొకయుగములు.

3. ప్రలయము—నైమిత్తికము, ప్రాకృతికము, ఆత్యంతికము, నిత్యము అని నాలుగువిధములు. ఇట నైమిత్తిక ప్రలయము చెప్పఁబడుచున్నది. వేయిచతుర్యుగముల పరిమితిగలదినము గడవఁగా బ్రహ్మ జగద్వ్యాపార ముడిగి శయనించును. శయన నిమిత్తమగుటచే ఈ ప్రలయమును నైమిత్తిక మనఁబడుచున్నది.

చున్నవి. ఇది నైమిత్తిక ప్రలయ మనఁబడును. ఈ ప్రలయ మందు విశ్వమును సృజించునట్టి బ్రహ్మ విశ్వమును దనయందుపసంహరించుకొని [1] శేషశయ్యాపయినిఁ బరుండుచున్నాఁడు. పరమేష్ఠియగు బ్రహ్మకు [2] రెండుపరార్ధములు కడచిపోఁగా, మహత్తుఅహంకారము పంచభూతములనెడి యీయేడు ప్రకృతులును లయమును బొందుచున్నవి. ఇదియె ప్రాకృతలయము. ఇందు విఘాతము (నాశము)ప్రాప్తించినపుడు, ఏడుప్రకృతులు కూడిన వికారమగు నండకోశము లయమునొందుచున్నది. ఆ విఘాతముకలుగు విధ మిది. రాజా! పర్జన్యుఁడు నూఱుసంవత్సరములు భూమియందు వానగురియకుండును. అప్పుడు ప్రజలన్నము లేకయొకరినొకరుపట్టి యాఁకటిచే నలఁగి భక్షించుచుఁ, గాలముచేత నుపద్రవమునొంది మెల్లగా క్షీణత్వము నొందుదురు. అప్పుడు ప్రలయకాలసూర్యుఁడు సముద్రమునందును, దేహములందును, భూమియందును గల రసము నంతయు దుస్సహములయిన తనకిరణములచేతఁ ద్రావును; కాని యిప్పటివలె మరల నిచ్చుట యెంతమాత్రము గలుగదు. అంతఁ బ్రలయకాలపు వహ్ని సంకర్షణుని ముఖమునుండి పొడమి వాయువేగము చేతఁ జిమ్మిరేఁగి సూర్యుఁడు పీల్పఁగా మిగిలిన జలమును లోకరహితములయిన పాతాళాది భూవివరములను దహించు

1. బ్రహ్మ శేషశయ్యపైఁ బరుండుట యెట్లన 'కృష్ణనాభిహ్రదోద్భూతః కమలోదరశాయినః' అని శేషశయనుం డగు భగవంతుని నాభి పద్మమునందు బ్రహ్మ శయనించునట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి ప్రాసాదఖట్వా పర్యంక న్యాయమున బ్రహ్మకు శేషశాయిత్వము పొసఁగుచున్నది.

2. రెండు పరార్ధములు గడచుటనుబట్టి యిదియె కల్పమని తెలియునది.

చున్నది. అట్లు మీఁదను గ్రిందను నలుప్రక్కలను నగ్ని సూర్యుల శిఖలచేత బ్రహ్మాండము దగ్ధమగుచుఁ గాలినపేడ ముద్దవలె నుండును. అంతఁ బ్రచండమగు ప్రలయవాయువు నూఱేండ్లకుఁగొంచె మెక్కువకాలమే నుడిసి వీచును. అప్పు డా కాశము ధూమ్రగ్రస్తంగా ధూమ్రముగా నుండును. అప్పుడు చిత్రవర్ణములగు మేఘ సమూహములు పెక్కులు నూఱుసంవత్సరములు వర్షముగురియును;భయంకరధ్వనులతో నుఱుముచు నుండును. అంత బ్రహ్మాండ వివరములోపలఁ గల ప్రపంచ మంతయు జలమయమై యేకార్ణవముగా నుండును. ఇట్లు జలములందుఁ దెప్పఁదేలుచు జగముండఁగా, భూమికిఁగలగంధ గుణమును నప్పులు గ్రసించుచున్నవి. గంధము గ్రసింపఁబడఁగానే భూమి జలములందు లయించుచున్నది. పిదప నప్పులగుణ మగురసమును తేజస్సు గ్రసించుచున్నది. అప్పు డప్పులు రసము దూలి తేజస్సునందు లయించుచున్నవి. అంతఁ దేజస్సు గుణమగురూపమును వాయువు గ్రసించుచున్నది. అప్పుడు రూపగుణములేని తేజస్సు వాయువునందు లయించుచున్నది. వాయుగుణమగు స్పర్శమును నాకాశము గ్రసించుచున్నది. అప్పుడు స్పర్శము లేనివాయు వాకాశమందు లయించుచున్నది.పిదప నాకాశపుగుణ మగు శబ్దమును భూతాదియనఁ బడు తామసాహంకారము గ్రసించుచున్నది. అట్లది తన గుణము గ్రసింపఁబడఁగా భూతాదిని లయించుచున్నది. రాజసాహంకారముతోఁ గూడిన సాత్త్వికాహంకారముజ్ఞానేంద్రియ ములను వాని వృత్తులను గ్రసించుచున్నది. మూఁడువిధము లయిన యహంకారమును మహత్తు గ్రసించుచున్నది. ఆ

మహత్తు సత్త్వాదులగు మూఁడుగుణములను (అనఁగా గుణ మయంబగు ప్రకృతిని) గ్రసించుచున్నది. రాజా! కాలప్రేరిత మై యవ్యాకృతమనఁబడిన * యాప్రధానము గుణములను గ్రసించుచున్నది. (అనఁగా విషమములగు గుణములను సమముగాఁ జేయుచున్నది) ఎవ్వని స్వరూప మాద్యంతములు లేనిది గాన కాలావయవములగు రాత్రి పగలు మొదలగు వానిచేఁ బరిణామాదులను బొందకుండునో, కావుననే యేది యింద్రియములకుఁ దేటపడక యవ్యక్తముగా నుండునో, మరి యేది నిత్యంబును నవ్యక్తము మొదలుకొని పృథివివఱకుఁ గల జగమునకెల్లఁ గారణంబును నవ్యయంబునగునో, యెందు వాక్కులును మనస్సును బ్రవర్తింపనేరవో, సత్త్వమును రజస్సునుదమస్సును మఱియు నీమహదాదులను నెందుఁగలుగవో, మఱియుఁ బ్రాణములును బుద్ధియు జ్ఞానేంద్రియములును గర్మేంద్రియములును నెందుఁ గలుగవో-ననఁగాఁ గర్మాయత్తముగా మహదాదులు కూడి యగునట్టి దేహముతోడ సంబంధమును నింద్రియాయత్తమగు జ్ఞానమును నెందుఁ గలుగవో, లోకములు కల్పితమగునట్టి సన్నివేశమగు బ్రహ్మాండ మేస్వరూపము గాదో, మఱియు జీవులకుంబోలె ధర్మభూతజ్ఞానమునకు సంకోచవికాసము లయినస్వప్నము జాగ్రత్తు సుషుప్తియు ననెడి యవస్థలెందుఁ గలుగవో, యేది యాకాశమును జలమును భూమియు వాయువును నగ్నియు సూర్యుండును గాదో, మఱియు మిక్కిలి నిదురయం దున్నవానివలె నేది లోపలను

---

* మహదాది నామరూపవిభాగములేనిదై గుణసామ్యావస్థయం దుండు ప్రధానమై అవ్యాకృత మనఁబడు చున్నది.

వెలుపలను గలుగు బ్రాహ్మణత్వము సుఖముదుఃఖము మొదలగు వికారములకు లోనుగాకయు, నాకాశమువలె సమస్తమును బొందియున్నను వానిదోషముల యంటులేకయు నుండునో అనఁగా నిదురించువానివలె బాహ్యాభ్యంతరవికారములు లేకయు నాకాశమువలె నిర్మలమయ్యు నుండునో, యట్టి పరమాత్మ స్వరూపము, ఇట్టి దట్టి దని వితర్కింప నశక్యమయినది యవ్యక్తమునకు లయస్థానమని వేదాంతములు భావించుచున్నవి. ఇదియే ప్రాకృతికలయము. ఇందుఁ [2] బురుషునకు నవ్యక్తమునకులయముగలుగును. ఇందుఁగాలప్రేరితములై పృథివి మొదలుకొని మహత్తువఱకుఁగలశక్తులుపరవశములై తమ తమ కారణములందు లయమునొందుచున్నవి. జ్ఞానస్వరూపుండగు పరమాత్మ బుద్ధి యింద్రియములు నింద్రియార్థములనెడి యువి శరీరముగా గలవాఁడై శరీరివలె నియమించుచును వాని కాశ్రయమైయాధారకుఁడగుచును నుండుట ప్రామాణికులకుఁదోఁచుచుండును. పరమాత్మకు శరీరముగానుండునట్లు ప్రమాణముల చేతఁ దెలియంబడుచుండుట వలనను, పరమాత్మను విడిచి వేఱుగ నవి యుండ నేరని వగుట వలనను, నతఁడు వానినెల్ల శరీరముగాఁగలిగి వెలుంగుచున్నాఁడు. అతనికి శరీరమగు బుద్ధీంద్రియాదులాద్యంతములుగలవై యేకరూపముననుండక యెడతెగక పరిణామము నొందుచుండుటవలనఁ బరమాత్మస్వరూప

1. 'మహానవ్యక్తే లీయతే అక్షరం తమసిలీయతే తమః పరేదేవఏకీభవతి' ఇత్యాదులగు వేదాంతము లిట తెలియునది.

2. పురుషునకు లయమనఁగా- అత్యంత జ్ఞానసంకోచముచేత పరమాత్మతోడి సంశ్లేషమునొందుట అవ్యక్తమునకు లయమనఁగా మహదాదులుగా విభక్తముగాని యవస్థనొంది యుండుట యని తెలియునది.

ములవలె నిత్యములుగావు. తేజస్సుకార్యముదీపము. తేజస్సునకను గ్రాహ్యమయినదిచక్షువు. తేజఃకార్యమగునహంకారపుఁగార్యములయినవి యింద్రియములు. తేజస్సు నాశ్రయించిన ధర్మము రూపము. కనుక దీపమును జక్షువును రూపమును దేజస్సునువిడిచి వేఱుగ నేర్పడఁజాలవు. ఇట్లియింద్రియములునంతఃకరణములును విషయములును బరమాత్మచేత సృజింపఁబడి యతని కనుగ్రాహ్యములై యతఁడే యాశ్రయముగాఁ గలిగియుండుటంబట్టి యీ బుద్ధ్యాదులకును విలక్షణతముండును, జ్ఞానశబ్దవాచ్యుండు నగు పరమాత్మనువిడిచి యవి యెల్లవేఱుగ నెలకొనియుండఁ జాలవు. జీవునిబుద్ధియనెడి ధర్మభూత జ్ఞానమునకు జాగరణము స్వాప్నము సుషుప్తి యనెడి యవస్థలు చెప్పఁబడుచున్నవి. ఈ పెక్కు లవస్థలుండుట, ప్రత్యగాత్మయగు జీవునియందు ప్రకృతి సంబంధమాత్రమువలనఁ గావింపఁబడినవే కాని మఱియొకటి గాదు. మేఘము లాకాశమునందుఁ గలుగుచును లేకపోవుచును నుండునట్లు యీ కనఁబడుచున్న ప్రపంచమంతయు నవయవి యగు బ్రహ్మమునం దుదయించుటచేఁ గలుగుచును లయించుటచే లేకపోవుచునుండును. అవయవి యగు వానికెల్ల నవయవములున్నవనుట సత్యమె. * అవయవి యీ యవయవములకు

* అబాధితములగు అవయవములయిన తంతువుల సముదాయమే కదా అవయవి యగుపట మనఁబడుచున్నది. అవయవములగు తంతువుల ఒక విధమైన కూడికయే అవయవి యగు పటమగుచున్నది. మఱియు కార్యమైన యీపటము తంతువుల కంటె వేఱయినది కాకుండుటయు తెలియుచున్నది అట్లె ప్రమాణప్రతిపన్నము లైన చిత్తు అచిత్తు ఈశ్వరుఁ డనెడి వీని సముదాయమే 'సదేవ సోమ్యేద' మిత్యాదులయందు సత్తనఁబడు జగత్తు రూప

వేఱుగా నేరదు. వేఱయినచో, పటమనెడి యవయవికంటె వేఱుగా దాని యవయవములగు తంతువులు చూపట్టవలెను. అట్లు చూపట్టవు గదా. అట్లె సచ్ఛబ్దవాచ్యంబగు బ్రహ్మమునకు జగత్తు వేఱుగా నేరదు. ఆసత్తే జగత్తునకుఁ గారణమగును. కుండ మూఁకుడు మొదలగువాని యందు 'ఇదిమన్ను ఇదికుండ' యని తోఁపిక గలుగుచున్నది. అందు సామాన్యశబ్దముచేత మృత్తు మొదలగు కారణములు చెప్పఁబడుచున్నవి. విశేష శబ్దముచేత కుండ మూఁకుడు మొదలగు దాని విశేషాకారములు చెప్పఁబడుచున్నవి. ఆమృత్తునకుఁ గల వికారమే యా సామాన్యవిశేషములచేత దానికంటె వేఱయినదని బుద్ధిచేతను వేఱు వేఱు శబ్దములచేతను నసత్కార్యవాదులు ద్రవ్యాంతరముగా నెఱుంగుట నట్టి భ్రమమే యగును. కార్యమును ద్రవ్యాంతరముగా నెఱుంగుటయే భ్రమము. ఏలనఁగా, సామాన్యవిశేషములే యొకటి నొకటి యాధారాధేయములుగా నాశ్రయించి యున్నవి. కాన యొకటి కొకటి వేఱు గానేరవు. అట్లె చిదచిదీశ్వరులసంఘాతమును గారణమయ్యును గార్యమయ్యునుండుటయే కాక యా రెండవస్థలయందు వానికి భేదమును గలుగదు. అయిన నాచిదచిదీశ్వర సంఘాతమునందు సమస్తము లగు నచిద్రూపములైన శరీరములు నాద్యంతములు గలవి. కాఁబట్టి యవి చిద్రూపమగు నాత్మవస్తువు గానేరదు. జాతి గుణము క్రియ జన్మము వృద్ధి మొదలగు వికారములు దేహమందు దాత్మాభిమానము గలవారికిఁ దోఁచుచున్నను

మైన పరిణామవిశేషమగు కార్య మని ప్రామాణికులు చెప్పెదరు. మఱియు వానికి నట్లె తోఁచుచున్నది. కాన అసత్కార్యత్వము లేదని భావము.

బ్రత్యగాత్మకది యెంత మాత్రము గలుగునవి గావు. దానికి వానితోడి సంబంధము గలుగదు. ఏలన నావికారములు దానియందు రూపింప శక్యము గాదు నిరూపింపశక్య మగు నేని యణువంతవికారము సైత మాత్మయందుఁ గలుగును. అప్పుడు ముక్తాత్మయు దేహముతో సాటియై యచి జ్జాతీయుఁడే యగుచున్నాఁడు. వికారము లాత్మకుఁ దెలియుచున్నను నవి యుపాధిప్రయుక్తములు గాన దానియందుఁ జెప్పఁబడవు. పరిశుద్ధం బగు జీవాత్మ స్వరూపమునకు దేవత్వము మనుష్యత్వము మొదలగునానాత్వము గలుగదు. ఎవఁడు దానికిట్టి నానాత్వముగలదని తలంచునో వాఁడువిద్వాంసుఁడు(దేహమునకంటె నాత్మస్వరూపము విలక్షణమైన దని తెలిసినవాఁడు) గాఁడు. వాఁడు దేహమునే యాత్మయని తప్పఁ దలంచువాఁడగును. [1]రెండాకాశములకును దేజస్సులకును వాయువులకును నానాత్వము గలుగనియట్లెయాత్మకును (అనఁగాఁ బూర్వాపర దేహములందు వర్తించుచుండుటంబట్టి భిన్నములయినవిగాఁ దోఁచునట్టియాత్మలకును) భేదము గలుగదు. కుండలము తెమ్ము కటకము ధరింపుమని వ్యవహరించుటకును ధారణాదిప్రయోజనముల కొఱకును బంగారు మొక్కటినే రచనావిశేషముల చేతఁగుండలాదులగు నానారూపముల మనుష్యులు గ్రహించుచున్నారు. రచ

1. ఆకాశము లని ద్వివచనముచే ఘటాకాశమహాకాశములనియు రెండు తేజస్సులనుటచే సూర్యాదుల బింబ ప్రతిబింబములు రెండును, రెండు వాయువులనుటచే బాహ్యమును శారీరమునగువాయువులు రెండును గ్రాహ్యము. ఏకకాలమందలి యీరెండేసికి భేదము గలుగనియట్లె భిన్నకాలములయందుండెడి. అనఁగా పూర్వదేహమందును బిమ్మటిదేహమందును వర్తించెడి— యాత్మలకును భేదము గలుగదని తెలియునది.

నావిశేషములు మొదలగు క్రియలకొఱకును ధారణాదులగు ప్రయోజనముల కొఱకును కుండల కటకాదులు సత్యమే; మఱి కారణమగు బంగారమునకంటె వేఱుగానివే యగును. అట్లె సూక్ష్మచిదచిత్తులతోఁ గూడిన భగవంతుఁడొక్కఁడే లౌకికములును వైదికములునగు వచనములచేత విశిష్టాద్వైతవాదులగు జనులచేత నానావిధముల జగద్రూపముగాఁ బరిణమించినట్లు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. అట్లు నానారూపములుగల జగము సత్యమగుటయే కాక కారణమగు భగవంతునికి వేఱుగాదు. [2] సూర్యునివలనఁ బుట్టినదై సూర్యునిచేతనే ప్రకాశితంబగు మేఘము సూర్యాంశమయిన కన్నులకుఁ దమస్సువలె దర్శన

1. 'కటకమకుటకర్ణికాది భేదైః కనకమభేదమపీష్యతేయథైకమ్ । సురనరపశుపాదపాదిభేదైర్హరిరజితోఽపి దీర్యతేతథైకః' ఇత్యాదులులౌకికవచనములు. 'యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం లోహమణి రిత్యేవ సత్యమ్' ఇత్యాదులు వైదికవచనములు. కుండల కటకాది దృష్టాంతముచేత కుండలాదులు సత్యమయ్యును గారణమగు బంగారునకు వేఱుగాకయుండు నట్లె జగత్తు సత్యమయ్యుఁ గారణమగు భగవంతునకు వేఱుగాకయుండునని తెలియునది. జగద్రూపవికారము నిర్వికారుఁడగు భగవంతునకుఁ జెప్పఁదగ దన్నచో భగవంతుఁడు స్వరూపముచేత గాక చిదచిద్విశిష్టంబగు వేషముచేత నట్టి వికారమును బొందుచున్నాఁడనుటచే ఆదోషము గలుగదు. అట్లేని భగవంతుఁడు తాను వ్యాపించియున్న హేయముల దోషములయొక్క స్పర్శము నొందఁడా యన్నచో భగవంతుఁ డనుటం బట్టి యట్టి హేయములకాస్పదముగాఁ డనియుఁ దెలియునది.

2. ఇచట మేఘము సూర్యకిరణములతో మిశ్రమయిన ధూమాదితమోద్రవ్యములచేతరచితమైన దగుటచే సూర్యుని వలనఁ బుట్టినదనఁబడుచున్నది. కన్నులు సూర్యాధిష్ఠితములగుటచే సూర్యున కంశముగాఁజెప్పఁబడినది. సూర్యునియంశమగు కన్ను సూర్యునిఁజూచునప్పుడు సూర్యునివలన బుట్టిన

ప్రతిబంధకమగును (అనఁగా నా సూర్యుని మఱుఁగుపుచ్చున దగుచున్నది) ఇట్లె యహమభిమానవిషయ మగు దేహము పరమాత్మకు విశేషణమై పరమాత్మచేతఁ బ్రకాశితమై పరమాత్మునియంశ మగు జీవుని జ్ఞానమునకుఁ బ్రతిబంధకమగుచున్నది. సూర్యునివలనఁ బుట్టినయీ మేఘము వాయువుచేతఁ జెదరిపోయినపుడు చక్షుస్స్వరూపము సూర్యునిఁ జూచుచున్నది. అట్లె యహంకారపరిణామం బగు దేహమనెడియుపాధి యాత్మయొక్క జిజ్ఞాసచేత (విచారపూర్వకమైనయుపాసనచేత) నశించినపుడు, ఆత్మ పరమాత్మను సాక్షాత్కరించుచున్నది. ఇట్లు వివేకము మొదలయిన సాధనము లేడింటిచేత ననుగృహీత మగు భగవదుపాసన మనెడుఖడ్గముచేత, మాయావికారమైన యహంకారపుఁ బరిణామంబగు దేహసంబంధ మనెడి యాత్మబంధమును ఛేదించి తన యంతరాత్మ యగు నచ్యుతు ననుభవించుచుండుటయె, రాజా ! [1] ఆత్యంతిక ప్రలయ మని చెప్పుదురు. పరంతపా ! బ్రహ్మాదులగు సమస్తభూతములకును బ్రతిక్షణమును నుత్పత్తి ప్రలయములు గలుగుచున్న వని (అనఁగా బ్రహ్మ మొదలుగా సమస్తక్షేత్రజ్ఞులశరీరము లెప్పుడును పరిణామ మొందుచునేయుండుట వలన నుత్తరోత్తరావస్థ గలుగుట యుత్పత్తి యనియుఁ బూర్వాపూర్వావస్థాప్రాప్తి [2] ప్రలయమనియు) సూక్ష్మజ్ఞులయిన

మేఘము అడ్డపడునట్లు, పరమాత్ముని శరీర భూతుఁ డగుజీవునకు పరమాత్ముని దర్శించినపుడు పరమాత్మునివిశేషణమగు దేహము,అడ్డపడుచున్నదనిభావము.

1. దేహోపాధివిలయమె ఆత్యంతిక ప్రలయమని తెలియునది

2. ఇవియె నిత్యోత్పత్తి ప్రలయము లనిభావము. ఇది స్థూలదృష్టులకుఁ దెలియదుఁగాన సూక్ష్మజ్ఞులు చెప్పుదు రనఁబడెను.

కొందఱు చెప్పుచున్నారు. నదీప్రవాహవేగమందు విడువం బడుచున్న తృణకాష్ఠాదులు నానావిధములయిన యవస్థలు పొందునట్లు పరిణామస్వభావములయిన దేహములకు నిత్యమును గలుగుచున్న యాయా యవస్థలు సంయోగ వియోగ ములంబట్టి జన్మప్రలయములకు హేతువు లగుచున్నవి. ప్రతిక్షణమును నవస్థలు గలుగుచుండినచోఁ గనఁబడవేల యని యడుగవచ్చును. ఈశ్వరమూర్తి యగుకాలముచేత నిత్యమును గలుగుచుండెడి యవస్థలు, ఆకాశమందు సంచరించుచుండు సూర్యాది జ్యోతులకుఁ బ్రతిక్షణమును దేశాంతరప్రాప్తి గలుగు చుండినను కనఁబడని యట్లు, కనబడకుండును. నిత్యప్రలయమును నైమిత్తిక ప్రలయమును ప్రాకృతిక ప్రలయమును, ఆత్యంతిక ప్రలయమును జెప్పఁబడినవి. కాలముగతి యిట్టిది. కురుశ్రేష్ఠా ! జగమును సృజించువాఁడును నరులకుఁ బ్రాప్యప్రాపకములయినవాఁడును సకలసత్త్వముల కాధారమయినవాఁడును నగు భగవంతుని లీలాచేష్టితములను గుఱించిన యీముచ్చటలు నీకు సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడినవి. దానిని సంపూర్ణముగాఁ జెప్పుటకు బ్రహ్మదేవుఁడును శక్తుఁడు గాఁడు. నానావిధములయిన దుఃఖములనెడు కారుచిచ్చు దరికొని పట్టి పీడింపఁగా మిక్కిలి దుస్తరమయి యున్న సంసారసముద్రమును, దాఁటఁ గోరుచుండు పురుషునకు భగవంతుఁడగు పురుషోత్తముని లీలాకథల రసమును ద్రావుటతప్పఁ దానిని దాఁటుటకు మఱియొక తెప్ప పురుషునకుఁ గలుగ నేరదు. పూర్వ మనిరుద్ధరూపుఁడును సర్వజ్ఞుఁడు నవ్యయుండు నగు నారాయణుఁడును భాగవతియైన యీపురాణసంహితను నారదునకుఁ జెప్పెను. ఆనారదుఁడు

దీనిని కృష్ణద్వైపాయనునకుఁ జెప్పెను. మహారాజా! భగవంతుఁడా బాదరాయణుఁడు ప్రీతుఁడై వేదసమ్మితంబయినయీ భాగవతసంహితను నుపదేశించెను. దీనిచే యీ సూతుఁడు 'నైమిశారణ్యమందు దీర్ఘసత్రము జరుగుచుండఁగా శౌనకాదు లడుగునప్పు డాఋషులకుఁ దాను జెప్పఁగలఁడు'. ఇది నాలుగవయధ్యాయము.

భాగవతమునకుఁ బ్రధానప్రతిపాద్యమును నిష్కర్షించి చూపుచే మగ్నుండగు విధమును శుకులు పరీక్షిత్తునకుఁ జెప్పుట.

శ్రీశుకుఁడు—ఈ భాగవతసంహితయం దాశ్రితబంధహారుండగు భగవంతుఁడు మిక్కిలియు వర్ణింపఁబడుచున్నాఁడు. అతని ప్రసాదమువలనఁ బుట్టినవాఁడే బ్రహ్మదేవుఁడు. అతని కోపమువలనఁ బుట్టినవాఁడు రుద్రుఁడు. అట్టి సర్వకారణుం డగు హరియె యిందు వర్ణింపఁబడుచున్నాఁడు చుమీ. రాజా ! నీకు మరణ మాసన్నమై యున్నది గాన దప్పించుటకుపాయమునాకు లేదని యున్నావు. 'నే' ననెడి యాత్మనిత్యంబగుటచే మరణము గలుగదుగాన నీవు 'నేను జచ్చెదనే' యని యీపశుబుద్ధి యగు నవివేకమును దిగవిడువుము. నీవు దేహమువలెనే మునుపులేకుండి యిపుడు పుట్టినవాఁడవు గావు. ఇఁక మీఁదఁ జచ్చువాఁడవును గావు. పుట్టి మరల బీజాంకురమువలెఁ బుత్రపౌత్రాదిరూపములతోఁ గలుగఁ బోవు. ఏలనఁగా కాష్ఠమునకంటె వేఱయిన యగ్నివలె, నీవు దేహముకంటె వేఱయినవాఁడవు. స్వప్నమందు తనశిరశ్ఛేదమును దానే చూచు

చున్నాఁడు. చూచినను భేదింపఁబడుచున్న దేహమునకంటె దాను విలక్షణుఁ డయినట్లు జాగరమందును విలక్షణుఁడగును; మఱియు దేహమునకుఁ గల మరణాదులను జూచుచుండుట వలన నాత్మ దేహమునకంటె వేఱు, వానికిఁ బుట్టుక లేదు. చావును గలుగదు. ఘటమునందలి యాకాశ మాఘటము పగిలినపిదప మునుపటివలె నిరూపాధికమైనయాకాశ మగు చున్నది, అట్లే దేహమందలిజీవుఁ డా దేహము మరణించిన పిదప (అనఁగాఁ బరమాత్మోపాసనమువలన నిరవశేషముగాఁ బ్రకృతిసంబంధము నశించినపిదప) పరిశుద్ధావస్థను బొందు చున్నాఁడు. మనస్సు జీవునకు సత్త్వాదిగుణమయములగు దేహ ములను దేహమునకు హేతువులయిన పుణ్యాపాపరూపకర్మము లను సృజించుచున్నది. ఆ మనస్సును గర్మమును మాయను సృజించుచున్నది. ఆ మాయచేతను మనోదేహకర్మముల చేతను జీవునకు సంసారము గలుగుచున్నది చమురు ప్రమిద ప్రత్తినిప్పు నెడి యివి కూడియుండునంతవఱకును దీపము మంట గా వెలుగుచున్నది * ఇట్లె సంసారమును కర్మారబ్ధములగు దేహేంద్రియము లుండువఱకు వెలయుచున్నది. రజస్సత్త్వ తమస్సుల వ్యాపారముచేత (అనఁగా మూఁడుగుణముల సంస ర్గము కారణముగా) నాత్మకు జననమును మరణమును గలుగు చున్నవి. స్వతస్సిద్ధముగా నవి యాత్మకుఁ గలుగవు. ఎట్లన నా దేహము పుట్టునపుడును జచ్చునపుడును నాత్మ కూడఁ బుట్టు టయు జచ్చుటయు, గలుగదు. ఏలన నది వ్యక్తమగు శరీర

---

* ఇట చమురు కర్మము. ప్రమిద మనస్సు. ప్రత్తి దేహము అగ్నిసంయో గము దేహాత్మాభిమానము. దీపము సంసారమని తెలియునది.

మునకును నవ్యక్తమగు మూలప్రకృతికిని వేఱయినది. వాని కంటె విజాతీయమైనది గావుననే యది స్వయంప్రకాశమైనది. ఘటము మొదలయిన యుపాధులకంటె నాకాశము వేఱయి నట్లు దేహమునకంటె వేఱయినయాత్మ దేహమునకు ధారక మైనది, స్వభావము చేత నపరిచ్ఛిన్నమైనది. స్వరూపము చేత వికారము లేనిది. ఇట్లు పరమాత్మయందును దేహమునందును నెలకొనియున్న యాత్మను నాత్మచేతనే విచారము సేయుము. శాస్త్రజన్యమగు జ్ఞానముతో నాత్మ విమర్శనము చేయు బుద్ధి తోఁగాని, వాసుదేవుని చింతన సేయుచుండు బుద్ధితోఁగాని కూడియుందువేని తక్షకుఁడు బ్రాహ్మణవాక్యము చేతఁ బ్రేరి తుఁడయినను నిన్ను దహింపఁజాలఁడు. (అనఁగా నీకు వేదనఁ బుట్టింప నేరఁడు), ఈశ్వరుఁడు మృత్యువులకును మృత్యు వు. కాఁబట్టి యతనిని మృత్యుహేతువయినవి దహింపఁజాలవు. అట్టివానిని నిన్నుఁగూడ నవి దహింప నేరవు సుమీ. 'నేను బరమధామంబగు బ్రహ్మము;పరమప్రాప్యంబగు బ్రహ్మము నేను' అని యిట్లనుసంధించుచుఁ బ్రాకృతశరీరరహితుండగు పర మాత్మయందుఁ బ్రత్యగాత్మను శేషతైకరసునిఁగా ధ్యానిం చుచు నుండుఁడు. అపుడు విషముఖములతో నాలుకలు గ్రోయు చుఁ దక్షకుఁడు నిన్నుఁ గఱవఁగా, వానిని, బరమాత్మకు వేఱ యినశరీరమును బ్రపంచమును (భగవత్స్మరణానందమగ్నుండ వగుటం జేసి కనుఁగొనవు. రాజా! హరి చేష్టలను గుఱించి నీ వేమేమి యడిగితివో యదియంతయు నీకుఁ జెప్పితిని. మఱియు నేమి వినఁగోరుచున్నావు.? అనెను. ఇది యేనవయధ్యాయము

శుకులు పరీక్షిత్తును విడిచి పోవుట. తక్షకదష్టుఁడై పరీక్షిత్తు మృతుఁడగుట. జనమేజయుని సర్పయాగము. వేదవిభాగ ప్రచారాదికము.

సకలమైన యాత్మలను సామ్యమునఁ గనుఁగొనునట్టి యాముని వ్యాసపుత్త్రుఁడు శుకుఁడు చెప్పిన యీభాగవత సంహితనంతయును విని యతనికిశిరనువంచి పాదకమలములకు మ్రొక్కి యంజలి గీలించి పరీక్షిత్తు 'నీవు కరుణాత్ముఁడవై యాద్యంతరహితుఁడయిన యా భగవంతుని హరిని నతనిఁ బ్రాపించు నుపాయమును వినిపించితివి గాన యెంతయు ననుగ్రహించితివి. కాఁబట్టి సిద్ధార్థుఁడనయితిని అచ్యుతునియందే చిత్తము నెలకొనియుండు మహనీయులకు సంసారతాపతప్తులయి యజ్ఞులయి యున్న ప్రాణులయం దనుగ్రహము గలిగియుండుట మిక్కిలి యాశ్చర్యముగాదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఉత్తమశ్లోకుండయిన భగవంతుఁడు మిక్కిలియు వర్ణింపఁబడెడి యీ భాగవతపురాణసంహితను నీవలన మేము విన్నవారయితిమి. మహాత్మా! అభయంబై యానందరూపమైన బ్రహ్మమును నీవు చూపఁగా సందు జొచ్చి యనుభవమున మునిఁగియున్నవాఁడనుగాన తక్షకుఁడు మొదలయిన మృత్యువులకు నెంతమాత్రము వెఱవను, బ్రాహ్మణోత్తమా! నేను మౌనముపూని మనంబునందలి కామములనుండియుఁ గామ వాసనలనుండియు విడివడి దాని నధోక్షజునియందుఁ జొనిపి ప్రాణములను విడుచుచున్నాను. అందులకై నాకనుజ్ఞ యిమ్ము ఉపదేశము వలన జ్ఞానమును భగవదనుభవాత్మకమగు జ్ఞానమును గట్టిగా నాశ్రయించుటవలన దేహాత్మభ్రమము మొదలయిన యజ్ఞా

నము దూలింపఁబడినది. మఱియు మీరు కేవల సుఖరూప మయియున్న భగవంతుని స్వరూపమును జూపితిరి' అనెను. సూతుఁడు—పరిక్షిత్తిట్లు చెప్పఁగా భగవంతుఁ డాశుకుఁడు రాజువలన సెలవుఁ బుచ్చుకొని యాతనిచేతఁ బూజలంది యంత మునులంగూడి తన నెలవునకుఁ బోయెను. రాజర్షి యగు పరీక్షిత్తును బరమాత్మయందుఁ దన యాత్మ శేషత్తైకరసమైనదిగా ధ్యానించి గంగాతీరమందుఁ దూర్పు మొనలుగల దర్భలయం దుత్తరాభిముఖుఁడై కూర్చుండి మ్రానివలెఁ గదలక మెదలక సకలేంద్రియవ్యాపారములను మాయము చేసి దేహమందును దాని యనుబంధులయందును నభిమానము లేక సంశయము లెల్లఁ ద్రుంచి మహాసమాధినొంది పరిశుద్ధముక్తావస్థఁ జెందినవాఁ డయ్యెను. బ్రాహ్మణులారా! అప్పుడు బ్రాహ్మణ కుమారుఁడు శృంగి క్రుద్ధుఁడై పురికొలిపిన తక్షకుఁడు రాజును జంపఁగోరి పోవుచు మార్గమునఁ గాశ్యపునిఁ జూచెను. అతఁడు విషచికిత్స చేసి పరీక్షిత్తుని రక్షించి ద్రవ్యమును గడించుటకై పోవుచుండెను. అతఁడు తక్షకుఁడు గఱవఁగా నీఱయినవృక్షమును మరల మొలకొత్తి పొడసూపునట్లు చేయుటంబట్టి విషమును హరించువాఁ డగునని తెలిసి యావిప్రుఁడుకోరినధనముల నిచ్చి తృప్తిగావించిమఱల్చియంత నా సర్పరాజు బ్రాహ్మణరూపమున మఱుఁగుఁ జేసికొని పరీక్షిత్తునిఁ గఱచెను. రాజా తక్షకుఁడు గఱుమక మనుపే ముక్తావస్థ నొందియుండెను. అట్టి రాజర్షి దేహము సర్పవిషాగ్ని చేత నెల్లవారును జూచుచుండఁగా తోడనే నీఱయ్యెను. భూమియందును నాకాశమందును దిక్కులయందు నెల్లయెడల మిక్కుటమయిన హాహాకారము చెల

రేఁగెను, దేవతలును నసురులును మనుష్యులును మొదలగువా రెల్ల మిక్కిలియు నాశ్చర్యపడినవా రయిరి. దేవదుందుభులు మొరసెను, గంధర్వులు నప్సరసులును బాడిరి. దేవతలు బాగుగా గనుచుఁ బుష్పవానలు గురిసిరి. జనమేజయుఁడు తన తండ్రి తక్షకునిచేత భక్షితుండయ్యెనని విని మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడై యప్పుడు మేటి బ్రాహ్మణులనుగొని యాగముచేయుచు నందు సర్పములనెల్ల వేల్వఁదొడఁగెను. సర్పయాగమునందు జ్వలించుచున్న యగ్నిహోత్రమున మహాసర్పములెల్ల దగ్ధము లగుచుండుటను జూచి తక్షకుఁడు భయమున వడఁకుచు నింద్రుని శరణుజొచ్చెను. జనమేజయుఁ డగ్నిహోత్రమునకుఁ దక్షకుఁడు రాకుండుటనుజూచి బ్రాహ్మణులతో 'సర్పాధముఁడా తక్షకుఁ డేల పడి దగ్ధుఁడుగా కున్నాఁ'డని యడిగెను. బ్రాహ్మణులు 'రాజేంద్రా! వాఁడింద్రుని శరణుజొచ్చినందున నతఁడు వానిని రక్షించుచున్నాఁడు. ఇంద్రుఁ డట్లు వారించుచున్నాఁడు గాన యా సర్ప మగ్నియందుఁ బడకున్నాఁడు' అనిరి. జనమేజయుఁ డది విని యుదారబుద్ధిగాన ఋత్విజులతో 'బ్రాహ్మణులారా! ఇంద్రునితోఁగూడ నాతక్షకుని నగ్నియం దేల కూల్పరు' అనెను. అదివిని బ్రాహ్మణు లాయజ్ఞమందు తక్షకా! ఇంద్రునితోడను నతని నావరించియున్న మరుద్గణములతోను గూడ వేగవచ్చి పడు'మని యింద్రునితోఁగూడఁ దక్షకుని వేల్వసాగిరి. ఇట్లు బ్రాహ్మణులు పలికిన పరుషవాక్యములచేత నింద్రుఁడు తనవిమానముతోడను దక్షకునితోడను స్థానమునుండి కదల్పబడెను. అందుల కతఁడు మనంబున భీతినొందెను. అట్లాయింద్రుఁడు విమానములతోడను దక్షకునితోడను నాకాశమునుండి పడు

చుండఁగాఁ జూచియాంగిరసుఁడగు బృహస్పతి రాజుతో 'మను జేంద్రా! నీవలన నీ సర్పరాజు వధమునొందుట కర్హుఁడు గాఁడు. ఇతఁ డమృతము ద్రాగియున్నాఁడు. వీనికి జరామరణ ములు గలుగవు, రాజా! ప్రాణికిఁ బుట్టుకయును జావును స్వర్గ నరకాదిగతులునుఁ దనతనకర్మముచేతనే కలుగుచున్నవి. కావున నొకనికి సుఖదుఃఖములు మఱియొకనివలనఁ గలుగవు అన్నిటిని సొంతకర్మములే కలిగించుచున్నవి. జంతువు, సర్పము, దొంగ లు, శత్రువులు, నిప్పు,జలము, ఆఁకలి, దప్పి, తెవులు మొదలగు వానివలన మరణము నొందుచున్నది. ఇట్లు వానివలన మర ణమునొందుట తన ప్రారబ్ధకర్మము ననుభవించుటయే కాని మఱొకటి గాదు. కర్మమువలననే యామరణము కలిగెనని తలంపవలయును గాని యీ సర్పాదులవలన ననికాదు. రాజా! కాఁబట్టి యాభిచారికమైన యీ సత్రమును ముగింపుము. నిరప రాధములయిన సర్పములు దగ్ధము లయినవి. ఏలనఁగా 'జనులు ప్రారబ్ధమును గుడువకతప్పదుగదా' యనెను. బృహస్పతి యిట్లు చెప్పఁగా రాజా మహర్షి వచనమును బహూకరించుచు సర్ప సత్రము నుడిగి యాతనిని బూజించెను. (బ్రాహ్మణకోపము వలనఁ బరీక్షిత్తునకును జనమేజయ కోపమువలన సర్పములకును మృత్యువు గలిగినదిగదా. ఇట్లు విద్వాంసులకుఁగూడ సమ్మో హము గలుగుటకుఁ గారణమేమి' యన్నచో) ఇట్లొకని బాధించువానిని గాను మఱొకనిని వానిచే బాధింపఁబడు వానినిగాను గలిగించినదెల్ల విష్ణువు మహా మాయయేకాని మఱియొకటి గాదు. ఆ మాయనుబట్టియె యీ యాత్మ విషయములందు గుణవ్యాపారములచేత మోహమునొందు

చున్నది. పరమాత్మ స్వరూపనిరూపకులగువారు పరమాత్మ స్వరూపము నొక్కసారియైనను జేయుచుండునపుడు మాయ తన కార్యమును జేయనేరదనఁగా నిఁక వారికి విషయమైన పరమాత్మస్వరూపమునం దది తన కార్యమును జేయనేరదని చెప్పనేల? మఱి యీ పరమాత్మునియందు మాయాప్రయుక్త మోహమువలన నానావిధములయిన కుతర్కరూపములగువికారములు గలుగవు. ఏలన వాని కది గోచరము గానేరదు. మఱియు నాపరమాత్మయందు మనస్సు సంకల్ప వికల్ప వ్యాపారములతోఁ గూడి ప్రవర్తింపనేరదు. అట్టి మనస్సునకును నది గోచరము కానేరదు. ఏలన సంకల్ప వికల్పము నెల్ల నివర్తించి యోగముచేఁ బరిశుద్ధమయిన మనస్సునకే యది విషయమగునది మఱియు నా పరమాత్మయందుఁ గర్మమును నది సృజించుశరీరమును గలుగవు. కర్మమువలనను నదికల్పించు దేహమువలనను సాధ్యము లగు సుఖదుఃఖాదిఫలములును గలుగవు. దేవుఁడు మనుష్యుఁడు మొదలయిన శబ్దసమూహమును నందువర్తింపవు. పరమాత్మ స్వరూప మిటువంటిది. జీవుఁడు తాను దనంతట మూఁడుగుణములకు వశ్యుఁడయినను నట్టి పరమాత్మ స్వరూపమును మననము చేయుచుండినచోఁ బృథివి మొదలయిన యీయచిత్తత్త్వమును బరిహరించి యాఁకలి దప్పి మొదలయిన యూర్ములను నిరసించి మనస్సును సమాహితము చేయుటచే, నొకటి నొకటి గలిగించుచును నడఁగించుచు నుండు మూఁడు గుణములు రూపుమాయునట్లుగా, వ్యాపారము లెల్ల నుడిగినవాఁ డగును. 'నేతి నేతి' యని ప్రకృతి ప్రాకృత జడాజడవస్తువులెట్టివో యట్టిది కాదు కాదని దానికంటె నితరము

లయిన చేతనాచేతనములనెల్ల వ్యావర్తింపఁ గోరుచుండునట్టి వారు దానిని బ్రకృతి పురుష విలక్షణమై వైష్ణవంబగు స్వరూపముగా నెన్నుచుందురు. మఱియు నట్టివారు రాగద్వేషాదులను విడిచి భగవంతుఁడు తప్పఁ దక్కనవానియందు సౌహార్దము లేక ధ్యానాదులచేత దానినిసంశ్లేషించి సమాధినిష్ఠులై యిట్టిదిగా నిశ్చయించియున్నవారు. ఎవ్వరికి గేహదేహములను గూర్చికలుగు 'నేను' 'నాది' యనెడు దౌర్జన్యము గలుగదో యట్టివా రా విష్ణువు పరమంబగు పదమును నుపాసనముచేత సాక్షాత్కరించుచున్నారు. పరుసములయినమాట లెవరేనిపలికిన సహించుకొనవలయును. ఎవ్వరిని నవమానింపరాదు. ఈ మనుష్యదేహము నాత్మగా నుద్దేశించి యెవ్వనితోడను వైరము పెట్టుకొనరాదు అసంకుచిత బుద్ధియగునాభగవంతునికి వేదవ్యాసులకు నమస్కారము. ఆతనిపదాంబుజముల ధ్యానము వలననే నీసంహిత నధిగమించితిని' అనెను. శౌనకుఁడు వేదాచారనిరతులును వేదప్రవర్తకులును మహాత్ములునగు పైలుఁడు మొదలగు వ్యాసశిష్యులచేత వేదము లెన్నివిధముల విభజింపఁ బడినవి? సౌమ్యా! వీనిని మాకుఁ జెప్పు'మని యడిగెను. సూతుఁడు—బ్రాహ్మణోత్తమా! భగవంతునియందు నెవ్వని మనస్సు సమాహితమైయుండునో యా పరమేష్ఠి యగు బ్రహ్మదేవుని హృదయమందలి యాకాశమునుండి నాదము (అనఁగా నాయాకాశముతోఁ గూడిన వాయువుపరిణామంబగు ప్రాణఘోషము) ఆవిర్భవించినది. ఆనాదము చెవులను మూసికొనుటవలన వినఁబడుచున్నది. ఆనాదము నుపాసించుట వలన యోగులు శరీరమువలనను బుద్ధ్యా పుణ్యాకర్షముల

వలనను నింద్రియముల వలనను గలుగు కర్మమలమును దూలించి యా యుపాసనము జ్ఞానోత్పాదకమగుట వలన మోక్షమును బొందుదురు. ఆ నాదమువలన నుండి యకారోకార మకారములు మూఁడువర్తించుచున్న యోంకారము పుట్టినది. యోగులు గానివారికి దానికిఁ బుట్టుక తెలియుట యశక్యము. అది తనంతటనే ప్రకాశించుచుండునది. అది భగవంతుఁడను బరబ్రహ్మంబునగు పరమాత్మునకు వాచకమయినది. ఎవ్వఁడీ ప్రణవరూపంబగు శబ్దమును జెవులు గట్టిగామూసికొనియున్నను గూడ వినుచున్నాఁడో వాఁడు పరమాత్మూఁడే; జీవుఁ డెంత నింద్రియాయత్తజ్ఞానము గలవాఁడు గాఁడు. ఆ ప్రణవము చెవులు మూసికొనుటవలన విషయాంతరములు కనుఁగొనకుండఁగా వినబడుచుండునది. దానిచేత లౌకికవైదిక శబ్దరాశి యంతయు వ్యక్తమగుచున్నది. ఆప్రణవస్వరూపమునకు హృదయాకాశము వెలువడుస్థాన మగును. అది స్వమహిమమందు నెలకొనియున్న బ్రహ్మమునకుఁ బరమాత్మునకు సాక్షాద్వాచకి మయినది. అది సమస్తములయిన మంత్రములకును నుపనిషత్తులకును వేదములకును బీజమయినది * అది సనాతనము. భృగూద్వహా! ఆ ప్రణవమునకు నకారము మొదలయిన మూఁడువర్ణములు కలిగెను. ఆయకారాదులు మూఁటిచేత (ననన్యార్హ శేషత్వము అనన్యశరణత్వము అనన్యభోగ్యత్వమనెడి) మూఁడర్థములు ప్రకాశింపఁ జేయఁబడుచున్నవి. మఱియుఁ బ్రాప్యత్వము ప్రాపకత్వము మొదలయిన గుణము

---

* ప్రణవము సనాతనమయిన దనుటంబట్టి యది హృదయాకాశమందు అభివ్యక్తమైనదే కాని యుత్పన్నమయినదని కాదని తెలియునది.

లను బ్రతిపాదించు నారాయణాదినామములు నభిధా వృత్తిచేత స్వార్థములందే వర్తించుచుండుటయు, వానివలనఁ దెలియఁబడుచున్నవి. చతుర్ముఖశరీరకుఁ డగు భగవంతుఁ డా ప్రణవమునుండి నక్షరసమామ్నాయమును సృజించెను. అవి హ్రస్వములును దీర్ఘములు నయినయంతస్థను లూష్మములు స్వరములుస్పర్శములు నని యొప్పుచుండును. చతుర్ముఖశరీరకుం డయిన యావిభుఁ డా యక్షరసమామ్నాయముచేత యజ్ఞములను బ్రకాశింపఁ జేయుతలంపునవ్యాహృతులతోను సప్రణవముగాను నాలుగువేదములను నాలుగుముఖములనుండి యావిష్కరింపఁ జేసెను. ఆ బ్రహ్మయానాలుగువేదములను వేదోచ్చారణాదులందు నిపుణులును బ్రహ్మర్షులునయిన మరీచి మొదలగు పుత్రులను జదివించెను. వైదికధర్మముల నుపదేశించెడియా మరీచిమొదలగువారు తమపుత్రులయిన కశ్యపాదులకు వానినుపదేశించిరి. ఇట్లా వేదములు ధృతవ్రతులయిన వారివారి శిష్యులకు నుపదేశించుచురాఁగాఁ బ్రతిచతుర్యుగమునను బరంపరగా వచ్చుచుండెను. అందుఁ బ్రతిద్వాపరయుగము తోలు సంధియందును మహర్షులగువారు యుగధర్మమును బట్టి జనులాయుష్యమందును సత్త్వమునందును బుద్ధియందును క్షీణించియుండుటనుజూచి దానిని విభజించిరి. ఆ బ్రహ్మర్షులు తమ హృదయములం దున్న యచ్యుతునిచేతఁ బ్రేరితులై యా వేదములను వ్యస్తములు చేసిరి. కాని, తమంతటఁ నట్లు చేసినవారు గారు. బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ లోపల లోకభావనుం డగు పరబ్రహ్మ మాభగవంతుఁడు బ్రహ్మశివాదులయిన లోకపాలురు ధర్మరక్షణార్థము తన్ను వేఁడికొనఁగాఁ

బరాశరునివలన సత్యవతియందు నంశాంశభాగముచేత వ్యాసుండై యవతరించి వేదములను నాలుగు విధములు చేసెను. ఋగ్యజు సామాథర్వములు రాసులుగాఁబడియున్న వానినుండి, పోవులుగాఁ బడియున్న మణులగుంపులనుండి యాయా మణులను వేఱువేఱయెత్తి దండలు గ్రుచ్చునట్లు, ఆ యా ఋగాదులను వేఱువేఱ వర్గములుగా నెత్తి నాలుగు సంహితలను జేసెను. ఆ మహామతి తన శిష్యులగు నలుపురను బిలిచి యా సంహితలలో నొక్కొక్కదానిని నొక్కొక్కనికి నిచ్చెను. అందుఁ బైలుం డను శిష్యునకు బహ్వృచం బనఁబడు ఋక్సంహితను మొదటిదాని నుపదేశించెను. వైశంపాయనుఁ డను శిష్యునకు నిగదం బనెడి యజుర్గణము నుపదేశించెను. జైమినికి సామములందు ఛందోగసంహిత నుపదేశించెను. అథర్వాంగిరసమను శాఖను తన శిష్యుండగు సుమంతున కుపదేశించెను. పైలుఁడు బహ్వృచం బనెడు తన సంహితను రెండుగా విభజించి తన పుత్త్రుఁడయిన యింద్రప్రమితికిని శిష్యుఁడయిన బాష్కలునకును నుపదేశించెను. ఆ బాష్కలుఁడు తన సంహితను నాలుగుగా విభజించి శిష్యులయిన బోధ్యునకును యాజ్ఞవల్క్యునకును బరాశరునకును నగ్నిమిత్త్రునకును నుపదేశించెను. ధీమంతుఁడయిన యింద్రప్రమితి తన సంహితను దనపుత్త్రుఁడును విద్వాంసుఁడు నగు మణ్డూకేయఋషిచేతఁ జదివించెను. ఆమండూకేయుని శిష్యుఁడు వేదమిత్త్రుఁడు దానిని సౌభరిమొదలయిన శిష్యులకు నుపదేశించెను. ఆ మండూకేయుని పుత్త్రుఁడు శాకల్యుఁడు తన సంహితె నయిదువిధములుగా విభజించి వాత్స్యుఁడు ముద్గలుఁడు శాలీయుఁడు గోఖల్యుఁడు శిశిరుఁ డను

నేవురచేతఁ జదివించెను. ఆశాకల్యుని శిష్యుఁడు జాతుకర్ణుఁడు తన సంహితను దాని నిరుక్తమును నాలుగుగా విభజించి బాలాకునకును పైంజునకును వైతాలునకును విరజునకును నొసంగెను. బాష్కలుని పుత్త్రుఁడయిన బాష్కలి యీ చెప్పఁబడిన శాఖలన్నింటినుండి యెత్తి వాలఖిల్యమనెడు సంహితను రచించెను. పైలాయనుఁడును గార్గియుఁ గాసారుఁడును దానిని జదివిరి. ఇవి యెల్లను బహ్వృచ సంహితలు. వీని నా బ్రహ్మర్షులు ధరించిరి. ఈ ఛందస్సుల విభాగమును విని జనుఁడు సర్వపాపములనుండి విడివడుచున్నాఁడు. (ఇది ఋక్శాఖావిభాగము. ఇఁకఁ దైత్తిరీయశాఖ యుత్పత్తి చెప్పఁబడెడిని) వైశంపాయన శిష్యులు అధ్వర్యులని చరకులనియుఁ జెప్పఁబడుదురు. అధ్వర్యుశాఖ నధ్యయనము చేయుటచేత నధ్వర్యువు లనఁబడిరి. బ్రహ్మహత్యారూపపాపమును నశింపఁజేయుటకై తమ గురు వనుష్ఠింపవలసిన వ్రతమును దాము నాచరించినందున చరకులనియుఁ జెప్పఁబడిరి. వైశంపాయనునకు మఱియొక శిష్యుఁడు యాజ్ఞవల్క్యుఁడను వాఁడు గలఁడు. అతఁడు గురువును జూచి 'ఓ భగవంతా! ఈ యల్పములయిన తపస్సుల నాచరించిన నేమి ఫలము? నేను మిక్కిలి దుష్కరము లయిన వ్రతము నాచరించుచున్నా' ననెను. అందులకు గురువు వైశంపాయనుఁడు బ్రాహ్మణుల నట్లవమానించిన యాజ్ఞవల్క్యునియెడఁ గుపితుఁడై 'నీవికఁ జాలును. పొమ్ము నావలన నధిగమించినదానిని వేగ త్యజింపు' మనెను. దేవరాతుని పుత్త్రుఁడగు నయా యాజ్ఞవల్క్యుఁడు యజుర్గణములను గ్రక్కి వెడలిపోయెను. అంత మును లాయజుర్గణములను జూచి గ్రక్కిన దానిని బ్రాహ్మణరూపములతోఁ గొనుట యనుచితమని

తలఁచి) వానియందలి చాపలముచేతఁ దిత్తిరపక్షులై యాయ
జస్సులను మ్రింగిరి. కాఁబట్టి యజుశ్శాఖలు తైత్తిరీయములని పేరొం
ది మిక్కిలి రమ్యములయినవి. అంత యాజ్ఞవల్క్యుఁడు గురువువ
లనఁ జదివిన ఛందస్సులను వెదకినను గానక యాదిత్యమండలములో
నున్న యీశ్వరు నిట్లు స్తుతించెను.[1] భగవంతుఁ డొక్కఁడే యఖి
లజగత్తులకు నాత్మస్వరూపమును గాలస్వరూపమునను నుండి
(దేవ మనుష్య పశువృక్షము లని) బ్రహ్మ మొదలుగా స్తంబము
వఱకుఁగల నాలుగు విధములయిన భూతసమూహముల హృదయ
ముల లోపలను వెలుపలను నాకాశమువలె నుపాధిచే వ్యవధి
నొందక (అనఁగా వ్యాప్యముల దోషములను దానును బొంద
క) క్షణము లవము నిమేషము మొదలగు నవయములచేతఁ
బెరిఁగిన సంవత్సరగణముచేత జలములను బీల్చుకొనుచు మరల
నిచ్చుచును నీలోకయాత్రను నిర్వహించుచున్నాఁడు. అట్టి
భగవంతున కాదిత్యునకు నమస్కారము. ఓ విబుధర్షభా!
సవితా! తపనా! అహరహము మూఁడు సంధ్యలయందును
వైదికమార్గమునఁ దన్ను పస్థాపనము చేయుజనులు సమస్తపాప
ములను దుఃఖములకు బీజమగు నజ్ఞానమును భర్జించునట్టి
తేజము గలిగి క్రిందుగాఁ దపించుచుండు నీమండలమును
జక్కఁగా ధ్యానించుచున్నాము. నీవు నీ శరీరములగు స్థావర

---

1. ఇందు అఖిలజగదాత్మస్వరూపమునలోపలఁ జొచ్చి ప్రేరించుచున్నాఁ డని గాయత్రీ ప్రథమపాదమందలి సవితృశబ్దమునకు నర్థము చెప్పఁబడెను. ఇఁక రెండవపాదమందలి భర్గశబ్దార్థము చేత స్తుతించుచున్నారని తెలియునది.
2. ఇందు గాయత్రీ ద్వితీయపాదమందలి భర్గశబ్దార్థము ప్రతిపాదింపఁబడినది.
3. ఇందు గాయత్రీ తృతీయపాదమందలి సర్వధీ ప్రచోదయితృత్వము చెప్పఁబడినది.

జంగమసమూహముల మనస్సులకును నింద్రియములకును బ్రాణగణములకును జీవులకును నాధారభూతుఁడవై యంతర్యామివై యుండివానినెల్లఁ బ్రేరించుచున్నావు. మిక్కిలి భయంకరముఖము గల యంధకారమనెడు నజగరగ్రహము పట్టికొనఁగా వ్మృతిఁజెందిన దానివలె సంజ్ఞలేకయున్న యీలోకమును జూచియనితరసాధారణమైన * కృపాదృష్టిచేత లేపి ప్రతిదినమును మూఁడు సంధ్యలును నిన్నారాధించుటయగు చిత్తసమాధానమనెడి శ్రేయమందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుచున్నాఁడవు దేవాధిపతి వగు నీవు భూపతివలె దుష్టజంతువులకు భయమును బుట్టించుచు, నందందు నలుగడల దిక్పాలురు తామరమొగ్గలవంటి చేమోడ్పులఁ బూజగొనంగఁ దిరుగుచుందువు. భగవంతా! త్రిలోకములగురువు లగు బ్రహ్మాదులచే నభివందితమగు నీవు పదకమలయుగళమును నేను సారము తీసిపోకున్న యజుస్సులను గోరి భజించుచున్నా' నని యుపస్థానము చేసెను. ఇట్లు స్తుతింపఁగా నాభగవంతుఁ డశ్వరూపధరుఁ డయిన విష్ణువు యజుస్సులను సారము చెడకుండఁగనే ప్రసన్నుఁడై యామునికొసంగెను విభుం డాయాజ్ఞవల్క్యుఁ డపరిమితములయిన యజుస్సులచేఁ బదియేనుశాఖలను గావించెను. అంత నశ్వరూపుడగు హరియాజ్ఞవల్క్యునియం దుంచిన శాఖలను బిదపఁగాణ్వులును మాధ్యందినులును నధ్యయనము చేసిరి. సామగుఁడగు జైమిని మునికి సుమంతుఁడను పుత్త్రుఁ డుండెను. ఆ సుమంతుని కొడుకు సుతన్వుఁడు. జైమిని యాపుత్త్రపౌత్త్రుల కిద్దఱకు నాసంహితను

* ఇందు చతుర్విధపురుషార్థ ప్రదత్వము తెలుపుచున్నారు.

రెండుగా విభజించి చెఱొకటి యిచ్చెను. ఆ జైమినిశిష్యుఁడు మహానీయుఁడగు సుకర్ముఁడనువాఁడు సామవేద వృక్షమునుండి సామములకు వేయి శాఖాభేదములను గావించెను. ఆ సుకర్ముని శిష్యులు కౌసల్యుఁడగు హిరణ్యనాభుఁడు పౌష్యంజి డను సిద్ధపురుషుఁ గలరు. ఆ యిద్దఱును సుకర్ముని మఱి యొక శిష్యుఁడును బ్రహ్మవిత్తముఁడునయిన యావంత్యుఁడును వానిని గ్రహించిరి. పౌష్యంజునకును నావంత్యునకును హిరణ్యనాభునకును సామగుఁలయిన యేనూఱుగురు శిష్యు లుదీచ్యులనువా రుండిరి. ఆ యుదీచ్యులనుగొంద ఱను ప్రాచ్యులనియుఁ జెప్పుదురు. పౌష్యంజుని శిష్యులయిన లోకాక్షియు జాగలియుఁ గల్యుఁడును గుసీదుఁడును గుక్షియు ననువారు చెఱినూఱేసి సంహితలను గ్రహించిరి. హిరణ్యనాభుని శిష్యుఁడగు కృతుఁడిరువదినాలుగు సంహితలను దనశిష్యులకుఁ జెప్పెను. తక్కిన ప్రసిద్ధములగు శాఖలను నావంత్యుఁడు తన శిష్యుల కుపదేశించెను. ఇది యాఱవయధ్యాయము.

అథర్వవేదవిభాగము

సూతుఁడు—అథర్వవిదుఁడగు సుమంతుఁడు * కబంధుఁడను తనశిష్యునిచేతఁ దన సంహితను జదివించెను. ఆశిష్యుఁడును దానిని రెండుగా విభజించి పథ్యునకును వేదదర్శునకును నుపదేశించెను. శౌల్కాయని, బ్రహ్మబలి, మోదగలుఁడు, పిప్పలాయని యను వీరు వేదదర్శుని శిష్యులు. ఇఁక పథ్యునిశిష్యు

---

* ఇందు కబంధుఁడని చెప్పఁబడకున్నను 'అథర్వవేదంసమునిస్సుమన్తురమితద్యుతిః। శిష్యమధ్యాపయామాస కబన్ధంసోపిచద్విధా' అని వైష్ణవమునఁ జెప్పఁబడుటంబట్టి యిచటను నట్లే గ్రహింపఁబడుట తెలియునది.

లనువినుము. కుముదుఁడు శునకుఁడు జాజలియు నతని శిష్యులు. బభ్రువును నాంగిరసుఁడగు సైంధవాయనుఁడు ననెడి శౌనకునిశిష్యు లిరువురును నాసంహితల రెంటి నధిగమించిరి. వారిరువుర శిష్యులగు సావర్ణ్యుఁడు మొదలగునితరులును నట్లె యా రెంటి నధిగమించిరి మఱియు నక్షత్రకల్పుఁడును శాంతియుఁ గాశ్యపులును నాంగిరసులును నధర్వవేదశాఖను విభజించి వానిని బ్రవర్తింపఁ జేసినవా రగుదురు. ఇఁకఁ బౌరాణికులను జెప్పెదను వినుము త్రైయారుణి, కశ్యపుఁడు, సావర్ణి, అకృతవ్రణుఁడు, వైశంపాయనుఁడు, హారీతుఁడు, నని యీయార్వురును బౌరాణికులు. ఈయార్గురును వ్యాసశిష్యుండును నాతండ్రియు నగు రోమహర్షుణుని వలన నొక్కొక్క పురాణసంహిత * నధిగమించిరి. నేను వీరందఱకును శిష్యుఁడనై యన్నిటి నధిగమించితిని. కాశ్యపుఁడును నేనును సావర్ణియుఁ బరశురాముని శిష్యుఁడగు నా యకృతవ్రణుఁడును వ్యాసపుత్త్రుఁడగు శుకునివలన నుండి మూలసంహిత లను నాలుగింటిని నధిగమించితిమి. పురాణలక్షణములను వేదశాస్త్రాను సారముగా బ్రహ్మర్షులునిరూపించినవానిని జెప్పెదను. బుద్ధినూఁది వినుము. సర్గము,విసర్గము, వృత్తి, రక్ష, అంతరము, వంశము, వంశానుచరితము, సంస్థ, హేతువు, అపాశ్రయ మని లక్షణములు పది. పురాణలక్షణవిదు లగువారు పురాణము పదిలక్షణములతోఁ గూడినదని తెలియుదురు. కొన్ని మహాపురాణములుగను గొన్ని యల్పపురాణ

---

* దీనిని బట్టి వ్యాసుఁడు ఆఱుసంహితలను రోమహర్షణునకుఁ జెప్పెననియు నతని వలన నీ యార్గురు పౌరాణికు లొక్కొక్కటి యధిగమించిరనియుఁ దెలియుచున్నది.

మఱలుగను నేర్పాటు గలిగియుండుటంబట్టి యల్పపురాణము
లకు (సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశాను
చరిత మని) పంచలక్షణములు గలిగియుండును. అవ్యాకృతం
బనబడు మూల ప్రకృతిగుణములయిన సత్త్వ రజస్తమస్సులు
కలగుండు నొందుటవలన నా మూఁడును మహత్తుగాఁ బరిణ
మించుచున్నవి. ఆ మహత్తునుండి యహంకారమును, దాని
నుండి యాకాశాదిభూతములును వాని సూక్ష్మములయిన శబ్దా
దులును నింద్రియములును బుట్టుచున్నవి. వీని పుట్టుకయె
సర్గ మనఁబడును. పరమపురుషుఁడు సృష్టిసేయు సామర్థ్య
మును గలిగించినపిదప నీ మహదాదితత్త్వములు సంఘాత
ముగాఁ గూడికనొంది కారణబీజమునుండి కార్యబీజమువలె
యవ్యాకృతమునుండి మహదాదిక్రమమునం బుట్టుచుఁ జరా
చరాత్మకంబగు జగత్తగుచున్నది. ఇట్లన్నియుఁగూడి జగత్తగు
టయె విసర్గ మనఁబడుచున్నది. ఈ విసర్గమునకు జీవుల కర్మ
వాసనయె మూలము. చరములయిన భూతములకు నచరము
లయిన భూతములు జీవనోపాయము. అది యీశ్వరుఁడే కావిం
చెను. మఱియు నది మనుష్యులకు రాగమువలనను గలుగు
నదే కాక శాస్త్రముచేతను విధింపఁబడియున్నది. ఇట్టి జీవనో
పాయమే వృత్తి యనఁబడును. అచ్యుతుఁడు ప్రతి యుగమం
దును దిర్యక్కులు మహర్షులు దేవతలు మొదలగువానియందు
నవతరించుచును నాయా చేష్టితములను జేయుచుండును. ఆ
యవతారచేష్టితములే రక్ష యనంబడుచున్నది. ఆ యవ
తారచేష్టితములచేత వైదికధర్మ విరోధులు హతు లగు
చున్నారు. మనువు, దేవతలు, మనుపుత్రులు, ఇంద్రులు, ఋషులు,

హరి యంశావతారములని యీ యేడు గలదిగా మన్వంతరము చెప్పఁ బడుచున్నది. మనువువలనఁ బుట్టిన రాజులచరిత్ర మును గాలత్రయమందలి వానిని జెప్పుట వంశ మనఁబడును. వారివంశమును నిర్వహించువారి చరిత్రము వంశానుచరిత మనఁబడును. కాలకర్మస్వభావము వలన నీ విశ్వమునకు నైమిత్తికము ప్రాకృతికము నిత్యము ఆత్యంతిక మని నాలుగువిధము లయిన లయమును సంస్థ యని కవులు చెప్పెదరు. అజ్ఞాన మూలకమగు పుణ్యాపుణ్య కర్మములను చేయుచుండు జీవులు కర్మఫలానుభవముకొఱకే సృష్టి గావింపఁబడుచున్నది గాన యీ సృష్టికా జీవులే హేతు వనఁబడును. జీవుని గొంద అనుభవించి మిగిలియున్న కర్మవాసనలతోఁ గూడియున్నవాఁ డని యును మఱికొందఱు దేవాదినామరూపములు లేనివాఁడనియుఁ * జెప్పుదురు. ప్రకృతికార్యము లగు శరీరములందు జాగ్రత్తు స్వప్నము సుషుప్తియనెడి జీవవృత్తులు గలవుగదా! ఆ జీవవృత్తు లందు బ్రహ్మము నిర్వాహకుఁ డగుటచే నన్వయముగలిగియు నా యవస్థలచేత స్పృశింపఁబడకుండుటచేత వ్యతిరేకము గలిగి యున్నాఁడు ఇట్టి యన్వయవ్యతిరేకములు గల యీ బ్రహ్మమే సర్వాధారత్వమునుబట్టి యపాశ్రయుఁ డనఁబడు చున్నాఁడు. ఆనామరూపనామములు గల ఘటపటాదిపదార్థ ములకుఁ బుట్టుక మొదలుకొని నాశముపఱకుఁ గల యాయా యవస్థలు గలుగుచున్నవిగదా. అయినను బదార్థముల ద్రవ్య

---

* అనఁగా సృష్టికిఁ బూర్వము దేవాదినామ రూపములు లేనివాఁరై కర్మవాసనలతోఁ గూడియున్న యా జీవులే యీ సృష్టికి నిమిత్తము గాన హేతు వనఁబడుచున్నారని భావము.

మాత్ర మాయా విశిష్టరూపమున జన్మాదులతోఁ గూడియు విశేష్యమాత్రరూపమున జన్మాదులులేకయు నుండునట్లు బ్రహ్మము విశిష్టరూపమున జీవావస్థలం * దన్వయమును స్వరూపమున వానినుండి వ్యతిరేకమును గలిగియుండును. చిత్తమెప్పుడు జాగ్రత్తు మొదలయిన వృత్తులు మూఁటి నాశ్రయించుటమాని తనంతటఁ గాని యోగాభ్యాసము చేతఁగాని విషయములనుండి విరమించునో యపుడు సంసారమునుండి నివర్తించుచున్నది. ఇట్లు పదియో నైదో లక్షణములతోఁ గూడియున్న మహాపురాణములును నల్పపురాణములును బురాణవిదులగు మునులుపదు నెనిమిదయని చెప్పెదరు. అవి బ్రాహ్మము, పాద్మము, వైష్ణవము, శైవము, లైంగము, గారుడము, నారదీయము, భాగవతము, ఆగ్నేయము, స్కాందము, భవిష్యము, బ్రహ్మకైవర్తము, మార్కండేయము, వామనము, వారాహము, మాత్స్యము, కౌర్మము, బ్రహ్మాండ మని పదునెనిమిది. బ్రాహ్మణోత్తమా! బాదరాయణమహర్షి శిష్యులును బ్రశిష్యులును వేద పురాణసంహితలను నిట్లు ప్రవర్తింపఁజేయుట నీకుఁ జెప్పఁబడినది. ఇది వినువారికి బ్రహ్మవర్చసము నుద్దీపింపఁ జేయును'. ఇది యేడవయధ్యాయము.

మార్కండేయ చరిత్రము.

శౌనకుఁడు—సూతా! సాధూ! చిరకాలము జీవింపుము. మాటకారులందు మేటివి. సంసారమునందు భ్రమించు మను

---

* బ్రహ్మము చిద చిద్విశిష్టరూపమున నా యవస్థలందెల్ల అన్వయమును స్వరూపమున వానినుండి వ్యతిరేకమును గలిగియున్నాఁడని భావము తెలియునది.

ష్యులకు నీవు గట్టు చూపువాఁడవు. 'మృకండునికొడుకగు మార్కండేయుని జనులు చిరాయువని చెప్పెదరు. అతఁడు కల్పాంతమందును శేషించియుండె ననియు జగత్తునంతయు గ్రహించిన పరమపురుషుని దర్శించె ననియుఁ జెప్పెదరు. ఆ మార్కండేయుఁ డీ కల్పమునందే స్వకులమునందుఁబుట్టినాఁడు. ఇంతవఱకును బ్రలయమేదియుఁ గలుగకున్నది. ఈ కల్పమందే పుట్టినవాఁ డింకను బుట్టని ప్రలయము నెట్లు చూడఁగలిగినాఁ డని సందేహముగా నున్నది. అతఁ డేకార్ణవమయి యున్నప్పు డందు భ్రమించుచుండి మఱ్ఱియాకు దొన్నెయందుఁ జిన్నబాలుఁడై పరుండియుండిన పురుషునిఁ గాంచెనఁట. సూతా! ఇది పెద్ద సందేహముగా నున్నందున దీనిని వినఁగుతుకము గలిగి యున్నది. మహాయోగీ! నీవు పురాణములను గూడఁ జక్కఁగా నెఱుంగుదువని యంద ఱొప్పుకొన్నవాఁడవు గాన యీ సందేహమును ద్రుంపుము ' అనెను. సూతుఁడు 'మహర్షీ ! నీవు లోక మలములనెల్లఁ బోకార్చునట్టి యీ ప్రశ్నను జేసితివి. ఏలన నిందుఁగలిమలాపహంబగు నారాయణకథ వర్ణింపఁబడియున్నది. మార్కండేయుఁడు తండ్రివలన గర్భాధానాది సంస్కార క్రమమున నుపనయనసంస్కారమును బొంది శాస్త్రోక్తవిధిని వేదముల నధ్యయనమును చేసి స్వవర్ణాశ్రమోచిత మగు తపస్స్వాధ్యాయములతోఁ గూడినవాఁ డయ్యెను. అతఁడు తన ధర్మము పెంపునకై నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యవ్రతమును బూని శాంతుఁడును జటిలుఁడునై వల్కలములుగట్టి కమండలువును దండమును నుపవీతమును మేఖలనుదాల్చి కృష్ణాజినమును నక్షసూత్రమును గుశలను గయికొని రెండు సంధ్యలయందును నగ్ని

సూర్య గురు విప్రులయందును దనయాత్మయందును హరి నర్చిం చుచు వాఙ్నియతిగలిగి రేపుమాపునుగురువుకొఱకు భైక్షము తెచ్చి గురువు ననుజ్ఞ చేసినయెడల దానిని దినుచు లేనిచో నుప వసించుచు నుండెను. ఇట్లు తపస్స్వాధ్యాయములు గలిగి వేల కొలఁది సంవత్సరములు హృషీకేశుని నారాధించుచుండి యెవ్వరికిని జయింపరాని మృత్యువును జయించినవాఁడయ్యె. ఇట్లతఁడు తపస్స్వాధ్యాయములచేతను సంయమముచేతను నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యమును దాల్చి యోగమున రాగాదిక్లేశము లను ధ్వంసముచేసి మనస్సును విషయములనుండి మరల్చి యధోక్షజుని ధ్యానముచేసెను. ఇట్లా యోగి మహాయోగ మువలన మనస్సును సమాధియందుంచియుండఁగా నాఱు మన్వంతరముల మహాకాలము కడచెను. ఈయేడవమన్వంత రమున నింద్రుఁ డతని యోగనిష్ఠను నెఱింగి యతని తపంబు నకు 'ఇతఁడేమి నాపదవిని గోరుచున్నాఁడా' యని శంకించి దానిని జెఱుపుట కారంభించెను. అతఁ డామునికడకు గంధర్వు లను నప్సరసలను గాముని వసంతుని మలయానిలమును రజ స్సును లోభమును మదమునను బంపెను. వారుహిమాచలము నుత్తరపార్శ్వమందున్న యతని యాశ్రమమునకుఁ బోయిరి. అచటఁ బుష్పభద్ర యనునదియు, చిత్ర యనెడు శిలయునొప్పు చుండెను. వా రాపుణ్యాశ్రమమును బోయి చేరిరి. అందుఁ బవిత్రములయిన వృక్షములును లతలును వెలయుచుండెను. మఱియుఁబుణ్యములగు పక్షిగణములును బుణ్యంబయిననిర్మల జలాశయములును నందు విలసిల్లుచుండెను. అందుఁ దుమ్మెదలు మత్తిల్లి పాటలు పాడుచుండెను. కోయిలలు కెరలి కూయు

చుండెను. నెమిళ్లు క్రొవ్వి యాడంబరముగా నాడుచుండెను. అప్పుడు మలయానిలము హిమాలయమందలి సెలయేటితుంపరలతోఁ గూడి పువ్వులతావులతో నెనసి మరులు చెలరేఁగించుచుఁ బొలయుచుఁ బ్రవేశించెను. వసంతుఁడు రాత్రి పొడదెంచునపుడు చందురుఁ డుదయించుచుండఁగాఁ జిగుళ్లు గుత్తుల జొంపములను దట్టముగాఁ బెనఁగొన్న నూఁకుతీఁగల గుబురులను వెలయుచు నందువచ్చెను. అప్సరల గుంపులకు గమికాఁడయిన పూవిలుకాఁడు తన్ను గంధర్వులును గీతములను వాద్యములును వెంబడించి వచ్చుచుండఁగా నచ్చరలంగూడి విలునమ్ములు గొని యచటఁ గనఁబడెను. ఆ యింద్రుని భృత్యు లట్లు వచ్చి, యగ్నిని వేలిచి కన్నులుమూసికొని యెవ్వరికిని జెనకరాక యగ్నియామూర్తిని దాల్చెనో యన్నట్లు కూర్చుండియున్న యామునిని గాంచిరి. అతనిముందట స్త్రీలు నర్తనము చేసిరి. పిదప గాయకులు పాడిరి. మఱియు మృదంగములను వీణెలను బణవములను గొని మనన్సున కింపుగా వాద్యములు వాయించిరి. కాముఁడు తన వింటియం దరవిందాదులయిన యైదుముఖములు గల బాణమును దొడిగెను. వసంతుఁడును మదమును రజస్సును లోభమునును - ఈ యింద్రభృత్యు లతనిని గంపింపఁ జేసిరి. అప్పుడు పుంజికస్థలి బంతులు గొని యాడుచుండఁగా దాని పాలిండ్లబరువున సన్నని నెన్నడుము మిక్కిలి నకనకలాడుచుండెను. దాని కురులనుండి పువ్వులు జలజల రాలెను. ఆవన్నెలాఁడి చూపుల నిటునటు బెళుకులడర నిగిడించుచుబంతి వెంటఁబోవుచుండఁగా నా యురవడిచేత దాని మొలనూలు తెగినదయ్యె. అప్పుడు వాయువు దాని సన్నని వలిపంపువలు

నను దొలఁగఁబుచ్చెను. అప్పుడు మన్మథుఁ డాముని తనకోటు వడినాఁ డని తలఁచి బాణమునతనిపయి నేసెను. వాఁడుచేసిన వన్నియు నాతనియందు. ధనము లేనివానిప్రయత్నము వలె, వ్యర్థములాయెను. మునీ ! వా రిట్లాముని కి నపకారము చేయుచున్నను నతని తేజముచేత దగ్ధులగుచు, సర్పమును మొయి కొలిపిన బాలురవలె, మరలి పోయిరి. ఇట్లింద్రుని యనుచరు లెంత దలపడి కీడ్పఱచినను నమ్మహాముని యహంకార భావంబగు వికారమునొందఁ డయ్యె. ఇది మహాత్ములయం దొకవింత కాదు. కాముఁడు వాని యనుచరగణమును దేజముదూలి విన్ననై యుండుటనుజూచి భగవంతుఁడింద్రుఁడు బ్రహ్మర్షియగు నతని ప్రభావమును విని మిక్కిలి విస్మయము నొందెను. అతఁ డట్లు తనచిత్తమును దపస్స్వాధ్యాయసంయమముల చేత సమాధి నుంచి యుండఁగా నరసహితుఁడగు నారాయణుఁడు హరియతని ననుగ్రహించుటకై ప్రసన్నుఁ డయ్యెను. ఇద్దఱును దెల్లనినల్లని వన్నెలు గలిగి, నాలుగుభుజములతోను గ్రొందామరలవంటి కన్నుంగవలతోను గూడి, వల్కలాజినములు దొడిగి చేతి యందుఁ బవిత్రమునుదాల్చి, తొమ్మిదిపేఁటల యజ్ఞోపవీతమును గమండలువును వక్రముగాని వేణుదండమును, పద్మాక్షమాలి కను,దోమలు మొదలగుజంతువులను దుడుచుకొను వస్త్రమును, దర్భముష్టినిగొని తపస్సే యాకారములుదాల్చినట్లు చూపట్టు చుండిరి. మఱియుఁ దలతల మెఱయుచున్న మెఱుపుఁదీగలవంటి కాంతులు దొలఁకుచున్న దేహరుచులతో దేవతావర్యులచేత నర్చితులై వెలయుచుండిరి. భగవంతుని రూపములగు నానర నారాయణఋషులను జూచి ముని లేచి యాదరంబున దండ

మువలెఁబడి, నమస్కరించెను. అతఁడు వారి సందర్శనము వలనఁ గలిగిన యానందముచేత దేహమును మనస్సును నింద్రియములును నిర్వృతములుకాఁగా మేను గగుర్పాటుఁ గన్నులనానందబాష్పములు గ్రమ్ముకొన వారిని దలఁగొత్తిచూడఁజాలకపోయెను. అతఁడు లేచి చేతులుమోడ్చి వినయవినమితుఁడై యౌత్సుక్యముచేతఁ గౌఁగిలించుకొనువానివలె మాటడగ్గుత్తిక పడ 'నమోనమ' అని యా యీశ్వరులంగూర్చి పలికెను. అంత నతఁడు వారికి నాసనము వైచి పాదకమలములను గడిగి, తగిన చందనముచేతను, ధూపముచేతను, మాల్యముచేతను బూజించెను. అంత నాయిద్దఱును సుఖంబుగ నాసీనులై ప్రసాదింప నభిముఖులై యుండఁగా ముని మరల వారిపాదములయందుఁబడి మ్రొక్కి యా మిక్కిలి గొప్పవారలతో నిట్లనియె.

మార్కండేయుఁడు——విభో! ని న్నేమని వర్ణింతును? ఏలన నాకును దక్కిన దేహధారులకును బ్రహ్మరుద్రులకును గల ప్రాణములను నీవు ప్రేరించుట వలననే చలననొంది తన తన వ్యాపారములు చేయఁగలుగుచున్నవి. అట్లు చలనమునొందు ప్రాణముల ననుసరించి వాక్కును మనస్సును నింద్రియములును జలనము నొందుచున్నది. ఇట్టి ని న్నేమని వర్ణింపవచ్చును! ఇట్టి వాఁడనేని న న్నందఱేల యుపాసింపరందువా? ప్రాణులకెల్ల సామాన్యముగా నీవుప్రాణములను జలింపఁజేయువాఁడవే యైనను భజించునట్టి పురుషులకే ని న్నుపాసించునట్టి యభిప్రాయమును స్థిరముగాఁ గలిగింతువు. భగవంతా! ఈ మీ భగవన్మూర్తులు రెండును ముల్లోకముల క్షేమమునకు సంసారతాపమెల్ల నడఁగుటకును మృత్యువును జయించుటకును నగు

చున్నది. ఎట్లన నీవు రాముఁడు కృష్ణుఁడు మొదలుగా నానా విధములయిన యితర దేహముల నీజగమును సృజించుటకై తాల్చుచున్నావు. ఈ సర్వజగత్తును సృజించి మరల సాలె పురుగువలె దీనిని గ్రసించుచున్నావు. ఇట్లు సృష్టిసంహారములు సేయువాఁడై తన యవతారములచేత రక్షించుచుఁ జరాచర ములలోపలఁ జొచ్చి ధరించి నియమించుచుండు నీదుపాదమూల మును భజించుచున్నాము. ఆ పాదములను భజించుటవలనఁ బుణ్యాపుణ్యకర్మములందలి రజస్సయిన సుఖదుఃఖములును గుణ ముల రజస్సయిన కామక్రోధములును, గాలము రజస్సయిన శీతాతపవాతాదులును నంటవు. వేదతాత్పర్యవిదులయినజను లా పాదమూలమును బొందుటకై వానిని మాటికి స్తుతించుచును మ్రొక్కుచును నారాధించుచు నుందురు. నిరతిశయపురుషార్థ రూపా! ఈశా! నీయంఘ్రులచేతఁ జుట్టు నలుప్రక్కలనుండి, యే భయమును గలుగనేరదు. అట్టి నీయంఘ్రులప్రాప్తికంటె మఱియొక శ్రేయము నెఱుంగనేరము. బ్రహ్మకుఁ గల లోకము గూడ రెండుపరార్ధములకాల ముండునె కాని సతముగాదు. కాన యట్లు స్థాయిగాని బ్రహ్మయుఁ గాలరూపుఁడగు నీకు భయ పడుచున్నాఁడు. ఇఁక నతఁడు సృజించినభూతపరిణామములైన దేహధారులు భయపడుట చెప్పనేల! ఇట్లు సత్యసంకల్పుఁ డును బరమాత్ముఁడును గురుండును సర్వమునకుఁ బరుండునగు నీదుపాదమూలమును మిక్కిలి యాత్మహితమయినది గనుక మిక్కిలియు దుష్టమై నిష్ఫలమైయున్న యీ దేహాదులను దిగ విడిచి దానినే భజించుచున్నాను. ఎవ్వనికి నీ పాదమూలమును గూర్చిన జ్ఞానము మాత్రముగలదో వాఁడు తన కభిమతము

లయిన సమస్త పురుషార్థములను బొందుచున్నాఁడు. ఈశా! ఆత్మబన్ధూ! నీజగత్తునకుఁ గల యుదయస్థితిలయములకు నీ బ్రహ్మరుద్రాఖ్యములగు దేహములే హేతువులే యనియును, ఆ దేహములును. సత్త్వము రజస్సు తమస్సన్నియున్న నీదు మాయచేత లీలార్థము ధరింపఁబడినవే కాని మఱియొండు గాకనియును దెలియుదుము అట్లు తెలిసినను వానియందు సత్త్వమయమగు నీ దేహమే క్షోభయుక్తమగు శాంతిని గలిగింపఁ జాలుచున్నది కాని తక్కిన బ్రహ్మరుద్రాఖ్యదేహములు గావు. ఆ రెంటి నుపాసించుచు వచ్చినచో వ్యసనమును మోహమును భయమును గలుగును. భగవంతా! కాఁబట్టి నీదు భక్తులకుఁ బ్రియంబును నీకును గారామునయిన శుద్ధ సత్త్వమయ దేహమునే కుశలు లగువారు భజింతురు. పురుషుండగునీదురూపంబయిన యావిశుద్ధసత్త్వమును బంచరాత్రసిద్ధాంతముల నెఱింగినజను లుపాస్యముగాఁ గోరుచుందురు. పురుషరూపమైన యాసత్త్వము నుపాసించుచు రాఁగాసంసారభయము వీడును; మఱి యాత్మసుఖము గలుగును గాని భయమిశ్రమయిన యితర సుఖముగలుగదు. ఇట్లు పురుషుండును (చతుర్విధపురుషార్థప్రదుండును) భూముఁడును (సర్వాంతరాత్ముం డగుటచేత భూమగుణ విశిష్టుండును) కాఁబట్టి విశ్వుండును (విశ్వాకారమున నెలకొనియున్నవాఁడును) విశ్వగురుండును (విశ్వమునకు శరీరహితాచరణశీలుం డగుటంబట్టి హితకరుండును) పరదేవతయును నారాయణుండును ఋషియు నరోత్తముండును హంసుండును (ఆశ్రితదోషనిరాకర్తయు) సంయతగిరుండును నిగమేశ్వరుండును (వేదాచార్యుండు) నగు

భగవంతునకు నీకు నమస్కారము. నీమాయచేత మతి యావరింపఁబడి యున్నందున వ్యర్థములగు నింద్రియమార్గములందు బుద్ధి దిరుగుడు వడుచున్న దేహాత్మాభిమాని, నీవు తన ప్రాణములందును హృదయమందును దృగ్విషయములందును నియామకుఁడై నెలకొనియున్నను నిన్నెఱుంగ నేరకున్నాఁడు. అఖిలగురుండవయిన నీవు మొట్టమొదటఁ బ్రవర్తింపఁ జేసిన వేదము నాశ్రయించియున్నవాఁడే నిన్ను వేదాంతవిహితమైన యుపాసనచే విశుద్ధంబగు మనంబున సాక్షాత్తుగ నెఱుంగుచున్నాఁడు. నిన్ను దర్శించుట కుపాయంబయినది వేదమే. అదియే పరమాత్మవగు నీదు రహస్యమును బ్రకాశింపఁ జేయునది. మఱి హిరణ్యగర్భకపిలాదులు యోగసాంఖ్యతంత్రములచేత నీస్వరూపమును విమర్శించుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నను నీవిషయమునఁ దబ్బిబ్బుపడుచుందురు. ఇటు యోగముసాంఖ్యము మొదలయిన వాదముల నన్నింటిని బ్రతిక్షేపించునట్లు స్వరూపమును స్వభావమును బ్రకృతి పురుషాదులందుఁ గలుగనివి యెవ్వనికిఁ గలవో, తనయందు గాఢమైవారికిఁ దెలియంబడకున్న యపరిచ్ఛేద్యజ్ఞానవైభవము గలయట్టి మహాపురుషునకు వందనములు చేయుచున్నాను' అని స్తుతించెను. ఇది యెనిమిదవయధ్యాయము.

మార్కండేయ చరిత్రము.

(అనుబంధము.)

సూతుఁడు:— బుద్ధిమంతుఁ డామార్కండేయుఁ డట్లు స్తుతింపఁగా, నారాయణుఁడును నరసఖుండు నగు భగవం

తుఁడు—'ఓ యోగీ! ఎడతెగని చిత్తసమాధిచేతను నా యందలి భక్తిచేతను తపస్స్వాధ్యాయసంయమముల చేతను నీవు సిద్ధుండవు. బ్రహ్మర్షి శ్రేష్ఠుండవు నగుదువు. నీదు నైష్ఠిక బ్రహ్మచర్యవ్రతమునకు మేము మిక్కిలి సంతుష్టిఁ జెందితిమి. నీకు శుభం బగుఁగాక. వరదులందు మిన్నను గాన నావలనఁ గోరిన వరమడుగుము' అనెను. ఋషి—'దేవదేవేశా! ప్రపన్నార్తిహరా! అచ్యుతా! నీకు జయము జయము. నీవు నాకు దర్శన మొసంగితివే. ఇంత మాత్రము వరమే చాలును. బ్రహ్మాదు లెవ్వని పాదారవిందముల దర్శనము యోగ పరిశుద్ధంబగు మనంబునఁ గేవలము వాంఛించుచున్నారు గాని దర్శింప నేరరయిరో యట్టి నీవు నాకన్నులకుఁ బ్రత్యక్షమైతివే! ఇంతకు మించినవర మేమున్నది? అంబుజపత్రాక్షా! పుణ్యశ్లోక శిఖామణీ! నీదర్శనమే యెక్కుడు; అయినను బ్రహ్మ మొదలుగాఁ గల సకల జనులు సచ్ఛబ్దవాచ్యులయ్యు దేని చేతఁ దాము దేవ తిర్యఙ్మనుష్యస్థావరములుగా భిన్నులయి యుండు నట్లు తెలియుదురో యట్టి నీయాశ్చర్యశక్తిరూపము యిన మాయనుగూడఁజూడ నువ్విళ్లూరుచున్నాను' అనెను. ఇట్లాఋషి మిక్కిలియు స్తుతింపఁగా భగవంతుఁడీశ్వరుఁ డట్లె యగుఁ గా కని చిఱునవ్వుతోడఁ జెప్పి బదర్యాశ్రమమునకుఁ బోయెను. ఋషి యాభగవంతునిమాయను జూడవలయునను టయే చింతించుచుఁ దనయాశ్రమమందే వసించుచు అగ్ని, సూర్యుఁడు, సోముఁడు, జలము, భూమి, వాయువు, ఆకాశము, హృదయము, గోవు, విప్రులు మొదలగువానియందు హరిని ధ్యానించుచు మానసోపచారములచేతఁ బూజించుచుండెను.

అతఁ డాకాలోకప్పుడు ప్రీతిమయమగు భక్తిరసప్రవాహము నందు మునిఁగి యాపూజను మఱచినవాఁ డయ్యెను. ఒకనాఁ డతఁడు పుష్పభద్రానదితటమునఁ గూర్చుండి యుం డఁగా సంధ్యాసమయమున పెద్ద వాయు వొకటి పుట్టెను. అది ప్రచండమయిన శబ్దము గలిగించుచుండఁగా దాని ననుసరించి పెద్ద పెద్ద మేఘములు భయంకరములుగాఁ బొడ కట్టినవి. అవి మెఱుములు మెఱయుచు నుఱుములు బిట్టుగా నుఱుముచు బండి కన్నులం తేసి పెద్ద వర్ష ధారలు నలుప్రక్కలఁ గురియ సాగినవి. అంత నాలుగు మహాసముద్రములును వాయువేగ ముచేతఁ బెద్ద కరడులెగయ నుగ్రములయిన మొసళ్లు చెలఁగ మిక్కిలి భయంకరములయిన సుడి గండములతో దెప్పరమయి ఘోషించుచు భూతలమును నలుప్రక్కలఁ గ్రమ్మి మ్రింగు చుండుట గానంబడెను. ఆకాశము నతిక్రమించినవై జలములును, వేండ్రములయిన సూర్యకిరణములును, మెఱపులును, గూడి దేవ తిర్యఙ్మనుష్యస్థావరము లని నాలుగు విధముల నుండు జగము నంతయును నామునితోఁగూడఁ దపింపఁజేసెను. ఇట్లు భూమి జలములందు మునుంగుటను జూచి ముని మిక్కిలియు భయము నొందెను. అతఁ డట్లు చూచుచుండఁగానే మహా సముద్రము నలలచే మిక్కిలి భయంకరమై బిట్టు గాలిచే జలమంతయు నల్లకల్లోలపడు చుండఁగా, మేఘములు వర్షిం చుచు దానిని నింపి పొంగి పొరలఁ జేయుచుండఁగా, నది పొరలి భూమండలమును నందలి ద్వీపములను వర్షము లను బర్వతములను నేక కాలమున ముంచి మాయముచేసెను. అప్పుడు భూమియు నంతరిక్షమును దేవలోకమును నక్షత్ర

సమూహమును దిక్కులు నన్నియు మూఁడులోకములును జలమున మునిఁగి యుండెను. ఆమునియొక్కఁడుమాత్రమే మిగత పడి యుండి జడలు విరియంబాఱ జడునివలెను గ్రుడ్డివానివలెను భ్రమించుచుండెను. అతఁ డాఁకలి దప్పులు పయికొనఁగా, మకరములును దిమింగిలములును బట్టి యుపద్రవపెట్టుచుండఁగా, అలలచేతను గాలిచేతను గొట్టువడి, అపారమయిన చీఁకటియందు బడి త్రిమ్మరుచు, బడలికవ్యాపింప దిక్కులను నాకాశమును భూమినిని దెలియఁడయ్యె. అతఁ డొక పెనుఁబల్లమున బడియును, నొకచోట నలలచేత మోఁదంబడుచును, గొన్నియెడల నొకటితో నొకటి పోరాడుచున్న జలజంతువులచేత భక్షితుండగుచును, నుండెను. అతఁడొక్కయెడ మోహమును నొక్కయెడ శోకమును నొక్కచోట దుఃఖమును నొక్కపట్టునభయమును బొందుచును,నొక్కెడనవ్యాధి మొదలగు వానిచేత బాధితుండై మృత్యువునొందినట్లును, నుండెను. ఇట్లతఁడు విష్ణుమాయ తనయాత్మను గ్రమ్ముకొనుటయునందు భ్రమించుచుండఁగా సంవత్సరములు వేల పదివేల కొలఁదిని గడచని పోయెను. అతఁ డొకప్పుడు భూమియందు మెరకయైన యొక పట్టునఁ గ్రుమ్మరు చుండఁగా, పండ్లును జిగుళ్లును విలసిల్లుచున్న యొక్క చిన్న మఱ్ఱిచెట్టును గాంచెను. దానిలో నీశాన్యపుదిక్కు నందలి యొక శాఖయందు, నొక యాకుదొన్నెలో నొక శిశువు పరుండి యుండి తన దేహప్రభచేతఁ జీఁకటి నంతయుఁ గబళించుచుండఁగాఁ గాంచెను. ఆచిన్నిబిడ్డఁడు మరకతమణులవలె శ్యామలవర్ణముగలిగి, మొము తామరపూవువలెఁ గాంతి సిరి గులుకుచుండ, సంకువు

వంటి మెడయు విశాలమయినవక్షమును, సొగసయినముక్కును గనుబొమలును గలిగి చెలువు గులుకుచుండెను. అతని యూర్పులు సోఁకి ముంగురు లల్లలాడుచుండెను. శంఖములవంటి చెవుల యందు దాడిమపూవువలె నున్న పోగులు సొగసుగాఱు చుండెను. పగడమువంటి పెదవికాంతిచేతఁ దెల్లని చిఱునవ్వు కొంత యెఱ్ఱ వాఱుచుండెను. తామరపూవుకడుపువలె నెఱ్ఱని కడగన్నులును, చెన్నుగులుకు చిఱునవ్వుతోడి చూపులును నూర్పులచేత నల్లల్లఁ గదలుచున్న వళులతోఁగూడి లోఁతయి యఱచేయంత యున్న యుదరమును, నాపాపనికిఁ జెలువారు చుండెను. సొగసయిన వ్రేళ్లుగల రెండు చిన్నిచేతులచేత నొక చరణాంబుజమును బట్టియెత్తి కొని నోట నిడికొని యాబాలుఁడు చీఁకుచుండెను. ముని యాబాలునిఁజూచి మిక్కిలి యాశ్చర్యపడెను.అతఁ డాపాపనిఁ జూడఁగానే బడలిక లన్నియు నుడిగి యుబ్బున హృదయకమలమును గన్నుఁ దామరలును వికసిల్లు చుండఁగా మేనంతయు మిక్కిలి గగురు పొడువఁగా, నత్యంతాశ్చర్యము చేత శంకించినను నాబాలునిఁ జూచుటకు సమీపమునకుఁ బోయెను. అపుఁ డాముని యా శిశువు నూర్పుగాలిచేత దోమవలె నతని శరీరము లోపలఁ జొచ్చెను.ఆతనిగర్భమందును నతనికంటె మఱియొక బాలుని నట్టి వానిని గాంచెను. మఱి యతని శరీరములోనికిఁ జొరక మునుపు నంతయును జూచినట్లె శరీరము లోపలను జూచెను. అట్లుచూడఁగా నతనికి మిక్కిలియు విస్మయముకలిగెను. అతఁ డందునంతరిక్షమును భూమ్యాకాశములను నక్షత్రగణములను బర్వతములను సముద్రములను ద్వీపములను వర్షములను

దిక్కులను సురాసురులను వనములను దేశములను నదులను బట్టనములను ఆకరములను సేద్యపుగ్రామములను, మంద లను, ఆశ్రమములను వర్ణములను వాని వృత్తులను గాంచెను. మఱియు నాకాశాదిమహాభూతములను భౌతికములయిన దేవ మనుష్యాదులను, నానాయుగములను గల్పములను గల్పించు చుండు కాలమును, ఇది యది యన నేల! వ్యవహారమునకునిమి త్తమయిన తక్కిన దొక్కొక్క దానిని మఱి యజ్ఞానులకు నిత్యమయినదిగాఁ దోఁచుచున్న జగత్తును గాంచెను. మఱియు నాగర్భములో ఋషి హిమాలయమును బుష్పవహ యనెడి యానదిని దన యాశ్రమమును నిట్లు విశ్వమునుగాంచుచుండి మరల నాబాలుని యూర్పుగాలి చేత నతని వెలుపలికి వచ్చి ప్రలయ సముద్రమునందుఁ బడెను. అట భూమి యం దొక మిట్టపయిని బెరిఁగి యున్న మఱిచెట్టును దాని యాకు దొప్పయందుఁ బరుండి యున్న యాపాపనిని జూచి యమృతంబు వంటి ప్రేమదొలఁకుచున్న చిఱునవ్వుతోడి య తని కడగంటిచూపును జూచెను. అంత నతండు తనకన్నుఁగవ చేతహృదయమునందుఁ గౌఁగిలించుకొనియున్న బాలునిఁగాంచి మిక్కిలియు నుబ్బుజెంది యాయధోక్షజునిఁ జేతులారఁ గౌఁగి లించుటకై యెదురుగాఁ బోయెను అప్పుడా దేవుఁ డచిం త్యములయిన వివిధ విచిత్రశక్త్యాదిగుణములచేఁ బరిపూర్ణుఁడై యాశ్చర్య శక్తియోగనిర్వాహకుఁ డైన సర్వాంతరాత్ముఁడు గావునఁ దోడనే యంతర్ధానము నొందెను ఆపు డా ఋషి యాలింగనము చేసికొన వలెనన్న వ్యాపారము, నిర్ధనుఁడు పూనినపనివలె, వ్యర్థమాయెను. ఆ శిశువు తిరోహితుఁడు

కాఁగానే యతనివెంటనే ప్రలయ జలమంతయు మఱుఁగయ్యెను. తత్క్షణమే యామునియెదుట వటవృక్షమును మఱుఁగుపడెను. అతఁ డెప్పటివలెఁ దన యాశ్రమమందున్నవాఁడయ్యెను. ఇది తొమ్మిదవయధ్యాయము.

మార్కండేయ చరిత్రము.

(అనుబంధము)

శ్రీసూతుఁడు—ఇట్లు ముని,నారాయణుఁడు పన్నిన తనయాశ్చర్యశక్తి వైభవము ననుభవించి యానారాయణునే యతని మాయను ధరించుటకై శరణుఁజొచ్చెను.—* మార్కండేయుఁడు—'హరీ! నీదు మాయచేత దేవతలు సయితముజ్ఞానముచేత మనంబు చెదరి మోహము నొందుదురుగదే. ఇట్టి నీదు పాదమూలమును బ్రపన్నుల కభయం బొసంగువానిని శరణుఁజొచ్చితిని' అనెను. సూతుఁడు—ఇట్లతఁడు సమాహితచిత్తుఁడై యుండఁగా భగవంతుఁడు రుద్రుడు పార్వతితోఁ గూడ నిజగణములచేఁ బరివృతుఁడై నందినెక్కి యాకాశమునఁ బోవుచు నతనిఁ జూచెను. అంతఁ బార్వతి యాఋషినిఁ జూచిశివునితో 'భగవంతా! గాలిలేనపుడు జలములును మత్స్య సమూహములును నిశ్చలములై యున్న మహాసముద్రమువలె దేహేంద్రియములును మనస్సును నిశ్చలములై యీ విప్రుఁ

---

* అల్పదేశమందు విస్తారముగల దేశమును అల్పకాలమందు బహుకాలమును అంతర్భవించి యుండుటయును తనకంటె వ్యతిరిక్తములయిన మూర్తామూర్త పదార్థసమూహమును కాలావసానము గలిగించు జలాదులను సృజించుటయును ఈశ్వరుని సర్వశక్తిత్వమువలన ఉపపన్నము.

డున్నాఁడు. ఇతనిని బోయిచూతము రమ్ము. ఈముని తపస్సునకు ఫలమొసంగుము. నీవు సిద్ధిప్రదుఁడవుగదే' యనెను. రుద్రుఁడు— 'భగవతీ! ఈ బ్రహ్మర్షి కామములనేమియు మోక్షమును సైతము గోరఁడు; ఏలనఁగా నితఁ డవ్యయుఁడగు పరమపురుషునియందు ననన్యప్రయోజనంబగు భక్తిని లభించియున్నాఁడు. భవానీ! అయిన నీ సాధుపురుషునితో మాటలాడుదము. మనుష్యులకు సాధువులతోడి సమాగమమే పరమంబయిన లాభముసుమీ' యని చెప్పెను. సర్వవిద్యలకు నిర్వాహకుఁడై సర్వదేహధారులకు నీశ్వరుండయి సత్పురుషులకు గతియైన యా భగవంతుఁ డీశానుఁ డతనిని దఱిసివచ్చెను. జగదాత్మకులైన యీ యీశు లిరువురును వచ్చియున్నను నాముని యంతఃకరణవృత్తుల నిరోధించియుండుటంబట్టి యెఱుంగఁడయ్యె. వారినేకాక తన్నును దక్కిన ప్రపంచమును దెలియకుండెను. భగవంతుఁడు రుద్రుఁ డది యెఱింగి వాయువు ఛిద్రమునందుఁ జొచ్చునట్లు యోగమాయచేత నతని హృదయాకాశమును జొచ్చెను. అంత నాముని తనలోపలను మెఱుపువలెఁ బిశంగములయిన జటలుదాల్చి మూఁడుకన్నులును బది భుజములును గలిగి పొడవై యుదయించుచున్న సూర్యునివలె వెలుఁగుచుఁ బులితోలును శూలమును ధనువును బాణములను ఖడ్గ చర్మములను నక్షమాలను డమరుకమును, గపాలమును బరశువును దాల్చి శివుఁడు తటాలున హృదయమందు జూపట్టఁగా గాంచి విస్మయమునొందెను. అమ్ముని 'యేమిది' యని యాసమాధినుండి విరమించి రెండుకన్నులను దెఱచి త్రిలోకైకగురుండగు రుద్రుఁడు పార్వతితోడను బ్రమథగణములతోడను వచ్చి

యుండుటను జూచెను. ముని యద్దేవుని శిరస్సుచేత మ్రొక్కి యతనికిని బార్వతికిని బ్రమథగణములకును స్వాగతం బడిగి యాసనము లిడి యర్ఘ్యపాద్యముల నర్పించి గంధపుష్ప ధూప దీపములచే నర్చించి యెంతయు సపర్యలు గావించెను. అంత నద్దేవునిఁజూచి 'నీవు నీప్రభావముచేతనే పరిపూర్ణ కాముఁడవు. ఈ జగత్తంతయు నీచేతనే సుఖముగా నాటలు నొందియుం డును. ప్రభూ! ఈశానా! ఇట్టి విభునకు నీకు నేనేమిచేయు దును? శాంతుఁడును సత్త్వుఁడును బ్రహ్మజుండును రజోజు షుండును ఘోరుండును దమోజుషుండును నగు శివునకు నీకు నమస్కారము'అనెను. సూతుఁడు—— ఇట్లాదిదేవుఁడును సజ్జను లకు దిక్కైనయిన యా భగవంతుఁడు స్తుతింపఁబడఁగాఁ బరి తుష్టుఁడై ప్రసన్నంబగు మనంబుతో నవ్వుచు నమ్మునిని జూచి 'మేము ముువ్వురమును వరదులయందు మిన్నలము; మాదర్శ నము వ్యర్థముగాదు. ఆదర్శనమువలన మనుష్యుఁడు ముక్తి నొందును. కాఁబట్టి నీవు నావలన వరమును వేఁడుము. సాధువు లును శాంతులును సంగరహితులును భూతములందు దయ గలవారును మాయం దేకాంతభక్తులును వైరము లేని వారును సమదర్శులునగు బ్రాహ్మణులకు, లోకులను లోకపాలు రును, వీరువారననేల? భగవంతుఁడగు నేనును బ్రహ్మయు నీశ్వరుఁడగు హరి తానును వందనములను నర్చనములను నుపా సనములను జేయుదుము. ఏలనఁగా వారచ్యుతశరీరరుల మగు నాయందును బ్రహ్మయందును నచ్యుతుండగు హరియందును భేదమణువంతయైనను గలిగియుండదు. మఱియుఁ దామును నితర జనులును నచ్యుతునికి భిన్నులయినవారనియుఁ దలంపరు;

అనఁగా నందఱును నచ్యుతునికిఁ బరతంత్రులై తచ్ఛరీరభూతులై యుండుటంబట్టి యచ్యుతుఁడేయని తలంతురు. కనుక మేమును మిమ్ము భజింతుము. జలమయములగు తీర్థములును, ప్రాణరహితములయిన (మృచ్ఛిలామయములయిన) దేవతలును దర్శనమాత్రమునఁ బవిత్రత గలిగింపనేరవు. చిరకాల స్నానముల చేతను, ఆవాహనాది షోడశోపచార పూజాదులచేతను, నవి పవిత్రముచేయుచున్నవి. మీరన్నననో దర్శన మాత్రముచేతనే పవిత్రతఁ జేయుచున్నారు. ఎవ్వరు వేద మయంబగు మా రూపమును నాత్మసమాధిచేతను దపస్సు చేతను స్వాధ్యాయముచేతను సంయమములచేతను దాల్చి యుందురో యట్టి బ్రాహ్మణులకు మేము నమస్కరించు చున్నాము. అట్టి మహాత్ములను దర్శించినను విన్నను మహా పాతకులయినను శూద్రులయినను శుద్ధి నొందుదు రనఁగా నిఁక వారితోడ సంభాషణాదులచేత శుద్ధినొందుట చెప్పనేల' యనెను.

సూతుఁడు—— ఇట్లు చంద్రధరుఁ డాశివుఁడు సజ్జనసేవ యనెడు ధర్మరహస్యమును గూర్చి విస్తరించిచెప్పిన యా వాక్య మమృతమువలెఁ జవి గులుకఁగా నాఋషి చెవులు రెంటను నెంతయుఁగ్రోలియుఁ దృప్తినొందఁడయ్యెను.ఋషి—— ఆహా! జగదీశ్వరులయినవారు తమకీశితవ్యములయిన యపకృష్ట భూతములకు మ్రొక్కుచున్నారే! ఔరా! ఈశ్వరునిచర్య యిది శరీరధారుల కెంతమాత్రము దెలియఁదగినదిగాదు గదే! వారు దేహులకుధర్మము నుపదేశించువారయ్యునుధర్మములను వారిచేత గ్రహింపఁజేయుటకై తామే యాచరించుచును నను.

మోదించుచును నట్లువిచేయఁబడుచుండఁగా స్తుతించుచును, నుందురు. ఇట్లు భగవంతుఁడు తన కీశితవ్యములయిన వానికి నమస్కరించుట మొదలగు వానిని నాశ్చర్య మయములయిన తనచేష్టలచేతఁ జేసినంతమాత్రమున వాని ప్రభావమెంత మాత్రము చెడదు. లోక ప్రసిద్ధమగు మాయావి యింద్రజాలాది కపటవ్యాపారము లెంతచేసినను వాని ప్రభావము చెడక వాని మాయావిస్ఫారప్రభావమె వెల్లడియగు నట్లె దీనిని దెలియవలయును. భగవంతుఁడు సంకల్పమాత్రముచేత నీజగత్తును సృజించి తాను దీనిలోపలఁ జొచ్చి, గుణములు పూర్వకర్మ వాసనానుగుణముగాఁ బరిణమించి యుత్తరోత్తర పుణ్యాపుణ్యరూపము లయిన విషమసృష్టిని జేయుచున్నను దానే చేయువానివలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు గాని స్వప్నము గన్నవాఁడు స్వప్నమందలి యర్థములను దాను జేయనియట్లు, నిజమునకా సృష్టికిగుణములేకాని తాను గర్త గాకుండును. అట్టిత్రిగుణుండును మహాత్ముండును కేవలుండును నద్వితీయుండును గురుండును బ్రహ్మమూర్తియు నయిన యీభగవంతునకు నమస్కారము. భూమా! పురుషుఁడు స్వతంత్రుఁడును సత్యకాముఁడు నగుటకంటె వర మేమి వరదోత్తముండవగు నీవలనఁ బడయవచ్చును ? ఏమియుఁ గలుగదు. అయినను బూర్ణకామము వర్షించుచున్న నీవలన నీ వరమును వేఁడెదను. భగవంతుని యందును భగవత్పరు లయినవారి యందును నీయందును నచ్యుతంబగు భక్తి నాకుఁ గలిగియుండవలయును' అనెను. సూతుఁడు—ఇట్లు ముని చక్కనివాక్యమున స్తుతింపఁగా నచ్యుతుఁడును భగవంతుఁడు నగునాగుద్రుఁడు

పార్వతి యనుమోదింప నతనితో 'మహర్షీ ! నీకు విభుండయిన యధోక్షజునియందు మిక్కిలియు నీవు కోరినభక్తి కలుగుఁగాక. కల్పాంతముపఱకును నీకుఁ బవిత్రంబయిన యశస్సును, ముదిమియు మరణమునులేకుండుటయుఁగలుగుఁగాక. భూతభవిష్యద్వర్తమానములనెడు త్రికాలములందున్న వస్తువులను గూర్చిన జ్ఞానమును బ్రహ్మస్వరూపరూపాదులను గూర్చిన విజ్ఞానమును విరక్తిసహితముగాఁ గలుగు గాక. బ్రహ్మవర్చనుల కెల్ల నీవు పురాణాచార్యుండ వగుదువుగాక' యనెను. సూతుఁడు—. ఇట్లీశ్వరుఁ డామృకండుతి మునికి వరములనొసంగి పార్వతీదేవికి నాముని మున్ను భగవన్మాయను దర్శించిన కథనుజెప్పుచుఁ దన స్థానమునకుఁ బోయెను. ఆ మార్కండేయుఁడును మహాయోగవైభవమును భగవంతుఁడగుహరి యందు ననన్యప్రయోజనంబగుభక్తిని బొంది యిప్పటికిని సంచరించుచున్నాఁడు. ఇందులకు సందియము లేదు. బుద్ధిమంతుఁడగు మార్కండేయుఁ డనుభవించినభగవంతునిమాయావైభవమును మిక్కిలి యద్భుతమయిన దానిని నీకువర్ణించి చెప్పితిని. సంసార మనాది యని తెలియనివారుకొందఱు, జీవులకుభగవంతునిమాయవలన నొకానొకప్పుడే, సంసారము మార్కండేయునికిఁ గలిగిన మాయా వైభవదర్శనమువలెఁ గలుగుచున్నదని చెప్పుదురు. ఈసంసారమనాదియై పొరలి పొరలి వచ్చుచున్నది గాని యొకానొకప్పుడు కలుగునది గాదు. ఇట్లు చక్రపాణి యగు భగవంతుని వైభవముతోఁ గూడిన మార్కండేయుని వృత్తమును వినువాఁడును వినిపించువాఁడును నిరువురును గర్మనిమిత్తంబగు సంసారమునకుఁ బాలుపడరు. ఇది పదియవయధ్యాయము.

{మహాపురుష వర్ణనము. ద్వాదశాదిత్యవ్యూహాదు లను వర్ణించుటయు.}

శౌనకుఁడు—భాగవతా! నీవు మిక్కిలియు వేత్తలగు వారి యందు మిన్నవు. ఏలన నీవు సమస్తములయిన పురాణ పంచరాత్రాది తంత్రముల సిద్ధాంతముల తత్త్వములను జక్కఁగాఁ దెలిసినవాఁడవు. కాఁబట్టి యీ యర్థమును నిన్న డుగుచున్నాము. శుద్ధసత్త్వమయమగు దివ్యవిగ్రహముఁగల శ్రియఃపతికిఁ బరిచర్య చేయునపుడు భగవదారాధన తంత్రనిష్ఠితు లయినవా రద్దేవుని పాణి పాదాదులయినయంగములను హృదయాదులయిన యుపాంగములను సుదర్శనాదులయిన యాయుధములను భూషణములను నే యే తత్త్వాభిమాని దేవతగాఁ గల్పించి యేవిధమున ధ్యానింతురో దానిని, భగవదారాధన క్రియకు నపేక్షితములయిన వానిని, దెలిసికోనఁ గోరుచున్నారము గాన మాకు వివరింపుము. ఆయా యంగాదులను నాయా తత్త్వములుగాఁ గల్పించి యారాధనము చేయు కౌశలముచేత మర్త్యుఁడు జరామరణములను గడచి ముక్తిని బొందుచున్నాఁడు గదే' యనిరి. సూతుఁడు 'నేను గురువులకు నమస్కరించి విష్ణుదేవుని యంగాదులకు నభిమాని దేవతలయిన యా విభూతులను జెప్పెదను. బ్రహ్మ నారదుఁడు మొదలయిన యాచార్యులవలనను,నాగమమువలనను,బంచరాత్రమువలనను, నావిభూతు లెఱుంగఁబడినవి.ప్రకృతి,మహత్తు,అహంకారము,పంచభూతములు,కాలమనెడి తొమ్మిదితత్త్వములచేతను వీని వికారములయిన యేకాదశేంద్రియములచేతనుబంచతన్మాత్రలచేతను విరాట్టు (బ్రహ్మాండము) నిర్మింపఁబడినదని శాస్త్రముచేతఁ దెలి

యఁబడుచున్నది జీవులతోఁ గూడిన యీవిరాట్టునందుమూఁడు లోకములు కనఁబడుచున్నవి. ఈ*బ్రహ్మాండము పరమపురుషుని రూపము. తలాతల మొదలైన సప్తలోకములతోఁ గూడిన భూమి యతనికిఁ బాదములు. దివి యతనికిశిరస్సు. ఆకాశము నాభి. సూర్యుఁడు కన్నులు. వాయువు నాసిక. దిక్కులు కర్ణములు. ప్రజాపతి మేఢ్రము. పరమపురుషునకు మృత్యువు గుదము. బాహువులు లోకపాలురు. మనస్సు చంద్రుఁడు. యముఁడు కనుబొమలు లజ్జ పయిపెదవి. లోభము క్రిందిపెదవి. వెన్నెలలు దంతములు. భ్రమము నవ్వు. వృక్షములు రోమములు. మేఘములు తలవెండ్రుకలు. ఈవ్యష్టి పురుషునకు నెన్నియవయవములో తనకొలఁతచేత నవయవసంస్థానమెంత మితిగలిగి యుండునో, యట్లే యా పరమపురుషునకు లోకముల కొలఁదిచేతఁ (అనఁగా లోకాభిమాని దేవతా రూపములగు పాదాద్యవయవముల సంస్థానముచేత) నంత యవయములు గలవాఁడై యుండును. అజుండు భగవంతుఁడు కౌస్తుభము నెపమునఁ దనయాత్మ జ్యోతిని, అనఁగాఁ దనకు విశేషభూతమై జ్ఞానాకారమై యుండు చిదాత్మస్వరూపమును దాల్చుచున్నాఁడు. [1] ఆజీవుని ప్రభయగు ధర్మభూతజ్ఞానము వ్యాపించునట్టిది. ఆ ప్రభను భగవంతుఁడు వక్షమున శ్రీవత్సముగాఁ దాల్చియున్నాఁడు. విషమావస్థయందున్న సత్త్వాది గుణములమయమైయుండు ప్రకృతియే వనమాలగాఁ దాల్చి

1. బ్రహ్మాండమున కభిమానిదేవత భగవద్దివ్య విగ్రహమని యర్థము.

2. కౌస్తుభము జీవవర్గాభిమాని దేవతయనియు దాని ప్రభకు అభిమాని దేవత శ్రీవత్సమనియు ఛందోభిమాని దేవత యతని వస్త్రమనియుఁ దెలియునది.

యున్నాఁడు. అతనివస్త్రము గాయత్రి మొదలగుఛందములు. అకారాదిత్రివర్ణములు గల ప్రణవ మాతని బ్రహ్మసూత్రము. అతని యొక్క మకరకుండలము సాంఖ్యములు వేదము మఱి యొకకుండలము. సర్వలోకోత్తరమయినబ్రహ్మలోకము నతఁడు కిరీటముఁగా ధరించి యుండును.అది సర్వలోకములకు నభయప్రదమైనది. పరమపురుషుఁ డధిష్ఠించియున్న శేషుం డనెడి యాసనము మూల ప్రకృతి. ధర్మజ్ఞానాదులతోఁ గూడిన విశుద్ధ సత్త్వము పద్మమనఁబడుచున్నది. [1] ఓజస్సుతోను సహస్సుతోను బలముతోను గూడిన మహత్తత్త్వం బగు బుద్ధియే గదగాఁ దాల్చియున్నాఁడు. జలతత్త్వమే శంఖము. తేజస్తత్త్వము సుదర్శనము. ఆకాశమువలె నీలదేహుఁడగు భగవంతునకు నాకాశతత్త్వమే ఖడ్గము. తపస్సే కేడెము. కాలము శార్ఙ్గ ధనువు. కర్మములే యమ్ములపొది ఇంద్రియములు గుఱ్ఱములు. మన స్సతనికి రథము. అర్చావతారములందాహింతమైన యతని యంశమే తన్మాత్రలు. [2] ఇంద్రియవ్యాపారము లతని క్రియలు అతని యాసనమందుఁ బద్మాకారముగా నున్న మండలము [3] యజ్ఞభూమి. యజమానుని ప్రోక్షణావఘాతాదు లయిన యాగదీక్షా సంస్కారము భగవంతునికిఁ బరిచర్య. అది దురితములనెల్ల క్షీణింపఁజేయునది. భగవచ్ఛబ్దమందలి యవయవ

1. ఓజస్సనఁగా ఇంద్రియశక్తి. సహస్సు అనఁగా మనశ్శక్తి. బలమనఁగా దేహబలము. ధేనువునకుఁ గాల మభిమానిదేవతయనుట.

2. ఇట 'ముద్రయార్థ క్రియాత్మతా' అని పాఠాంతరము. 'వరదాభయాది ముద్ర ప్రయోజనము దాని క్రియా స్వరూపమునగు' నని భావము.

3. యజ్ఞభూమ్యభిమానిదేవత యామండలమనుట. దీక్షాసంస్కారమున కభిమానిదేవత పరిచర్య.

మగు భగవచ్ఛబ్దమునకు నర్థమగు జ్ఞానాదిషాడ్గుణ్యము లీలా కమలముగా ధరించి యున్నాఁడు. ధర్మమును యశమును భగవంతునకుఁ జామరమును వ్యజనము నగును. దేని వలనను భయము లేకున్న సాంతధామమయిన వైకుంఠ మతనికి [1]ఛత్రము. ఋగ్యజుస్సామాత్మకమయిన వేదము యజ్ఞారాధ్యుం డయిన యాపురుషుని వహించు వాహనమయిన [2] గరుడుఁడు. శ్రీదేవి హరికిఁ బాయక యుండు తోడి శక్తి. అది యాపరమాత్మునకు ధర్మభూతియగు ప్రభ. సేనాపతియగు విష్వక్సేనుఁ డతని విగ్రహావిశేషము. హరిద్వారపాలురయిన నందాదు లైన మండ్రు అణిమ మొదలయిన గుణములు. వాసుదేవుఁడు సంకర్షణుఁడు ప్రద్యుమ్నుఁ డనిరుద్ధుఁ డనెడి యీమూర్తిసమూహము పరమపురుషుఁడు తానే యని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. ఈవాసుదేవాదికమయినచతుర్మూర్తి సమూహము జాగరము స్వప్నముసుషుప్తిముక్తి యనెడి యవస్థలందువరుసగా విశ్వుఁడు తైజసుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు తురీయుఁడు(ముక్తుఁడు) అనఁబడు[3]జీవుఁడు. బాహ్యేంద్రియములచేత నర్థములను దెలుపుజాగరావస్థయందు నుమానసేంద్రియవిషయమగుస్వప్నావస్థయందునుమనస్సుడుగఁ గావాసనమాత్రము మిగిలియున్న యాశయమగు సుషుప్తియం

1. వైకుంఠాభిమానిదేవత యతనికి ఛత్రమనిభావము.

2. వేదాభిమానిదేవత గరుడుఁడనియు, అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాభిమానిదేతలు నందాదులనియుఁ దెలియునది.

3. అనఁగాముక్త్యవస్థుఁడగు జీవునకభిమాని వాసుదేవుఁడు. స్వప్నావస్థ జీవున కభిమాని సంకర్షణుఁడు. తక్కిన రెండవస్థల జీవులకు తక్కిన రెండు మూర్తులు వరుసగా నభిమాని దేవతలని యర్థము.

దును బరిశుద్ధానవచ్ఛిన్నజ్ఞానం బగుము క్తియవస్థయందును గల యాయాజీవున కభిమాని భగవంతుఁ డని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. అంగములతోను ఉపాంగములతోను నాయుధములతోను భూషణములతోను గూడి వాసుదేవాది చతుర్మూర్తి దాల్చియున్న భగవంతుఁడు హరి యీశ్వరుఁడు ప్రసిద్ధములయిన సృష్టి స్థితి సంహార మోక్షములను నాలుగింటిని గావించుచున్నాఁడు. బ్రాహ్మణోత్తమా! బ్రహ్మరుద్రాది సంజ్ఞలతోఁ గూడి తనమాయచేత సృజించుచును సంహరించుచును రక్షించుచు నున్నయాభగవంతుఁడే స్వరూపముచేతను గుణములచేతను నిరతిశయ బృహత్త్వముగల బ్రహ్మము, సర్వకారణభూతుఁడు, సమస్తమును నొక్కమ్మడిని జక్కఁజూచువాఁడు, తన మహిమచేతనే నిండియున్న యవాప్త సమస్తకాముఁడు, అసంకుచిత జ్ఞానుఁడు. ఇట్టివాఁడయినను గూఢుం డని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. అయినను నతఁడు తనయుపాసకుల యోగపరిశుద్ధ మనస్సులకు లభించుచున్నాఁడు. *శ్రీకృష్ణా! కృష్ణసఖా! వృష్ణివృషభా! భూద్రోహులయిన రాజుల వంశములకు దహనుఁడయినవాఁడా! అనపవర్గవీర్యా! గోవిందా! గోబ్రాహ్మణ దేవతలయార్తిని హరించుటకై యవతరించువాఁడా!

---

* ఇందు మొదటిదానిచే సర్వాకర్షకత్వమును, రెండవదానిచే సౌశీల్యమును, మూఁడవదానిచేత సౌలభ్యమును, నాలుగవదానిచేత దుష్కృతుల నాశముసేయుటయు, ఐదవదానిచేత అపారవీర్యత్వమును, ఆఱవదానిచేత సర్వాధారత్వమును, ఏడవదానిచేత సాధుపరిత్రాణత్వమును, ఎనిమిదవదానిచేత పావనకీర్తిత్వమును, తొమ్మిదవదానిచేత అత్యాదరమున వినఁదగినవాఁడై యుండుటయు చెప్పఁబడినవి.

తీర్థశ్రవా! శ్రవణమంగళా! నీభృత్యులను రక్షింపుమా ! ఎవ్వఁడు ప్రాతఃకాలమున లేచి చిత్తము పరమపురుషునియం దునిచి సమాహితేంద్రియుఁడై మహాపురుషుని చిహ్నభూతముల యిన యంగోపాంగాదులనిరూపించు నీప్రకరణమును జపించునో వాఁడు హృదయగుహాశయమందున్న బ్రహ్మమును గలరూపునఁ దెలియుచున్నాఁడు' అనెను.

శౌనకుఁడు—భగవంతుఁడగు శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకుసూర్యా రాధకమగు గణము లేదు నెలనెలకు నానావిధములయిన కర్మ ములను గావించుచున్నదని ముం దతఁ డడుగఁగాఁ జెప్పెను. 'సూర్యాత్మకుం డగుహరిని నుపాసించుచుండెడి యాగణముల నామములను వారలాయామాసమునఁ బతియగు నాయా సూర్యునిచే నియుక్తులై చేయుకార్యములను వినఁగోరుచున్న మాకుఁ జెప్పుము' అనియడిగెను. సూతుఁడు-సమస్తదేహధా రుల కాత్మభూతుఁడయిన విష్ణుఁ డనాదియైన తన ప్రకృతిచేత లోకయాత్రా ప్రవర్తకుఁడయినయీసూర్యుని నిర్మించెను. కాఁబ ట్టియే యితఁడు లోకములందుఁబరిభ్రమించుచున్నాఁడు. *లోక ములకెల్లనాదికర్తయు నద్వితీయుండు సర్వాంతరాత్ముఁడునయిన యా హరియె సూర్యశరీరకుఁడై నెలకొనియున్నాఁడు. అతఁడు సమస్తములయిన వేదక్రియలకుఁ గాలావచ్ఛేదకుఁడై మూలము గానున్నాఁడు. మఱి పరాశరాది ఋషులచేతఁ బండ్రెండు

---

* ఇదియె పంచమ స్కంధమందు—'అథాస్యేచ ఋషయోగన్ధర్వా అప్సరసో నాగా గ్రామణ్యో యాతుధానాదేవా ఇత్యేకైకశోగణాః సప్త చతుర్దశమాసి భగవన్తం సూర్యమాత్మానం నానానామానం పృథఙ్నానా పృథక్కర్మభి ర్ద్వన్ద్వశ ఉపాసతే' యని చెప్పఁబడియున్నది.

విధములయిన వాఁడుగాఁ జెప్పఁబడు చున్నాఁడు. [1] కాలము దేశము క్రియ కర్త కరణము కార్యము ఆగమము ద్రవ్యము ఫలమని హరి యొక్కడే తొమ్మిది విధములఁ జెప్పఁబడినట్లు, పండ్రెండు విధములుగాను జెప్పఁబడుచున్నాఁడు. చైత్రాదిమాసములయందు భగవంతుఁడు కాలావచ్ఛేదకమగు రూపమును దాల్చి లోకయాత్ర నిర్వహించుటకై (యొక్కొక్క నెల నొక్కొక్క గణముగా) వేఱు వేఱ పండ్రెండుగణములతోఁ గూడి [2] చరించుచున్నాఁడు. ధాత (సూర్యుఁడు), కృతస్థలి (అప్సరస), హేతి (రాక్షసుఁడు), వాసుకి (నాగుఁడు), రథకృత్తు (యక్షుఁడు), పులస్త్యుఁడు

---

1. కాలము వసంతాదులు. దేశము 'సమేయజేత' ఇత్యాదుక్తము. క్రియ యాగాదులు. కరణముసాధనము. కార్యముఅపూర్వమనెడు స్థాయికార్యము. ఆగమమనఁగా ప్రమాణభూతమగు వేదము. ద్రవ్యముచరుపురోడాదాశాదికము ఫలము స్వర్గాదులు. దేశము మొదలుకొని ఫలమువఱకుఁ జెప్పఁబడినవెల్ల సాధనములుగానో సాధ్యములుగానో క్రియయొక్కటియందు అంతర్భూతము. ఇట్టి క్రియతోఁగూడిన వాఁడై హరి ద్రవ్యాదిశరీరకత్వమువలన బహువిధములఁ జెప్పఁబడు చున్నాఁడని భావము.

2. సూర్యుఁడు ఒక్కొక్కనెలకు ఒక్కొక్కగణముగా పండ్రెండు నెలలకు పండ్రెండుగణములతోఁగూడి తిరుగుచుండును. ఒక్కొక్క గణమునకు గణులు ఏడేసిమంది యుందురు. పంచమస్కంధమునఁ బదునలుగురనిచెప్పఁబడినను అందు ప్రధానులు ఏడుగురే యని యిట తెలియునది. మఱియు నొక్కొక్కగణమందును మొదటనామాసమునకు పతియై యొకానొక పేరుగల సూర్యుఁడును పిదప ఒకఋషియు గంధర్వుఁడును అప్సరసయు నాగుఁడును గ్రామణియు రాక్షసుఁడును దేవతయును జెప్పఁబడుదురు. అందు చైత్రమాసపు వారిని మొదటఁ జెప్పుచున్నారు.

(ఋషి), తుంబురుఁడు (గంధర్వుఁడు) ననెడి యీ యేడుగురు చైత్రమాసమునఁ దమ తమ కార్యములచేత సూర్యుని నడపుచుందురు. అర్యముఁడు (సూర్యుఁడు), పులహుఁడు(ఋషి), రథౌజుఁడు(యక్షుఁడు), ప్రహేతి(రాక్షసుఁడు), పుంజికస్థలి (అప్సరస). నారదుఁడు (గంధర్వుఁడు), కచ్ఛనీరుఁడు (నాగుఁడు), ననెడి యీ యేడ్గురు వైశాఖమాసమున సూర్యుని నడుపు చుందురు. మిత్రుఁడు (సూర్యుఁడు), అత్రి (ఋషి), పౌరుషే యుఁడు (రాక్షసుఁడు), తక్షకుఁడు (నాగుఁడు), మేనక(అప్సరస), హాహా (గంధర్వుఁడు), రథస్వనుఁడు (యక్షుఁడు), ననెడి వీరు సూర్యుని జ్యేష్ఠమాసమందు నడపుదురు. వరుణుఁడు (సూర్యుఁడు), వసిష్ఠుఁడు (ఋషి), రంభ (అప్సరస), సహ జన్యుఁడు (యక్షుఁడు), హూహూ (గంధర్వుఁడు), శుకుఁడు (నాగుఁడు), చిత్రస్వనుఁడు (రాక్షసుఁడు) నను వీ రాషాఢ మాసమును జరుపుచుందురు. ఇంద్రుఁడు (సూర్యుఁడు), విశ్వా వసువు (గంధర్వుఁడు), శ్రోత (యక్షుఁడు), ఏలాపుత్రుఁడు (నాగుఁడు), అంగిరసుఁడు (ఋషి), ప్రమ్లోచ (అప్సరస), చర్యుఁడు (రాక్షసుఁడు) ననెడి వీరు శ్రావణమాసమును జరు పుదురు. వివస్వంతుఁడు (సూర్యుఁడు), ఉగ్రసేనుఁడు (గంధ ర్వుఁడు), వ్యాఘ్రుఁడు (రాక్షసుఁడు), ఆసారణుఁడు(యక్షుఁడు), భృగువు (ఋషి), అనుమ్లోచ (అప్సరస), శంఖపాలుఁడు (నాగుఁడు) నను వీరు భాద్రపదమాసమును జరుపుదురు. పూష (సూర్యుఁడు), ధనంజయుఁడు (నాగుఁడు), వాతుఁడు (రాక్ష సుఁడు), సుషేణుఁడు (గంధర్వుఁడు), సురుచి (యక్షుఁడు)

ఘృతాచి (అప్సరస), గౌతముఁడు (ఋషి), * మాఘమాసమును గడపుదురు. పర్జన్యుఁడు (సూర్యుఁడు), ఋతువర్చసుఁడు (రాక్షసుఁడు), భరద్వాజుఁడు (ఋషి), సేనజిత్తు (అప్సరస), విశ్వుఁడు (గంధర్వుఁడు), ఐరావతుఁడు, (నాగుఁడు) నను వీరు ఫాల్గునమాసమును గడపుదురు. అంశుమంతుఁడు (సూర్యుఁడు), కశ్యపుఁడు (ఋషి), తార్క్ష్యుఁడు (యక్షుఁడు), ఋతుసేనుఁడు (గంధర్వుఁడు), ఊర్వశి (అప్సరస), విద్యుచ్ఛత్రువు (రాక్షసుఁడు), మహాశంఖుఁడు (నాగుఁడు) నను వీరు మార్గశీర్షమును జరుపుచున్నారు. భగుఁడు (సూర్యుఁడు), స్ఫూర్జుఁడు (రాక్షసుఁడు), అరిష్టనేమి (గంధర్వుఁడు), ఊర్ణుఁడు (యక్షుఁడు), ఆయువు (ఋషి), కర్కోటకుఁడు (నాగుఁడు), పూర్వచిత్తి (అప్సరస) యనెడు వీరు పుష్యమాసమును జరుపుదురు. త్వష్ట (సూర్యుఁడు), జమదగ్ని (ఋషి), కంబలాశ్వుఁడు (నాగుఁడు), తిలోత్తమ (అప్సరస), బ్రహ్మోపేతుఁడు (రాక్షసుఁడు), ఋతజిత్తు(యక్షుఁడు), ధృతరాష్ట్రుఁడు (గంధర్వుఁడు), ఇషంభరుఁడు నను వీరాశ్వయుజమాసమును నిర్వహించుచుందురు. విష్ణువు (సూర్యుఁడు), అశ్వతరుఁడు (నాగుఁడు) రంభ (అప్సరస), సూర్యవర్చసుఁడు (గంధర్వుఁడు), సత్యజిత్తు (యక్షుఁడు),విశ్వామిత్రుఁడు (ఋషి), మఖాపేతుఁడు (రాక్షసుఁడు) నను వీరు కార్తికమాసమును గడపుదురు. భగవంతుఁడు నాదిత్య శరీర

* ఇచట భాద్రపదమునకు పిమ్మట ఆశ్వయుజ కార్తికమాసములను జెప్ప వలసియుండఁగా మాఘమును జెప్పుట కూర్మపురాణోక్తమగు ఆదిత్య క్రమమును అనుసరించుటచేత నని తెలియునది. లేక క్రమవివక్షలేక చెప్పఁబడినది గాన యథాక్రమముగా యోజించుకొనవచ్చును.

కుండు నయిన విష్ణుని యీవిభూతులును, సంధ్యలయందు తమ్ము స్మరించునట్టి మనుష్యులకుఁ గల పాపము ప్రతిదినమును నపహరించుచున్నవి. ఆదిత్యరూపుండయిన యా దేవుఁడు పండ్రెండుమాసములందును తా నీ*యార్గురతోఁ గూడి సంచరించుచు నీ జనమున కిందును బరమందును శుభంబగు గతిని గూర్చుచున్నాఁడు. ఋషు లీ యాదిత్యుని సామములచేతను యజుస్సులచేతను ఋక్కులచేతను సూర్యప్రకాశకములగు లింగములచేతను స్తుతించుచుందురు. గంధర్వు లతనిఁగూర్చి పాడుచుందురు. అప్సరస లతనిమ్రోల నాడుచుందురు. నాగు లాతని రథమును దృఢముగాఁ గట్టుదురు. యక్షులు రథమును ముందుదోలుదురు. బలశాలులయిన రాక్షసులు వెనుక ప్రక్కనుండి రథమును నడపింతురు. నిర్మలులగు బ్రహ్మర్షులయిన వాలఖిల్యులు పదివేవు రతనిముంగల నభిముఖులై పోవుచు స్తుతులచేత నావిభుని స్తుతించుచుందురు. ఇట్లాద్యంతరహితుండును నీశ్వరుఁడు నగు భగవంతుఁడు వారి ప్రతికల్పమందును బ్రకృతిపురుషశరీరకుం డగు తన్ను ద్వాదశగణరూపముగా విభజించికొని లోకములను దమ తమ కర్మములయందుఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుచుండును. ఇది పదునొకండవయధ్యాయము.

---

* ఒక్కొక్కగణమందును ఆదిత్యుఁడు తప్ప తక్కిన వారార్గురు. ఆదిత్యునితోడ నేడుగురు. కాఁబట్టి ఆఱుగురని యిట చెప్పఁబడినది. ఒక్కొక్క గణమందును ఆదిత్యుని చెప్పుట నామభేదమును బట్టికాని ప్రాధాన్యవివక్షచేతఁగాని, లేక విగ్రహాంతరముతో స్వాత్మభూతుఁడగు భగవంతు నుపాసించునని తెలుపుటకుఁ గాని యుండవచ్చును. వాలఖిల్యగణముతోఁ గూర్చి యేడ్గురనియుఁ జెప్పవచ్చును.

{ఈ పురాణమందలి విషయానుక్రమణికయు భాగవతమాహాత్మ్యము మొదలగునవియు.}

సూతుఁడు—సిద్ధరూపధర్ముఁ డగు కృష్ణునకును ధర్మప్రవర్తకుండయిన వ్యాసునకును జతుర్ముఖబ్రహ్మకును నారదశుకాదిబ్రాహ్మణులకును నవిచ్ఛిన్నమగు నుపదేశపరంపరచేఁ బ్రాప్తమయిన ధర్మములను నీగ్రంథమునందు బ్రతిపాద్యములయినవానిని సంగ్రహమునఁ జెప్పుచున్నాను. విప్రులారా! మీరు నన్నడుగఁగా మనుష్యులకు మనుష్యత్వమం దుచితమైనదియు, నద్భుతమయినదియు నగు విష్ణుచరిత్రము మీకుఁ జెప్పఁబడినది. ఇందు సమస్తపాపహారుండును నారాయణుఁడును హృషీకేశుండును భగవంతుఁడును సాత్వతాంపతియు నగు సాత్వోద్ధరియె కీర్తింపఁబడుచున్నాఁడు. అతఁడు వేదాంతరహస్యంబును జగత్తునకు సృష్టిసంహారకారణంబు నగు పరబ్రహ్మము. సాధువులగు మీరు నన్ను భాగవతమడుగు నుపాఖ్యానమును, జ్ఞానవిజ్ఞానము లను భక్తియోగమును, దాని కంగమయిన వైరాగ్యమును, బరీక్షిత్తు కథయు, నారదవృత్తాంతమును, రాజర్షి యగు పరీక్షిత్తు బ్రాహ్మణశాపమునఁ బ్రాయోపవేశ మొందుటయు, బ్రాహ్మణసత్తముఁ డగు శుకునకుఁ బరీక్షిత్తుతో సంవాదమును, పరీక్షిత్తు యోగధారణముచేతఁ బ్రాణములువిడుచుటయు, బ్రహ్మకును నారదునకును జరిగినసంవాదమును, అవతారములను వర్ణించుటయు, సృష్టికిఁ బూర్వము ప్రాకృతమగు మహదాదితత్త్వసృష్టియు, ఉద్ధవునకును విదురునకును సంవాదమును, విదురమైత్రేయసంవాదమును,

భాగవతపురాణప్రశ్నమును, భగవంతుఁడు ప్రలయమందుండు నునికియు, ప్రకృతిగుణక్షోభరూప మగు ప్రాకృతిక ప్రలయమును, వైకృతికము లగు మహదహంకార భూతపంచకముల సృష్టియు, ఆవైకృతికములనుండి బ్రహ్మాండము సృజింపఁబడుటయు దానివలన నుండి బ్రహ్మ పుట్టుటయు. పరమాణువు మొదలుగా సంవత్సరము వఱకు స్థూల సూక్ష్మరూపమున నున్న కాలము గతియును, వ్యష్టిభూతముల యుత్పత్తియు, సముద్రమునుండి భూమిని బయికెత్తుటయు, దానివలన హిరణ్యాక్షుని వధమును, దేవతిర్యగధోలోకముల సృష్టియు, సగము స్త్రీలు గాను, సగము పురుషులుగాను, సృష్టియుఁ జెప్పఁబడెను. ఆ సృష్టివలన స్వాయంభువ మనువును నతని పత్నియు స్త్రీ వర్గమునందు మొట్టమొదటిదయిన రూపును నుత్తమురాలు నయినశతరూపయుఁ గలిగిరి. కర్దమప్రజాపతి ధర్మపత్నులసంతానమును, మహాత్ముండయినభగవంతుని కపిలుని యవతారమును, దేవహూతికి బుద్ధిమంతుఁడగు కపిలునితోడి సంవాదమును, తొమ్మిది బ్రహ్మల యుత్పత్తియు, దక్షయజ్ఞ వినాశమును, ధ్రువుని చరిత్రమును, పృథుని చరిత్రమును, ప్రాచీనబర్హికథయును, నారదునిసంవాదమును, ప్రియవ్రతునివృత్తాంతమును, నాభిచరితయును, ఋషభునికొడుకయిన భరతుని చరిత్రమును, ద్వీపములు సముద్రములు మొదలగువానియు వర్షములయు నదులయు నుపవర్ణనమును,జ్యోతిశ్చక్రము నునికియు, పాతాలనరకముల స్థితియుఁ, జెప్పఁబడియున్నవి. మఱియుఁ బ్రచేతసులవలన దక్షుండు పుట్టుటయు, నతని పుత్రికలసంస్థితియు, వారలవలన దేవతలును నసురులును

నగులును దిర్యక్కులును నాగులును ఖగములును మొదలగునవి పుట్టుటయును, వృత్రాసురుని జన్మమును మరణమును (సప్తమమున) దితిపుత్రులగు హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపుల జననమరణములును, మహాత్ముండయిన దైత్యవల్లభుండగు ప్రహ్లాదునిచరిత్రమును (అష్టమమున) మన్వంతరముల చరిత్రమును, గజేంద్రునిమోక్షణమును, మన్వంతరములందు విష్ణువు హయగ్రీవాదులుగా నవతరించుటయు, అజగత్పతి - కూర్మావతారమును మత్స్యావతారమును నరసింహావతారమును వామనావతారమును నమృతమును కొఱకు దేవతలు పాలసముద్రమును జిలుకుటయును, దేవాసురమహాయుద్ధమును, (నవమమున) రాజవంశానుకీర్తనమును, ఇక్ష్వాకుని జన్మమును, నతని వంశమందు మహాత్ముండగు సుద్యుమ్నుఁడు పుట్టుటయును, ఇలోపాఖ్యానమును, దారోపాఖ్యానమును, సూర్యవంశానుకథనమును, దాని వలనఁ బుట్టిన శశాదుఁడు మొదలగు రాజుల కథలును, సుకన్యావృత్తాంతమును, శర్యాతిచరిత్రయు, కకుత్స్థునిచరితమును, ఖట్వాంగుని చరిత్రమును, మాంధాతృవృత్తాంతమును, సౌభరిచరితమును, సగరునికథయు, కోసలేంద్రుండగు రామునిపాపహారంబగు చరిత్రంబును, నిమియంగముల పరిత్యాగమును, జనకులు పుట్టుటయును, భార్గవోత్తముఁడగు పరశురాముఁడు భూమియందు క్షత్రియులే లేకుండునట్లు చేయుటయు, సోమవంశమందైలుని కథయు, నహుషుని కొఱకు యయాతి చరిత్రమును, దుష్యంతుని పుత్త్రుఁడయిన భరతుని వృత్తాంతమును, శంతనుని యతని పుత్త్రునివృత్తాంతములును, యయాతి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడయినయదువు వంశమును గీర్తింపఁబడినవి. ఆ యదువంశమున నుండి

యే జగదీశ్వరుండగు భగవంతుఁ డవతరించెను. అతఁ డందుఁ గృష్ణుం డనుపేర వసుదేవుని గృహమం దవతరించి పిదపఁ గోకులమందుఁ బెరిఁగెను. ఆయసురద్వేషియగు కృష్ణునియుదార కర్మములు కీర్తింపఁబడినవి. అవి యేవన ఆబిడ్డఁడుపూతనపాలును దానిప్రాణములతోఁగుడుచుటయు, శకటాసురునివిఱుచుటయుఁ, దృణావర్తుని నజ్జుగావించుటయు, బకవత్సాదులను జంపుటయు, అఘాసురుని ప్రాణములుదీయుటయు, చతుర్ముఖునకుఁ దన మాయను జూపుటయును, బలాసురుని వానితోఁడఁబుట్టు వయిన ధేనుకాసురునిని వధించుటయు, ప్రలంబాసురునిఁ జంపుటయు, గోపకులను దావాగ్ని చుట్టుకొనఁగా రక్షించుటయు, కాళియమహాసర్పమును నడంచుటయు, వరుణుని వలన నుండి నందుని విడిచిపుచ్చుటయు, గోపకన్యల వ్రతచర్యయును, ఆవ్రతమందు గొల్లలు కృష్ణుని స్తుతించుటయు, యజ్ఞపత్నుల ననుగ్రహించుటయు, వారిపతులగు విప్రుల యనుతాపమును, ఇంద్రునిఁ గ్రిందుపఱచుటకై గోవులను రక్షింప గోవర్ధనము నెత్తుటయు, కృష్ణునికిఁ బూజయు నభిషేకమును, కృష్ణుండు శరద్రాత్రులందు గోపికలతోఁ గ్రీడించుటయు, దుర్బుద్ధియగు శంఖచూడుని వధమును, అరిష్టునిని కేశినిని సంహరించుటయు, అక్రూరునిరాకయు, రామకృష్ణులు మథురకుఁ బయనమగుటయు, గోపస్త్రీల విలాపమును, మథురను జూచుటయు, గజుఁడు ముష్టికుఁడు చాణూరుఁడు కంసుఁడు మొదలగువారిని వధించుటయు, గురువగు సాందీపని మృతుపుత్రులను మరలఁదెచ్చుటయు, కృష్ణుండు మథురయందు నుద్ధవునిని బలరామునింగూడి వసించుచు యదువులకుఁ బ్రియము గావించు

టయు, జరాసంధుఁడు తెచ్చిన సైన్యములను బహుళతరముగా వధించుటయు, కాలయవనునిఁ జంపుటయు, కుశస్థలియందు నివేశించుటయు, దేవలోకమునుండి పారిజాతమును సుధర్మా సభనుగొని తెచ్చుటయు, శత్రువులను యుద్ధమునఁ గలంచి హరి రుక్మిణీదేవిని గొనిపోవుటయు, హరిబాణాసురయుద్ధమందు విజృంభించుటయు, బాణాసురుని భుజములను ద్రుంచుటయు, ప్రాగ్జ్యోతిషపతి యగు నరకాసురునిఁ జంపి కన్యలను దెచ్చుటయు, శిశుపాలుఁడు, పౌండ్రకుఁడు, సాల్వుఁడు, దుర్మతి యగు దంతవక్త్రుఁడు, శంబరుఁడు, ద్వివిదుఁడు, పీఠుఁడు, మురాసురుఁడు, పంచజనుఁడు మొదలగువారల మాహాత్మ్యమును వీరినివధించుటయు, కాశిని దహించుటయు, పాండవులను నిమిత్తముగాఁ జేసికొని భూభారమును దింపుటయు, (ఏకాదశమున) బ్రాహ్మణశాపము నెపమునఁ దనకులమును సంహరించుటయు, వాసుదేవునకును నుద్ధవునకును జరిగిన యద్భుత సంవాదమును, అందు వర్ణాశ్రమధర్మనిర్ణయమును గావించునాత్మవిద్యయంతయుఁ జెప్పఁబడుటయు, నంత నాత్మయోగప్రభావముచేత మర్త్యలోకమును బరిత్యజించుటయును, (ద్వాదశమునందు) యుగముల లక్షణములును వానియందలి వృత్తులును, కలియందు మనుష్యులకుఁ గలుగు నుపద్రవమును, ప్రాకృతికము నైమిత్తికము ఆత్యంతికము నిత్యమనెడి నాలుగు విధములయిన ప్రలయములును, ప్రాకృతికి నిత్య నైమిత్తికి యని మూఁడువిధములయిన యుత్పత్తియు, బుద్ధిమంతుఁడయిన రాజర్షి పరీక్షిత్తు దేహత్యాగమును, వేదాదిశాఖల విభాగమును మార్కండేయమహర్షి చరిత్రమును, మహాపురుషుని, యంగోపాంగముల విన్యాసమును, జగదాత్మకుం

డయిన సూర్యుని గణవిభాగమును జెప్పఁబడినవి. బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులారా! మీరు నన్నేమి యడిగితిరో దానినంతయుఁ జెప్పితిని. ఈపురాణమందు హరి లీలారూపములయిన యవతార కర్మములు సంపూర్ణముగాఁ గీర్తింపఁబడినవి. పతితుఁడుగాని, స్ఖలితుఁడుగాని, యార్తుఁడుగాని, పరవశుఁడయినను గాని 'హరయేనమ' యని చెప్పినను జెప్పఁగా విన్నను సమస్తపాతకముల నుండి విముక్తుఁడగుచున్నాఁడు. భగవంతుని ప్రభావమును విని యాతనిని గీర్తించుచుండినచో సూర్యుఁడు చీఁకటిని, బెనుగాడ్పు నబ్బును దూలించునట్లు,లామనుష్యుల చిత్తమును బ్రవేశించి వారలవ్యసనము నెల్ల విదిల్చివైచును. అధోక్షజుం డగు భగవంతుఁ డెందుఁ జెప్పఁబడఁడో యామచ్చటలు, వట్టి పొల్లు మాటలు. అవి దోషావహములయిన యుబుసులు. భగవద్గుణము లెందుఁ బ్రకాశించుచుండునో యాకథాప్రసంగమే సత్యము. అదియే మంగళము. అదియె పుణ్యావహము. ఎచ్చట నుత్తమశ్లోకుం డయినభగవంతునియశస్సు వర్ణింపఁబడుచున్నదో యదియె మీఁదు మిక్కిలి యింపయినది. రుచికరమయినది. అదియె మనస్సున కెప్పుడును మిక్కిలి యానందకరమయినది. అదియె మనుష్యులకు శోకసముద్రము నింకింపఁ జేయునది. ఏవాక్కునందు, అది చిత్రపదములతోఁగూడి యున్నను జగత్పవిత్రమయిన హరి యశము చెప్పఁబడకుండునో యది కాకులవంటి కాముకులు రమించుచోటుగాని హంసలవంటి జ్ఞానులు గొలుచుపట్టుగాదు. ఏలనఁగా నేప్రబంధమం దచ్యుతుఁడు ప్రతిపాద్యుఁడగునో యందే నిర్మలాంతః కరణులయిన సాధువులు రమించుచుందురు. ఏవచన ప్రయోగము ప్రతిశ్లోక

మును నబద్ధముగా నుండినను ననంతుఁడగు భగవంతుని యశస్సునకుఁ బ్రకాశకములయిన నామములు వర్తించు చుండునో యట్టి వచనప్రయోగమే జనసమూహముల పాపములను రూపుమాపునది. కాఁబట్టియే, సాధువులట్టి వచనప్రయోగమును నొకరు చెప్పుచుండఁగా వినుచుందురు; వినువారుండఁగాఁ జెప్పుచుందురు; ఆ యిరువురును లేనియెడఁ దమంతటఁ బాడుచుందురు. సకల కర్మబంధములను విధ్వంసము చేయునదై ప్రకృతి సంబంధములను దూలించుచు నిర్మలమైయున్న జ్ఞానముగూడ, నచ్యుతగుణాను శ్రవణాదుల నుద్దేశింప కుండిన యెడలఁ బ్రచ్యుతి నొందఁగూడును గాన యంతగా శోభింపదు. ఇట్టిజ్ఞానయోగమే శోభింపఁదనఁగా నిఁక నీశ్వరునియందర్పింపఁబడినదై, కావున నే యనుష్ఠింపఁబడునప్పుడు పతనశంకచే సదా భయావహమై యుండు కర్మయోగము బ్రకాశించుట యెక్కడిది? వేయేల ! ఫలాభిసంధి లేనందున సర్వోత్తమైయున్న కర్మముగూడ నెట్లు ప్రకాశింపఁగలదు ? కీర్తికొఱకును సంపదకొఱకును వర్ణాశ్రమాచారములందును దపస్సునందును నధ్యయనాదులందును నిష్ఠ గలిగియున్నను దానివలనఁ గలిగెడి యాకీర్తిసంపదలు సతములుగాక క్షీణించునవి. కాఁబట్టి యా నిష్ఠయంతయు వట్టి కష్టపడుటయె యగును; సఫలము గాదు. శ్రీధరుని గుణానువాదశ్రవణాదరాదులచేత నతని పాదపద్మములయందు మఱపు లేకుండినచే యా వర్ణాశ్రమాదులయందలి నిష్ఠ సఫలమగును కృష్ణపదార విందములయందు మఱపు లేకుండుట దుఃఖనిమిత్తములయిన దురితములను క్షీణింపఁ జేయుచున్నది. రాగాద్యకలుషితం బగు శాంతిని

జెంచుచున్నది. సత్త్వము రజస్తమస్సులచేఁ గీడ్పడకుండు నట్లు శుద్ధముగావించు చున్నది. ప్రేమయుక్తంబగుటంజేసి పరమంబయిన శక్తినిని భగవంతుని స్వరూపజ్ఞానమును, నతని ప్రకారజ్ఞానమును భగవద్వ్యతిరిక్తము లయిన విషయము లందు విరక్తియునుగలిగించుచున్నది. బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరు మహాభాగ్యవంతులు. ఏలందురా ? మీరు బాహ్యవిషయములందుఁ జింతలేక. సమస్తమున కంతరాత్మభూతుండును, దన తేజంబున వెలుంగుచుండు వాఁడును, దన కారాధింపఁ దగిన మఱియొక దేవుఁడు లేనివాఁడును, సర్వ నియంతయు నయిన నారాయణుని దదీయ గుణగ్రహణాదులచేత మనస్సునందు స్థిరముగాఁ జొనిపి భజించితిరి గదా! కనుక మీరు మహాధన్యులరు. రాజగు పరిక్షితుని ప్రాయోపవేశమునందు సదస్సున మహాత్ములగు ఋషులు వినుచుండఁగాఁ, బరమ ఋషియగు శ్రీశుకుని ముఖమునుండి మున్నువిన్న యాత్మతత్త్వప్రకాశక మైన పురాణమును, మీరు మరల స్మరింపఁ జేసితిరి గాన నేను గృతార్థుఁడ నయితిని. ఎవ్వనియపరిమితములయిన చేష్టితములను మీఁదు మిక్కిలి చెప్పుచుండఁ దగునో యావిష్ణుని వాసుదేవుని మాహాత్మ్యమును బ్రకాశింపఁ జేయునదియును గీర్తించువారల సమస్తములయిన యశుభములను వినాశము చేయునదియును నయిన యీ పురాణమును మీకుఁ జెప్పఁబడినది. ఎవ్వఁడు బుద్ధి పరాయత్తము గానీక దీనిని జాముగాని క్షణముసేపుగాని నిత్య మితరులకు వినిపించునో లేక శ్రద్ధతోడఁ దానే వినుచుండునో వాఁడు తన్నుఁ దప్పక పరిశుద్ధునిఁ జేసికొనుచున్నాఁడు. దీనిని ద్వాదశియందును

నేకాదశి యందును విన్నవాఁ డాయుష్మంతుఁ డగును. దీనిని బరిశుద్ధుఁడై యితరమునందు మనస్సు నుంపక పఠించువాఁడు పాతకుఁడైనను బవిత్రుఁడగును. పుష్కరమందును మథురయందును ద్వారకయందును సమాహితచిత్తుఁడై యుపవసించి యీ పురాణసంహితను బఠించి సంసారభయమునుండి విముక్తుఁడగును. ఈ పురాణమందుఁ గీర్తింపఁబడియున్న దేవతలును మునులును సిద్ధులును ఋషులును బితరులును రాజులును దీనిని ముచ్చటించువారికిని వినువారికిని గోరిన కామములొసంగుదురు. ఋగ్యజుస్సామములను బ్రాహ్మణుఁ డధ్యయనముచేసి పడయునట్టి ఫలమును దేనెయుఁ బాలును నేయును వెల్లువలుగా బాఱ నన్నమిడినట్టిఫలమును దీనిని జదువఁగా సిద్ధించుచున్నది, ద్విజుఁ డీపురాణసంహితను జదివి భగవంతునకుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన పరమపదమును బొందుచున్నాఁడు. దీనిని బ్రాహ్మణుఁడు చదివి ప్రజ్ఞను బొందును. రాజు చదివి సముద్రపర్యంతమైన భూమండలమును బడయును. వైశ్యుఁడు చదివి నిధులకుఁ బతియగును. శూద్రుఁడు చదివి పాతకమునుండి పరిశుద్ధుఁ డగును. కలికాలదోషసమూహములను దూలించెడి యీ యఖిలేశ్వరుండు హరి యితరములగు రాజసాది ప్రబంధములయందు మాటి మాటికిఁ గీర్తింపఁబడుట లేదు. ఇందన్ననో, శేషమూర్తియైన యీ భగవంతుఁడు ప్రతిపదమునందు నానా కథా ప్రసంగములచేతఁ బ్రతిపాదింపఁబడియుండును. అజుండును ననంతుఁడును నాత్మతత్త్వంబగు వాఁడును జగదుదయస్థితి నాశములకు హేతువులయిన రజస్సు మొదలగు శక్తులు గలవాఁడును, దేవలోకపతులగు బ్రహ్మ

రుద్రేంద్రాదులచే నెప్పుడు నుడుగక స్తోత్రములు చేయఁబడు చుండువాఁడునునయిన యచ్యుతునకుమ్రొక్కెదను. పయిపయిని వృద్ధినొందుచున్న కాలప్రకృతి మహదహంకార పంచభూతనును లనెడు తొమ్మిదిశక్తులచేతఁ దనయందే స్థావరజంగమములను గల్పించుకొని వానికెల్ల నునికిపట్టయి కేవలజ్ఞానరూపం బగు తేజస్సే స్వరూపముగాఁ గలిగియున్న దేవతాశ్రేష్ఠునకు సనాతనునకు భగవంతునకు నమస్కరించుచున్నాను. ఎవ్వనిని బ్రహ్మాయు వరుణుఁడును నింద్రుఁడును రుద్రుఁడును దక్కిన దేవతులును దివ్యస్తవములచే స్తుతించుచుందురో, సామగులు సాంగములతోను బదక్రమములతోను నుపనిషత్తులతోను గూడిన వేదములచే నెవ్వని గానము సేయుచుందురో, యెవ్వ నిని యోగులు ధ్యానముచేత మనస్సును నిశ్చయముగా నందు నిలిపి యోగవిశుద్ధంబగు మనంబున దర్శింతురో, సురాసుర సమూహములును నెవ్వని మహిమకొలఁదిని నింతయని యెఱుఁ గరో, యట్టిదేవునకు నమస్కారము. అనుందమైన మందరగిరి వీపునందు గిరగిరఁ దిరుగుచుండునపుడు దాని వెనుబండల మొనలు గోఁకికొనఁగా వీఁపుతీఁట యుడిగి హాయిగాఁ గూర్చు న్నట్టికూర్మరూపుండయిన యాభగవంతుఁడూర్పులువిడిచెను. ఆ యూర్పులను వాసనావశమున నొంచె మనువర్తించుచుండుటచే సముద్రము జలము లింతవఱకును నిటునటు రాకపోకలు సముద్రక్షోభమనెడి నెపమునఁ జేయుచు నిప్పటికిని నిమ్మళము నొందకయున్నవి. అట్టి యాయూర్పులు నుమ్ము రక్షించుఁగాక.

సూతుఁడు—పురాణము లగ్రంథసంఖ్యలను సమాహారమును, ఈ పురాణమునకుఁ బ్రధానమగు వాచ్యమును బ్రయోజన

మును దీని దానమును, దానము యొక్కయుఁ బఠనాదుల యొక్కయు మాహాత్మ్యమును వినుము. బ్రాహ్మపురాణము పది వేలును, పాద్మ, మేబదియైదువేలును, వైష్ణవ మిరువదినూఁడు వేలు. శైవ మిరువదినాలుగువేలు. శ్రీభాగవతము పదునెని మిదివేలు. నారద మిరువదియైదువేలు. మార్కండేయము తొమ్మిదివేలు. ఆగ్నేయము పదియేనువేల నన్నూఱు. భవిష్య మిరువదినాలుగువేల యేనూఱు. బ్రహ్మకైవర్తము పదివేల యెనమన్నూఱు. లైంగము పదునొకండువేలు. వారాహ మిరు వదినాలుగువేలును. స్కాందమును బదియొక్కవేయునన్నూఱు. వామనము పదివేలు. కూర్మము పదియేడు వేలు. మాత్స్యము పదునాలుగువేలు. గారుడము పందొమ్మిదివేలు. బ్రహ్మాండము పండ్రెండువేలు. ఇట్లు పురాణసమూహము నాలుగులక్షలగ్రంథ పరిమితి గలది యని యుదాహరింపఁ బడియున్నది. వాని యందీభాగవతము పదునెనిమిదివే లని చెప్పఁబడుచున్నది. దీనిని దొల్లి భగవంతుఁడు తన నాభికమలమం దున్నబ్రహ్మ సంసారభీతుఁడై యుండఁగాఁ గారుణ్యమున నతనికి నుపదేశిం చెను. ఇం దాదిమధ్యాంతములయందు నానావిధము లయిన యాఖ్యానములు కలిసియున్నను, నంతటను హరిలీలా కథా సమూహ మనెడు నమృతమె నిండి సత్పురుషులను దేవ తలును నందింపఁ జేయుచుండును. సమస్తవేదాంతములసారంబై బ్రహ్మాత్మమనెడి యొకవస్తు వింపుఁ బ్రతిపాద్యమగువాచ్యము. అది యద్వితీయమైనది. కైవల్యము దానికి లోనై దానివలనఁ గలుగునది. ఆకైవల్యమే దీనికిఁ బ్రయోజనము. ఎవఁడు, తన యంతరాత్మానుసంధానము చిత్తమెల్ల నిండియుండుట

వలన భగవంతునకు వ్యతిరిక్తము లయినసంగములెల్లను నిరసించి యజితుండగు భగవంతుని రమణీయలీలలచేతఁ జిత్తమాకర్షింపఁబడఁగా నతని స్వరూపరూపగుణవిభూతిప్రకాశకమును దత్త్వములకు దీపమువలెఁ బ్రకాశకము నయినయాపురాణమును గృపచేత రచించెనో సమస్తపాపములను దూలించు నట్టియావ్యాసపుత్త్రునకు శ్రీశుకునకు నమస్కరించిన వాఁడ నయితిని.

శ్రీ వేదవ్యాసాయ నమః

శ్రీ కృష్ణాయ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ రామచంద్రార్పణ మస్తు.

శ్రీ మ దాం ధ్ర వ చ న భా గ వ త ము

సమాప్తము.

Printed at the Ananda Press, Madras—1924.